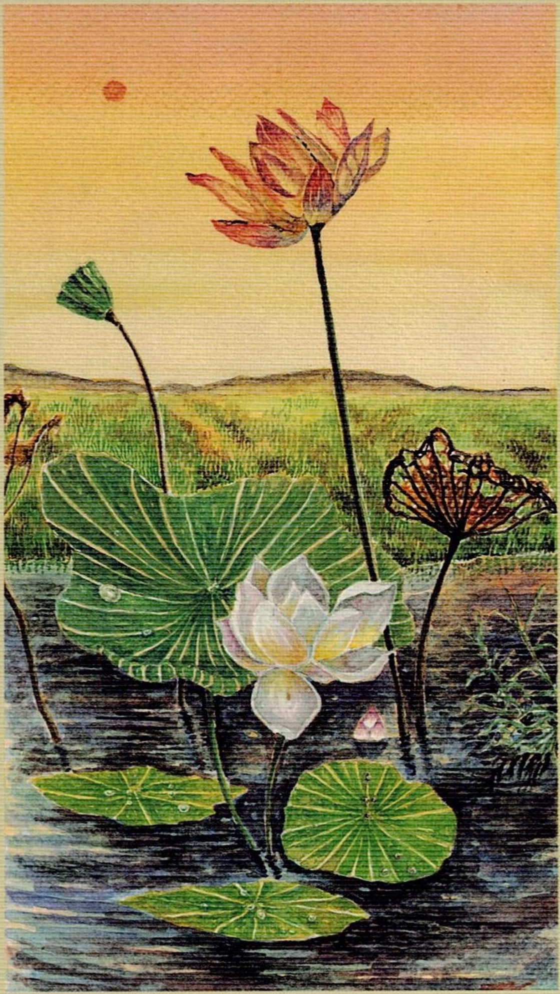
อริยสัจจริงอย่างนี้

โดย

พระราชญาณวิสุทธิโสภณ

(ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน)

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

อริยสัจจริงอย่างนี้

โดย

พระราชญาณวิสุทธิโสภณ

(ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน)

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

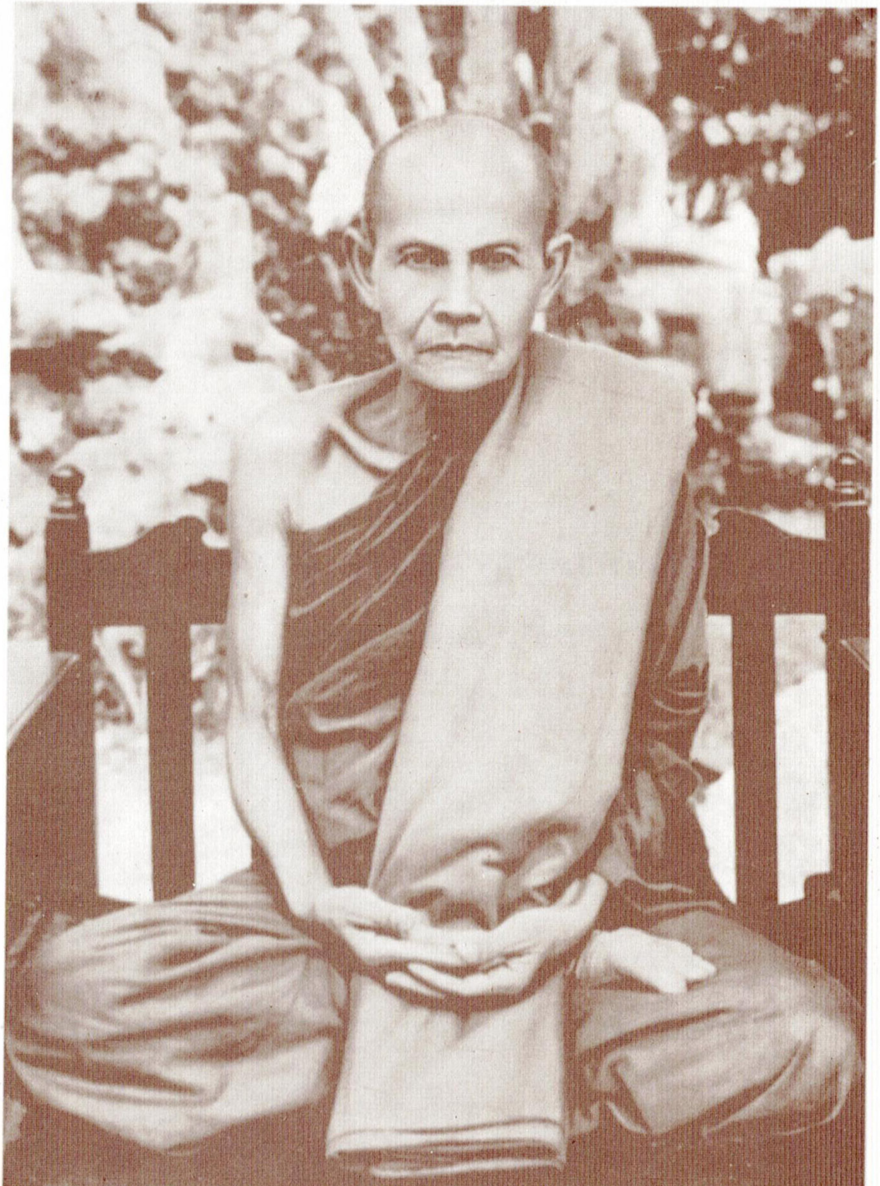
พิมพ์ครั้งที่ ๑ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๐

จำนวน ๙,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์

๙๔๗ ถนนอรุณอมรินทร์ บางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐

โทร. ๔๑๑-๑๕๒๓, ๔๑๒-๖๕๕๒

ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต

พ.ศ. ๒๔๑๓-๒๔๙๒

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน

ถ้าท่านผู้ใดประสงค์จะพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน ท่านผู้นั้นกรุณาพิมพ์ได้ตามประสงค์โดยไม่ต้องขออนุญาตแต่อย่างใด นอกจากพิมพ์เพื่อจำหน่ายจึงขอสงวนลิขสิทธิ์ เพราะผู้แสดงไม่ต้องการอะไรยิ่งกว่าใจที่เป็นสมบัติล้นค่ากว่าสมบัติใด ๆ ในโลก

สารบัญ

แม้แต่เขาชกมวยกันบนเวทีถึงขั้นสลบไสลก็ยังมี เขายังกล้าหาญต่อสู้ นี่เราก็เป็นนักรบลูกศิษย์ตถาคต ไม่เคยทรงสั่งสอนให้ศากยบุตรของพระองค์นั้นให้ท้อถอยอ่อนแอ ให้ล้มละลายตายเพราะกิเลสสังหารไม่มี นอกจากเอาให้กิเลสตายฉิบหายไปหมด นั่งอยู่ก็กิเลสตายอยู่รอบข้าง ยืนอยู่กิเลสตายอยู่รอบข้าง ด้วยการพิจารณา ด้วยการสังหารโดยทางความเพียร เดินอยู่ก็ดี นอนอยู่ก็ดี เว้นแต่หลับเท่านั้น ไปที่ไหนเห็นแต่กิเลสมันกองไปเป็นไร ถ้ากิเลสเป็นตนเป็นตัว ไปที่ไหนเหยียบแต่ซากศพกิเลส แต่ก่อนมันเหยียบเรานี่กิเลส เหยียบเรามากี่ภพกี่ชาติ ภพชาติของเรายิ่งมากกว่ากิเลส ที่กิเลสฆ่าเราให้เกิดให้ตายๆ นี้กี่ภพกี่ชาติมาแล้วเรานับได้เหรอ ภพนี้ชาตินี้เป็นโอกาสวาสนาของเราผู้เป็นนักปฏิบัติ ฟัดกับกิเลสฟาดกับกิเลส เหยียบกิเลสให้สิ้นซากไปในภพนี้ชาตินี้ประเสริฐสุด ถึงวิมุตติประจักษ์ใจ เอานะลูกศิษย์ตถาคตอย่าถอยความเพียร

ทนทุกข์เพื่อสุข

๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๑

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๑

ทนทุกข์เพื่อสุข

เดินไปทางแคบ ๆ มีกอไผ่กอหนึ่งล้มทับขวางทาง เราก็สะพายบาตรแบกกลดไป ก็ครองจีวร มันชัดเจนจริง ๆ นะความฝันนี้ จึงไม่ลืมจนกระทั่งทุกวันนี้ ความฝันที่ใช้เป็นคติมันไม่ลืมนะ เพราะเราหลับด้วยการภาวนานี่ ฝันก็ฝันเป็นมงคล ฝันปรากฏว่านอกจากทางตีบตันหมดแล้วก็ สองฟากทางมันก็ตันไปหมด ตันด้วยความรกชัฏของป่า แล้วมีกอไผ่ล้มทับทางอยู่ขวางทางอยู่ เอ๊ นี่เราจะไปอย่างไร มองหาทางไหนก็ไม่มีทางจะไป ทางซ้ายทางขวาก็หาทางไปไม่ได้ นอกจากต้องกลับคืนเท่านั้นเอง กับไปข้างหน้านี้ถ้าไปไม่ได้ก็ต้องคืน ที่จะแยกไปโน้นไปนี้ไม่มีทางแยก

ในความฝันมันชัดอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ ติดหัวใจเหมือนกับติดตาใจ ยังมองดูหาช่องทางจะไป มันมีช่องเล็ก ๆ พอจะหลวมตัวไปพอผ่านพ้น พอจะไปได้อยู่ พอจะหลวมบาตรเราหลวมหัวเรานี้ พอหัวมุดเข้าไปนี้ได้ เราก็ดึงบาตรไปจับสายบาตรดึงไปนี้ได้ เอ้า พยายามดึง ปรากฏว่าเปลื้องผ้าจีวรออกนะ จีวรเก็บ ๆ ๆ แล้วก็ทำเหมือนอย่างว่า ค่อยคลานไปจริง ๆ คลานไปจนกระทั่งอกติดพื้นไปเลย

ไม่อย่างนั้นไปไม่ได้ มันหลวมเฉพาะคนหนึ่งเท่านั้น ไม่มี

ที่จะมากกว่านั้น พยายามบีนไปๆ ค่อยบีนไปทีละเล็กละน้อย โอ้โห บีนไปจนพ้นได้ที่นี่ พอพ้นได้แล้วก็จับเอาสายบาตร ดึงบาตรมาตามหลังเจ้าของ กลดไสไปข้างหน้า เหมือนกับเราทำเวลาดีๆ ไม่ได้หลับนี่นะ

ความฝันนี้ก็แปลกเหลือเกิน เหมือนเราทำไปสดๆ ร้อนๆ ที่ไม่ได้หลับนี่ เหมือนเราลอดไปเวลาไม่หลับนี่ กลดนั้นก็ไสไปข้างหน้าก่อน แล้วเราก็เอาอกถูดินไป มันเลยคลานไม่ใช่คลานนะ มันอะไรไม่รู้ละ ตะเกียกตะกายไป พอเจ้าของพ้นไปแล้ว เพราะดึงบาตรมาด้วยสายบาตรมาด้วย พอพ้นไปแล้วมือก็จับสายบาตรได้ดึงมา ดึงมาช่องนั้นแหละ ดึงมาได้หลุด พ้นที่นี่นะ ไปได้

แล้วมองคืนข้างหลังอีกมันเหมือนกับเป็นช่องให้หลวมตัวเราเท่านี้เอง มันก็แปลกแต่ที่ว่าหนามเกาะหนามขูดหนามข่วนอะไรนี้ไม่ปรากฏนะ ไม่ปรากฏในความฝัน ปรากฏแต่ว่ามันไปแบบนั้นทีนี้พอพ้นนั้นไปประมาณสัก ๑ เส้น ประมาณ ๒๐ วานี่แหละ ปรากฏว่าเป็นน้ำ โอ้โห มหาสมุทรนี่ เวิ้งว้างมองอะไรไม่เห็นเลย เหมือนเราไปดูทะเลนั่นแหละ เห็นแต่ฝั่งที่เรายืนเหยียบอยู่นี่ ฝั่งหน้าไม่มีเลย ฟ้ากับน้ำติดกันเลย ฟ้าครอบน้ำ โอ้โห นี่จะไปยังไงนึกในใจ พอนึกเท่านั้น มองดูนี่มันเวิ้งว้างหมด

ไม่นานมันเหมือนกับเป็นเรื่องเนรมิตเป็นอะไร อยู่ทิศนี้จำได้ทิศตะวันออกเฉียงๆ ไปนี้หน่อย เรายืนหันหน้าไปโน่น สักเดี๋ยวเรือก็มา ไม่ได้พูดกันนะไม่ได้พูดกับคนเรือสักคำเดียว เรือก็

มาถึงพอดี เราก็ปุ๊บปั๊บลงไปเรือ เหมือนกับไม่ได้พูดกับคนเรือว่าอะไรต่ออะไร ไม่ได้พูดกันว่าจะไปโน้นไปนี้อะไร

แต่เราลงไปถึงเรือแล้วเรามองเห็นเกาะหนึ่งอยู่โน้น เกาะอยู่กลางน้ำกลางทะเล กลางมหาสมุทรไม่ใช่ทะเล เราก็จะไปโน้นละ พอดีเรือมาจอดปุ๊บนั้นแล้วเราก็ลงเลย เรือก็พาบึ่งเลยนะ จำไม่ได้ว่าได้บอกเรือหรือไม่บอก ที่แน่ใจก็คือว่าไม่ได้บอก แต่ทำไมเรือพาไปเลยตรงนั้นน่ะ มีคนเดียวที่ขับเรือมา บึ่ง ก็ความฝันมันก็เร็ว เวลาไปในนั้นก็ไม่เห็นมีอุปสรรคมีลมมีมรสุมอะไรที่จะมาพัดน้ำมากระทบกระเทือนกับเรือเรา ให้เกิดเป็นฟองเกิดเป็นคลื่นอะไรก็ไม่เห็นมี

พุ่ง ๆ ไม่นานก็ไปถึงเกาะนั้น เพราะเป็นความฝันมันไม่นาน มันเป็นเครื่องเทียบเคียง พอถึงปั๊บเราก็ก้าวขึ้นเลย เราก็ไม่สนใจกับเรือที่นี่ ไม่ทราบว่าเรือไปไหนอยู่แล้ว พอลงจากเรือก็ปุ๊บขึ้นเลย แล้วเรือไม่ทราบว่าไปไหนแหละ ไม่สนใจ ขึ้นไปๆ ถึงบนยอด มันเป็นเขานี่นะเกาะ เกาะนั้นยังเป็นเขาด้วย ขึ้นไปๆไปเห็นพ่อแม่ครูจารย์นั่งบนเตียง บนแคร่ไม่ใช่เตียง เป็นแคร่ถักเหมือนผ้า ตำหมากจ๊อกๆ อยู่

ทำไมจึงมาได้ ท่านว่าอย่างนั้นนะ หือ ท่านมหาทำไมจึงมาได้ โอ๊ย ข้ามด้วยเรือแล้ว ข้ามเรือมานี่ เท่านั้นพูดไม่มากนะ เอ้างั้นตำหมากให้หน่อย ท่านก็เลยยื่นตะบันหมากมาให้เรา เราก็ตำจ๊อกๆ ๒ – ๓ จ๊อกเลยรู้ตัว อื๊อโมโหมันฝันยิ่งกว่า

นี้ไม่ได้เหรอ ซักโมโห ฝันได้เรื่องได้ราวยิ่งกว่านี้ไปอีกไม่ได้เหรอ เพียงท่านยื่นตะบันหมากให้แล้ว ตำหมาก ๒ – ๓ จ๊อกเท่านั้นแหละตื่นแล้ว

แต่เราก็มาตุรอง เอ๊ จะสำเร็จแท้ๆ นะนี่ นี่แสดงถึงความจะข้ามวัฏฏะ วัฏสงสาร ข้ามมหาสมมุติมหานิยม คำว่ามหาสมุทรก็เทียบกับมหาสมมุติมหานิยม ที่โลกลุ่มหลงกันจมกันอยู่ในมหาสมุทรมหาสมมุติมหานิยม ข้ามไปไม่ได้ เราคิดในใจเรารู้สึกกระหยิ่มนะ พอตื่นเช้ามาก็มุ่งแล้ว มีโอกาสเมื่อไรก็จะกราบเรียนเล่าถวายพ่อแม่ครูจารย์

เช้าวันหลังนี้ คือวันหลังไม่ใช่เช้า ตอนเย็นๆ วันหลังปัดกวาดเสร็จแล้วก็ขึ้นไปหาท่าน คุยกันธรรมดาธรรมะธัมโม ก็เลยเล่าเรื่องนี้ถวายท่าน ท่านทำนายเก่งนะเหมือนกับความที่เราคิดไว้ พอเราเล่าเรื่องนี้ถวายท่าน เออ ในเบื้องต้นนี้ลำบากนะท่านมหา เอาให้ดีนะท่านว่างั้น เบื้องต้นนี้ตะเกียกตะกายจะเป็นจะตายนะ แต่อย่าถอยนะ นิมิตนี่บอกชัดเจนแล้วนะ พ้น ท่านว่าอย่างนี้นะ

แต่ขั้นเริ่มแรกนี้ต้องเอาให้จริงให้จัง เอ้าเป็นก็เป็นตายก็ตาย เอาให้มันลอดได้..กอไผ่ ท่านว่าอย่างนี้นะ กอไผ่คืออุปสรรคเครื่องกีดขวางนั่นเอง กิเลสตัณหาอาสวะเป็นขวากเป็นหนามกีดขวางทางเดินของเรา ทางเราเดินนั้นคือความเพียรของเรา พยายามลอดเอาซิ ความพยายามความเพียรของเรานั่นเอง

นี่พอพ้นไปนั้นแล้วสะดวกที่นี่นะ ท่านว่าอย่างนี้นะ นี่มาติดตอนต้น เอาให้ดีนา

จริงๆ ด้วยนะอย่างท่านว่า เพราะตอนนั้นจิตผมกำลังเสื่อมนี้ แหมเป็นทุกข์เหมือนกับฟืนกับไฟ พยายามเท่าไรเป็นปีนี่จิตพอเสื่อมเข้าได้บ้าง เข้าสมาธิได้บ้างไม่ได้บ้างเป็นปี มันไม่ขึ้นเลย จึงต้องทุ่มกำลังกันลงเต็มที่ ตอนนี้ลำบาก โห จะเป็นจะตาย นี่ตอนที่ว่าลอดกอไผ่อันนี้เอง ทั้งจิตเสื่อมด้วย

จากนั้นก็เร่งความเพียร มันก็เหมือนไสครกขึ้นจอมปลวก เดี๋ยวมันกลิ้งทับหัวเราลงไป เดี๋ยวมันทับหัว เรียกว่าทับไม่ตายว่างั้นเถอะ พอสลบไสล กลิ้งไปแล้วก็กลับคืนมาอีก กลิ้งไปอีกกำลังไม่พอกลิ้งทับหัวเราลงไปอีก เอ้าลุกได้ คือฟื้นจากสลบแล้วไปกลิ้งมันมาอีกอยู่นั่นแล้ว นี่ตอนนี้แหละมันยาก มันเข้ากันได้จริงๆ นะ ปรากฏว่าเข้ากันได้ปั๊บกับนิมิตอันนี้

พอหลังจากนั้นแล้วก็เสมอไปเรื่อยนี่นะ มันถูกนี่ พอตั้งจิตนี้ได้แล้ว ได้จิตคือจิตอันนี้ไม่เสื่อมแล้ว หลังจากนั้นมาก็ฟาดตลอดรุ่งๆ มันก็ยิ่งแน่ จนกระทั่งถึงขั้นของจิตชัดเจนเลยว่าเอออย่างนี้ไม่เสื่อม นั่นเอาละที่นี่มันแน่ละนะ ต้นมันต้องอย่างนี้ไม่เสื่อมทีนี้ จะให้เสื่อมเหมือนอย่างแต่ก่อนนั้นเป็นไม่เสื่อม มันรู้แล้ว มันถึงพักหนึ่ง ไม่กำเริบในครั้งนี้ก็รู้แล้ว ไม่เสื่อม..รู้

แต่ถึงจะรู้ขนาดไหนก็ตาม ความเสื่อมนั้นมันเป็นครูเอก

แล้ว พร่ำสอนเรามาเป็นปีแล้ว ใจได้รับความทุกข์ความทรมาน เพราะการฝึกฝนอบรมตนเอง เพราะความเสื่อมเป็นเหตุๆ มันก็เป็นครูอย่างเอก ถึงอย่างไรมันก็ไม่นอนใจ ถ้าหากจิตจะเสื่อมคราวนี้ขอให้ตายเสียก่อนถึงจะเสื่อมได้ ถ้าไม่ตายแล้วเสื่อมไม่ได้เพราะมันเข็ด

นี่พูดถึงเรื่องนิมิต ต่อจากนั้นไปแล้วก็ค่อยเสมอๆ สมาธิเสมอๆ ไปเรื่อย ขั้นปัญญานั่นแหละจะข้ามมหาสมมุติมหานิยมไปเกาะนั้น ตั้งแต่นั้นมันหมุนติ้ว มหาสติมหาปัญญาหรือสติปัญญาอัตโนมัติ หมุนติ้วทั้งวันทั้งคืน ไปเองก็เหมือนกับเรือพาไปเอง พอลงปั๊บเรือก็พาไปเอง

จิตเรามุ่งก็มุ่งไปโน้น ก็ไม่ต้องบอกคนพายเรือ พายเรือมันก็เป็นพุ่งหลาวไปเลยนะ มันไม่ใช่เรือจักรเรือยนต์นะว่าพายก็ไม่ใช่ มันอะไรก็ไม่รู้นะพูดไม่ถูกเรื่องนิมิตนี่นะ มันไม่ใช่พายเรือไป ว่าเหมือนกับเขาพายเขาแจวไม่ใช่นะ มันเป็นยังไงเรือหากพาพุ่งๆ ของมันไป มันมีคนคนหนึ่งนั่งอยู่นั้นไม่ทราบเขาขับเขาไม่ขับ มันพอเป็นเครื่องหมายเทียบเคียงกันเฉยๆ มันก็พุ่งๆ ไปเลย ไม่มีอะไรเป็นอุปสรรคเวลาข้ามมหาสมุทรไปหาเกาะนั้น

นี่ก็หมายถึงเรื่องสติปัญญาที่ออกเดินแล้ว ตอนจากนี้ไปหาอันนั้นเป็นระยะ ๑ เส้น ก็คือสมาธิ มันก็ราบรื่นของมันไปเรื่อยๆ เสมอไปเรื่อยๆ จากนั้นก็เป็นปัญญา หมุนติ้วๆ ก็ไม่เห็น

มีอุปสรรคตรงไหนปัญญาก็ดี เป็นแต่เพียงว่ามันขุดมันค้นไปตามกำลังของปัญญา ไปตามเรื่องกำลังของกิเลสมากน้อย ปัญญาก็ผลิตขึ้นมา กิเลสก็ค่อยหมดไปๆ นี่อันหนึ่ง

อันหนึ่งที่เวลาเราจะออกปฏิบัติ เราตั้งสัจอธิษฐานอยู่ที่วัดบรมนิวาสนี่ เราอธิษฐานไว้เป็น ๓ ข้อ คือผู้ใหญ่ทางโน้นไม่ให้ออก เรานั่นอยู่ไม่ได้ ยังไงต้องออกโดยถ่ายเดียวเท่านั้น ไม่ออกให้ตายเสียดีกว่า แต่เราไม่ได้ตอบผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ก็ได้แก่สมเด็จฯ นั่นเอง *สมเด็จมหาวีรวงศ์ วัดพระศรีมหาธาตุ* รู้สึกท่านเมตตาผมมาก ท่านจะพยายามเอาไว้จะไม่ให้ผมออก

พอดีตอนนั้นท่านไปต่างจังหวัด ผมได้โอกาสก็ลาสมเด็จฯ *สมเด็จมหาวีรวงศ์ ติสฺโส อ้วน* เพราะตอนนั้นท่านเป็น *พระราชกวี* สมเด็จฯ เรานี่ *สมเด็จมหาวีรวงศ์ วัดพระศรีมหาธาตุ* ผมก็ลาสมเด็จฯ ได้ ก่อนที่จะได้ไปนี้ คืออธิษฐาน ตั้งใจอธิษฐานจริงๆ ไหว้พระสวดมนต์เรียบร้อยแล้วก็ตั้งสัจอธิษฐานขอบันดลบันดาล ข้อแรกคือว่า ถ้าหากว่าเราออกไปแล้วจะได้สำเร็จตามความมุ่งหมายโดยสมบูรณ์แล้ว ขอให้นิมิตนี้แสดงอย่างอัศจรรย์ซึ่งไม่เคยรู้เคยเห็น ให้สมกับภูมิธรรมที่เรามุ่งไว้นั้น เราว่าอย่างนี้นะ

คำว่าเรามุ่งก็คือหมายพระนิพพานอย่างเดียว เราไม่มุ่งอย่างอื่น หากว่าเราได้ออกด้วยแล้วสมความมุ่งหมายเต็มภูมิด้วย เต็มภูมิจิตที่มุ่งหวัง ก็คือหมายถึงพระนิพพานด้วย ขอให้

แสดงความอัศจรรย์ขึ้นในนิมิตนี้เป็นอันดับหนึ่ง หากว่าได้ออก คือเราได้ออกด้วย และสำเร็จความมุ่งหมายด้วย ให้ฝันอย่างอัศจรรย์ เพราะผู้ใหญ่ผูกมัดมาก แต่ยังไงก็จะต้องออก

ออกแล้วไม่สำเร็จตามความมุ่งหมาย ก็ขอให้ฝันไปแบบนั้น ฝันเป็นข้อเทียบเคียงว่าออกไปแล้วก็เถลไถลไม่ได้เรื่องได้ราว ทั้งไม่ได้ออกด้วย ทั้งไม่ได้เรื่องอะไรด้วย ก็ให้แสดงใน ๓ วาระ ๓ ประโยคนี้ จะให้รู้ในทางไหนก็เอา รู้ทางภาวนาก็เอาหรือให้รู้ทางความฝันก็เอาเราว่า เพราะเราภาวนาอยู่นี่ไปเรียนหนังสือเราก็ภาวนาของเรา

พอดีหลับไป มันก็ตั้ง ๖ ทุ่มแล้วนี่ พอหลับไปก็ฝัน โอ้โหเหาะรอบนครหลวงอะไร มันเหมือนกรุงเทพฯ แต่ไม่ใช่กรุงเทพฯ นครหลวงอะไรก็ไม่รู้แหละ มองนี้สุดสายหูสายตารอบเมือง คือเมืองนั้นขนาดนั้น กว้างขนาดนั้น สุดสายหูสายตา โน่นเราเหาะขึ้นไปข้างบนมองลงไปนะ โอ้โห มันกว้างขวางเหมือนกับว่าเมืองไทยเราทั้งเมืองเป็นเมืองหลวงทั้งนั้น ว่างั้นเถอะ แผ่นดินไทยทั้งแผ่นทั้งแผงเป็นเมืองหลวงนั้นทั้งนั้น แล้วมองลงไปนี้อู๊ย ตึกรามบ้านช่องมันเป็นหอปราสาท ไม่ใช่เป็นบ้านเป็นเรือน

ยังติดตาใจอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ มองความสง่าผ่าเผยความมีสีมีแสงเลื่อมเป็นพั่บ ๆ เหมือนยังกับว่าลูกตาเรานี้จะแตกไปโน่นน่ะ คือแสงสว่างความแพรวพราวของเมืองนั้นน่ะ มองไปเหมือนกับทองคำทั้งแท่ง เป็นลักษณะนั้น เหมือนทองคำหมด

ตึกรามบ้านช่องที่ไหนเป็นเหมือนทองคำธรรมชาติ แล้วแสงยังกระจายออกมาเหมือนไฟฉายเรานี่ ขนาดนั้นยังเหาะรอบถึง ๓ รอบนะ เหาะรอบพระนครหลวงใหญ่ๆ กว้างๆ เหาะรอบถึง ๓ รอบแล้วก็ลง พอลงถึงพื้นก็พอดีรู้สึกตัว

โอ้โห กระหยิ่มเลย สำเร็จ ทั้งอัศจรรย์เมืองหลวงนั้นด้วย และเวลาเราเหาะลอยไปนี้ก็ตัวปลิวไปเลย ไม่ได้มีอะไรเป็นอุปสรรค เป็นหนักเป็นกด เป็นการกดการถ่วงตัวเองขึ้นลำบากขึ้นยากก็ไม่เห็นมี แสดงว่าออกยาก ออกไปแล้วไม่ได้สมความมุ่งหมาย นี่พอเหาะขึ้นไปก็เหาะสะดวกสบาย ตัวลอยไปเลย ไปเห็นเมืองนครหลวงนั้นเป็นนครอัศจรรย์ เหมือนสวรรค์ว่างั้นพูดง่ายๆ แน่คราวนี้อย่างไรต้องได้ออก แล้วอย่างไรต้องสำเร็จ

พอตื่นเช้ามาเข้าไปลาท่านสมเด็จ ท่านก็เลยให้เลย บึ่งเท่านั้นซิ ออกมาแล้วสมเด็จฯ ตามอีกแล้ว ท่านจะไปอุบลฯ ท่านจดหมายมาสั่งให้เราพักอยู่ที่อำเภอจักราช จังหวัดโคราชนี้แหละ ท่านสั่งวันนั้นท่านจะมาให้มารอรับ ให้มารอที่สถานีจักราช ท่านจะเลยไปอุบลฯ..ตอนออกพรรษาแล้วนี่ ท่านออกพรรษาใหม่ๆ

ตอนแรกท่านเขียนจดหมายมาบอกว่าให้กลับไปกรุงเทพฯ อีก เราก็ไม่กลับ เราก็จำพรรษาอยู่ที่นั่น ออกพรรษาแล้วท่านมา ทีนี้ท่านจะเอากลับคืน วันนั้นวันนี้เราจะมา ไปพร้อมเรา ท่านว่า ไม่ได้มหาบัวๆ ต้องกลับกรุงเทพฯ พูดยังไม่ได้สักกี่

ประโยค ก็เรายังไม่ได้ตอบสักคำ พอดีรถไฟก็เคลื่อนจากสถานี เราก็โดดลง พ้นตัวไปเรียกว่ารอดตัว เมื่อพากันไปแล้วไม่นาน ผมก็เปิดหนีมาหาพ่อแม่ครูจารย์ พูดถึงเรื่องนิมิตนะนิมิต อัศจรรย์มันเป็นไปอย่างนั้น

ทีนี้ไปอยู่ทางห้วยทราย อันนี้ก็อีกอันหนึ่งอีกแหละเป็น นิมิตอัศจรรย์ แต่เกี่ยวกับเรื่องการสั่งสอนประชาชนต่างหาก ไม่เกี่ยวกับเราโดยเฉพาะ เกี่ยวกับเรื่องการอบรมสั่งสอน ประชาชน ปรากฏว่าพระพุทธเจ้า คือพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ นั่นฟังซิ ท่านประทับอยู่เป็นแท่นหรือเป็นอีกพักหนึ่ง สูง ขนาดศาลาเรานี่จากพื้นขึ้นไป กว้างขวาง เราก็เหาะขึ้นไปสรงน้ำ ท่าน สรงน้ำพระพุทธเจ้าทั้งหลายทุกๆ พระองค์ ปรากฏชัดเจน

พอขึ้นไปแล้วกลายเป็นพระพุทธรูปทองคำทั้งองค์ๆ เหลืองอร่าม องค์เท่าคนๆ เป็นพระพุทธรูปทองคำทั้งนั้น ไป แล้วก็ไปสรงท่านด้วยน้ำอบน้ำหอมน้ำอะไรที่เป็นเครื่องบูชาอย่าง เขามาสรงน้ำพระนั่นแหละ แต่มันก็รอบหมดนะที่ไปสรงน้ำพระ พุทธเจ้าก็ดี เพราะเป็นในนิมิตนี่นะ มันรอบกันมันทั่วถึงโดย รวดเร็ว

ทีนี้พอหลังจากนั้นแล้วเราก็ออก จากนั้นไปก็มี ประชาชนแน่นหมด ฟากจากนั้นไปอีกพักหนึ่งลงต่ำไป มัน ต่ำกว่ากันประมาณสักวากว่าๆ เราก็ลงจากฟากนั้นลงไป ทีนี้ เวลาประพรมน้ำมนต์ให้ประชาชน รดน้ำมนต์ประชาชนนี้ มัน

ออกจากนิ้วมือออกจากฝ่ามือ พอมือเราสาดน้ำนี้แตกกระจายไปเลย แตกกระจายนี้ทั่วถึงอย่างรวดเร็ว มันก็ชัดเหมือนกัน

จากนั้นมาเกี่ยวกับโยมแม่ โยมแม่มาข้างล่าง ตอนนั้นเรายังเหาะอยู่ ประชาชนนั่งอยู่นี้ เหมือนเราเหาะอยู่บนประชาชน น้ำสาดมือไปนี้น้ำออกปั๊บๆ จะไปแล้วเหรอจะไม่กลับเหรอ ว่างั้นโยมแม่ เอ้า เสร็จธุระนี้แล้วจะต้องกลับเสียก่อน เมื่อเสร็จธุระนี้จะกลับ รออยู่นี่แหละว่าอย่างนั้นนะ รออยู่นี่หมายถึงรออยู่บ้านโยมแม่ พอรดน้ำประชาชนเสร็จแล้วก็เหาะลงมา มาเห็นโยมแม่ปูเสื่อรอไว้ แล้วก็มีไอ้....มานั่งรออยู่นั่น เราก็เหาะลงไปหน้าบ้านขึ้นไปนั่ง เหมือนกับจะสอนโยมแม่อะไรๆ นี่แหละ พอดีรู้สึกตัวเสีย

เรามาพิจารณาตรองตามเรื่องนี้ เอ๊ โยมแม่กับเรานี้ ถ้าไม่เอาโยมแม่บวชเห็นจะไม่ได้ มันเกี่ยวพันกันอยู่อย่างนี้ พิจารณาผมก็เข้าใจๆ ไปตามลำดับของนิมิตที่เป็นเครื่องเทียบเคียง โยมแม่เราก็เอามาบวชตั้งแต่โน้น

ส่วนที่รดน้ำประชาชนนี้เกี่ยวกับการสั่งสอนประชาชนนั้นเราก็เข้าใจ ส่วนเรื่องสรงน้ำพระพุทธรูปทั้งหลายเราไม่พูดเท่านั้น เรื่องนิมิตมันก็แปลก

แม้เช่นนั้นก็ลำบากการปฏิบัติของเรา ปฏิบัติลำบากอยู่มาก มันหากพอดีกันกับเรา ถ้าหากว่าไม่ลำบากมันก็จะขี้เกียจ

ให้ลำบากมันพอดี มันขี้เกียจไม่ได้ต้องฝืนกัน ต้องต่อสู้ความขี้เกียจ ยากลำบากขนาดไหนก็ต่อสู้กันๆ ยิ่งยากยิ่งลำบากหลายเท่าไรมันยิ่งฟิตตัวขึ้นรับกัน นี่มันก็แปลกอยู่นะ

เพราะฉะนั้นจึงกล้าพูดว่า คนเรานี้ไม่ได้โง่อยู่ตลอดเวลานา เมื่อถึงคราวจนตรอกจนมุมขึ้นมาแล้วมันคิดช่วยตัวเองได้ นั่นละเวลานั้นมันฉลาดได้ถ้าหากมีแต่อาศัยผู้อื่นอยู่เรื่อยๆ **อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ** ไม่สนใจคิด มีแต่หวังพึ่งผู้อื่นอยู่เรื่อยๆ ตั้งแต่เกิดมาก็พึ่งพ่อพึ่งแม่ พึ่งญาติพึ่งวงศ์ พึ่งพี่พึ่งน้องโตขึ้นมานี้พึ่งคนนั้นพึ่งคนนี้

มาบวชก็พึ่งครูพึ่งอาจารย์ ไม่คิดให้เป็นเนื้อเป็นหนังของตัวเอง ไม่เคยมีความลำบากลำบนอะไรๆ ท่านก็พูดอบรมสั่งสอนไปเสียทุกอย่าง ก็ไม่ค่อยได้คิด เมื่อเวลาออกไปโดยลำพังตนเองซิ เพราะความตั้งใจ อะไรก็คว้าไม่ทันอะไรก็คว้าไม่เจอ เรื่องกิเลสมันก็ผ่านเข้ามาเรื่อย ข้าศึกมันผ่านเข้ามาเรื่อย เสือทั้งตัวโดดเข้ามาหาจะเอากำปั้นตีมันได้เหรอ นั่นซิมันก็ต้องผลิตอาวุธขึ้นมาต่อสู้กันซิ ต่อสู้กิเลสต้องมีอาวุธ สติผลิตขึ้นมา ปัญญาผลิตขึ้นมา ผลิตขึ้นมาเรื่อยๆ มันก็ทันกัน

นี่ได้เคยปฏิบัติมาอย่างนั้น เห็นชัดเจนในตัวเอง นิสัยเราเป็นอย่างนั้น จึงมักไปแต่คนเดียวอยู่แต่คนเดียวความสะดวกสบาย เวลาพิจารณาอะไรเอาจริงเอาจัง ว่าเป็นก็เป็นตายก็ตาย แล้วปัญญาเกิดเวลาจนตรอกจนมุมนั่นแหละ

คิดดูซิอย่างทุกขเวทนามันครอบในเวลานั่งมากๆ นี่ เช่นนั่งตลอดรุ่งนี้มันของเล่นเมื่อไร ลองดูซิใคร ว่าใครเก่ง ลองดูซิ จะได้รู้ว่านั่งแต่หัวค่ำจนกระทั่งตลอดรุ่ง เป็นเวลา ๑๓ - ๑๔ ชั่วโมง ไม่ใช่น้อยๆ นะ จนกระทั่งบางวันจนถึง เวลาบิณฑบาตถึงได้ออก ออกก็ปุบปับกระโดดไปเลยเพราะ อยู่กับหมู่กับเพื่อน ถ้าอยู่คนเดียวยังไม่ออกอีกนะ จะกี่ชั่วโมง ไม่รู้นะ แต่นี่เกี่ยวกับครูกับอาจารย์

ตอนนั้นอยู่กับ *พ่อแม่ครูจารย์มั่น* ทางบ้านนามน ใน พรรษานั้นก็อธิษฐานไม่พักจำวัด ไม่นอนกลางวันเลยในพรรษา ทั้ง ๓ เดือน เว้นไว้แต่วันไหนได้นั่งสมาธิตลอดรุ่ง ตอนกลาง วันจะพักเท่านั้น นอกจากนั้นไม่ให้พัก ความสัตย์ความจริง บังคับเจ้าของตลอดเวลา ความเพียรมันถึงหมุนติ้วๆ เวลาจน ตรอกไม่มีผู้ที่จะไต่จะถาม นั่นแหละปัญญาออกตรงนั้น

จนตรอกก็คือ ทุกขเวทนาครอบเข้ามาๆ จิตจะเกิด ความฟุ้งซ่านวุ่นวายไปไหนก็ตามกันเลย เอากัน เอาซิทั้งจะสู้ ทุกข์ไม่ได้ ทั้งจิตจะกระวนกระวาย ทุกขเวทนามันต้องเกิดขึ้น ในขันธ์ จิตก็วุ่นวายในตัวเอง เกิดจิตเวทนาขึ้นมา ต้องบังคับทั้ง สองด้าน ตีข้าศึกสองหน้าเลย เมื่อทุกขเวทนามากเข้าเท่าไร จิตก็กระเพื่อมซิ ดิ้นหาทางออก เราไม่ให้ออกแบบโลกออกกัน หาทางออกแบบโลกมันเป็นวิธีหาทางเข้า เพิ่มทุกข์เข้าไปอีก

เราหาทางออกแบบธรรมนั่นแหละ ใช้สติปัญญา

ทุกข์มากเท่าไรยิ่งหมุนจี๋ๆ เข้าไปตรงนั้นไม่ยอมให้ถอยเลย เอาให้รู้มันทุกข์ตรงไหนแน่ หาความจริงจะเอาความจริงให้ได้ นั่นละธรรม ไม่รู้เอาตาย ไม่ถึงเวลาแล้วออกไม่ได้ ตัดหนามกั้นทางๆ ถอยหลังไม่มี เบิกข้างหน้าไว้ ข้างหลังตัดหนามจุกทางเรื่อยมาๆ มันถอยหลังไม่ได้ ตอนทุกขเวทนาหนักๆ ค้นไปค้นมาเทียบเคียงเหตุผลข้างหน้าข้างหลัง รอบ พอรอบด้านแล้วมันก็ลง..จิต นั่นแหละมันเห็นประจักษ์เวลาจิตพิจารณาทุกขเวทนา

กายก็พิจารณาเห็นอย่างชัดเจน เนื้อหนังมังสังเป็นต้นเวทนาก็เห็นได้อย่างชัดเจนว่ามีรูปลักษณะยังไง อาการของร่างกายส่วนต่างๆ มีรูปลักษณะยังไง จิตเป็นยังไง ๓ อย่างนี้ชัดทุกอย่างแล้วมันก็รวมตัวสงบ ปล่อยไปเลย ได้ความอัศจรรย์แล้ว

นี่ปัญญาอบรมสมาธิ คือปัญญาตีตะล่อมเข้ามา ทุกขเวทนากล้าๆ จิตใจก็ฟุ้งซ่าน บังคับค้นด้วยเหตุด้วยผล จนกระทั่งจิตหาทางออกไม่ได้แล้วก็เข้า ที่นี่หมอบ ความสงบจิตที่เป็นสมาธิด้วยปัญญานี้อาจหาญมากทีเดียว บางทีจิตมันฟุ้งซ่านก็เอากันตรงนั้นขณะนั้น ทั้งๆ ที่ทุกขเวทนาไม่มี เอาจนจิตหมอบ นี่ก็อาจหาญ

จะว่านิสัยของผู้นั้นเป็นอย่างนั้น นิสัยของผู้นี้เป็นอย่างนี้ นิสัยเราเป็นอย่างนี้ก็ไม่ได้นะ มันจะยากอยู่บ้างทุกคนนั่นแหละ เพราะกิเลสไม่เคยพาทำให้ใครง่ายๆ มันก็ต้องยากกันทุกคน ฟาดมันลงไป เป็นก็เป็น ตายก็ตาย

ตั้งให้ดีจิตอย่าหวั่นอย่าไหว อย่าไปคิดสงสัยเรื่องโลกว่าจะมีสาระแก่นสารหรือมีคุณค่าอะไรๆ ทั้งนั้น นอกจากใจดวงเดียวนี้ที่แก้กิเลสออกได้มากน้อย จะแสดงคุณค่าขึ้นมาที่นี่ เป็นสิ่งที่เด่นกว่าสิ่งใดๆ ทั้งหมดในบรรดาสิ่งที่เราเคยรู้เคยเห็นที่เคยผ่านมา จะไม่มีอะไรเสมอเหมือนจิตดวงนี้เลย นี่เป็นของสำคัญมาก

เพราะฉะนั้นมันถึงยอมปล่อยสิ่งทั้งหลาย เพราะไม่มีอะไรเหมือนจิต เมื่อพิจารณาลงไปชัดๆ แล้ว มันก็ปล่อยๆ เพราะสู้อันนี้ไม่ได้ คืบไปข้างหน้า ก้าวขาไปมันก็ปล่อย เท้าก็ปล่อยเรื่อยไป ก้าวไปข้างหน้าเท้าหนึ่งก็ปล่อยไปเรื่อยๆ นี่ก็เหมือนกันจิตก็ก้าวไปเรื่อยๆ ปล่อยข้างหลังไปเรื่อย พิจารณาอะไรเข้าใจแล้วปล่อยลงไปๆ ปล่อยเรื่อย ที่ปล่อยก็เพราะเข้าใจว่ามันไม่ใช่สาระอะไร เรามาสำคัญเฉยๆ เหมือนเราจะเอาไม้ทั้งแก่นไปหลงเอากระพี้มันเสียว่าเป็นแก่น จะไปถากไปเอาอะไรออกมันก็ไม่เกิดประโยชน์อะไร ถากมันออกไปจนหมด ให้เหลือแต่แก่นล้วนๆ

ความทุกข์อันนี้ไม่ยืดยาวอะไรนี่ ไม่เหมือนความทุกข์ในวัฏฏะ ที่หมุนเกิดหมุนตายเวียนไปเวียนมา เกิดภพไหนชาติใดก็ต้องหาบกองทุกข์ไปตามขั้นภูมิกำเนิดแห่งภพชาตินั้นๆ เหมือนกันเพราะเป็นวัฏฏะ วัฏฏะตัวนี้ไม่ทุกข์ได้เหรอ นอกจากอริยสัจเท่านั้นทุกข์จะเข้าไปแฝงไม่ได้เลย นี่เราภพใดชาติใดก็

ตาม ต้องมีทุกข์อยู่ในภพนั้นๆ แม้จะไม่มีมากก็มี ความมีทุกข์อยู่นั้นก็เหมือนกินข้าวผสมกับแกลบกับรำนั่นเอง จะไปเอร็ดอร่อยที่ไหน ให้มีแต่ข้าวล้วนๆ ซิ อย่าให้มีแกลบมีรำอยู่ในนั้น

นี่เราก็ลำบากมาแต่เราไม่เคยจะคิดท้อคิดถอยเสียอกเสียใจหรือว่าตำหนิตัวเองได้ นอกจากได้ชมเท่านั้นแหละ แหมมันทำได้ คือเดี๋ยวนี้มันทำอย่างนั้นไม่ได้ ให้ทำอย่างแต่ก่อนนั้นเป็นตายเลย เช่นอย่างนั่งตลอดรุ่งอย่างนี้ นั่นไม่ใช่นั่งคืนหนึ่งคืนเดียวนะ มันตั้ง ๙ คืน ๑๐ คืนนะ แต่ไม่ใช่ติดกัน เว้นสองคืนบ้าง สามคืนบ้าง เอาเรื่อยๆ เว้นอาทิตย์หนึ่งบ้าง เอาเรื่อย

จนกระทั่งจิตมันแน่วจริงๆ ทีนี้ก็ค่อยเดินไปโดยสม่ำเสมอเราไม่ทรมานมากนัก อันนี้ก็มีพ่อแม่ครูจารย์ท่านเผดียง เพราะท่านเห็นว่าเราเป็นคนเรียกว่าโลดโผนพูดง่ายๆ การแสดงท่านจึงจะแสดงมาธรรมดาไม่ได้ แสดงเพียงแย็บไม่ให้มาก เดี๋ยวจะทำให้คนเซ่อๆ นี้อ่อนแอ

ท่านก็ยกเปรียบเทียบเหมือนกับม้า ม้าตัวมันคึกคะนองตัวมันผาดโผนโลดเต้น ต้องทรมานมันอย่างหนัก นายสารถีต้องทรมานอย่างหนัก ไม่ควรให้กินหญ้าไม่ให้กินเลย ดัดสันดานจนกว่ามันอ่อนกำลัง เมื่ออ่อนกำลังลงยอมรับการฝึกของเราเราก็ผ่อนให้มัน ให้กินหญ้ากินอะไรบ้าง ถ้าเป็นการเป็นงานแล้วเราก็ไม่ทรมานมัน ทรมานไปหาประโยชน์อะไรเพราะเป็นการเป็นงานแล้ว ให้การรักษาการระมัดระวังการบำรุงมันไป เวลาต้องการจะ

ใช้ประโยชน์อะไรก็ใช้มัน นี่จิตเวลามันกำลังคึกคะนองผาดโผนโลดเต้นก็เอามันอย่างหนัก ตัดจนกระทั่งอาหารไม่ให้มันกินจะว่าไง อาหารท่านแยกเป็น ๒ อย่างนะ อาหารส่วนธาตุขันธ์ก็มีอาหารที่เป็นพิษ ตัดไม่ให้มันไปยุ่ง ท่านพูดท่านเทียบเคียง

จากนั้นท่านก็มาพูดถึง...ท่านเห็นเรานั่งตลอดรุ่งบ่อยๆ เล่าถวาย เพราะนั่งตลอดรุ่งวันไหนแล้ว วันหลังต้องไปเล่าถวายท่าน เพราะมันมีของอัศจรรย์นี่ เราไม่เคยพลาดเรานั่งตลอดรุ่ง เอาเป็นเอาตายเข้าว่าที่ไรมันเกิดความอัศจรรย์ทุกคืนไม่เคยพลาดเลย เพราะฉะนั้นเราถึงยอมตาย เพราะเราอยากเห็นความอัศจรรย์เหล่านั้น นั่งภาวนาธรรมดามันไม่เกิดความอัศจรรย์ขนาดนั้น มันเกิดความอัศจรรย์ด้วยปัญญา เวลาจนตรอกมันมีความฉลาดสามารถที่จะขุดค้นสิ่งที่เป็นสาระขึ้นมาให้เห็นอย่างชัดเจนได้เลย คือสาระก็หมายถึงจิตนั่นเอง จิตถึงธรรม

เพราะท่านเห็นเราเอานั้นไปบอกให้ท่าน ท่านบอกว่ากิเลสมันไม่อยู่กับกาย มันอยู่ในจิต แต่กายนั้นเป็นเครื่องเสริมร่างกายเป็นเครื่องเสริมท่านว่า หาอุบายพูด เมื่อเวลาหนักก็หนักเมื่อสมควรที่จะผ่อนหนักผ่อนเบากันไป ซึ่งไม่ทำให้เสียความเพียรเราก็ทำไปอย่างนั้น อย่าให้หนักอยู่ทุกเวลา ทรมานมันอยู่ทุกเวลา ร่างกายจะบอบช้ำมากไป เพราะกิเลสอยู่กับจิต เมื่อจิตสงบเมื่อจิตเชื่อฟังพอเป็นการเป็นงานแล้ว ก็ผ่อนผันการทำความเพียรประเภทนั้นให้พอเหมาะพอสม

ท่านพูดขนาดนั้นเราก็เข้าใจ ท่านไม่พูดมากยิ่งกว่านั้น เพราะกลัวเราจะอ่อนแอ ต่อจากนั้นจากปีนั้นมาแล้วเราก็ไม่เคยนั่งตลอดรุ่งอีกนะ นั่งได้ขนาด ๗ – ๘ ชั่วโมง เรานั่งได้ ๖ ชั่วโมง ๘ ชั่วโมง ๔ – ๕ ชั่วโมงถือเป็นธรรมดา ๘ ชั่วโมง ไม่เคยนั่งตลอดรุ่งเหมือนปีนั้น เพราะปีนั้นเอามันใหญ่นี่

หลังจากนั้นมาแล้วก็มีแต่เรื่องปัญญา ปัญญามันนอนไม่นอน นั่งไม่นั่ง มันก็เป็นของมันอยู่ หมุนติ้วๆ งานที่ว่างานมากหรืองานหนัก มาขั้นปัญญามีแต่งานของจิตล้วนๆ พิจารณานี้แต่มันมีช่องทางพิจารณา เป็นงานผู้ใหญ่ คือรู้จักงานรู้จักวิธีทำ เป็นแต่เพียงมันยากเท่านั้นเอง หากรู้จักวิธีทำ

ไม่เหมือนการฝึกจิตเพื่อเป็นสมาธิ นี่เราไม่รู้จักวิธีเลย บึนตายไปอย่างนั้น แต่ทางด้านปัญญาเราพอรู้เรื่อง เพราะปัญญายากลำบากมันก็เคยแก้ไขกันได้ในแง่ต่างๆ มาอยู่แล้ว แง่ไหนมันขวางอยู่ยังปล่อยไม่ได้ เอาจนได้ พิจารณาเหตุผลเทียบเคียงกันได้ทุกสัดทุกส่วนแล้ว สิ่งนั้นมันก็ตกไปๆ เรื่อยๆ นี่มันก็เชื่อความสามารถของตนไปเรื่อยๆ เพราะปัญญาพิจารณาเท่าไรมันยิ่งมีความคล่องแคล่ว มีความเฉลียวฉลาด

ปัญญาประเภทนี้เป็นธรรมชาติหมุนตัวไปเองด้วยที่เรียกว่าอัตโนมัติ จนกระทั่งไม่มีอะไรจะพิจารณามันก็หมดภาระหมดปัญหาไปเอง สติปัญญาที่หมุนเป็นเกลียวนั้นแลคือมหาสติมหาปัญญา ถ้าเราจะพูดตามหลักธรรมเทียบกับครั้งพุทธกาล

แล้ว แต่นี้เราไม่อยากพูดมันเป็นการอาจเอื้อมมากไป สูงไป ต่ำไป ว่าเป็นสติปัญญาอัตโนมัติเท่านั้นพอแล้วกับภูมิของเรา เพราะสมมุติเฉยๆ ตั้งขึ้นมาให้ชื่อเฉยๆ เป็นอย่างไรก็ประจักษ์อยู่กับใจของเราแล้ว

ทีนี้พอมันผ่านนั้นไปแล้ว จะว่ามีสติก็ไม่ถูก ว่ามีปัญญาก็ไม่ใช่ เพราะไม่ไปถือสติปัญญาเป็นตนเป็นของตน แม้แต่จิตยังไม่เห็นถือว่าเป็นตนเป็นของตน เราจะไปถือสติปัญญาว่าเป็นเราเป็นของเราได้ยังไง เป็นหลักธรรมชาติแล้วเป็นอย่างนั้น

ว่ามีสติก็ว่าไปอย่างนั้นแหละ มีปัญญาก็ว่าไป มันไม่ถูกทั้งสอง สักแต่กิริยา เพราะสติก็เป็นกิริยาเป็นสมมุตินี่ ปัญญาก็เป็นกิริยาเป็นสมมุติ เป็นเครื่องมือแก้กิเลส เวลากิเลสสิ้นไปแล้วเป็นอะไร ปัญญาก็เป็นเครื่องมือสำหรับใช้ทำประโยชน์เพราะเป็นสมมุติด้วยกัน ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นั้นเป็นสมมุติทั้งนั้น เป็นทางก้าวเดินทั้งหมด

ทุกข์ การพิจารณาทุกข์ให้เหยียบทุกข์ไปนั่นซิ รื้อถอนสมุทัยด้วยมรรค นิโรธเมื่อจิตมีความสงบได้มากน้อย ความระงับดับทุกข์มันก็ดับไปเรื่อยๆ ปัญญาถอดถอนกิเลสประเภทใดได้มากน้อยเพียงใด มันก็ดับทุกข์ไปเรื่อยๆ เพราะกิเลสซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดทุกข์มันดับไป กิเลสประเภทนั้นดับไป ทุกข์ที่จะเกิดขึ้นมาจากกิเลสประเภทนั้นก็ดับไปด้วยกัน ดับไปด้วยกันเรื่อยๆ จนกระทั่งดับสนิทไม่มีอะไรเหลือเพราะกิเลสดับ ทุกข์

ภายในใจไม่มี ดับหมด มรรคก็หมดปัญหาไปที่นี่

สติปัญญาที่เรียกว่ามรรค สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโป จนกระทั่ง สัมมาสมาธิ เฉพาะอย่างยิ่งคือสติกับปัญญาที่ทำงานหนักที่สุดมันก็หมดปัญหาไป ไม่หมุนติ้วๆ อย่างที่เคยเป็น จะหมุนหาอะไร การต่อสู้ขณะนั้นก็ต่อสู้กับข้าศึก เมื่อข้าศึกราบไปแล้วจะไปต่อสู้กับอะไร ต่อสู้กับคนตายมีประโยชน์อะไร ตายแล้วยังยิงอยู่อย่างนั้นมีประโยชน์อะไร เสียกระสุนเปล่าๆ ต่อสู้กับเมฆกับหมอก ต่อสู้เท่าไรก็หมดกระสุนเปล่าๆ ไม่เห็นเกิดประโยชน์อะไร นี่เรียกว่าเป็นกิริยา

นอกจากว่ามีเหตุมีอะไรขึ้นมา เป็นเรื่องของสมมุติที่ถูกเขากล่าวหาหรือฟ้องร้อง ดังครั้งพุทธกาลดัง*พระทัพพมัลลบุตร* เป็นต้น เขาหาว่าท่านเป็นสังฆาฯ ปาราชิกกับภิกษุณีหรือว่าอะไร ทั้งๆ ที่ท่านเป็นพระอรหันต์แล้ว *พระทัพพมัลลบุตร* ท่านเป็นพระอรหันต์ตั้งแต่เป็นเณร ทีนี้พระพุทธเจ้าก็ทรงยกสมมุตินี้ขึ้นรับกัน เมื่อมีผู้ฟ้องร้องพระองค์เป็นผู้ทรงวินิจฉัยเอง พระองค์ไม่ต้องวินิจฉัยยาก *พระทัพพมัลลบุตร* นั้นเธอเป็นผู้มีสติอันสมบูรณ์แล้ว ไม่อยู่ในข่ายแห่งการฟ้องร้องอย่างนี้ นั่น

คำว่าสติสมบูรณ์แล้วคือหมายความว่าจิตบริสุทธิ์แล้ว ซึ่งพ้นจากสมมุตินี้โดยประการทั้งปวงแล้ว การฟ้องร้องเหล่านี้เป็นเรื่องของสมมุติหาประมาณไม่ได้ พูดง่ายๆ ธรรมชาตินั้นเป็นของตายตัวแล้วจึงเข้ากันไม่ได้ พูดง่ายๆ พูดอย่างนี้เอง

แต่ในตำราบอกว่าท่านเป็นสติวินัยแล้ว เอานี่มารับว่าเป็นสติวินัย เพราะอันนั้นเป็นสมมุตินี่ การฟ้องร้องก็เป็นสมมุติ สติวินัยก็เป็นสมมุติ ธรรมต้านทานกัน ปลดเปลื้องความฟ้องร้องความครหานินทานั่นด้วยสติวินัย ถ้าหากไม่มีอะไรที่จะสมมุติเข้ามาเกี่ยวข้องนั้น ท่านก็ไม่ได้ว่าท่านไม่ยกขึ้นมา

แม้แต่องค์ผู้เป็นอรหันต์เองก็ดีท่านไม่ได้สำคัญ ท่านไม่ไปอยู่กับความมีสติและความขาดสติ ท่านอยู่กับความจริงเท่านั้นเอง ความจริงโดยหลักธรรมชาติ เพราะฉะนั้นเราจะว่าท่านมีสติมันก็พูดไม่ถูก จะว่าท่านเผลอสติมันก็พูดไม่ถูกทั้งนั้นแหละ เพราะอันนั้นไม่ได้อยู่ในวิสัยอันนี้ มันเหนืออันนี้แล้ว

เอาซิปฏิบัติซิ การพูดเหล่านี้ไม่ได้นอกเหนือไปจากมัชฌิมาปฏิปทานะ อันนี้แหละเป็นเครื่องมืออย่างเอกที่เหมาะสมที่สุดกับการฆ่ากิเลสทุกประเภทให้สิ้นไปจากใจ ด้วยมัชฌิมาปฏิปทาที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้แล้วนี้ เรียกว่ามัชฌิมา ฟังซิ มีเรียวมีแหลมไปไหน มีต้นมีปลายที่ไหน ท่ามกลางอยู่ตลอดเวลา เหมาะสมกับการแก้กิเลสทุกประเภทนั่นเอง ถ้าเรานำมาแก้มันจะไปไหนกิเลส มันก็ต้องตายเช่นเดียวกับครั้งพุทธกาลนั่นแหละ

กิเลสก็เป็นประเภทเดียวกันกับครั้งพุทธกาล เครื่องมือแก้กิเลสก็ประเภทเดียวกัน ขอให้ความเพียรเป็นประเภทเดียวกันเถิด แน่ะ สำคัญที่ความเพียรที่จะยกเครื่องมือไปต่อสู้กับ

กิเลสนี้ให้มันมีซิ อาวุธจะดีขนาดไหนถ้าเจ้าของไม่ยกขึ้นไปใช้ก็ไม่เกิดประโยชน์ จึงต้องอาศัยความเพียรหมุนมันลงไป ความทุกข์เพราะความเพียรนี้ไม่ได้เป็นเครื่องกดถ่วงจิตใจให้ได้รับความลำบากลำบน นอกจากมีส่วนร่างกายเท่านั้น แม้จะลำบากก็ลำบากในระหว่างต่อสู้กันเป็นไรไป

แม้แต่เขาชกมวยกันบนเวทีถึงขั้นสลบไสลก็ยังมี เขายังกล้าหาญต่อสู้ นี่เราก็เป็นนักรบลูกศิษย์ตถาคต ไม่เคยทรงสั่งสอนให้ศากยบุตรของพระองค์นั้นให้ท้อถอยอ่อนแอ ให้ล้มละลายตายเพราะกิเลสสังหารไม่มี นอกจากเอาให้กิเลสตายฉิบหายไปหมด นั่งอยู่ก็กิเลสตายอยู่รอบข้าง ยืนอยู่กิเลสตายอยู่รอบข้างด้วยการพิจารณา ด้วยการสังหารโดยทางความเพียร เดินอยู่ก็ดีนอนอยู่ก็ดี เว้นแต่หลับเท่านั้น ไปที่ไหนเห็นแต่กิเลสมันกองไปเป็นไร ถ้ากิเลสเป็นตนเป็นตัว ไปที่ไหนเหยียบแต่ซากศพกิเลสแต่ก่อนมันเหยียบเรานี่กิเลส เหยียบเรามากี่ภพกี่ชาติ ภพชาติของเรายิ่งมากกว่ากิเลส ที่กิเลสฆ่าเราให้เกิดให้ตายๆ นี่กี่ภพกี่ชาติมาแล้วเรานับได้เหรอ ภพนี้ชาตินี้เป็นโอกาสวาสนาของเราผู้เป็นนักปฏิบัติ ฟัดกับกิเลส ฟาดกับกิเลส เหยียบกิเลสให้สิ้นซากไปในภพนี้ชาตินี้ประเสริฐสุด ถึงวิมุตติประจักษ์ใจ เอานะลูกศิษย์ตถาคตอย่าถอยความเพียร

เอาละพอ

ทุกข์ในขันธ์เป็นอีกประเภทหนึ่ง ทุกข์เพราะกิเลสมันมี ทุกข์ในขันธ์ไม่ใช่กิเลสก็มี เช่นอย่างเจ็บท้อง ปวดหัวอย่างนี้ จิตใจไม่เสียใจ จิตใจไม่ไปกำเริบกับสิ่งเหล่านี้ ก็เรียกว่าเป็นทุกข์เฉพาะขันธ์ พระพุทธเจ้า สาวกทั้งหลายท่านก็เป็นประเภทนี้ แต่จิตใจท่านไม่ยุ่งไม่เกี่ยว จิตเป็นจิต ขันธ์เป็นขันธ์ ทุกข์เป็นทุกข์ เวทนาอะไรเป็นเวทนานั้นๆ ต่างอันต่างจริงเท่านี้ ไม่มีความเชื่อมโยงหรือคละเคล้ากัน พวกเราไม่เป็นอย่างนั้น เจ็บที่ตรงไหนไอ้เรื่องสมุทัยมันก็เข้าแทรกให้เป็นกองทุกข์ขึ้นมาภายในใจนี่นะ คือไม่อยากให้เจ็บไม่อยากให้ปวด เสียอกเสียใจ นั่นแหละที่นี่เป็นการเสริมสมุทัยภายในจิต เลยเป็นโรคภายในจิตอีกทีหนึ่งเป็นทุกข์ภายในจิตอีกทีหนึ่ง เป็นทุกข์สองชั้นก็ยิ่งหนัก

อริยสัจจริงอย่างนี้

๒๓ มิถุนายนพ.ศ. ๒๕๒๑

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๑

อริยสัจจริงอย่างนี้

เราจะไปคิดตำหนิศาสนานั้นศาสนานี้ คิดตำหนิคิดไปอย่างไรยิ่งเป็นความผิดของตัวเอง เพราะปกติมันผิดอยู่แล้ว ธรรมไม่มีอะไรผิด ถ้าผิดไม่เรียกว่าสวากขาตธรรม ตรัสไว้ชอบแล้ว นิยยานิกธรรม นำสัตว์ให้พ้นจากทุกข์ได้โดยลำดับจริง เป็นอย่างนั้น บทธรรมคุณก็สวดกันอยู่ตลอดเวลาไม่ใช่เหรอ ทุกวันทุกคืน **สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม** พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสชอบแล้วหรือตรัสดีแล้ว **สนฺทิฏฺฐิโก** ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นเองคือเห็นองค์ธรรมแท้นะ เห็นเอง **อกาลิโก** ธรรมมีอยู่ตลอดกาลเช่นเดียวกับจิตมีอยู่ตลอดกาล **เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก เอหิ** เป็นสิ่งที่ท้าทายอยู่ภายในตน

สัจธรรมเฉพาะอย่างยิ่ง ๒ อย่าง ประกาศท้าทายเราอยู่ตลอดเวลา เราจะสู้หรือไม่สู้ รบหรือไม่รบ ทุกข์กับสมุทัยประกาศอยู่ในหัวใจเราทั้งทางร่างกาย **ชาติปิทุกฺขา ชราปิทุกฺขา มรณมฺปิทุกฺขํ** นี้ประกาศทางกาย เรื่องของทุกข์ **โสกปริเทว** นั่นเป็นทางใจ **โสก** หมายถึงใจ **โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสาปิ ทุกฺขา อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข** นี่เกี่ยวกับทางใจ นี่ทุกข์ทางกาย ทุกข์ทางใจแสดงให้เห็นได้ชัดอยู่ภายในจิตใจ นี่ละที่ว่า

เอหิปสฺสิโก ท่านจ่งดู ท่านบอกเรานั่นเอง **เอหิ** ท่าน **ตุํ** อันว่าท่าน **เอหิ** จงมาดู ดูตรงที่นี่ ธรรมส่อแสดงอยู่ที่นี่ ทุกข์ก็ส่ออยู่ที่นี่

สมุทัยคืออะไร สัจธรรม ๒ อย่างนี้เด่นอยู่เวลานี้ หากสติปัญญาของเรายังไม่เด่น อันนี้ต้องเด่นอยู่เสียก่อน ดูให้ดีพิจารณาให้ดี **นนฺทิราคสหคตา ตตฺร ตตฺราภินนฺทินี, เสยฺยถีทํ, กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา** สิ่งที่สหรคต ไปด้วยความรื่นเริงบันเทิงนั้นเป็นไปจากอะไร เป็นไปจาก **กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา** ที่แสดงอยู่ในจิตนี้มีแต่สัจธรรมประเภทนี้

เอหิ จงดูที่นี่ คือ **เอหิ** น้อมใจเข้ามาดูที่นี่ ถ้าหากเป็นกิริยาของคนก็ **เอหิ** จงมา แต่นี้เป็นเรื่องของธรรม เป็นเรื่องกระแสของจิต **เอหิ** จงย้อนจิตเข้ามาดูที่นี่

สร้างขึ้นเรื่องมรรคปฏิปทา พยายามสร้างอย่าถอย เราอย่าเห็นความทุกข์ในวัฏสงสารที่เราเคยแบกเคยหามมานี้ว่าเป็นของเล็กน้อย ไม่ใช่เล็กน้อย โลกจมไปด้วยทุกข์ทั้งหลายเหล่านี้แหละ เงยหัวไม่ขึ้นยกหัวไม่ขึ้นก็เพราะทุกข์นี้บีบบังคับทุกชาติชั้นวรรณะไม่มีใครเหนือทุกข์ไปได้เลย ก็เพราะไม่มีใครเหนือกิเลสไปได้เลยนั่นแล ทุกข์ธรรมดาของธาตุของขันธ์ถ้าไม่มีกิเลสเข้าไปแทรกก็พอทำเนา แต่ส่วนมากพอเกิดวิการขึ้นมาในธาตุขันธ์ส่วนใดส่วนหนึ่ง กิเลสจะเข้าไปแทรกทันที คือเกิดความเสียใจไม่อยากให้เป็น เกิดความกระวนกระวายขึ้นมา นี่กิเลส

โรคทางใจแทรกเข้าไปแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ต้องถูกกดตลอดเวลา โลกไม่มีใครที่จะเหนือทุกข์นี้ไปได้ อยู่ใต้อำนาจของทุกข์ เพราะฉะนั้นเราต้องปฏิบัติให้รู้

สติเอาให้ดี ตั้งตรงไหนให้มันขาดไป ทำใจให้เด็ดอย่าอ่อนแอ พระพุทธเจ้าไม่ใช่ผู้อ่อนแอ ธรรมก็ไม่มีบทใดที่สอนให้คนอ่อนแอ ปฏิบัติให้จริงให้จัง กำหนดลมก็เอาจริงเอาจังกับลม อย่าไปคิดคาดคิดหมายกับผลอันใดที่จะเกิดขึ้น วิธีใด ลักษณะใด อย่าไปคาด เป็นการทำลายเหตุที่กำลังทำ ทำลายงานของตนที่กำลังทำให้เสียไปไม่สืบต่อ

นั่นละการสร้างเหตุที่จะให้ผลเกิดขึ้น คือเรากำหนดอยู่ด้วยสติ รู้อยู่ด้วยสติ เช่น กำหนดอานาปานสติเพื่อความสงบอันเป็นผล ก็อย่าปล่อยลมกับความรู้ ให้สัมผัสสัมพันธ์กันทั้งเข้าทั้งออกอยู่อย่างนั้น จิตไม่ไปไหน บังคับกระแสจิตไม่ให้ส่งออกไปนอก มันจะเถลไถลนะ เพราะนิสัยของจิตเป็นอยู่อย่างนั้น จับจดๆ ไม่เอาอะไรจริงๆ จังๆ นะ ถ้าเป็นเรื่องของกิเลสมันจริง ถ้าเป็นเรื่องของธรรมมันจับจด ยิ่งเรื่องดีใจเสียใจแล้วติดอยู่อย่างนั้นทั้งวันทั้งคืน เป็นอารมณ์ครุ่นคิดอยู่อย่างนั้นไม่มีเวลาปล่อยวาง มันจริงมันจังถ้ากับเรื่องกองทุกข์เรื่องกิเลส แต่เรื่องธรรมนั้นไม่ค่อยจริงค่อยจัง เพราะยังไม่เห็นผลพอที่จะให้จิตใจจริงจัง พอเห็นผลแล้วมันหากเกิดความจริงจังขึ้นมาตามส่วนแห่งผลที่ได้ปรากฏมากน้อย นี่สำคัญ

เวลากำหนดให้สงบตั้งท่าเอาให้สงบ ไม่สงบเหรอ ไม่สงบเอ้าค้น ค้นก็บังคับให้สติติดตาม จะดูอันไหนๆให้รู้ให้จ่อกันไปโดยลำดับ เหมือนกับนักโทษหรือผู้ต้องหา ถูกบังคับด้วยสติ ไม่งั้นไม่ได้นะจิตคอยแต่จะเถลไถล เราทำเราหวังเอาความสุขอยู่เรื่อยๆ ด้วยการปล่อยใจ นั่นแหละคือการปล่อยให้กิเลสเข้ามาทุ่มเจ้าของ ทุกข์ด้วยการบังคับบัญชาจิตใจของตนชื่อว่าทำงานแท้ ชื่อว่าฝึกทรมานจิตหรือฝึกทรมานกิเลสที่มีอยู่กับจิตแท้ ต้องทำอย่างนั้นให้จริงให้จัง

ผมอยากได้ยินหมู่เพื่อนได้รู้เห็นธรรม ไม่ว่าสมาธิขั้นใด ไม่ว่าปัญญาขั้นใด เราอยากเห็น เพราะเราสอนเพื่อสมาธิ สอนเพื่อปัญญา สอนเพื่อมรรคผลนิพพานต่อหมู่เพื่อน ไม่ได้ลดละการสอนทั้งหลายสอนอย่างนี้ทั้งนั้น สอนอยากให้รู้ให้เห็นจริงๆ และการสอนนี้ก็ไม่ได้อวด สอนด้วยความจริงที่ได้รู้ได้เห็นมาจริงๆ ไม่ได้ไปด้นไปเดาเอามาจากทางไหนมาสอนด้วยนะ เพราะฉะนั้นถึงพูดด้วยความอาจหาญทุกแง่ทุกมุม แน่ใจว่าไม่ผิดเพราะเราปฏิบัติมาอย่างนี้ ถ้าหากว่าผิดจะรู้ได้ยังไง แน่ะ มันแน่นะเหตุว่ามันถูก ผลที่ปรากฏขึ้นมาอย่างนี้ และก็นำมาสอนทั้งขั้นสมาธิทั้งขั้นปัญญา

เพราะฉะนั้นจึงอยากจะให้หมู่เพื่อนจริงจัง ให้ได้เห็นความจริง จิตสงบลงไปแค่ไหนก็ให้รู้ว่าเป็นผลแค่นั้น เมื่อมีความสงบเยือกเย็นแล้ว การที่จะพิจารณาทางด้านปัญญานั้นเป็น

เรื่องสำคัญ สมาธิคือความสงบ ไม่ว้าวุ่นขุ่นมัวไปกับสิ่งใดๆ แล้ว นั่นควรแล้วในการที่จะพิจารณาเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ภายนอกภายใน ไม่ต้องกำหนดกฎเกณฑ์ ไม่มีประมาณว่าข้างนอกหรือข้างใน ได้ทั้งนั้น แล้วแต่จิตในขณะนั้นมีความชอบมีความถนัดในเวลานั้น เหมาะสมในเวลานั้น จะพิจารณาอะไรเอาให้รู้ให้เห็น

พิจารณาอสุภะอสุภัง เอ้า ดู คลี่คลายมันออกจนหมดทุกชิ้นทุกอันเป็นไร ไม่ให้จิตปล่อยตัวออกจากนั้น ไม่ให้จิตวาง ไม่ให้จิตเถลไถลไปจากรูปภาพอันนั้น ดูมันทุกระยะๆ ให้มีแต่ความรู้กับภาพอันนั้นปรากฏเท่านั้น อย่าให้อะไรเข้ามาแทรก มีความรู้กับภาพที่เราตั้งขึ้นมานั้นปรากฏอยู่โดยเฉพาะเท่านั้น คือสติครอบไว้ไม่ให้มีสามเข้าไป ให้มี ๑) คือความรู้นี้ซึ่งสัมปยุตด้วยสติ ๒) ภาพที่ปรากฏ ดูให้ชัดเจน คลี่คลาย เวลาพิจารณาไปๆ มันจะเพลินลืมเนื้อลืมตัว ร่างกายนั่งอยู่ก็เหมือนไม่มี เพลิน นั่นเป็นภายนอก พิจารณาภายนอก เอ้าย่นเข้ามาภายใน ย้อนเข้ามาภายในก็เป็นแบบเดียวกันอีก พิจารณาไปหมดทุกแง่ทุกมุม ซึมซาบไปหมดด้วยความเพลินในการพิจารณา ให้เห็นชัดเจน

เราอย่าไปคาดหมายผล อยากให้มันแล้วมันเสร็จไปอย่างนี้ไม่ได้นะ การพิจารณาอยากให้แล้วให้เสร็จไปนี้ไม่ถูก พิจารณาตามความจริง อยู่กับความจริง รู้มันจะรู้ความจริงไม่รู้อันอื่นละ ความอยากเกิดประโยชน์อะไร อยากให้เสร็จให้สิ้นไปเฉยๆ โดยความรู้เจ้าของก็ไม่สามารถที่จะให้รู้พอเสร็จพอสิ้นไป

ได้ พอปล่อยวางไปได้ มันก็ปล่อยไม่ได้ ต้องพิจารณาให้มันจริงมันจัง ถึงขั้นมันอัศจรรย์ อัศจรรย์จริง ๆ ถึงยังไม่หลุดพ้นก็อัศจรรย์ให้เห็นชัด ๆ

ความสงบเพียงสมาธิเท่านั้นก็เป็นความสุข จิตที่มีความสงบตัวแล้วไม่วุ่นกับเรื่องโลกเรื่องสงสาร เรื่องรูปเรื่องเสียงเรื่องกลิ่นเรื่องรสเรื่องกามราคะอะไรเหล่านี้ ถ้าไม่สงบแล้วมันไปนะมันเยิ้ม ๆ เรื่อย นี่เคยเป็น เวลาเรียนหนังสือก็ไม่เห็นมันยุ่งมันเหยิงวุ่นวายอะไรกับเรื่องกิเลสประเภทนี้ เวลาออกปฏิบัติจะเข้าด้ายเข้าเข็มนี่ซิมันชักรวดเร็ว ได้ยินแต่เสียงเท่านั้นมันชักอะไรขึ้นมาภายในจิต แต่ไม่ได้หมายถึงแสดงถึงอวัยวะนะ มันอะไรในจิตชอบกล ๆ มันรวดเร็ว เป็นลักษณะราคะ แสดงภายในจิตพอแย็บให้รู้เท่านั้นนะ ไม่ได้หมายถึงมันมากยิ่งกว่านั้น

เอ๊ะทำไมจิตนี่เวลาออกมาปฏิบัติจริง ๆ แล้ว ทำไมมันถึงรวดเร็วถึงขนาดนี้ เป็นอย่างนี้ แต่ก่อนไม่เห็นเป็น ความจริงมันก็เป็นแต่เราไม่ได้สนใจเฉย ๆ แต่นี่เรามีสติมันจึงเหมือนกับว่ามันเป็นได้อย่างรวดเร็ว เมื่อมีสติดูก็รู้ เหมือนอย่างความคิดความปรุงของเราทั้งหลายนี้ เราจะปรุงไปไหนเรื่องอะไรก็ตาม ถ้าเราไม่มีสติมันปรุงทั้งวัน เราก็ไม่กำหนดกฎเกณฑ์ว่ามันปรุงมากปรุงน้อยเพราะมันปรุงทั้งวัน แต่พอมีสติจ่อเท่านั้นมันจะกระเพื่อมออกมานี่มันรู้ ๆ เอ๊ มีแต่ความคิดเท่านั้นกวนจิต แน่ะมันก็รู้แล้วนะ

เมื่อกำหนดดูจริงๆ ไม่เห็นมีอะไรกวนจิต มีแต่ความปรุงมันค่อยจะกระเพื่อมออกมาเรื่อยๆ เพราะสติครอบดูอยู่นั่น สติครอบเดี๋ยวเป็นลักษณะจะกระเพื่อมออกมา พอเป็นลักษณะจะกระเพื่อมออกมา กำหนดตัวลักษณะนั้น มีลักษณะตัวหนุนๆ กำหนดตัวหนุนนั้นมันก็ดับไปๆ มันมีลักษณะอะไรขึ้นมา เอานั่นเป็นเป้าหมาย กำหนดตรงนั้นมันก็ดับไปๆ มันปรุงไม่ได้ เราถึงได้เห็นโทษของมันและเห็นเรื่องความปรุงของจิตได้อย่างชัดเจนว่ามันจะกระเพื่อม มันจะแย็บออกมานี้มันเป็นลักษณะหนุนๆ ออกมานิดๆ

นี่คือเรามีสติดูมัน มันรู้ ดูมันปรุงเรื่องอะไรก็รู้ ถ้าไม่มีสติแล้วทั้งวันก็ไม่รู้ นี่ละที่มันเกี่ยวข้องกับรูปกับเสียงอะไรทำให้เกิดความแปลกๆ ภายในจิตได้อย่างรวดเร็ว ก็เพราะว่าเรามีสติ แต่ก่อนเราไม่มี มันติดพันกันอยู่สักเท่าไร ถ้าไม่เหลือบ่ากว่าแรงจริงๆ จนจะแบกไปไม่ไหวมันก็ไม่รู้ เพียงขนาดนั้นมันไม่รู้เพราะจิตไม่มีสติ จิตไม่ได้ตั้งอกตั้งใจอะไรนัก พอมาปฏิบัติมันเป็นอย่างนั้นนะเรา จึงได้ยิ่งขะมักเขม้นยิ่งได้บังคับบัญชากันหนักเข้าๆ ถึงจิตมีความสงบเย็น ที่นี่เรื่องเหล่านี้ค่อยจางไปๆ ทีนี้เราก็ยิ่งเน้นหนักลงตรงนี้ให้มาก จนกระทั่งมันหายไปเรื่องเหล่านี้สงบสบาย นั่งอยู่ก็สบาย คือความคิดความปรุงปรุงได้ แต่ที่จะให้มันคิดปรุงไปเรื่องนอกๆ นาๆ อย่างที่เคยไปแบบเถลไถลมันไม่ไป

จิตที่มีความสงบตัวได้และสงบจนมีรากฐานแน่นแห่งความ

สงบภายในตัว มีรากฐานแห่งสมาธิแล้วมันไม่ยุ่งกับเรื่องเหล่านั้น มันจะอยู่ในความสุขอันนี้ ติดอยู่ในนี้ สบายอยู่ในนี้ ทีนี้พอเป็นความสุขเช่นนั้น พอเป็นความสงบได้บ้างนั้นให้พิจารณา เปลี่ยนวาระกันกับการทำความสงบ นี่เป็นวิธีที่ถูกต้องไม่เนิ่นช้า วิธีนี้ไม่เนิ่นช้า เป็นการเสริมปัญญาไปในตัว ขุดค้นไปตามโอกาส คือเปลี่ยนวาระกันกับการเข้าสมาธิ ในขณะที่จะต้องการความสงบไม่ต้องเอาเรื่องของปัญญามายุ่ง ทำหน้าที่เดียวเท่านั้นไม่สนใจกับปัญญาเลย เหมือนกับเราไม่เคยมีปัญญา ตั้งหน้าเหมือนกับคนจะนอนหลับ ตั้งหน้าจะหลับถ่ายเดียว ไม่ต้องไปคิดไปปรุงอะไรมันก็หลับง่ายๆ ถ้าธาตุขันธ์ไม่วิการอย่างอื่น นี่เราตั้งท่าจะให้จิตสงบ ด้วยสติบังคับอยู่เท่านั้น ไม่ต้องสนใจกับเรื่องปัญญาใดๆ ทั้งหมด ในขณะนั้น มันก็สงบลงได้

พอสงบออกมาได้เป็นกำลังแล้ว จากนั้นไปเราจะพิจารณาทางด้านปัญญา เอาทีนี้ด้านปัญญา สมาธิไม่ยุ่งไม่เกี่ยว นี่เรียกว่าทำงานเต็มเม็ดเต็มหน่วย ทำให้สงบเรียกว่าสมถะก็ให้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่ต้องเอาปัญญาเข้ามายุ่ง วิปัสสนาเข้ามายุ่ง เวลาจะพิจารณาวิปัสสนาเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงตามความจริงทั้งหลายที่มีอยู่ในขันธ์ในจิตนี้ ก็เอาจริงเอาจัง ไม่ต้องสนใจกับเรื่องสมาธิมันจะไปไหนก็ช่างสมาธิ เวลานี้เราทำงานเอาให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยให้มันรู้แจ้งเห็นจริง พิจารณาแล้วพิจารณาเล่าจนเกิดความซึ้งภายในจิต ถ้ามันเข้าใจจริงๆ มันซึ้งนะ ซึ้งเข้าไปในจิต แล้ว

มันปล่อยวางเองที่นี่ ค่อยปล่อยวางไปๆ ค่อยเบาลงไปๆ

ปัญญาขั้นเริ่มแรกต้องพาฝึกหัดพาค้นคว้า เหมือนเราพาเด็กทำงานที่ยังไม่เคยงาน แม้แต่ทางสมาธิก็ต้องถูกบังคับบัญชาให้ทำด้วยสติ ไม่งั้นมันเผลอเถลไถล ที่นี่พอจิตได้ผลทางสมาธิแล้วก็ไม่ต้องบังคับ มันหากทำหน้าที่ของมันเอง พอถึงขั้นปัญญาขั้นเริ่มแรกต้องพาขุดพาค้นพาพินิจพิจารณา จนกว่าว่าเห็นผลของปัญญาแล้ว ทีนี้ปัญญาจะค่อยก้าวเดินออกเองละที่นี่ รู้จักวาระตัวเอง วาระสมาธิ วาระปัญญา ใครจะทำหน้าที่ทางด้านปัญญาหรือด้านสมาธิเวลาใดมันรู้ในตัวเอง และเอาจริงเอาจังกับหน้าที่นั้นๆ ไม่ให้ก้าวก่ายกัน นี้เรียกว่าทำถูกต้อง

นี่เคยปฏิบัติมาแล้ว ตอนมันเลยเถิดมันก็เลย ความเลยเถิดนั้นมันเป็นครูสอน เช่นอย่างนอนไม่ได้ทั้งวันอย่างนี้ นอนไม่ได้ กลางคืนทั้งคืนนอนไม่ได้เพราะความเพลิดเพลินในการพิจารณาทางด้านปัญญา นี่เราก็รู้ว่ามันเลยเถิด แต่เวลาพิจารณาผ่านไปแล้วมันก็ย้อนกลับมารู้หมดว่า โอ้ ตรงนั้นคดโค้งไป ตรงนั้นเลยเถิด อะไรๆ มันก็รู้ ตรงนั้นพอดี รู้ นี่จึงต้องสอนไว้ก่อนให้ถูกต้องทีเดียว โดยไม่ต้องไปคาดไปเดาอะไร เพราะครูอาจารย์สอนไว้แล้วโดยถูกต้อง

จะจับลงตรงไหนอวัยวะเรา ทีแรกเพ่งเป็นเหมือนกสิณ จะจับตรงไหนสติจ่อตรงนั้น จะกำหนดหนังตรงนั้นสติจ่อลงตรงหนังนั้น เอ้าหนังนั้นจะขึ้นสูงลงต่ำไปไหนเลื่อนลอยไปไหนไม่ปล่อย

ให้รู้อยู่ตรงนั้นๆ สักเดี๋ยวก็ค่อยลืมเนื้อลืมตัว ลืมสัญญาความคาดความหมายเข้าไปๆ มีแต่ความรู้กับภาพนั้นปรากฏอยู่เด่นชัด เด่นชัดขึ้น สักเดี๋ยวก็ค่อยกระจายออกๆ กระจายออกทั่วถึงหมดสรรพางค์ร่างกาย ความเปื่อยความเน่าความเจ็บความอะไรความปฏิกูลโสโครก มันเห็นประจักษ์กับจิต เกิดความอิดหนาระอาใจ จะเกิดความสลดสังเวช แต่จิตใจนั้นเบาลงไปเป็นลำดับเบาลงไปๆ แทนที่จะโศกเศร้าเหงาหงอยไม่เป็นนะ พอเห็นโทษของสิ่งเหล่านี้แล้วเรื่องอุปาทานมันก็ค่อยจางไปๆ ในขณะนั้น เอาจนกระทั่งพังทลายลงไปด้วยอำนาจพิจารณาทางด้านปัญญา

ทีนี้เวลาเราพิจารณาทีหลัง เราจะยึดสิ่งที่เราเคยรู้เคยเห็นแล้วมาปฏิบัติไม่ได้นะ มันเป็นสัญญาอารมณ์ กำหนดใหม่ เอาอุบายวิธีใหม่ในปัจจุบัน ถึงจะเป็นอุบายวิธีเก่าก็ตามแต่ให้เกิดในวงปัจจุบัน ตั้งหลักลงที่เก่านั่นแหละ เช่นเรากำหนดอวัยวะตรงไหนที่เราเคย ไม่ปล่อยตรงนั้น จับลงตรงนั้นเลย และจ่อลงตรงนั้นอีกเหมือนกันนั่นแหละ แต่เราอย่าไปคาด เมื่อวานเป็นอย่างนั้นเมื่อเช้านี้เป็นอย่างนี้อย่าไปคาด ให้จ่อลงในวงปัจจุบัน มันจะเป็นไปกว้างไปแคบให้เป็นในวงปัจจุบัน ให้มันเป็นไปเองของมัน

เราจะทราบได้ชัดว่าการพิจารณานี้ไม่เหมือนกัน เราคนเดียวกันพิจารณาในจุดเดียวกันแห่งอวัยวะ แต่ความรู้ความเห็นต่างๆ ในสกลกายนี้จะต่างกัน วันนี้พิจารณาเห็นอย่างนี้ๆ วันหลังพิจารณาเห็นอย่างนั้นๆ แต่รวมแล้วเป็นสัจธรรมด้วยกัน

การเห็นการรู้เหล่านั้นเป็นสิ่งที่ถอดถอนกิเลสได้ด้วยกัน เราจะให้มันเป็นเหมือนเก่าๆ ไม่ได้ อย่าไปคาดไปหมาย ให้เป็นความจริงขึ้นมา ความจริงในขณะที่ทำนี้มันเป็นยังไงขึ้นมา ให้ดูตามความจริงนั้น เราอย่าเอาสัญญาอดีตเข้ามาทับมาถมอันนี้ให้เป็นไปอย่างนั้นๆ แล้วไม่ได้เรื่องนะ นี่ที่ว่าความจริง พิจารณาความจริง

มันปรากฏภายในจิตอย่างไหน ดูตามความจริงอย่างนั้น มันจะรู้กว้างรู้แคบอะไรๆ รู้ มันเห็น จะเร็วหรือช้าก็ตาม ต้องเอาความจริงจับไว้เสมอไม่ปล่อย บางทีก็เร็ว เข้าใจได้เร็ว บางทีเข้าใจได้ช้า อย่าไปเร่ง ช้าไม่ช้าให้เข้าใจเป็นที่พอใจ นี่การพิจารณาทางด้านปัญญา พอมันเข้าใจเรื่องปัญญา เห็นคุณค่าของปัญญาแล้วทีนี้ไม่ต้องบอกมันออกเอง ปัญญานี้หมุนติ้วๆ ความเพียรก็เป็นความเพียรทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอนเว้นแต่หลับเท่านั้น ไปไหนมันจะหมุนตัวติ้วๆ นั่นละหมุนแก้กิเลสที่นี่

แต่ก่อนมันผูกมันมัดตัวเองด้วยสมุทัยความคิดความปรุงฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมไปในเรื่องต่างๆ ไม่มีวันมีคืนยืนเดินนั่งนอน ทีนี้พอสติปัญญาเกิดขึ้นแล้วมันจะเพิกจะถอนละที่นี่ ในความมัดตัวด้วยกิเลสด้วยสมุทัยทั้งหลาย ทีนี้เพิกถอนออกด้วยมรรคคือสติกับปัญญา และหมุนติ้วๆ ที่นี่ กิเลสขาดลอยไปๆ วันละเล็กละน้อย เข้าใจชัดเจน กิเลสตัวนั้นหลุดไป กิเลสตัวนี้หลุดไป รู้ได้ชัดด้วยปัญญา

เพราะฉะนั้นเราถึงกล้าพูดได้เต็มปากว่า กิเลสทุกประเภท

ถอนด้วยปัญญาทั้งนั้น ถอนด้วยสติปัญญาทั้งนั้น สมาธิจะละเอียดแค่ไหนก็ตาม เป็นแต่เพียงว่าจับกิเลสเข้ามารวมตัว กิเลสตัวใดก็ยังไม่ตายในนั้น ที่ว่าฆ่ากิเลสอย่างหยาบได้ด้วยศีล อย่างกลางได้ด้วยสมาธิ อย่างละเอียดได้ด้วยปัญญามันพูดกันเฉยๆ คือมันสงบตัวเข้าไป กิเลสอย่างหยาบก็สงบตัวเข้าไป บทเวลามันจะตายมันจะขาดจริงๆ มันขาดด้วยปัญญาๆ เช่นศีลอย่างนี้เหมือนกัน เราได้ระมัดระวังอะไรไม่ให้มันทำ บังคับเอาไว้ พอถึงขั้นปัญญาไม่ต้องบังคับ มันเข้าใจเองมันไม่ทำเอง นั่น ก็เรียกว่าฆ่ากิเลสประเภทที่มันอยากทำอยากฝ่าฝืนสิ่งนั้นได้ด้วยปัญญา กิเลสประเภทไหนพ้นปัญญาไปไม่ได้ เพลินอยู่ตรงนี้สมาธิไม่ค่อยมี

อย่างผมนี่ คือมันมีอยู่แล้วแต่ก่อน แต่ในระยะนั้นสมาธิมันไม่มี มันเป็นปัญญาไปหมด แต่จะให้เป็นว่าสมาธิไม่มี เหมือนอย่างที่เราเริ่มแรกฝึกหัดสมาธิที่ยังไม่มี ไม่ใช่อย่างนั้นนะ สมาธิไม่มีในขั้นนี้ มีแต่เรื่องการค้นคว้าต่างหาก ไม่ได้หมายถึงว่าสมาธิไม่มีเหลืออยู่เลย ไม่ได้หมายอย่างนั้น สมาธินี่ทุ่มไปทางปัญญาเสียหมด เอาไปหนุนปัญญาหมดพูดง่ายๆ

เพราะฉะนั้นเวลาจะพักจึงต้องได้ยับยั้งห้ามกัน ยับยั้งกันเต็มที่เต็มฐาน พอจิตมันถอยออกจากความยับยั้งนี้มันก็พุ่งถึงงานนั้นเลย นี่สัจธรรมฝ่ายมรรคเป็นอย่างนี้ เมื่อฝ่ายมรรคมีกำลังมากเพียงไรความดับทุกข์จะดับไปเรื่อยๆ ดับกิเลสก็ชื่อว่าดับ

ทุกข์นั่นเอง ทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะกิเลส จะดับไปเพราะอำนาจของมรรคคือสติปัญญา

ทุกข์ในขันธ์เป็นอีกประเภทหนึ่ง ทุกข์เพราะกิเลสมันมี ทุกข์ในขันธ์ไม่ใช่กิเลสก็มี เช่นอย่างเจ็บท้อง ปวดหัวอย่างนี้ จิตใจไม่เสียใจ จิตใจไม่ไปกำเริบกับสิ่งเหล่านี้ ก็เรียกว่าเป็นทุกข์เฉพาะขันธ์ พระพุทธเจ้า สาวกทั้งหลายท่านก็เป็นประเภทนี้ แต่จิตใจท่านไม่ยุ่งไม่เกี่ยว จิตเป็นจิต ขันธ์เป็นขันธ์ ทุกข์เป็นทุกข์ เวทนาอะไรเป็นเวทนานั้นๆ ต่างอันต่างจริงเท่านี้ ไม่มีความเชื่อมโยงหรือคละเคล้ากัน พวกเราไม่เป็นอย่างนั้น เจ็บที่ตรงไหนไอ้เรื่องสมุทัยมันก็เข้าแทรกให้เป็นกองทุกข์ขึ้นมาภายในใจนี่นะ คือไม่อยากให้เจ็บไม่อยากให้ปวด เสียอกเสียใจ นั่นแหละที่นี่เป็นการเสริมสมุทัยภายในจิต เลยเป็นโรคภายในจิตอีกทีหนึ่ง เป็นทุกข์ภายในจิตอีกทีหนึ่ง เป็นทุกข์สองชั้นก็ยิ่งหนัก

เราพิจารณาได้เห็นทุกขสัจนี้ ได้เห็นตอนเอาเป็นเอาตายนะ ได้เห็นอย่างชัดเจน อริยสัจ ๔ เป็นของจริง มันจริงภายในจิตจริงๆ จนหาที่ค้านไม่ได้ อ๋อ คำว่า **ทุกฺขํ อริยสจฺจํ** จริงอย่างนี้เหรอ นั่น สมุทัย **อริยสจฺจํ** จริงอย่างนี้เหรอๆ จริงอย่างนี้เอง มันชัดๆ นี่ละเรียกว่า **สนฺทิฏฺฐิโก** คือเห็นเองจากการปฏิบัติของตน เห็นเป็นลำดับๆ

ทีนี้กระแสของจิตที่เคยเกี่ยวเนื่องเกี่ยวโยงกับอะไร ที่จะให้เกิดเป็นภพเป็นชาติ มันบอกอยู่ในจิตหมด ถึงเราจะนับภพนับ

ชาติของเรา ระลึกชาติเราได้ไม่ได้ก็ตาม เชื้อของจิตที่เคยต่อภพต่อชาติมามันบอกอย่างชัดๆ นี้คือเชื้อของภพ ไม่มีเชื้อนี้มันจะเกิดไม่ได้ เมื่อมีเชื้อนี้แสดงว่ามันเคยเกิดมาแล้วสักเท่าไรนับไม่ได้ เชื้ออันนี้คือเชื้อแห่งความเกิดแท้ๆ เห็นได้ชัด นี่ละเป็นเครื่องวัดอดีต ความเกิดมากี่ภพกี่ชาติวัดอยู่กับจิตที่มีเชื้ออันจะทำให้เกิดอยู่เสมอภายในตัวเอง ทีนี้เมื่อถอนเชื้อนี้ออกได้หมดยังเหลือแต่ใจที่บริสุทธิ์ล้วนๆ แล้วไปเกิดที่ไหนที่นี่ บอกชัดๆ ว่าหาทางเกิดไม่ได้ จะเอาอะไรมาเกิด ไม่สืบต่อกับอะไรทั้งหมด ไม่เกี่ยวโยงกับอะไรทั้งหมด ไม่ติดไม่พันอะไร เป็นเอกเทศ

แล้วที่นี่ภพนี้มาจากไหน มันก็ไม่มี ข้างหน้าจะเกิดหรือไม่เกิดบอกได้ชัดเจนแล้วปัจจุบันนี้ จะเอาอะไรไปเกิด ปัจจุบันนี้บริสุทธิ์แล้วเกิดไม่ได้ข้างหน้า จะเอาความเศร้าหมองมาจากไหน มันบอกทั้งอดีตที่เป็นมา บอกทั้งปัจจุบันที่กำลังส่อมีเชื้ออยู่นั่นน่ะควรแก่การเกิดอยู่ จะเกิดภพละเอียดก็ตาม เกิดภพสูงขนาดไหนก็ตาม ก็คือเชื้อพาให้เกิดยังมีอยู่นั่นแล พอดับอันนี้ลงด้วยปัญญาอย่างแจ้งชัดแล้วก็ขาดสะบั้นกันไปเลย อดีตที่เคยเป็นมาที่ผ่านมาว่าเราเคยเกิดเคยตาย เป็นความเชื่อแน่ภายในจิต เพราะเชื้ออันนี้เป็นสาเหตุ มันก็ขาดจากกัน ปัจจุบันก็รู้เท่าว่าไม่ยึดกันไม่ได้มาถือปัจจุบันนั้นมาเป็นตนเป็นของตนอีก รู้เท่า เป็นความจริงอีกประเภทหนึ่ง อนาคตก็หาทางเกิดไม่ได้ เมื่อปัจจุบันนี้ยุติ ไม่มีอะไรเป็นเครื่องกำเริบสืบต่อ ไม่มีเยื่อใยอะไรแล้ว

หมด รู้ได้ชัด

นั่นแหละท่านว่า **นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว** ความเป็นอีกของเรา ไม่มี ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร อะไรที่ว่าชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย ของเรา ลืมเสียแล้ว ถ้ามาหยิบยกเอาอย่างนี้มันลืมผม เพราะธรรมจักรผมสวดได้ตลอดนี่ ทุกวันนี้ผมก็สวดได้ตลอดของผม แต่เวลาจะมาหยิบเอาตอนใดตอนหนึ่งมันชักลืม ๆ **อยมนฺติมาชาติ** ท่านว่า นี่เป็นชาติสุดท้าย **อยมนฺติมาชาติ นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว** ต่อไปนี้ความเป็นอีกเกิดอีกไม่มี ต่อจากนั้นก็ **วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ** การประพฤติพรตพรหมจรรย์เพื่อการถอดถอนกิเลสทั้งหลายได้สิ้นสุดลงไปเพียงแค่นี้ คือพรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว พูดง่าย ๆ ก็เสร็จกิจ กิจละก็เสร็จ กิจบำเพ็ญให้ยิ่งขึ้นไปกว่านี้ก็เสร็จ ละกิเลสประเภทใดก็เสร็จ เอาอย่างนี้ก็ได้ผิดอะไร

กตํ กรณียํ กิจที่ควรจะทำในการละในการบำเพ็ญนี้ได้ทำเสร็จสิ้นแล้ว **นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ** จะทำให้ยิ่งกว่านี้ไม่มี เพราะรู้ชัดแล้ว รู้รอบคอบแล้ว อยู่ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ดูตรงนี้ สิ้นสิ้นที่นี่นะ สิ้นที่ใจ ใจคือตัวภพตัวชาติ กลืนเอาเชื้อแห่งภพแห่งชาติไว้นี้จนหมด เพราะฉะนั้นการแก้จึงต้องแก้เข้าไป ๆ กระแสใดมาเกี่ยวข้องพิจารณาขึ้น มันเกี่ยวกับรูปกับเสียงกับกลิ่นกับรสอะไรต้องพิจารณาเข้าไป ๆ จนกระทั่งถึงขันธ์ตัวเอง รูปขันธ์ก็ว่าเรา รูปว่าเป็นเรา เวทนาสุขทุกข์อะไรก็เป็นเรา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นเรา แยกออกให้เห็น

ชัดเจนว่าอะไรเป็นเรา อะไรไม่เป็นเรา ดูให้เห็นเป็นความจริง แล้วหาเราไม่เจอ มีแต่ความจริงแต่ละส่วนๆ เขาไม่รู้ความหมายของเขาเลย เขาไม่มีความหมายอะไรกับเขา แต่เราไปให้ความหมายเขา แล้วเราไปหลงเขาไปติดเขา ความทุกข์มาหาเรา ย้อนมาหาเรา เพราะอุปาทานไปหลงเขาแล้วยึด

พอพิจารณาให้เห็นตามความจริงแล้ว อุปาทานจะไปทนอยู่ได้ยังไง มันก็ถอนตัวออกมา ต่างอันต่างจริง ย่นเข้าไปจนกระทั่งถึงอวิชชา ที่ว่าเมื่อขันธ์ ๕ ก็รู้เท่าทันแล้วมันก็รวมเข้าไปอยู่ในจิตอันเดียวเท่านั้น พิจารณารู้เท่าทันนั้นอีกมันก็หมดปัญหา เพราะฉะนั้นจะทำอะไรให้ยิ่งไปกว่านี้อีกไม่มี เท่านี้ ไม่มีอะไร ธรรมชาตินั้นไม่ยิ่งไม่หย่อน มัชฌิมาโดยหลักธรรมชาติแล้ว คือ มัชฌิมาปฏิปทาในทางภาคปฏิบัติเป็นอย่างหนึ่ง ก็เพื่อมัชฌิมาในหลักธรรมชาตินั้นเอง ก้าวไปโดยมัชฌิมาแห่งข้อปฏิบัติ เพื่อถึงมัชฌิมาในหลักธรรมชาติแล้วก็หมดปัญหา

การปฏิบัติธรรมเอาให้จริงให้จัง มรรคผลนิพพานรออยู่แล้วเวลานี้ รออยู่ในวงสัจธรรม มรรคผลนิพพานไม่นอกเหนือไปจากสัจธรรม สัจธรรมเบื้องต้นคือทุกข์ สมุทัย เป็นเครื่องปิดกั้นทางเดินเพื่อมรรคผลนิพพาน มรรคปฏิปทามีสัมมาทิฏฐิเป็นต้น สัมมาสมาธิเป็นที่สุด นี้คือเครื่องมือบุกเบิกทุกข์ สมุทัยเหล่านี้ออก เพื่อเดินได้สะดวกสบาย นิโรธคือความดับ คือสิ่งเหล่านี้ขาดไปๆ ทุกข์ขาดไป กิเลสขาดไป ด้วยมรรค กิริยาที่ขาดไป

เรียกว่านิโรธ เลยจากทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ไปนั้นคืออะไร นั้นแลคือผู้บริสุทธิ์ อยู่ตรงนี้ไม่ได้อยู่ที่ไหน

อย่าไปคาดนะ คาดมรรคผลนิพพานอย่าไปคาด เสียเวลาเปล่าๆ ทำให้เกิดความสงสัยสนเท่ห์ ยิ่งเสียไปอีก เป็นเรื่องสมุทัยไปอีก อย่าหนีจากสัจธรรม ทุกข์ก็ให้รู้ ให้พิจารณาให้เห็นทุกข์เป็นเพียงเตือนเฉยๆ เพื่อให้พิจารณาหาสาเหตุของทุกข์มันมาจากไหน มีเรามีของเราเป็นสำคัญ นั่นตัวอุปาทาน ค้นลงไปๆ จนกระทั่งเห็นความจริงของกาย เห็นความจริงของทุกข์มันปล่อยของมันเอง

เอาละ เอาแค่นี้ก่อน

เพราะฉะนั้นการภาวนาที่ไม่เป็นไปดังใจหวัง ก็เพราะความโลเล เพราะสติปัญญาไม่มี ปล่อยให้จิตคิดไปตามอำเภอใจ ด้วยอำนาจแห่งความผลักดันของอันตรายได้แก่สมุทัย คือกิเลส กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา นี่เป็นตัวใหญ่ของกิเลส รากเหง้าเค้ามูลของกิเลสก็คือนี้ เมื่อกระจายออกไปก็มีจำนวนมาก เช่นเดียวกับต้นไม้เพียงต้นเดียวเท่านั้นรากฝอยมีมาก นอกจากนั้นยังมีรากแก้วที่ฝังลึกลงไปอีกด้วย กิ่งก้านสาขาดอกใบมีมากมาย นับกี่วันกี่คืนก็ไม่ครบถ้วนได้

รากแก้วของวัฏจักร

๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๑

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๑

รากแก้วของวัฏจักร

การเที่ยวตามบริเวณวัดซึ่งไม่ใช่เวล่ำเวลาจะเตือนให้ทราบกิจการงานภายในวัดที่จะก่อความกังวลให้เป็นข้าศึกแก่ทางจิตตภาวนาก็ไม่ให้มี ให้มีเฉพาะงานจำเป็นซึ่งเป็นงานเพื่อถอดถอนกิเลสโดยถ่ายเดียวเท่านั้น ตามเยี่ยงอย่างประเพณีของพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลาย ที่ทรงดำเนินและดำเนินมาเพราะเรื่องของพระเราไม่มีกิจการงานใดจะเป็นงานสำคัญยิ่งกว่างานจิตตภาวนา เพื่อการถอดถอนกิเลสทุกประเภท ซึ่งแสดงอยู่ภายในจิตใจของตนทุกขณะ ถ้ามีสติต้องทราบไปทุกระยะว่าข้าศึกนั้นไม่อยู่ในสถานที่ใดนอกจากใจ

สมุทัยมีอยู่ในสถานที่ใดข้าศึกย่อมอยู่ในสถานที่นั้น ผลที่เกิดขึ้นจากความทำลายของข้าศึกคือสมุทัยก็คือทุกข์ แสดงขึ้นมาที่ใจ ไม่มีที่อื่นใดพอจะเป็นที่สงสัยในการแก้ไขหรือปราบปรามสิ่งที่เป็นภัยแก่ตนเอง ท่านกล่าวไว้ในธรรมว่าอริยสัจทั้ง ๔ ทุกข์นี่เป็นผลสืบเนื่องมาจากสมุทัยตัวก่อเหตุ ท่านถึงเรียกว่าสมุทัยแดนเป็นที่เกิดแห่งทุกข์ เกิดที่ใจดวงนี้ นิโรธเป็นผลของมรรคที่ทำงานได้มากน้อย ระงับดับทุกข์ไปโดยลำดับ มรรค สรุปความลงแล้วได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

ศีลต่างองค์ก็ต่างรักษาเรียบร้อยอยู่แล้ว ไม่เป็นเครื่องกังวลในเรื่องศีลของตน ซึ่งควรจะทำจิตใจให้มีความสงบร่มเย็นด้วยความเพียร ไม่มีนิวรณ์เกี่ยวกับเรื่องศีลไม่บริสุทธิ์ ด่างพร้อยต่างๆ เข้ามายุ่งเหยิงวุ่นวาย ความเพียรย่อมเป็นไปเพื่อความสงบอันเป็นสิ่งที่มุ่งประสงค์ มรรค ๘ มีอะไร สัมมาทิฏฐิ สัมมา-สังกัปโป หมายถึงองค์ปัญญาซึ่งเป็นความเฉลียวฉลาดออกหน้าทีเดียว ปัญญาเราจะใช้ในสถานที่เช่นใด สติจะกำกับงานเช่นใด

สติเป็นเครื่องกำกับงานที่ตนทำ ได้แก่จิตตภาวนา สังเกตสอดรู้จิตอยู่เสมออย่าลดละ เรื่องของสติเป็นความจำเป็นอยู่ตลอดอิริยาบถความเคลื่อนไหวไปมาขอให้มีสติ นี่เป็นการสั่งสมสติให้มีความรู้ตัวอยู่ทุกระยะ จนสืบเนื่องเป็นสัมปชัญญะ สติความระลึกได้ถ้าเกิดเป็นพักๆ เมื่อสืบเนื่องกันต่อไปโดยลำดับเพราะการอบรมอยู่เสมอการบำรุงอยู่เสมอ ย่อมกลายเป็นสัมปชัญญะ คือความรู้ตัวสืบเนื่องกันไป จากนั้นก็กลายเป็นมหาสติขึ้นมาได้

ดูเด็กซิ เราเคยเป็นเด็กมาด้วยกันทุกคน เด็กเติบโตด้วยอาหารปัจจัยชนิดใด ไม่ใช่อยู่ๆ แล้วก็เติบโตขึ้นมาเฉยๆ ต้องได้รับการบำรุงรักษาทุกด้านทุกทาง ในบรรดาที่จะเป็นการส่งเสริมเด็กให้มีความเจริญเติบโตและปลอดภัย พ่อแม่พี่เลี้ยงจะต้องพยายามรักษา เด็กก็เจริญเติบโตขึ้นมาจนเป็นผู้ใหญ่ได้ดังเราๆ ท่านๆ อย่าเข้าใจว่าเกิดขึ้นมาอย่างลอยๆ เจริญเติบโตขึ้นมาอย่างลอยๆ แต่เติบโตขึ้นมาจากการบำรุงการรักษาทุกด้าน

ทุกแง่ทุกมุม

เรื่องของจิตอยู่เฉยๆ จะให้มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นไปโดยลำพังของตนนั้นย่อมเป็นไปไม่ได้ จิตไม่สามารถจะช่วยตนเองได้ เช่นเดียวกับเด็กไม่สามารถจะช่วยตนเองได้ ต้องอาศัยพี่เลี้ยง นี่ก็ต้องอาศัยสติปัญญา มีศรัทธา ความเพียรเป็นเครื่องหนุนหลังเสมอ

สติกับปัญญาเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการบำเพ็ญ **สติ สพฺพตฺถ ปตฺถิยา** ตามหลักธรรมท่านประกาศไว้แล้วไม่มีข้อสงสัย สติเป็นธรรมที่จำปรารถนาในที่ทั้งปวง ฟังซิ สติเป็นเป็นของสำคัญ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโป หมายถึงองค์ปัญญา ค้นลงที่ร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีความเกี่ยวโยงกันกับอุปาทาน เพราะความหลงของจิต การแก้ความหลงของจิตจะต้องแก้ด้วยความรู้ความฉลาด หมายถึงสติปัญญา การที่จะช่วยเหลือจิตได้ต้องอาศัยสติเป็นผู้ประคับประคองตามรักษา เหมือนเด็กต้องอาศัยพ่อแม่พี่เลี้ยงคอยบำรุงรักษา

การเจริญภาวนาเป็นการบำรุง การระมัดระวังรักษากระแสจิตของตนที่จะคิดไปในแง่ต่างๆ นั้นเรียกว่ารักษา ปัญญาเป็นผู้ให้เหตุผลจนจิตมีความจำนนตามเหตุผลของปัญญาที่เป็นผู้นำหน้า ใจเมื่อมีสติมีปัญญาเป็นเครื่องควบคุมอยู่เสมอแล้ว อันตรายจะเกิดได้ยาก

คำว่าอันตรายหมายถึงอะไร เราอย่าหมายถึงรูป ถึงเสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ซึ่งเป็นของอยู่ภายนอกนั้นมากไปกว่า อันตรายคือสมุทัยซึ่งเกิดขึ้นจากใจของเรานี้ โดยอาศัยการเคย ได้เห็น ได้ยิน ดมกลิ่น ลิ้มรส ซึ่งเป็นอดีตารมณ์เข้ามาประมวล ไว้ในจิต ประการหนึ่งเชื้อของจิตมันก็มีอยู่แล้ว กิเลสที่เป็นเชื้อ ย่อมคอยผลักดันจิตใจออกนอกลู่นอกทางเสมอ ถ้าสติไม่มีจิตใจ ก็เสียได้ในตอนนั้น

เช่นเดียวกับเด็กถ้าไม่มีพี่เลี้ยงตามรักษา เด็กก็เป็น อันตรายได้ ตกน้ำเข้าไฟ ตกบ้านตกเรือนตกเหวตกบ่อ ขึ้นชื่อว่า อันตรายแล้วล่อแหลมมากสำหรับเด็กปราศจากพี่เลี้ยง จิตใจที่ ปราศจากพี่เลี้ยงคือสติและปัญญาก็ย่อมเป็นเช่นนั้นเหมือนกัน

เพราะฉะนั้นการภาวนาที่ไม่เป็นไปดังใจหวัง ก็เพราะ ความโลเล เพราะสติปัญญาไม่มี ปล่อยให้จิตคิดไปตามอำเภอใจ ด้วยอำนาจแห่งความผลักดันของอันตรายได้แก่ สมุทัย คือกิเลส กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา นี้เป็นตัวใหญ่ของกิเลส ราก เหง้าเค้ามูลของกิเลสก็คือนี้ เมื่อกระจายออกไปก็มีจำนวนมาก เช่นเดียวกับต้นไม้เพียงต้นเดียวเท่านั้นรากฝอยมีมาก นอก จากนั้นยังมีรากแก้วที่ฝังลึกลงไปอีกด้วย กิ่งก้านสาขาดอกใบมี มากมาย นับกี่วันกี่คืนก็ไม่ครบถ้วนได้

นี่เรื่องกระแสของกิเลสที่กระจายออกไปจากความโลภ ความโกรธ ความหลง หรือราคะตัณหานี้ พรรณนาไม่จบถ้าเรา

ตามเงามันไป นอกจากเรามีสติคอยสังเกตสอดรู้อยู่ที่ใจ ซึ่งเป็นสถานที่เกิดของอันตรายคือสมุทัย ที่จะระเบิดจิตที่มีความสุขให้แตกกระจายออกไป ด้วยความวุ่นวี่วุ่นวายเป็นไฟทั้งกอง จึงเรียกว่าอันตรายสบเหมาะ เรียกอย่างอื่นไม่เห็นภัย

นักปฏิบัติหาอุบายวิธีทักจิตทักใจ เสี้ยมสอนตนเองให้เป็นที่ถึงใจ จึงเรียกว่าปัญญา จึงเรียกว่าเป็นผู้ฉลาด การหักห้ามตนเองเมื่อจิตมีความโลดโผนไปในทางที่ไม่ดี ต้องหักห้ามกันอย่างหนักหน่วง เอาให้ถึงเหตุถึงผลกัน ไม่อย่างนั้นแพ้ การรักษาจิตเป็นอย่างนี้ ครั้งพุทธกาลท่านทำมาอย่างนี้ เราเคยเห็นในตำรับตำราด้วยกันทุกคนในครั้งพุทธกาลท่านเป็นอย่างนี้

ไม่ว่าสาวกองค์ใดออกมาจากสกุลใด ก็เช่นเดียวกับปัจจุบันนี้ ออกมาจากตระกูลพระราชามหากษัตริย์ เศรษฐี กุฎมพี พ่อค้า ประชาชน คนธรรมดา มารวมกันในวงพระศาสนา มีพระบรมศาสดาเป็นครูชั้นเอกทรงให้การแนะนำสั่งสอน เมื่อถึงใจด้วยเหตุด้วยผลแล้ว ท่านเหล่านั้นไม่เสียดายชีวิตจิตใจ ไม่เสียดายบริษัทบริวาร ไม่เสียดายทรัพย์สมบัติอันใดทั้งหมด ที่ออกมาจากตระกูลมั่งมีก็ตาม ตระกูลใดก็ตาม มีความมุ่งมั่นในการที่จะถอดถอนกิเลส ด้วยความเพียรตามสถานที่เหมาะสม

ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า **รุกฺขมูลเสนาสนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา, ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย.** บรรพชาอุปสมบทแล้วให้เธอทั้งหลายจงเสาะแสวงหาอยู่ตามรุกขมูลคือร่มไม้

ชายป่าชายเขา ตามถ้ำเงื้อมผา อันเป็นที่ไม่พลุกพล่าน เพื่อความสะดวกแห่งการทำงานของเธอทั้งหลาย จงทำความอุตส่าห์พยายามอย่างนี้ตลอดชีวิตเถิด งานเพื่อความสะดวกแก่การบำเพ็ญก็เคยได้พูดให้ฟังแล้ว

งานในสถานที่นี่ก็คือ จิตตภาวนา โดยอาศัยหลักเบื้องต้นที่อุปัชฌายะมอบให้ ตามเยี่ยงอย่างพระบรมศาสดาทรงสอนไว้ว่า มูลกรรมฐาน เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ, ตโจ ทันตา นขา โลมา เกสา เป็นต้น เพียงเท่านั้นก็ครอบหมดแล้วในอัตภาพร่างกายของเรา **ตจปริยนฺโต** มีหนังหุ้มอยู่โดยรอบ เมื่อพิจารณาหนังให้เห็นเป็นหนังอย่างชัดเจนตามสมมุติขั้นนี้แล้ว เราก็จะได้เห็นสภาพของร่างกายที่ปราศจากหนังเป็นอย่างไร เวลานี้หนังหุ้มห่ออยู่พอเป็นสัตว์เป็นบุคคล เป็นหญิงเป็นชาย เป็นเราเป็นท่าน มีคุณค่ามีราคา มียศฐาบรรดาศักดิ์สูงต่ำพอพูดกันได้ พอหนังออกแล้วเท่านั้น มีแต่แมลงวันนั่นแหละจะมานิยม เราคิดดูซิ นี่การพิจารณางานของตนเป็นอย่างนี้

ถนัดในอาการใดงานชิ้นใด อย่าว่าแต่เพียงอาการ ๕ นี้ คือ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง นี้เลย อาการทั้ง ๓๒ อันใดเป็นที่เหมาะสมกับจริตจิตใจ ออกจากผม ขน เล็บ ฟัน หนัง แล้วก็เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไส้ใหญ่ ไส้น้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า สิ่งเหล่านี้เป็นของปฏิกูลเป็นของน่าเกลียดน่ากลัว

แต่เท่าที่เป็นสัตว์เป็นคน มีความรักชอบ มีความส่งเสริมยินดีรื่นเริงกัน ก็เพราะมีหนังหุ้มอยู่เท่านั้นเอง ความหนาของหนังนั้นไม่ได้เท่าใบลานเลย ไม่เท่ากระดาษเลย ผิวมันฉาบทาไว้เพียงเล็กน้อย เมื่อพิจารณาให้เห็นตามความจริงนี้ทุกสัดทุกส่วนข้างบนข้างล่างเราจะสงสัยไปไหน นี่คืองานของเรา เป็นงานถอดถอนกิเลสอาสวะที่เรียกว่าสมุทัย ให้พิจารณาอย่างนี้ทางด้านปัญญา

สติให้ประคับประคองเสมอ พยายามสั่งสมให้มีขึ้น รักษาสติให้ดี เราอย่าเห็นงานใดยิ่งไปกว่างานรักษาสติ และอย่าเห็นสิ่งใดว่าเป็นภัยต่อเรายิ่งกว่าสมุทัยที่เกิดขึ้นจากใจ แสดงออกมาในแง่ต่างๆ ให้สัตวโลกทั้งหลายได้ลุ่มหลง เพราะไม่มีสติปัญญาสามารถแก้ไขและรู้เท่าทันมัน มันจึงเป็นจอมศาสดาของโลกธาตุนี้ได้เรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้

ไม่มีผู้ใดที่จะมีความฉลาดแหลมคมได้หลักวิชาอันถูกต้องมาแก้ไขสิ่งเหล่านี้ หรือรู้เท่าทันลบล้างสิ่งเหล่านี้ออกจากใจ จนกลายเป็นใจที่บริสุทธิ์ได้เหมือนพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ๆ เพราะฉะนั้นจึงสมนามว่าท่านเป็นจอมปราชญ์ฉลาดแหลมคมจริง โดยไม่มีครูอาจารย์ใดสั่งสอนด้วย พระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ที่ได้ตรัสรู้ธรรม นำศาสนธรรมมาสั่งสอนโลก ทรงตรัสรู้ด้วยสยัมภู คือความรู้แจ้งเห็นจริงโดยลำพังพระองค์เอง ซึ่งไม่ต้องอาศัยการศึกษาอบรมกับผู้หนึ่งผู้ใดเลย จึงเรียกว่าสยัมภู

ทรงรู้เองเห็นเองทุกๆ พระองค์

นี่ความฉลาดสามารถของท่านกับของเราผิดกันขนาดไหน พวกเราได้ยินได้ฟังมาตั้งแต่วันเริ่มเข้าไปบวชจนกระทั่งบัดนี้ ล้วนแล้วแต่ธรรมเครื่องถอดถอนกิเลสทั้งนั้นที่ท่านชี้แจงแสดงไว้ แต่เราก็ไม่สามารถที่จะถอดถอนกิเลสออกจากภายในจิตใจของตนได้แม้แต่ชิ้นเดียว ตรงกันข้ามกลับสั่งสมกิเลสขึ้นภายในตัวโดยไม่รู้สึกตัว มันก็กลายเป็นการบวชเข้ามาสั่งสมกิเลสผิดกับความมุ่งหมายของธรรมและศาสดาที่ทรงสั่งสอนไว้ นี่แหละความปราศจากสติ ความปราศจากปัญญา ย่อมปราศจากเหตุผล ย่อมปราศจากความจริงไปโดยไม่รู้สึกตัวอย่างนี้ ถ้ามีสติมีปัญญา ความจริงจะหนีไม่พ้น ต้องทราบได้อย่างชัดเจนในหลักภาวนา

หลักภาวนานี้แลเป็นหลักที่จะรื้อถอนสิ่งที่รกรุงรังอันเป็นข้าศึกต่อจิตใจมานาน จอมภพจอมชาติก็คือ **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ** จนกระทั่ง **สมุทโย โหติ** นี่คือธรรมชาติที่พาให้สัตว์เกิดสัตว์ตาย ท่องเที่ยวในวัฏสงสารไม่มีเวลาจบสิ้น คือเชื้ออันนี้แล นี่แหละกษัตริย์แห่งกิเลสทั้งหลาย จอมกษัตริย์ของกิเลสก็คืออวิชชา แขนงของอวิชชาแต่ละแขนงๆ ก็แสดงออกมาเป็นความโลภ ความโกรธ ความหลง มาเป็นกิ่งใหญ่ๆ ๓ กิ่งแล้วแตกแขนงออกไปเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุดเลย จะทำลายสิ่งเหล่านี้ จะแก้ไขสิ่งเหล่านี้ได้ด้วยอำนาจของสติกับ

ปัญญาเป็นสำคัญ มีศรัทธา ความเพียร เป็นเครื่องหนุนหลัง ให้พากันจำเอาไว้อย่างถึงใจ

แนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนมา สาวกทั้งหลายท่านดำเนินอย่างนี้ **สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ** ให้นึกน้อมถึงปฏิปทาของท่านที่พาดำเนินมา ไม่ว่าจะออกจากสกุลใด เมื่อได้สดับธรรมจากพระพุทธเจ้า เกิดความเชื่อความเลื่อมใสอย่างถึงใจแล้ว บุกเข้าป่าเข้ารก เข้าเขา อดอิ่มอะไรไม่คำนึงทั้งนั้น ขอแต่ให้รู้ให้เห็นเรื่องอรรถเรื่องธรรม ได้ถอดถอนกิเลสออกจากภายในจิตใจแล้วเป็นที่พอใจ

เพราะฉะนั้นปฏิปทาของท่านจึงราบรื่นดีงาม เรียกว่า **สุปฏิปนฺโน อุชุปฏิปนฺโน ญายฯ สามีจิปฏิปนฺโน** ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงจริงๆ ปฏิบัติสมควรแก่ธรรม จนกลายเป็นอริยบุคคลขึ้นมา **ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส** เมื่อเป็นเนื้อนาบุญของตนอย่างเอกอุแล้ว ก็กลายเป็นเนื้อนาบุญของโลกไปในตัวนั่นแล

เพราะโลกกับธรรมแยกกันไม่ออก ฆราวาสกับพระแยกกันไม่ออก เมื่อได้ทำหน้าที่ให้เต็มภูมิแล้ว มีสิ่งที่จะแจกแบ่งสงเคราะห์สงหาซึ่งกันและกันแล้ว โลกนี้อยู่ด้วยกันเพราะการสงเคราะห์สงหา ยิ่งธรรมด้วยแล้วเมื่อมีอยู่ภายในจิตในใจแล้ว ทำไมจะไม่เฉลี่ยเผื่อแผ่สัตวโลกด้วยความสงสารเมตตาล้วนๆ

ไม่ได้ล่ะ นี่แหละอันดับแรก จงพยายามตักตวงให้เพียงพอกับความต้องการ

อย่าเห็นความคิดใดที่เป็นภัยยิ่งกว่าความคิดที่กิเลสบงการออกมา และอย่าเห็นอันใดที่มีคุณค่าและสามารถปราบกิเลสได้ยิ่งกว่าสติปัญญา ให้แนบสนิทกับใจเสมอ เราอย่าเสียดายความคิดความปรุงในแง่ต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องโลกสงสาร อันเป็นสิ่งที่จะสั่งสมกิเลสซึ่งมีอยู่อย่างเต็มหัวใจแล้วให้ล้นหัวใจมากเข้าไปอีก ความคิดเรื่องใดก็ตามเราเคยคิดมาแล้วด้วยกันไม่เห็นเกิดผลประโยชน์อะไร ให้คิดเรื่องอรรถเรื่องธรรม จึงจะเหมาะสมกับภาวะแห่งความเป็นพระเป็นนักปฏิบัติของเรา

เอ้า เอาให้ดีอย่าถอยหลัง พระพุทธเจ้าไม่ใช่ผู้ถอยหลัง ความอดทนก็ไม่มีใครเกินพระพุทธเจ้า ความพากเพียรทุกแง่ทุกมุมไม่มีใครเกินพระพุทธเจ้า นั่นน่ะครูเอกของเรา คำว่า **พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ** นึกน้อมพระองค์เป็นที่ระลึกภายในจิตใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยว เป็นหลักเป็นเกณฑ์ของจิตใจยังไม่แล้ว ยังต้องยึดหลักปฏิปทาที่ทรงดำเนินมา มีศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เป็นต้น เข้าไว้ในจิตใจ

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ ก็เหมือนกัน ให้ถือองค์ **สุปฏิฯ อุชุฯ ญายฯ สามีจิปฏิปนฺโน** ตรงแนวต่อมรรคผลนิพพานธรรม ๔ ประเภทคือ การปฏิบัติดี ชอบ ตรงไปตรงมา เพื่อความรู้แจ้งเห็นจริงด้วยความมุ่งมั่นของตน จนกลายเป็นสามี-

จิกรรม เป็นความชอบธรรมแล้ว จะไม่พ้นจากความบรรลุหรือความเห็นแจ้งเห็นจริงในธรรมทั้งหลายซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจ เป็นแต่เพียงว่ากิเลสสมุทัยทั้งหลายปกปิดกำบังน้ำที่ใสสะอาดที่สุด คือ อมตธรรม อยู่เท่านั้นเองเราจึงไม่เห็น

เพราะฉะนั้นให้เปิดน้ำ เวิกจอกแหนออกจากจิตใจ จอกแหนนั้นหมายถึงกิเลสอาสวะประเภทต่างๆ คำว่าเวิก ก็หมายถึงว่ากวาดออกให้หมด ด้วยอำนาจของสติปัญญาของเรา แล้วน้ำอมตะจะไม่ไปถามที่ไหน อริยสัจนี่แลเป็นสถานที่อยู่แห่งน้ำอมตธรรม เมื่อได้เปิดทุกข์ สมุทัย ออกมาให้หมดสิ้นลงไปแล้วด้วยมรรคคือเครื่องมืออันทันสมัย ความหิวกระหายโดยประการทั้งปวงก็ดับลงไปที่เรียกว่านิโรธ เราจะได้ดื่มอมตธรรม ที่เรียกว่าอมตจิตก็ได้ อมตธรรมก็ได้ คงเส้นคงวาเป็นอนันตกาลอนันตร-จิต หาระหว่างไม่ได้ ไม่มีกาลไม่มีสถานที่เข้าไปเกี่ยวข้องได้เลยให้เปิดลงที่นี่

ทุกข์จะทุกข์มากทุกข์น้อยเราเคยทุกข์มาแล้วอย่าหวั่นไหวให้เอาสติปัญญาจับเข้าไปตรงทุกข์นั้น ค้นหาเหตุมันเกิดทุกข์เพราะอะไร จะหนีจากสมุทัยตัวยุแหย่ก่อกวนนี้ไม่ได้ ตัวนี้เป็นตัวยุแหย่ก่อกวน ตัวแสนเล่ห์แสนเหลี่ยมแสนมายาที่สุดก็คือตัวสมุทัย และเป็นสิ่งที่โลกได้เชื่อถือกันมาจนไม่มีทางต่อสู้ ไม่คิดจะต่อสู้ ไม่คิดจะแก้ไข ก็คือเรื่องสมุทัย เพราะความละเอียดลออ ความแนบเนียนในกลมายาของมัน นอกจากหลักธรรม

เท่านั้นเข้าไปจับ ถึงจะทราบข้อเท็จจริงของสิ่งเหล่านี้ มีสติปัญญานั่นแหละเป็นเครื่องทดสอบ ถึงจะทราบข้อเท็จจริงซึ่งกันและกันแล้วแยกแยะกันออกโดยลำดับๆ

จิตถ้ายังไม่เป็นสมาธิ เมื่อสติเป็นเครื่องรักษาจิตอยู่เสมอแล้ว จะต้องเป็นสมาธิคือความมั่นคงของจิต ความสงบของจิต จะเคยฟุ้งซ่านรำคาญมาขนาดไหนก็เถอะ ขอให้มีสติเป็นเครื่องรักษาจิต ก็เป็นการบังคับความคิดทั้งหลายไม่ให้เกิดขึ้นไปในตัวนั่นแล

คิดขึ้นเรื่องใดให้ปัญญาติดตาม เรื่องเหตุผลกลไกอันใดจึงต้องคิดไปอย่างนั้น รักสิ่งนั้นชังสิ่งนี้เพื่อประโยชน์อะไร ความรักความชังเป็นเรื่องของกิเลสทั้งนั้น ความรู้รอบในความคิดความปรุงของตน และความรู้เท่าทันในความรักความชังทั้งหลายนั้นเป็นปัญญา เมื่อปัญญามีกำลังก็สามารถถอดถอนได้ เพราะถึงความจริงเป็นขั้นๆ ไป นี่การปฏิบัติพากันทำความเข้าใจอย่างนี้

ขณะที่จะใช้สติกำหนดให้จิตสงบก็ให้มีเท่านั้น โลกนี้ทำเหมือนไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย เหลือแต่ความรู้กับอารมณ์เท่านั้นมีเท่านั้น อย่าเสียดายความคิดความปรุงซึ่งผลักดันออกมาอยู่เรื่อยๆ มันผลักดันออกมาจากจุดแห่งความรู้ เรามีสติจะทราบขณะที่จิตกระเพื่อมออกมาเป็นความปรุงความคิดทำไมจะไม่ทราบ พอปรุงขึ้นมาปั๊บมันก็ดับไปพร้อมถ้ามีสติ

ถ้าไม่มีสติก็มีความเกี่ยวโยงออกไปข้างนอกเรื่อยๆ แล้ว เราก็ตะครุบเงาไปเรื่อย ทีนี้เงาเมื่อคนวิ่งมันก็วิ่ง ตามมันไม่ทัน กิเลสเป็นเช่นนั้น เหมือนกับเงาอย่าไปตะครุบ เอาให้แน่วอยู่ใน หัวใจในขณะที่ทำความสงบ ใช้อารมณ์ใดที่เห็นว่าถูกกับจริตให้มี ความมุ่งมั่นต่ออารมณ์นั้น ไม่ต้องคิดคาดคิดหมายถึงมรรคถึง ผลจะเกิดขึ้นประการใดบ้าง อันนั้นเป็นเรื่องเหลวไหล ให้มีความ สืบต่อด้วยสติอยู่กับวงงานที่ตนกำลังพิจารณาหรือกำลังบริกรรม เช่น พุทโธ หรืออานาปานสติ ให้มีสติจดจ่ออยู่ที่ตรงนั้นโดยถ่าย เดียวเท่านั้น

การที่สติจดจ่ออยู่กับงานที่กำลังทำอยู่นั้น นั่นแลเป็นการ ผลิตผลขึ้นมาในตัวโดยหลักธรรมชาติ ไม่ต้องคาดหมายก็รู้เอง เป็นเอง เมื่อเหตุสมควรจะรู้แค่ไหนที่เราทำลงไป ผลจะปรากฏขึ้น มาเอง ผลนั้นไม่เกิดขึ้นจากการคาดการหมายการด้นเดาอะไร ต่าง ๆ แต่เกิดขึ้นจากเหตุที่กระทำด้วยความสืบต่อ เพราะความ มีสติเป็นสำคัญ

ถ้าจะพิจารณาทางด้านปัญญาในขณะที่จิตมีความสงบแล้ว จิตย่อมไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมไม่วุ่นวาย จะพิจารณาทางด้านปัญญาก็ เต็มเม็ดเต็มหน่วย เช่นเดียวกับเรารับประทานอิ่มแล้ว จะทำ หน้าที่การงานอะไรจิตใจไม่วอกแวกคลอนแคลน ไม่เดือดร้อน วุ่วามต่างๆ เหมือนกับคนกำลังหิวจัด คนกำลังหิวจัดทำงานอะไร ไม่สู้ดี อะไรมากระทบนิดๆ หน่อยๆ มีแต่เกิดความหงุดหงิด

อย่างน้อยความหงุดหงิด มากกว่านั้นแสดงความโมโหโทโสขึ้นมา

นี่จิตใจที่กำลังหิวกระหายในอารมณ์ต่างๆ อยู่ เพราะหาความร่มเย็นให้เป็นที่สบายเป็นที่สงบจิตใจไม่ได้ จะพิจารณาทางด้านปัญญามันก็กลายเป็นสัญญาไปหมด เลยถูกกิเลสความฟุ้งซ่าน สัญญาอารมณ์ลากเอาไปหมดเสีย

ด้วยเหตุนี้ท่านจึงว่า **สมาธิปริภาวิตา ปญฺญา มหปฺ-ผลา โหติ มหานิสํสา.** ปัญญาที่สมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มาก นั่น คือจิตที่พิจารณาด้วยความอิ่มตัว หมายถึงสมาธิ จิตมีความสงบร่มเย็นแล้วมีความอิ่มตัวไม่หิวโหยกับอารมณ์อะไร จะพิจารณาอารมณ์อันใดก็ตาม กรรมฐานในแง่ใดก็ตาม บรรดาอาการ ๓๒ ที่มีอยู่ในร่างกายนี้ ตลอดถึงเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จิตใจย่อมตั้งหน้าตั้งตาทำงานด้วยความมีสติสตัง รู้เป็นชิ้นเป็นอันขึ้นมา ถอดถอนเป็นช่องเป็นทางไปเรื่อยๆ นี่เรียกว่าปัญญา

เมื่อถึงกาลถึงเวลาที่จะพิจารณาปัญญาแล้ว ไม่ต้องเกี่ยวกับเรื่องสมาธิ ให้ทำหน้าที่ของปัญญาไปด้วยความมีสติไตร่ตรองไปด้วยเหตุด้วยผลในแง่ต่างๆ แห่งธรรมทั้งหลายที่มีอยู่ในร่างกายและจิตใจนี้ สติเป็นของสำคัญ ปัญญาจะทำหน้าที่ไปเรื่อยๆ

คำว่า **อนิจฺจํ** มันครอบหมดทั้งร่างกายและจิตใจ ใน

บรรดาขันธ์ ๕ ก็คือกอง **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** นี่แล กองรูป รูปมีกี่อาการ อาการ ๓๒ คือกอง **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** จะหยั่งลงในอาการใดก็ตามด้วยความเห็นแจ้งเห็นชัด เป็นการกระเทือนถึงกันหมด จะหยั่งใน **อนิจฺจํ** เราจะถนัดพิจารณาเรื่อง **อนิจฺจํ** ในอาการใดก็ตามในบรรดาอาการ ๓๒ นี้ก็ซึ้ง แล้วซาบซ่านไปทั่วๆ กันหมด **ทุกฺขํ อนตฺตา** ก็เหมือนกัน ธรรมนี้เกี่ยวโยงกัน เมื่อเข้าใจในแง่หนึ่งย่อมสามารถจะเข้าใจในแง่อื่นได้ในขณะเดียวกัน **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา**

พิจารณารูป เอาซิ กายนี้แหละสำคัญ เมื่อจิตอยู่ในขั้นนี้ต้องพิจารณาให้แหลกละเอียด ไม่ต้องไปคิดว่าจิตพิจารณาช้าหรือเร็ว ความเข้าใจเป็นของสำคัญ พิจารณาแล้วพิจารณาเล่าซ้ำๆ ซากๆ จนเป็นที่เข้าใจแน่ชัดนั่นเป็นความถูกต้อง เราไม่ต้องไปนับเที่ยวแห่งการพิจารณา ถือกายนี้แลเป็นวงงาน เป็นสถานที่ทำงานของสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร หมุนลงไปที่ตรงนี้ทั่วสรรพางค์ร่างกาย เรียกว่าเที่ยวกรรมฐาน กรรมะ แปลว่าการกระทำ ฐานะ คือที่ตั้งแห่งงาน ทำอยู่ที่นี่กรรมฐาน

พระพุทธเจ้าท่านรู้แจ้งเห็นจริงในงานชิ้นเหล่านี้ สาวกทั้งหลายรู้แจ้งเห็นจริงในงานกรรมฐาน ซึ่งมีอยู่ภายในร่างกายและจิตใจนี้ไม่รู้จากที่ไหน เพราะสัจธรรมมีอยู่ที่นี่ ข้างนอกก็น้อมเข้ามาภายใน เทียบกันได้ทุกสัดทุกส่วน เมื่อรู้แจ้งเห็นจริงนี้แล้วภายนอกก็ไม่เห็นมีปัญหาอะไร เพราะมันเหมือนๆ กันในโลกนี้

เอ้าให้พิจารณาอย่างนั้นอย่าถอยหลัง

อุบายวิธีต่าง ๆ ก็ได้พยายามสอนหมู่เพื่อนมาเต็มสติกำลังความสามารถไม่เคยลี้ลับในแง่ใดเลย เพราะได้อบรมสั่งสอนหมู่เพื่อนมาเป็นเวลาตั้ง ๒๐ กว่าปี ได้ออกสังคมมานี้มาเกี่ยวข้องกับหมู่เพื่อน ก็ควรจะมีองค์ได้รับความเข้าอกเข้าใจในอุบายวิธีต่าง ๆ และการสอนก็สอนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย สอนด้วยความแน่ใจพูดตรง ๆ เราไม่ได้สอนด้วยความสงสัยแบบลูบ ๆ คลำ ๆ เห็นจะเป็นอย่างนั้นเห็นจะเป็นอย่างนี้ จิตไม่ได้เป็นอย่างนั้น

มันเห็นจริงจริง ๆ ปฏิบัติก็จริง เวลารู้ขึ้นมาแง่ไหนก็จริงไม่ว่าส่วนหยาบส่วนกลางส่วนละเอียดมันจริงทุกส่วน เพราะเราทำจริง มันรู้ทุกส่วนจริงไปหมด เมื่อเป็นเช่นนั้นพูดมาทำไมจะไม่จริง แล้วผู้ฟังทำไมจะไม่จริง พูดของจริงให้ฟังแท้ ๆ ถ้าเรามุ่งของจริงอยู่แล้ว ฟังให้จริง ทำให้จริง จะต้องเห็นของจริง

ไม่อยู่ที่ไหนนอกเหนือไปจากสัจธรรมทั้ง ๔ นี้แหละตลาดแห่งมรรคผลนิพพานอยู่ตรงนี้ ไม่มีอะไรมากีดกัน กาลสถานที่ไม่มีอำนาจที่จะมากั้นกางมรรคผลนิพพาน เวล่ำเวลา สถานที่นั่นที่นี่ ความยืดยาวนานแห่งกาลเวลาจะมาทำลายมรรคผลนิพพาน หรือกีดกันมรรคผลนิพพาน ให้ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าไม่ให้ได้รับมรรคผล เป็นไปไม่ได้

มีแต่สมุทัยตัวนี้เท่านั้นตัวสำคัญ หรือทุกข์กับสมุทัย

๒ ประการนี้เป็นเครื่องปิดบังมรรคผลนิพพานไว้ ปัญญาไม่ออกก้าวเดิน ถ้าปัญญาออกก้าวเดินก็พิจารณาแยกแยะทุกข์ที่เกิดขึ้นภายในกาย มันเกิดขึ้นส่วนไหน อะไรเป็นทุกข์ แยกมันดูทุกอาการ

ว่าหนังเป็นทุกข์ คนตายแล้วหนังมีไหม เอาไปเผาไฟมันว่าอย่างไร มันไม่เห็นว่าอะไร แน่ะอย่างนั้นก็ไม่ใช่หนังเป็นทุกข์ละซิ เนื้อเป็นทุกข์หรือเอ็นหรือเป็นทุกข์ หรือกระดูกเป็นทุกข์ ว่าตรงไหนจ่อมันเข้าไปๆ ด้วยสติปัญญาเทียบเคียงกันกับเรื่องของใจ เทียบเคียงกันกับเวทนา กับเนื้อ หนัง เอ็น กระดูกในอาการใดที่ว่ามันเป็นทุกข์ แยกกันดู

เมื่อเห็นหลายครั้งหลายหนชัดเจนเข้าไป เวทนาก็สักแต่ว่าเวทนา หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก หรือสรุปแล้วว่าร่างกายก็สักแต่ว่าร่างกาย ใจก็สักแต่ว่ารู้ ต่างอันต่างจริง เมื่อต่างอันต่างจริงแล้วไม่มีอะไรกระทบกัน จิตก็ไม่สะทกสะท้าน เพราะรู้ความจริงแล้วอยู่เป็นปกติสุข นี่ปัญญาพิจารณาอย่างนี้ให้เห็นชัดเจน

เวทนาก็เหมือนกัน เวทนาแม้จะเกิดขึ้นจากใจก็ไม่ใช่ใจ เหมือนอย่างควันไฟนี่เกิดขึ้นจากกองไฟแต่ก็ไม่ใช่ไฟ มันเป็นอาการอันหนึ่งเท่านั้น พิจารณาให้ชัดเจน นี่แหละของจริงอยู่ที่ตรงนี้ ให้ค้นลงตรงนี้ การบุกเบิกเพื่อมรรคผลนิพพานบุกเบิกที่ตรงนี้แหละ ตรงที่มันตีบมันตัน เวลานี้ กิเลสตัณหาอาสวะ

กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ที่แสดงผลขึ้นมาเป็นทุกข์ ทุกข์ทางใจอยู่ตรงนี้ เพราะฉะนั้นจึงแก้กันด้วยมรรคมีสติปัญญาเป็นสำคัญ

ย่นเข้ามามรรค ๘ ให้มันอยู่ในตัวนี้หมด สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโป หมายถึงองค์ปัญญาที่พิจารณาใคร่ครวญโดยเหตุโดยผล เรื่องธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ รวมลงใน **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** โดยสิ้นเชิง สัมมาวาจา คนเราถ้าจิตเป็นธรรมแล้วพูดเป็นธรรมทั้งนั้น ท่านก็บอกไว้แล้วว่าสัมมาวาจา พูดเรื่องอะไรจึงเรียกว่าเป็นสัมมาวาจา พูดในเรื่องสัลเลขธรรม นั่น ก็มีอยู่แล้ว

สัลเลขธรรม ๑๐ ประการคือ **อัปปิจฉตา** ความมักน้อยจะมีมากมายเพียงไรก็ตามต้องการน้อยๆ เท่านี้ ไม่ต้องการมากพะรุงพะรัง ทั้งแบกทั้งหามหนักจะตายไป เอาแค่นี้พอแล้ว อัปปิจฉตา **สันโดษ** คือความยินดีตามมีตามเกิด ไม่วุ่นวาย มีก็ใช้ไม่มีก็ไม่ใช้ มีก็กินไม่มีไม่กิน นี่เป็นขั้นรองลงมา

อสังสัคคณิกา ไม่ให้คลุกคลีตีโมงมั่วสุมซึ่งกันและกันนี่เป็นข้อหนึ่ง

วิเวกตา ชอบที่วิเวกสงัด ที่ไหนที่สงัดให้อยู่ เอ้าสงัดภายนอกแล้วก็ทำให้จิตสงัดภายใน แน่ะ วิเวกภายนอกแล้วก็วิเวกภายใน เป็นเครื่องหนุนกันอยู่เช่นนั้น

วิริยารัมภา ไม่ลดละเรื่องความเพียร จะอยู่ในอิริยา-

บถใดก็ตาม เรายกเว้นแต่ขณะที่หลับเท่านั้นสุดวิสัย พอตื่นขึ้นมาความเพียรกับงานติดพันกันทันที งานเราเคยทำอยู่ในชิ้นใดอยู่ในระยะใด จับเข้าตรงนั้นทันที นั่น

แล้วก็ **ศีล** แน่ะ ศีลก็ดีอยู่แล้วนี่ แล้วก็ **สมาธิ** พูดกันเรื่องสมาธิ พูดเรื่อง **ปัญญา** พูดถึงเรื่อง **วิมุตติ** พูดถึงเรื่อง **วิมุตติญาณทัสสนะ** แล้วก็ ๑๐ นี่สัมมาวาจา กล่าวชอบ

สัมมากัมมันตะ เดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนานี่แลเป็นงานที่ชอบที่สุดสำหรับพระเรา นั่นหมายเอาอันนี้ ย่นเข้ามานี่

สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ขั้นหนึ่งก็คือ **ปิณฺฑิยาโลปโภชนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย.** บิณฑบาตแล้วอาศัยกำลังปลีแข้ง บวชมาแล้วอาศัยกำลังปลีแข้งเที่ยวบิณฑบาตตามชาวบ้านเขามาขบฉัน นี่เป็นงานที่ชอบของพวกเธอทั้งหลาย จงทำความอุตส่าห์พยายามอย่างนี้ตลอดชีวิตเถิด นี่เป็นเลี้ยงชีพชอบอันหนึ่ง

เลี้ยงชีพชอบประการสำคัญก็คือว่า อย่านำยาพิษอารมณ์ที่เป็นพิษเป็นภัย เป็นกิเลสตัณหาเข้ามาเผาลนจิตใจ จิตใจที่พาชีวิตให้เป็นอยู่นี้ ให้มีความราบรื่น อยู่ด้วยความสงบเย็นใจ มีธรรมมีสติปัญญาเป็นเครื่องคุ้มครองรักษาป้องกัน นั่นสัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ เลี้ยงด้วยอรรถด้วยธรรม เลี้ยงด้วยสติ เลี้ยงด้วยปัญญา อย่านำกิเลสความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะ

ตัณหาเข้ามาเลี้ยง มันไม่ใช่เลี้ยงมันมาทำลาย

สัมมาวายาโม ก็เพียรชอบ เพียรในที่ ๔ สถาน ท่านก็บอกไว้แล้วในธรรม เพียรละบาปบำเพ็ญบุญ อันบาปที่เกิดมีแล้วก็พยายามละ แล้วพยายามสั่งสมกุศลที่ยังไม่เกิด ความฉลาดนั่นละ กุศลๆ แปลว่าความฉลาด ให้เกิดขึ้นภายในจิต แล้วให้เกิดยิ่งๆ ขึ้นไป แน่ะก็มีเท่านั้น

สัมมาสติ ระลึกอยู่ในสติปัฏฐาน ๔ กาย เวทนา จิต ธรรม เรียกว่าสัมมาสติ

สัมมาสมาธิ รวมลงไปแล้วถึงการรวมก็ให้เป็นความสงบ ไม่ต้องไปรบกวน คือจิตบางรายมี ขณะที่ลงแล้วถอนไม่ขึ้น ถ้าเราพยายามถอนหลายครั้งหลายหน พอถอนขึ้นมาแล้วไม่ลง เพราะฉะนั้นเพื่อความถูกต้องแห่งสมาธิรายเช่นนี้นั้น จะรวมลงกี่ชั่วโมงก็ตามปล่อยไว้อย่างนั้นจนกระทั่งถอนขึ้นมาเอง อย่าไปรบกวนด้วยวิธีการใดๆ ทั้งหมด นอกจากมีความชำนิชำนาญกับสมาธิประเภทนี้แล้วจะถอนขึ้นเมื่อไรก็ได้ ให้ลงเมื่อไรก็ได้ นี่เป็นร้อยหนึ่งจะเอา ๕ % ก็ทั้งยาก รายอย่างนี้มีเพียง ๕ % ในสมัยปัจจุบันนี้ รู้สึกจะได้เพียง ๕ % นอกนั้นก็สงบอยู่ภายในจิต คิดได้ ปรุงได้ แต่ปรุงอยู่เพียงแย็บๆ อยู่ภายในจิต ไม่ได้เกี่ยวข้องกับอารมณ์อย่างอื่น ก็เรียกว่าสงบ จิตที่มีความแน่นหนามั่นคงแก่ตัวเองอยู่ทุกระยะ เรียกว่าสมาธิ คือความมั่นคงของใจ การที่จิตจะมีความมั่นคงของใจขึ้นมา ก็ต้องมีความมั่นคง

ทางความเพียรเป็นเครื่องหนุนเสมอ

นี่มรรค ๘ ย่นลงมาแล้ว อยู่ที่ตัวของเรานี้ทั้งหมดไม่ได้อยู่ที่ไหน ตามขั้นภูมิของผู้ปฏิบัติ เพราะธรรมมีหลายขั้น มรรค ๘ จึงมีหลายขั้นหลายภูมิ มรรค ๘ ที่ย่นเข้าไปจริงๆก็ลงในสติปัญญา ลงนี้หมด จะไปแก้กิเลสตัวไหนไม่พ้นจากสติปัญญานี้เลย กิเลสก็ละเอียดเข้าไปโดยลำดับ

การพิจารณาร่างกายจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะถอดถอนราคะตัณหาได้ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เป็นส่วนละเอียด อันนี้เป็นหน้าที่ของปัญญาที่มีความละเอียดยิ่งไปกว่านั้นจะเป็นผู้ทำงาน เมื่อได้รู้เท่าทันเรื่องร่างกายทั้งหมดแล้วปล่อย จิตจะไม่ยุ่งกับการพิจารณาร่างกายเลย จะพิจารณาแต่เรื่องนามธรรม คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

เฉพาะอย่างยิ่ง สังขาร คือความคิดความปรุง ปรุงดีก็ดับปรุงชั่วก็ดับ ปรุงชนิดไหนดับหมดๆ แย็บๆ เมื่อสติปัญญาทันแล้วแม้จะมีก็เหมือนกับแสงหิ่งห้อย มันแย็บๆ เพราะไม่มีเงื่อนต่อ เนื่องจากสติปัญญาทัน ทันกันโดยหลักธรรมชาติ เมื่อนานเข้าไปๆ ชำนิชำนาญพอตัวแล้ว ปรุงขึ้นในขณะใดก็เท่ากับปลุกสติปัญญาให้รู้เท่าทันในขณะนั้นๆ ไปเรื่อยๆ

นี่เรียกว่ากิเลสรวมตัว จะมาอาศัยธาตุขันธ์คือร่างกายนี้ ปัญญาก็สอดส่องมองทะลุไปหมดแล้ว อุปาทานหาที่ยึดที่มั่นไม่

ได้ เพราะความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งนี้ ถ้าว่าธาตุก็ธาตุจริงๆ แน่ะ ว่าธาตุดินก็เป็นดินจริงๆ ธาตุน้ำก็ซึ้งภายในใจจริงๆ ธาตุลม ธาตุไฟ ก็ซึ้งถึงใจจริงๆ แล้วใครจะไปยึดเอาดินเอาน้ำเอาลม เอาไฟมาเป็นตนได้อย่างไร เมื่อได้หยั่งถึงปัญญาขั้นนี้แล้วก็ถอน อุปาทานขึ้นมา

เอ้าอันใดที่ยังไม่ถึงอีกก็พิจารณาไปอีก เช่น เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งเป็นนามธรรม จิตก็ตามเข้าไปอีก เฉพาะอย่างยิ่งสังขารความปรุง สัญญาความหมายนั่นหมายนี่มัน หมายไม่ได้ ถ้าลงสังขารไม่ยื่นให้มันแล้วมันหมายไม่ได้ สังขาร ต้องแย็บให้เสียก่อน สัญญาถึงจะไปหมายโน้นหมายนี้ออกได้ ถ้าไม่ออกนี้ก่อนหมายไม่ได้ แต่ความละเอียดของสัญญานี้มี ซึมซาบออกได้ในบางกรณี นี่สติปัญญาก็ทัน แล้วก็รู้เท่าด้วย รู้ เท่าเรื่องกายแล้วรู้เท่าเวทนา รู้เท่าสัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งเกี่ยวโยงกันอยู่กับใจดวงเดียว

เมื่อรู้เท่าแล้วมันก็ไม่ยึด เวทนาก็สักแต่ว่าเวทนา สังขาร ก็สักแต่ว่าสังขาร คือความคิดความปรุงเท่านั้น สัญญาก็เหมือน กันหาตนหาตัวไม่ได้ วิญญาณก็รับทราบจากสิ่งที่มาสัมผัส พอสิ่ง ที่มาสัมผัสผ่านไปความรับทราบนี้ก็ดับไปพร้อม แต่ความรู้นั้นไม่ ดับ เรียกว่าจิต อันนั้น ที่รับทราบสิ่งนั้นสิ่งนี้มากระทบ และดับไป พร้อมกับสิ่งมากระทบดับไปนั้นเรียกว่าวิญญาณ แน่ะมันก็รู้เท่า

ทีนี้มันเหลืออะไร แน่ะไล่อย่างนี้ไล่กิเลส ตีตะล่อม

เข้าไปด้วยปัญญา สิ่งใดถ้ารู้แล้วต้องปล่อย ปล่อยๆ แล้วไม่พิจารณา เพราะรู้แล้วพิจารณาหาอะไร นั่นรู้ตัวเอง เรียกว่า **สนฺทิฏฺฐิโก** ไม่ต้องให้ใครมาบอก พระพุทธเจ้าท่านก็บอกไว้แล้วว่า **สนฺทิฏฺฐิโก** รู้เอง **ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ** ท่านผู้รู้ทั้งหลายพึงรู้โดยลำพังตนเอง รู้จำเพาะตน

ก็มีผู้ปฏิบัตินี้เท่านั้นจะรู้เรื่องของตัวเอง ถ้าไม่ปฏิบัติไม่รู้ นี่เราก็ปฏิบัติเพื่อรู้เรื่องของเรา ตั้งแต่รูปคือร่างกายทุกส่วน เวทนา สุข ทุกข์ เฉยๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ สัญญาความจำได้หมายรู้ สังขารความคิดความปรุงภายในจิตใจ วิญญาณความรับทราบ นี่ก็รู้เท่าทัน ก็เป็นอาการ ๕ อย่างเท่านี้ แล้วอะไรที่ยังเหลืออยู่นั้น

กิเลสเมื่อถูกตะล่อม อุปาทานถอนเข้าไปๆ แล้วก็ยังเหลืออุปาทานของใจเท่านั้นซิ นั่นละตัวอวิชชาจริงๆ คือมานะความถือใจ ในสังโยชน์เบื้องบนท่านว่าไว้ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา นี่สังโยชน์เบื้องบน รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา นี่สังโยชน์เบื้องบนอย่างละเอียด เครื่องผูกพันจิตใจอย่างละเอียด

อุทธัจจะ ความฟุ้งอันนี้ไม่ได้หมายถึงความฟุ้งซ่านรำคาญไปแบบสามัญชนที่เป็นไปกันทั่วๆ ไป แต่คำว่าความฟุ้งหมายความว่า ความเพลินในการพินิจพิจารณาในแง่ธรรมทั้งหลาย จนลืมเข้าพักสมาธิอันเป็นที่สงบพักผ่อนหย่อนใจให้มีความสะดวกสบาย เพื่อเอากำลังในการพิจารณาต่อไปอีก แต่

จิตมีความเพลินในหน้าที่การงานทั้งหลาย จึงเรียกว่าอุทธัจจะ คือเพลินเกินตัว ท่านก็เรียกสังโยชน์เหมือนกัน

มานะ ก็คือความถือความรู้นั้นแหละ เพราะความรู้นั้นเต็มไปด้วยอวิชชา ทีนี้อวิชชารวมตัวแล้ว ลูกน้องของอวิชชาถูกตัดแล้ว ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ตัดเข้าไป มาแทรกสิงอยู่ตามรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ถูกตัดเข้าไป ตัดเข้าไปด้วยปัญญา อุปาทานไม่มีที่ยึดก็ไปยึดใจ นั่นเรียกว่ากิเลสรวมตัว

คำว่ายึดใจก็ไม่พ้นสติปัญญาที่จะหยั่งเข้าไปตรงนั้นเหมือนกัน เมื่อพิจารณาเข้าไปถึงอุปาทานซึ่งมันยึดใจอันเป็นตัวสำคัญ ความสว่างไสว ความกระจ่างแจ้ง ความอาจความหาญก็อยู่ในนั้นหมด พิจารณาเข้าไปตรงนั้นเหมือนกับสภาวธรรมทั้งหลายที่เคยพิจารณาและรู้เท่าทันมาแล้ว มันก็รู้เท่าเท่านั้นซิ เมื่อรู้เท่าแล้วมันก็แตกกระจายไปหมด เมื่อความรู้ที่เป็นอวิชชาแตกกระจายออกหมดแล้ว วิชชา วิมุตติก็ขึ้นมาเอง เราจะไปหาวิมุตตินิพพานที่ไหน พิจารณาตรงนี้ซิ

อะไรปิดมรรคผลนิพพานเวลานี้ ก็มีแต่กิเลสประเภทเดียวเท่านั้น พิจารณาสิ่งเหล่านี้ให้รู้เท่าทันไปโดยลำดับ เปิดออกโดยลำดับด้วยสติปัญญาให้ทันเหตุทันการณ์แล้ว เรื่องความจริงก็เด่นขึ้นมาๆ จนเด่นเต็มที่ อวิชชาดับไปก็ **อวิชฺชาย-เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ, สงฺขารนิโรธา**

วิญญาณนิโรโธ จนกระทั่งถึง **นิโรโธ โหติ** เมื่ออวิชชาดับ สังขารดับ สังขารดับ วิญญาณดับ เรื่อย มันดับไปพร้อมๆ

เพราะรากแก้วมันถูกถอนขึ้นมาแล้วอะไรมันก็ตายไปหมดนั่นแหละ ไม่ว่ารากฝอย ไม่ว่ากิ่งก้าน ไม่ว่าดอก ใบ อะไรตายไปหมดถ้ารากแก้วถูกถอนขึ้นมาแล้ว อวิชชาคือรากแก้วของใจของวัฏจักรมันสิงอยู่ที่ใจ เมื่อสติปัญญาอัตโนมัติหรือมหาสติมหาปัญญาได้คุ้ยเขี่ยขุดค้นขึ้นมาจนแหลกละเอียดแล้ว ทำลายกันอย่างแหลกละเอียดแล้ว เราจะไปหาวิมุตติที่ไหน นั่นละวิมุตติ หลุดพ้นแล้วจากอำนาจแห่งกิเลสตัณหาอาสวะทั้งมวลที่ตรงนั้น **สนฺทิฏฺฐิโก** บอกขึ้นมาเองไม่ต้องถามใคร

นี่งานของผู้ปฏิบัติ เฉพาะอย่างยิ่งนักบวชนักปฏิบัติเรามายุติกันตรงนี้เอง นี่แหละงานใหญ่ที่ว่าทำมาตั้งแต่ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ มาดับที่ตรงนี้ มาสิ้นสุดที่ตรงนี้ **วุสิตํ พฺรหฺม–จริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ** ได้เสร็จกิจงานของพระศาสนาได้เสร็จเพียงเท่านี้ ที่จะทำให้ยิ่งกว่านี้ไปอีกไม่มี เพราะรู้แจ้งเห็นจริงทุกส่วนแล้ว นี่เรียกว่าฝึกงานจบ ทำงานเสร็จเสร็จที่ตรงนี้ งานที่พูดเบื้องต้นในขั้นเริ่มแรกแห่งการเทศน์มาจบที่ตรงนี้

งานของธรรมมีความจบสิ้นลงได้ งานโลกไม่มีจบสิ้น ทำจนกระทั่งวันตาย ผู้นี้ตายไปผู้นั้นมาทำแทนก็ไม่สิ้นไม่สุด งานอันนี้ต้องทำให้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเต็มอรรถเต็มธรรม เต็มสติ

ปัญญา แล้วจะต้องยุติกันที่ตรงนี้ ตลอดถึงการเกิด การแก่ การเจ็บ การตายทั้งหลายที่อาศัยจิตอวิชชาพาเป็นเชื้อนั้น มันก็ดับไปพร้อมๆ กันหมดจะว่ายังไง

เอาซินักปฏิบัติลูกศิษย์ตถาคตอ่อนแอได้เหรอ เรามาหาของจริงทำไมจะมีแต่ของปลอมเต็มหัวใจ วันไหนนอนจมอยู่กับของปลอม เราไม่เอือมระอาเจ้าของบ้างเหรอ

เอ้า พอพูดถึงเรื่องจบงานสิ้นงาน งานเสร็จสิ้นแล้วก็จบแค่นี้

ที่ปลอมก็คือจิตของเรามันปีนเกลียวกับธาตุดินธาตุน้ำธาตุลมธาตุไฟ ไปว่าเป็นเราเป็นของเรา ไปว่าเป็นหญิงเป็นชายเป็นสัตว์เป็นบุคคล นั่นละท่านเรียกว่าปีนเกลียวกับธรรม ความรู้ความเห็นเช่นนี้เป็นข้าศึกต่อธรรม จึงต้องพยายามลบล้างข้าศึกเหล่านี้ด้วยการพิจารณาให้เห็นตามความจริง คือ ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ หรือ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เพื่อจะลบล้างของปลอมทั้งหลายให้มีเหลือตั้งแต่ความจริงล้วนๆ เมื่อได้รู้ความจริงล้วนๆ แล้วจิตก็ถอนตัวเข้ามา อุปาทานจะฝังลึกขนาดไหน ถ้าลงปัญญาได้พิจารณาให้เห็นตามความจริงแล้วมันถอดถอนมาได้หมดไม่มีอะไรเหลือ นี่เป็นส่วนหยาบ ส่วนร่างกายนี่เป็นส่วนหยาบแห่งการพิจารณา เป็นปัญญาขั้นกลาง ปัญญาขั้นต้นก็พิจารณาร่างกาย พิจารณาจนกระทั่งถอดถอนไปได้แล้วก็เป็นปัญญาขั้นกลางไป

องค์รักษ์ของอวิชชา

๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๑

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๑

องครักษ์ของอวิชชา

กิเลสมีหลายประเภท เครื่องมือที่จะแก้กิเลสก็ต้องหลายประเภท รวมแล้วเรียกว่ามัชฌิมา คือเหมาะสมกับใช้สติปัญญาความเพียร ให้เหมาะสมกับกิเลสประเภทนั้นๆ ถ้ามันดื้อก็เอาให้หนัก สติก็ใช้อย่างเต็มที่ ความเพียรก็เอาเต็มที่ ปัญญาก็ใช้อย่างเต็มที่ ฟาดฟันลงไปให้มันแหลกอยู่กับมือเรา นี่เรียกว่ามัชฌิมาเหมาะสมกับกิเลสประเภทนี้ เวลากิเลสละเอียดลงไปมัชฌิมาก็ละเอียด คือสติปัญญาก็ละเอียดไปตามๆ กัน เป็นความเหมาะสมกันไปเรื่อยๆ

เพราะฉะนั้นพึงทราบว่า คำว่ามัชฌิมาปฏิปทาไม่ใช่เป็นฟื้นทั้งดุ้น แต่มีลักษณะท่าทีหมุนทันกับกิเลสทุกประเภท กิเลสหยาบปัญญาก็หนัก ปัญญาสู้กันก็ต้องหนัก ความเพียรต้องหนัก เพราะอยู่ในเกณฑ์บังคับบัญชาต้องบังคับบัญชา ยังไม่ถึงเกณฑ์เป็นอัตโนมัติก็ต้องได้บังคับบัญชาเสียก่อน เพราะจิตยังไม่เห็นผลของงาน เช่นยังไม่เห็นผลของสมาธินี้ยิ่งขี้เกียจ ภาวนาไม่อยากทำ พอเริ่มเห็นผลสมาธิคือความสงบ เกิดความเย็นใจเกิดความสุข เกิดความแปลกประหลาดขึ้นมา นั่นแหละคือผล ทีนี้เกิดเป็นเครื่องดูดดื่มจิตใจให้มีความพากเพียรต่อไป

พอเป็นสมาธิแล้ว ทางด้านปัญญา ผลเกิดทางด้านปัญญายังไม่มีก็ต้องได้บังคับทางด้านปัญญาให้พิจารณา ไม่อย่างนั้นติดสมาธิ ติดสมาธิแล้วถอนตัวไม่ออก เกิดเข้าใจว่าความบริสุทธิ์อยู่กับสมาธิ เข้าใจว่านิพพานอยู่กับสมาธิไปเสียแล้วเลยกลายเป็นความเห็นผิดไป พากันเข้าใจอย่างนี้

ถึงเวลาพิจารณาทางด้านปัญญา จะพิจารณาแยกแยะเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ให้เป็น **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** หรือเป็นอสุภะอสุภัง ให้จิตจ่ออยู่นั้นกับงานไม่ลดละถอยหลัง หมุนติ้วๆ อยู่ สติเป็นเครื่องควบคุม อย่าคิดเรื่องอะไรทั้งหมดเวลานั้น เป็นเรื่องอดีตอนาคตไม่สำคัญยิ่งกว่าเรื่องปัจจุบันที่เรากำลังพิจารณาอยู่นั้น

เมื่อเราได้ฝึกฝนอบรมอยู่เสมอ สติย่อมมีความสืบต่อกันไปเรื่อยๆ ค่อยเจริญรุ่งเรืองขึ้นไปเรื่อยๆ พอมีเหตุการณ์อะไรมาสัมผัสสัมพันธ์นี้สติจะมาทันที ปัญญาจะวิ่งตามกันปุ๊บๆ ไปพร้อมกันสติกับปัญญา เวลาปัญญามีความชำนาญขึ้นแล้วก็เป็นอย่างนั้นสติมีความชำนาญก็ระลึกรู้ได้เร็ว เวลามีสิ่งมาสัมผัสเกิดขึ้นจากการที่เราอบรมอยู่เสมอ ย่อมมีความเจริญเติบโตขึ้นได้ เหมือนกันกับเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูด้วยความถูกต้อง สติปัญญาก็เป็นเช่นนั้น

พากันตั้งใจประพฤติปฏิบัติ ให้เห็นงานของสมณะคืองานเพื่อถอดถอนกิเลสเป็นงานสำคัญ เป็นงานฝากเป็นฝากตายเพื่อ

ความพ้นทุกข์ งานนี้เป็นงานเพื่อความพ้นทุกข์ ถึงจะทุกข์เพราะการประกอบความพากเพียรโดยประการใดก็ตาม ทุกข์นี้เป็นทุกข์เพื่อจะให้เกิดสุข จนถึงจุดที่หมายอันเป็นความสุขอย่างยิ่ง ไม่ควรอิดหนาระอาใจ เพราะความทุกข์ยากลำบากในเหตุ คือการประกอบความพากเพียรหนักเบามากน้อย ควรเล็งถึงผลอันประเสริฐเลิศโลก เมื่อชนะเต็มที่แล้วเต็มภูมิแล้วไม่ต้องได้ยุ่งอีก

งานนี้สำเร็จได้ ดังพระพุทธเจ้าท่านทรงสำเร็จมาแล้ว พระสาวกอรหัตอรหันต์สำเร็จมาแล้ว ไม่ต้องยุ่งกับเรื่องงานถอดถอนกิเลส เพราะกิเลสหมดไปแล้วเอาอะไรมาถอดถอน ก็ทรงธาตุทรงขันธ์อยู่ตามวันเวลาที่มันจะดับสลายเท่านั้นเองไม่เห็นมีอะไร การมีกิเลสอยู่ภายในจิตมากน้อย ก็คือมียาพิษเผาลนจิตใจอยู่ตลอดเวลา ภายนอกก็เป็นพิษ ถ้าลงจิตใจเป็นพิษแล้วออกทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ไปสู่รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส มันเป็นพิษด้วยกันทั้งนั้น เข้ามาคละเคล้ากันแล้วก็เป็นกองพิษอันใหญ่โต เป็นไฟกองใหญ่เผาจิตเผาใจให้ได้รับความเดือดร้อนไม่หยุดหย่อน

นี่พึงทราบว่าโทษแห่งความมีกิเลส และโทษแห่งความไม่มีสติ โทษแห่งความไม่ระมัดระวังรักษาตัวเอง จึงสามารถไปนำสิ่งภายนอกซึ่งเขาก็อยู่ตามสภาพของเขา เอามาเป็นพิษเป็นภัยเผาลนตนเองได้ รูป เสียง กลิ่น รส เขาอยู่ตามหลักธรรมชาติของเขาซึ่งมีมาตั้งแต่เรายังไม่เกิด มีมาตั้งแต่กาลไหนกาลไร ถ้า

เราไม่ไปสำคัญมั่นหมายว่าสิ่งนั้นเป็นนั้น สิ่งนี้เป็นนี้ สิ่งนั้นน่ารัก สิ่งนี้น่าชัง สิ่งนั้นน่าเกลียด สิ่งนี้น่าโกรธแล้วจะไม่มีผลอะไรเกิดขึ้น เพราะความสำคัญอย่างนี้เป็นการสร้างกิเลสคือสมุทัยแดนผลิตทุกข์ขึ้นภายในจิตใจของเราเอง เพราะฉะนั้นจึงต้องใช้ปัญญา สติ พินิจพิจารณาระมัดระวังรักษาตัว

ใจเป็นของที่มีค่ามาก เวลานี้เรามารักษาบำรุงจิตใจให้แสดงคุณค่าเต็มภูมิของใจ ซึ่งเป็นของมีคุณค่ามากอยู่แล้ว ทุกสิ่งทุกอย่างดับสลายไปหมด มีการเกิดการดับๆ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ดับไปหมด ตัวจิตแท้ๆ นั้นไม่มี **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เข้าไปแทรกเลย แต่ที่เป็น **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** ได้ก็เพราะมีกิเลสซึ่งเป็นตัวสมมุติอยู่ภายในนั้น อันเป็นเรื่องของไตรลักษณ์เช่นเดียวกัน

จิตจึงแสดงอาการลุ่มๆ ดอนๆ สูงๆ ต่ำๆ เดี๋ยวสว่างเดี๋ยวสงบเดี๋ยวฟุ้งซ่าน เดี๋ยวผ่องใสเดี๋ยวเศร้าหมอง นี่เป็นอาการของธรรม อาการของกิเลสที่มีอยู่ภายในจิตใจ เมื่อหมดสิ่งเหล่านี้แล้วจิตใจจะไม่มีแสดงอาการใดๆ ทั้งสิ้น สม่ำเสมอหรือว่าคงเส้นคงวา ตั้งแต่ขณะได้ถึงแล้วซึ่งความคงที่ของจิตเป็นจิตล้วน ๆ อันนั้นไม่มีคำว่า **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** หมด นั่นแหละ ความหมดสิ่งเขย่าก่อกวนทั้งหลายที่เรียกว่า **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** นั้นละคือแดนแห่งความเกษมแท้ อยู่ตรงนั้น นี่ผลของงานจากการปฏิบัติ ยากลำบากแค่ไหนเมื่อไปถึงนั้นแล้วก็เห็น

เอง คุ้มค่า

ขอให้ทำใจหนักแน่นนักปฏิบัติ เพศนี้เป็นเพศที่อดทน เป็นเพศที่ใคร่ครวญ เป็นเพศที่พินิจพิจารณา ไม่ใช่เป็นเพศที่เหลาะแหละโยก ๆ คลอน ๆ เป็นเพศที่มีความหนักหน่วงไปด้วยเหตุด้วยผล เป็นเพศที่สุขุมภายในจิต มีเหตุผลเป็นเครื่องดำเนินอยู่เสมอ ฝึกใจให้มีเหตุมีผล เพราะเหตุผลนี้จะเกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา ไม่ใช่จะเกิดขึ้นได้เฉย ๆ เหตุผลขั้นหยาบ ขั้นกลาง ขั้นละเอียด เกิดขึ้นจากปัญญาขั้นหยาบ ขั้นกลาง ขั้นละเอียด พิจารณาเทียบเคียง เมื่อนานไป ๆ ก็มีความคล่องแคล่ว ถ้าพินิจพิจารณาแล้วเหตุผลก็ตามกันมานั้น

แม้การแก้กิเลสก็เหมือนกัน ต้องแก้ด้วยเหตุผล รู้ชัดเห็นจริงด้วยเหตุด้วยผลแล้วกิเลสจะหลุดลอยไปทันที ๆ ถ้าตรงไหนที่ยังลงกันยังไม่ได้ก็แสดงว่าเหตุผลยังลงกันไม่ได้ ก็แก้กันยังไม่ตก นี่ต้องแก้กันอยู่นั้น พิจารณาแยกแยะจนหาช่องทางไปได้ด้วยเหตุด้วยผล กิเลสนั้นก็ขาดไปหลุดลอยไป เรียกว่าเข้าใจชัดเมื่อเข้าใจชัดแล้วอันนั้นก็หลุดตกไปทันที ๆ การพิจารณาเป็นอย่างนี้

อุบายของพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนสัตวโลก เฉพาะอย่างยิ่งนักบวชผู้ปฏิบัติ เช่น ธุดงค์ ๑๓ นี่เป็นความละเอียดลออมากทีเดียว เรายังไม่เห็นความหมายของธุดงค์ ๑๓ เช่นการ

เยี่ยมป่าช้านี้ละเอียดขนาดไหน เอาตั้งแต่หยาบตั้งแต่ดูอสุภะ อสุภังกอง **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เกลื่อนกล่นอยู่ในป่าช้าแล้ว เอามาเทียบเคียงกับตัวของเรา ตัวของเรานี่ก็คือป่าช้าผีดิบ นี้เป็นแต่เพียงจิตใจยังครองร่างอยู่ ลมหายใจจึงต้องเดินผ่านเข้าออกอยู่เสมอ พอความรู้สึกคือใจนั้นถอนตัวไปเสียเท่านั้นลมหายใจก็หยุดทันทีไม่มีอะไรเหลือ ทีนี้ก็เป็นป่าช้าผีตายละที่นี่ ป่าช้าผีดิบก็มีอะไรอยู่นี้ ภายในตัวของเรานี้มีอะไรอีก ศพเป็ดศพไก่สัตว์ทุกประเภทเต็มอยู่ในนี้หมด พิจารณาให้ชัด นี่เรื่องของปัญญา

ที่ให้พิจารณาไปเยี่ยมป่าช้าก็คือให้พิจารณานั้นเสียก่อน เพื่อเป็นสักขีพยานหรือเป็นหลักฐานได้นั้นเอามาเทียบภายในตัวเอง พอเข้าใจตรงนี้แล้วก็หายกังวลหายสงสัย เรื่องป่าช้าข้างนอกนี้ก็พิจารณาตั้งแต่ป่าช้าข้างใน เอ้าพิจารณาลงไป เมื่อพิจารณารู้เท่ากายทุกสัดทุกส่วนแล้ว เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทำไมจะไม่รู้ละ ธุดงค์ข้อนี้มีความละเอียดขนาดนั้น พิจารณาซิ

อยากให้หมู่เพื่อนได้รู้ได้เห็น ธรรมของพระพุทธเจ้าที่ได้ทรงสอนทั่วโลกนั้น สอนด้วยพระเมตตาจริงๆ อยากให้สัตวโลกได้มีความสุข ได้รู้จริงเห็นจริงจริงๆ ไม่ได้สอนแบบปาวๆ นะ สอนอย่างจริงจังให้เป็นที่เข้าใจ เราผู้มาปฏิบัติก็ให้ปฏิบัติอย่างจริงจัง อย่าขี้เกียจ ความขี้เกียจความอ่อนแอเหล่านี้เป็นเรื่องของกิเลส อย่าให้มันมาแซงออกหน้าได้ เราตั้งใจจะฆ่ากิเลส ตั้งใจ

ชำระกิเลสอย่าได้วิ่งตามกิเลส ถ้าวิ่งตามมันแล้วก็ต้องถลอกปอกเปิก ถูกมันลากมันถูไปเรื่อย ลากไปก็ถลอกปอกเปิกไปเรื่อยจะว่ายังไง

เบื้องต้นการพิจารณาร่างกายนี่สำคัญมาก ข้างนอกก็ตามข้างในก็ตามเป็นมรรคได้ด้วยกัน อสุภะข้างนอกเช่นอย่างการเยี่ยมป่าช้า ความปฏิกูลภายนอก ป่าช้าภายนอกป่าช้าภายในเป็นมรรคได้ คือเป็นมัชฌิมาปฏิปทา เป็นทางเดินเพื่อความพ้นทุกข์ได้เหมือนกัน ท่านจึงให้พิจารณาอย่างนั้น เมื่อย้อนเข้ามาได้หลักฐานภายในตัวเองแล้วเรื่องเหล่านั้นก็หมดปัญหาไปเอง ที่นี่ก็หมุนตัวอยู่ภายในร่างกาย ให้เห็นจริงไปทุกส่วนของมัน เห็นอย่างเดียวเท่านั้นก็กระจายไปหมดเพราะเหมือนกัน

หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไส้ใหญ่ ไส้น้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า เหล่านี้ท่านว่าอาการ ๓๒ เป็นธาตุดิน ดูอันหนึ่งนี้มันก็กระจายทั่วกันไปหมด **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เหมือนกัน มีอยู่ประจำทุกอาการเหมือนกัน ลมขึ้นเบื้องบนลมลงเบื้องต่ำ ลมในท้อง ลมในไส้ ลมพัดไปพัดมา ลมพัดไปตามตัว ลมหายใจ นี่ท่านเรียกว่าธาตุลม ธาตุไฟคือความอบอุ่นที่มีอยู่ในร่างกายนี้ ธาตุน้ำก็ซึมซาบอยู่ตามสรรพางค์ร่างกายของเรา เช่นน้ำเหงื่อเป็นต้น ในร่างกายของเรานี้มีน้ำซึมซาบอยู่ทั่วไปหมด

ทั้ง ๔ นี้มารวมตัวกันเข้า โดยอาศัยจิตมาจับจองเป็น

เจ้าของ มาเป็นเครื่องประสาน มาเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนต่าง ๆ ส่วนต่าง ๆ นี้จึงเป็นเหมือนว่าเป็นผู้รู้เป็นผู้มีวิญญาณขึ้นมา เราจึงเรียกว่าคน แล้วก็ติดคำว่าคน ไม่ได้คิดคำนึงเลยว่าคำว่าคนนี้มาจากธาตุอะไร มาจากธาตุดิน ธาตุลม ธาตุน้ำ ธาตุไฟ มันเป็นดินเป็นน้ำเป็นลมเป็นไฟต่างหากไม่ใช่คนไม่ใช่สัตว์ ถ้าพิจารณาให้ถึงความจริงตามความจริงเป็นอย่างนั้น เมื่อพิจารณาจนเข้าใจชัดแล้ว มันจะทนไปถือดินน้ำลมไฟว่าเป็นตนเป็นเราเป็นเขาเป็นหญิงเป็นชายได้อย่างไร นี่ชัดเรื่องอย่างนั้น นี่ปัญญาหยั่งลงถึงความจริง นี้ไม่ปลอมเพราะนี่เป็นธาตุดินธาตุน้ำธาตุลมธาตุไฟจริง ๆ

ที่ปลอมก็คือจิตของเรามันปีนเกลียวกับธาตุดินธาตุน้ำธาตุลมธาตุไฟ ไปว่าเป็นเราเป็นของเรา ไปว่าเป็นหญิงเป็นชายเป็นสัตว์เป็นบุคคล นั่นละท่านเรียกว่าปีนเกลียวกับธรรม ความรู้ความเห็นเช่นนี้เป็นข้าศึกต่อธรรม จึงต้องพยายามลบล้างข้าศึกเหล่านี้ด้วยการพิจารณาให้เห็นตามความจริง คือ ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ หรือ **อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา** เพื่อจะลบล้างของปลอมทั้งหลายให้มีเหลือตั้งแต่ความจริงล้วน ๆ เมื่อได้รู้ความจริงล้วน ๆ แล้วจิตก็ถอนตัวเข้ามา อุปาทานจะฝังลึกขนาดไหน ถ้าลงปัญญาได้พิจารณาให้เห็นตามความจริงแล้วมันถอดถอนมาได้หมดไม่มีอะไรเหลือ นี่เป็นส่วนหยาบ ส่วนร่างกายนี่เป็นส่วนหยาบแห่งการพิจารณา เป็นปัญญาขั้นกลาง ปัญญาขั้นต้นก็พิจารณาร่างกาย พิจารณาจนกระทั่งถอดถอนไปได้แล้วก็เป็นปัญญา

ขั้นกลางไป

จากนั้นก็พิจารณาถึงเรื่องเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งเป็นส่วนละเอียด จิตเกิดกับดับพร้อมอยู่ภายในร่างกายและจิตใจ เพราะคำว่าเวทนา ทั้งสุขทั้งทุกข์ทั้งเฉยๆ มีได้ทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ เช่นคนเจ็บไข้ได้ป่วยนี้เป็นทุกข์ทางร่างกาย แต่ถ้าใจมีความพะวักพะวนไปด้วยใจก็เป็นทุกข์ขึ้นมาอีก เป็นทุกขเวทนาทางใจ จึงต้องพิจารณาเวทนา มันเกี่ยวโยงกันไปหมดนั่นแหละ จะพิจารณาส่วนใดส่วนหนึ่งมันก็วิ่งถึงกัน เราจะไปทำเป็นแบบเขาสร้างบ้านสร้างเรือนนั้นไม่ได้ มีแบบแปลนแผนผัง แล้วให้ทำตามแบบนี้แล้วทำตามอย่างนั้น ทั้งดูแบบแปลนทั้งมาสร้างนี้ไม่ได้ พิจารณาตรงไหนให้เป็นหลักปัจจุบันในตรงนั้น

เรามีความถนัดในอาการใดแห่งร่างกายก็พิจารณาในอาการนั้น แล้วมันจะซึมซาบทั่วถึงกันไปหมด เวทนา พิจารณาเรื่องทุกขเวทนาเท่านั้นมันก็วิ่งเข้าไปถึงเวทนาทั้งหลาย ตลอดถึงสัญญา สังขาร วิญญาณ มันเป็นอาการออกมาจากจิตอันเดียวกันแต่ไม่ใช่จิต ถ้าเราจะพูดหลายขั้นหรือพูดถึง ๓ ขั้น ปัญญาขั้นนี้ก็เป็นขั้นกลาง ค่อนข้างละเอียด ปัญญาขั้นละเอียดจริงๆ ก็คือรู้เท่าอาการทั้ง ๕ แต่ยังไม่รู้เท่าจิต นั่นเป็นขั้น ๑) รู้เท่าร่างกาย ถอดถอนอุปาทานออกมาจากกายหมดโดยสิ้นเชิง ปัญญาจะเอา ๓ ขั้นก็ตรงนี้ ขั้น ๑ ขั้นที่ ๒ พิจารณาเวทนา สัญญา

สังขาร วิญญาณ ซึ่งเป็นนามธรรม จนรู้เท่าแล้วปล่อยวางอาการทั้ง ๔ นี้ เช่นเดียวกับปล่อยวางทางรูปธรรมคือร่างกาย

วาระที่ ๓ ก็พิจารณาจิตที่เข้ารวมตัวแห่งกิเลสทั้งหลาย เช่นเดียวกับพิจารณาสภาวธรรมทั่วๆ ไปมีเวทนาเป็นต้นจนพร้อม เมื่อพร้อมแล้วกิเลสที่รวมตัวอยู่ภายในจิตโดยเฉพาะนั้น ก็กระจายออกด้วยอำนาจของปัญญาขั้นละเอียดละที่นี่ นี่ละปัญญาขั้นละเอียด ปัญญาขั้นนี้สมัยพุทธกาลท่านเรียกว่ามหาสติมหาปัญญา เริ่มเป็นมหาสติมหาปัญญามาตั้งแต่โน้นแล้ว ตั้งแต่พิจารณาขันธ์ ๔ โน่นแหละ คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นมหาสติมหาปัญญามาตั้งแต่โน้นแล้ว สติปัญญาอัตโนมัติ

ถ้าลงถึงขั้นพิจารณาเวทนาแล้วนั้นจิตหาความเผลอไม่ได้ หมุนตัวเป็นเกลียวตลอดเวลา พอตื่นขึ้นมาจิตวิ่งเข้าถึงงานที่กำลังพิจารณาอยู่แล้วทันที ไม่สนใจกับอะไรทั้งหมด หมุนตัวอยู่กับความเพียร กับงานอันนั้นที่กำลังทำยังไม่สำเร็จนั้น คลี่คลายแยกแยะกันอยู่นั้น ทั้งวันก็ทั้งวัน ตลอดรุ่งมันก็เป็นไปอย่างนั้น ถ้าหากว่าแก้กันยังไม่ได้ ถอนกันยังไม่ได้ ยังไม่มีทางแพ้ทางชนะกัน สู้จนตาย ไม่ตายให้รู้ เอ้า ไม่รู้ให้ตาย ไอ้เรื่องแพ้นี่ไม่มี

จิตถ้าลงถึงขั้นนี้แล้ว นั่นแหละท่านเรียกว่าความเพียร

กล้า กล้าตรงนี้ กล้าแท้ๆ คือกล้าพร้อมด้วยสติพร้อมด้วยปัญญา ไม่ใช่กล้าแต่เพียงกิริยาการเดินจงกรม กิริยานั่งสมาธิ ทั้งที่ใจเผลอไปทางไหน ขอบเขตโลกธาตุโน้น เจ้าของยังไม่รู้ นี้ไม่ได้จัดว่าเป็นความเพียรกล้า คำว่าความเพียรกล้านี้ต้องหมายถึงสติปัญญาสัมปยุตกับความเพียรอยู่ตลอดเวลาไม่มีการเผลอตัว เป็นนักต่อสู้ในขณะนั้น นั่นละท่านว่าความเพียรกล้า เพราะฉะนั้นในสังโยชน์เบื้องบนท่านจึงกล่าวว่าอุทธัจจะ ความฟุ้ง คือเพลินในการพิจารณา เพลินในงานที่ตนกำลังพิจารณา และเพลินในผลของงานที่เคยได้เคยรู้เคยเห็นเคยถอดเคยถอนมาเป็นลำดับลำดา มีความเพลิดเพลิน เลยเห็นว่าสมาธิซึ่งเป็นที่พักสงบเย็นใจนั้นว่าเป็นของไม่เกิดประโยชน์อะไร นอนอยู่เฉยๆ

ความจริงสมาธินั้นก็เป็นพื้นฐานให้ได้รับความสะดวกสบายในขณะที่เข้าพัก เช่นเดียวกับคนทำงาน เราจะถือว่าการทำงานเป็นผลโดยถ่ายเดียว การพักผ่อนนอนหลับการรับประทานอาหารทำให้เสียเวล่ำเวลา และสิ้นเปลืองอาหารการกินไปเปล่าๆ นั่นก็ผิด เพราะร่างกายเมื่อไม่มีเครื่องบรรเทา ไม่มีเครื่องบำรุงรักษา หรือไม่มีปัจจัยเครื่องอุดหนุนแล้วจะทำงานทนไปได้แค่ไหน มันก็ตายคนเรา

แม้จะสิ้นเปลืองทรัพย์สมบัติหรืออาหารการกินไปมากน้อย และเสียเวลาไปเพราะการพักผ่อนนอนหลับก็ให้เสียไปในขณะนั้น การเสียไปของเวลานี้เพื่อเป็นการสนับสนุนกำลัง หรือ

สิ้นเปลืองอาหารที่รับประทานลงไปก็เพื่อเป็นกำลังของร่างกายที่จะทำงานต่อไปให้ถึงผลสำเร็จ เพราะฉะนั้นสมาธิจึงเป็นเช่นเดียวกัน ถึงเวลาจะพักผ่อน พักไม่ต้องกังวลกับเรื่องปัญญาเลย บังคับเอาไว้ให้อยู่กับความสงบแน่วในขณะนั้น

แต่สมาธิขั้นนี้จะต้องบังคับนะ เพราะความเพลินทางด้านปัญญามีกำลังมาก คอยที่จะโดดออกไปหางานที่กำลังทำอยู่เสมอ แต่ไม่ได้โดดออกไปไหนไม่เผลอไปไหน หากเป็นความพัวพันดูดดื่มกับงานนั้น เพราะหวังชัยชนะเป็นที่ตั้ง ความแพ้นี้ไม่มีนอกจากตายเสียเท่านั้น กับให้รู้อย่างเดียวเท่านี้ไม่มีอย่างอื่น เมื่อเป็นเช่นนั้นจิตจึงต้องหมุนติ้วๆ นี่ละท่านว่าอุทธัจจะ สังโยชน์เบื้องบน เพลินจนลืมเนื้อลืมตัว คือลืมเวล่ำเวลา ลืมพักผ่อนนอนหลับ ไม่สนใจกับการพักผ่อนนอนหลับ ไม่สนใจกับการพักเพื่อความสงบทางสมาธิ นี่มันเกินไป ท่านจึงเรียกอุทธัจจะ เป็นสังโยชน์เครื่องข้องอันหนึ่ง นี่ถ้าเราแปลออกมา เพื่อให้เหมาะสมเวลาเราทำงานมากๆ เราก็ต้องพักผ่อนนอนหลับรับประทานอาหารให้สบาย

นี่จิตพิจารณามากๆ ก็ผิด ท่านเรียกว่าจิตทำงาน เมื่อทำงานหนักเข้าๆ จิตก็อ่อนเพลียเหมือนกับร่างกายอ่อนเพลีย จึงต้องย้อนเข้ามาพักสมาธิให้จิตสงบแน่วอยู่นั้น ไม่ให้คิดปรุงไม่ให้ทำหน้าที่การงานอะไรทั้งหมด บังคับให้อยู่ จะได้เป็นเวลากี่นาทีก็ตาม ถอนออกมานี้มีกำลังแล้วควรแก่หน้าที่การงานนั้นอีก

เช่นเดียวกับมีดได้ลับหินแล้ว เจ้าของก็ได้รับประทานอาหารพักผ่อนนอนหลับให้สะดวกสบาย แล้วไม้ท่อนนั้นแล ชิ้นนั้นแล มีดเล่มนั้นแลและคนคนนั้นแล คนเก่านั่นแหละ ไม้ก็ท่อนเก่าชิ้นเก่านั่นแหละ มีดก็เล่มเก่านั่นแหละ คนก็คนเก่านั่นแหละ แต่ฟันคราวนี้ขาดได้เร็วเพราะกำลังก็มี ผู้ฟันก็มีกำลัง มีดก็คมกล้าได้ลับหินเรียบร้อยแล้ว อาศัยสมาธินี้เป็นเหมือนหินลับปัญญาให้มีกำลัง พิจารณาสิ่งนั้นแหละแล้วขาดสะบั้นไปเลย นี่อุบายของการพิจารณาจะต้องเป็นอย่างนี้นักปฏิบัติทั้งหลาย ไม่เป็นอย่างอื่นขอให้เป็นที่ลงใจ การปฏิบัติต้องเป็นอย่างนี้

ในครั้งพุทธกาลท่านเรียกว่ามหาสติมหาปัญญา มหาความเพียรก็ถูก ในขั้นนี้แล้วหาความเกียจคร้านไม่มี นอกจากได้รั้งเอาไว้เท่านั้น มันจะเลยเถิดต้องรั้งเอาไว้ เพราะทางที่จะเดินไปเพื่อความพ้นทุกข์ เหมือนกับว่าเราเอื้อมมือถึงอยู่นี่ หรือนิพพานคือความพ้นทุกข์นี่เหมือนอยู่ในชั่วเอื้อมมือเท่านั้น ข้างหลังที่เราเดินผ่านมาแล้วนี้มันดีบตันอั้นตู้เข้ามา มีแต่ฟืนแต่ไฟเพราะฉะนั้นมันต้องหมุนติ้วๆ ซิ เคยได้รับความทุกข์มาเพราะอำนาจของกิเลสนี้มีมากเพียงไร มันประมวลมารู้ภายในใจหมดกิเลสประเภทหยาบ ประเภทกลาง ประเภทละเอียดล้วนแล้วตั้งแต่ประเภทที่เป็นภัยหรือเป็นไฟเผาใจทั้งนั้น เหตุใดจึงต้องไปคุ้นกับมัน

เมื่อทางคุณก็เห็นอยู่แล้วประจักษ์ด้วยปัญญา การถอด

ถอนกิเลสให้เห็นประจักษ์อยู่แล้ว โทษของกิเลสที่ยังถอดถอนไม่ได้แต่ก่อนเป็นยังไงก็รู้ แล้วคุณค่าของการถอดถอนกิเลสที่ได้ถอดถอนไปโดยลำดับๆ นั้นมีมากขนาดไหนก็รู้ภายในใจ เห็นทั้งโทษเห็นทั้งคุณ เมื่อเป็นเช่นนั้นความเพียรจึงต้องเด่น เอาจนกระทั่งไม่มีอะไรเหลือ

ให้พากันเข้าใจ อุทธัจจะ รูปราคะ อรูปราคะ สังโยชน์เบื้องบน มานะ อุทธัจจะ อวิชชา รูปราคะก็หมายถึงติดรูปฌาน ยังพอใจในรูปฌาน ในระยะนั้นยังพอใจรูปฌาน ออกจากรูปฌานแล้วก็ติดใจในความว่าง อรูปฌานคือความว่าง ก็ติดใจในความว่าง คำว่าว่างนั้นหมายถึงว่างอยู่ในบริเวณจิตนะ ตัวจิตเองนี้ไม่ว่าง เจ้าของเข้าใจว่าจิตว่าง ก็เพลินอยู่ในความว่างเหล่านั้น นี้แหละตามหลักความจริงของการพิจารณา ตัวจิตเองแท้ๆ นั้นยังไม่ว่าง จะว่างได้ยังไงอวิชชากดหัวอยู่นั้น ว่างได้ยังไง แต่ในระยะนั้นเราหากไม่ทราบนะ ตอนผ่านไปแล้วเราถึงจะมาทราบทีหลังว่า โห เราว่าอันนั้นว่างอันนี้ว่าง

ก็เหมือนกับคนเข้าไปอยู่ในห้อง ไปยืนในห้องนี้มองดูโล่งโถงไปหมด ห้องนี้ไม่มีอะไร ห้องนี้ว่าง ว่างก็จริงห้อง แต่เราไปขวางห้องอยู่ในนั้นคนเดียวไม่รู้เหรอ ดูซิ ถ้าอยากให้ห้องว่างเต็มที่ก็ต้องถอนตัวออกมาแล้วห้องก็ว่าง อันนี้ตัวของจิตกับอวิชชายังพันกันอยู่นั้น เราดูแต่รอบข้างนอกตัวของจิตว่าว่างไปหมดๆ นี่ท่านเรียกว่าอรูปฌาน ถ้าจะว่าฌานก็ดีนี่ว่างอย่างนี้

แล้วมันค่อยขยับไปๆ

มานะคือความถือนี่ละ ถือที่ว่านี่ ถือผู้รู้นี้ที่เป็นไปด้วยอวิชชา เพราะเป็นสิ่งที่สง่าผ่าเผย เป็นสิ่งที่องอาจกล้าหาญ เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์อ้อยอิ่งที่สุด น่าติดที่สุดก็คืออวิชชา จิตต้องติดที่ตรงนั้น แล้วคำว่ามานะ ๙ ก็ตรงนี้เอง มานะ ๙ เมื่อมีเครื่องยึดอยู่แล้วก็ย่อมอยากจะเทียบส่วนนั้นส่วนนี้ ว่าคนนั้นสูงกว่าเราคนนั้นต่ำกว่าเรา คนนั้นเสมอเราหรืออย่างไร หรือคนนั้นยิ่งกว่าเรา หรือคนนั้นหย่อนกว่าเรา หรือคนนั้นเสมอเราอะไรทำนองนี้มานะ ๙ ก็มีอย่างนั้น สำคัญว่าตนเสมอเขา สำคัญว่าเสมอเขาหรือหย่อนกว่าเขา หรือยิ่งกว่าเขาเป็นต้น นี่เรียกว่ามานะ นี่แหละถือตรงนี้ มันก็ออกเทียบเคียงซิ เพราะเขี้ยวมันยังมีนี่ก็อยากเทียบเคียงน่ะซิมานะ อุทธัจจะก็คือการเพลินการค้นการพินิจพิจารณาถอดถอนกิเลสไม่หยุดยั้ง ออกจากนั้นก็อวิชชา มานะ อุทธัจจะ อวิชชา

อวิชชาจริงๆ ก็นั่นแหละที่เราถือนั่นน่ะคือใจที่ว่า ถือใจนั่น เพราะเหตุไรจึงถือใจ เพราะมีอวิชชาพาให้ถือที่ตรงนั้น พออวิชชาแตกกระจายไปหมดด้วยอำนาจของสติปัญญาที่ทันสมัยแล้ว ไม่มีอะไรจะถือ ถืออะไร ไม่มีใครบอกก็ทราบ เมื่อถึงขั้นไม่ถือแล้วมันปล่อยโดยประการทั้งปวง เพราะรู้เท่าทันหมดทุกสิ่งทุกอย่าง บรรดาสมมุติที่มีอยู่ภายในจิตถอดถอนได้หมด รู้เท่าได้หมด ปล่อยวางได้หมด รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

นี้หมดปัญหาไปแล้ว เป็นขั้นเป็นตอนไปโดยลำดับแล้ว

พอถึงขั้นอุทธัจจะหรืออวิชชาซึ่งเป็นส่วนละเอียดนี้มันจึงพิจารณาแต่จุดนั้น เมื่อพิจารณาเต็มที่รู้เท่าทันแล้ว คำว่ามานะที่เป็นก้อนสมมุติอันละเอียดนั้นก็กระจายไปหมด เรียกว่าสลายไปทันที เหลือแต่ความรู้ล้วนๆ ถืออะไร ความรู้ล้วนๆ ถือไปอะไร นั่นท่านว่ารู้ตามเป็นจริง **วิมุตฺตสฺมึ วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ** เมื่อจิตหลุดพ้นแล้วญาณความรู้แจ้งชัดว่าจิตหลุดพ้นแล้วย่อมมี แน่ะ รู้เท่าในความหลุดพ้นอีกด้วย พูดง่ายๆ ไม่ถือมั่นในความหลุดพ้น อย่างที่ว่าหมดโดยประการทั้งปวง นี่ภาคปฏิบัติเป็นอย่างนี้

ไม่ว่าสมัยพุทธกาลไม่ว่าสมัยนี้ ธรรมะมัชฌิมาปฏิปทาเป็นสิ่งที่ทันสมัยอยู่เสมอ ขอให้นำมาใช้เถอะ เราอย่าไปคิดกาลนั้นสมัยนี้สถานที่โน่นที่นี่ พระสาวกท่านบำเพ็ญอยู่โน้นท่านได้บรรลุธรรม เราพอมายุคนี้มันห่างไกลกันเหลือเกิน มันห่างที่ตรงไหน ทุกข์อยู่เต็มหัวใจของเรา เพราะกิเลสเป็นเครื่องพอกพูนขึ้นมาได้แก่สมุทัย มันห่างกันที่ไหน สัจธรรมอยู่ในตัวของเรานี้ ทุกข์เพราะอำนาจแห่งสมุทัยเป็นผู้ผลิตขึ้นมาก็เด่นชัดๆ อยู่ภายในจิต เผาจิตอยู่นี้ให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายนี้ก็คือทุกข์ เพราะอำนาจของกิเลสอาสวะ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหาเป็นต้นเป็นผู้ผลิต แล้วสมุทัยนี้ห่างไปไหนจากใจของเรา มันติดอยู่กับใจของเราเหมือนกับติดอยู่กับใจของสาวกหรือพระพุทธเจ้านั้นเองตั้งแต่ท่านยังละไม่ได้ แล้วนิโรธคือความดับทุกข์จะดับที่

ตรงไหน

ทุกข์มีอยู่ที่ตรงไหนก็ต้องหาอุบายดับให้ได้ ดับไปโดยลำดับ ๆ ด้วยมัชฌิมาปฏิปทา สรุปลงแล้วได้แก่สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโป สัมมาสมาธิ นี่ลงมาตรงนี้ เอ้าสรุปลงไปอีกได้แก่ สติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร เอ้าฟาดลงไป นี้แหละเป็นเครื่องมือที่ห้ำหั่นกิเลสให้แหลกไปได้ กิเลสกลัวเฉพาะสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรเท่านั้น อย่างอื่นกิเลสไม่กลัว ฟาดกันลงที่ตรงนี้ เมื่อลงที่ตรงนี้ถูกจุดของสัจธรรม สัจธรรมทำลายสัจธรรม คือมรรคปฏิปทาทำลายสมุทัยอริยสัจ **มคฺค สจฺจํ** มรรคก็เป็นความจริงอันหนึ่ง ทำลายความจริงฝ่ายเป็นข้าศึกของใจออกได้ แล้วทุกข์ไม่ต้องบอกดับไปเอง เพราะสมุทัยซึ่งเป็นตัวเหตุตายไปแล้ว ดับไปแล้ว ผลจะเกิดขึ้นมาได้อย่างไร

เมื่อมัชฌิมาปฏิปทาได้ฟาดลงเต็มที่เต็มฐาน นิโรธคือความดับทุกข์ไม่ต้องบอกเกิดขึ้นในนั้นเอง เพราะเป็นผลของการปราบปรามกิเลสให้สิ้นซากไปด้วยมัชฌิมาปฏิปทานี้ แล้วห่างไหมนี่ที่พูดนี่ อยู่ที่ตรงไหน อยู่ที่เมืองอินเดียโน้นเหรอ อยู่สมัยก่อน ๒,๕๐๐ ปีเหรอเราพิจารณาซิ นี่การพิจารณาเจ้าของต้องพิจารณาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าสอนลงที่นี่ไม่ได้สอนที่ไหน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมที่เราตถาคตแสดงไว้แล้วนี้ พระอรหันต์จะไม่สิ้นสูญจากโลก นั่นฟังดูซิ

พระอรหันต์หมายถึงอะไร หมายถึงรู้รอบสัจธรรมทั้ง ๔

นี้แล้วไม่ต้องบอกพระอรหันต์ก็เป็น ที่เป็นไม่ได้เดี๋ยวนี้มันอรหันต์ ตรงกันข้ามน่ะซิ หันไปโน้นหันไปนี้จิตนี่ หันไปรักหันไปชัง หันไปโกรธหันไปเกลียด หันไม่เป็นท่าอรหันต์เรามันหันอย่างนั้นนะ ไม่ได้เป็นหันเหมือนพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าหันฆ่ากิเลสแหลกไปหมดไม่มีอะไรเหลือ แล้วก็หันไปห้ามเสียแล้วซึ่งกงจักรตัวพัดผัน

พลิกเข้าซิพิจารณาเข้าซิ ปัญญาต้องแก้เจ้าของอย่างนี้จึงเรียกว่าปัญญา คิดขึ้นมาด้วยลำพังตนเองนั้นแหละเป็นสิ่งที่เหมาะที่สุดแล้ว ครูบาอาจารย์แนะนำสั่งสอนท่านยื่นให้แล้ว เราแม้แต่ยื่นให้แล้วยังหลุดไม้หลุดมือไปได้เกิดประโยชน์อะไร อันใดให้เราคิดขึ้นมา เราได้เงื่อนจากครูบาอาจารย์แล้วนำเงื่อนนั้นเข้าไปประพฤติปฏิบัติกำจัดกิเลสด้วยอุบายวิธีการของเรา โดยอาศัยโอวาทท่านสั่งสอนนั้นเป็นต้นทุนไปค้าหากำไรโดยลำพังตนเองด้วยวิธีการคิดอ่านด้วยสติปัญญาของเรา นั่นแหละกินไม่หมด สติปัญญาที่เกิดขึ้นจากตนผลิตขึ้นมาเอง ไปไหนไม่อั้นตู้คนเรา ถ้าตนสร้างได้เองคิดได้เอง เอาที่ตรงนี้ซิ

เราอย่าไปสนใจกับกาลสถานที่ ให้สนใจกับสัจธรรมที่มีอยู่นี้ อันใดที่เป็นเครื่องกั้นกางมรรคผลนิพพานอยู่เวลานี้ คืออะไร นอกจากทุกข์กับสมุทัยนี้เท่านั้น ไม่มีอันใดที่เป็นอำนาจวาสนาที่จะมากั้นกางมรรคผลนิพพานได้ แล้วทุกข์ สมุทัย ที่เป็นเครื่องกั้นมรรคผลนิพพานอยู่เวลานี้อยู่ที่ไหน ถ้าไม่อยู่ที่หัวใจของเรา

เอ้า แก้ลงไปซิ ศีล สมาธิ ปัญญา มีอยู่ เครื่องมือที่ทันสมัย มีอยู่ผลิตขึ้นมา สติผลิตขึ้นมา ศรัทธาความเพียรหนุนกันเข้ามา ปัญญาพิจารณาค้นคว้าลงไปให้เห็นมันทุกข์อยู่ที่ตรงไหน อะไรเป็นสาเหตุให้เป็นทุกข์ ความรัก ความชัง ความสำคัญมั่นหมายว่านั่นเป็นนั่น นี่เป็นนี่ นั่นเป็นเรานั่นเป็นของเรา นั่นแหละเป็นเครื่องที่เสริมทุกข์ขึ้นมา

พิจารณาแยกแยะให้เห็น เรื่องทุกข์-ทุกข์ภายในกาย เอ้าทุกข์ที่ตรงไหน ถามหนังถามเนื้อถามเอ็นถามกระดูกไปแล้วก็จิตจ่อลงไป สติจ่อลงไป แยกแยะออกมาดูใจอีกว่าอันใดเป็นเราเป็นของเรา อะไรเป็นทุกข์ พิจารณาแยกแยะลงไปแล้วไม่เห็นมีอะไรเป็นทุกข์ หนังก็มีอยู่ตั้งแต่วันเกิด เนื้อ เอ็น กระดูก เหล่านี้มีมาตั้งแต่วันเกิด ทุกข์เพิ่งเกิดขึ้นมาแล้วดับไปๆ ถ้าหากว่าสิ่งเหล่านี้เป็นอันเดียวกัน ทำไมร่างกายไม่ดับไปด้วยเมื่อทุกข์ดับไป พิจารณาให้เห็นชัดเจนอย่างนั้นซิ มันไม่ใช่อันเดียวกัน แต่เรามาบวกเข้าให้เป็นอันเดียวกัน บวกกันเป็นอันเดียวกันแล้วร้อนทั้งไฟ แล้วยังว่าเราร้อนอีก ถือ ๒ ชั้น ๓ ชั้นมันเป็นทุกข์หลายชั้นละซิ เพราะความสำคัญ ความสำคัญนี่แหละท่านเรียกว่าสมุทัยคือกิเลส

แยกแยะให้เห็นทั้งความสำคัญของเราที่ไปหมายร่างกายว่าส่วนใดเป็นเราเป็นของเรา ส่วนใดว่าเป็นทุกข์ไม่เป็นทุกข์ ให้กำหนดลงไปๆ จนเป็นที่เข้าใจแล้วมันถอนตัวเข้ามาเอง กายก็

เป็นความจริง เวทนาคือทุกขเวทนาเป็นต้นก็เป็นความจริง จิตก็เป็นความจริง ต่างอันต่างจริงแล้วไม่กระทบกัน นี่เป็นขั้นๆ ตอนๆ ไปอย่างนี้การพิจารณา นี่แหละผู้กั้นกางมรรคผลนิพพาน คือสมุทัยตัวนี้ละปิดอยู่ที่หัวใจนี่ ไม่ได้ไปปิดอยู่ที่ไหนนะ กาลสถานที่ไม่มีอำนาจจะมาปิดกั้นมรรคผลนิพพานเราได้ กาลเวลาช้านานขนาดไหนไม่สำคัญ สถานที่อยู่ที่ใดก็ตามไม่สำคัญ ไม่เป็นผู้มาปิดกั้นมรรคผลนิพพาน แต่เป็นสมุทัยคือกิเลสที่เกิดอยู่ภายในใจของเรานี้เป็นเครื่องกั้นกางมรรคผลนิพพาน ไม่ให้รู้แจ้งแทงตลอดในความจริงทั้งหลายที่มีอยู่กับตน จึงต้องให้พิจารณาลงที่ตรงนี้

เมื่อพิจารณาลงที่ตรงนี้ด้วยสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรให้เต็มเหนี่ยวลงไปแล้ว ยังไงก็ต้องรู้ไปโดยลำดับๆ ผ่านไปได้โดยลำดับๆ แล้วหลุดพ้นไปได้เลยไม่ต้องสงสัย เมื่อหลุดพ้นไปได้โดยความสมบูรณ์เต็มที่แล้ว นั่นแหละที่นี่เรียกว่างานสมณะของเรานี้เสร็จแล้ว **วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ** เสร็จแล้วงานในพระศาสนาที่เราบำเพ็ญยากลำบากมาแทบล้มแทบตายเอาชีวิตประกันกันนี้แลกกันนี้ ได้สิ้นสุดลงไปแล้วในขณะนี้

กตํ กรณียํ กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว **นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาติ** กิจที่จะทำให้ยิ่งกว่านี้ไม่มี เพราะได้รู้แล้วถึงความพอตัว ไม่ยิ่งไม่หย่อนแล้ว **นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว** บัดนี้ความเกิดอีกความเป็นอีกในภพน้อยภพใหญ่ดังที่เคยเป็นมาแล้ว ได้ตัด

ขาดกันแล้วจากญาติจากมิตรสาโลหิตของวัฏจักรทั้งหลาย กลายเป็นวิวัฏจักรขึ้นมาแล้วภายในจิต เพราะอำนาจของมหาสติมหาปัญญาเป็นผู้ฟาดฟัน เป็นผู้เผาเชื้อทั้งหลายออกจากหัวใจ ถึงตรงนั้นแล้วแสนสบาย

ที่นี่ไปไหนก็ไป ตาดูเต็มตาก็ได้ หูฟังเต็มหูก็ได้ ไม่ต้องวิตกวิจารณ์กลัวสิ่งนั้นจะมากระทบใจ ใจจะเหลวไหลใจจะวอกแวกคลอนแคลนไม่มี ดูได้เต็มตา ฟังได้เต็มหู ความตำหนิติเตียนก็ฟังได้เต็มหู ความชมเชยก็ฟังได้เต็มหู แต่ไม่ยึดทั้งสองอย่าง เพราะโลกธรรมทั้ง ๘ นี้มีน้ำหนักเท่ากัน ความสรรเสริญก็เกิดขึ้นจากหัวใจเขา ถ้าเป็นความสรรเสริญคนอื่นก็ดี ความติฉินนินทาก็เกิดขึ้นจากเขาไม่ได้เกิดขึ้นจากเรา เมื่อฟังแล้วก็ผ่านไปๆ เพราะจิตพอตัวแล้ว ไม่หิวไม่โหยไม่ยึดอะไร ไม่คว้าอะไรเข้ามากินมาดื่มพอเป็นยาพิษให้เผาลนตนเองเหมือนแต่ก่อนที่ยังไม่บริสุทธิ์ นี่แหละอยู่สบายที่นี่

ไปไหนก็สบายทั้งนั้น เมื่อจิตสบายเสียดวงเดียวอยู่ไหนสบายหมด ไม่ถามว่านรกอยู่ที่ไหน สวรรค์อยู่ที่ไหน นิพพานอยู่ที่ไหน ไม่ต้องถาม มันเต็มอยู่ในนี้ รู้ประจักษ์อยู่ในนี้แล้วถามไปหาประโยชน์อะไร ถ้ารู้แล้วไม่ถาม ถามหาอะไร เหมือนกับเราหิวข้าวนั่นแหละ อะไรก็ดีไปหมด เหมือนจะหวานจะมันไปหมด เวลาอิ่มแล้วพอแล้วอะไรก็ไม่เห็นสนใจ อาหารชนิดไหนก็ไม่สนใจเพราะอิ่มแล้วพอตัวแล้ว

เอาละ

พูดท้ายเทศน์

ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มากนี้เอง มันชัดตรงนี้ แต่มันไม่ได้เข้าง่ายๆ นะ เวลามันเพลียเต็มที่ถึงจะบังคับกันทีหนึ่งๆ เวลาผ่านไปแล้วถึงมารู้ชัด โห เรื่องสมาธินี้เป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง กับวิปัสสนานี้แยกกันไม่ออก แม้แต่พระขีณาสพท่าน ท่านก็ต้องอาศัยสมาธิเป็นวิหารธรรมเครื่องอยู่สบายในทิฏฐธรรม จนกระทั่งวันท่านนิพพานท่านถึงจะปล่อยนี้ได้ อันนี้เป็นวิหารธรรมของท่านคือสมาธิ ปัญญาพิจารณาเหตุผลเรื่องนั้นเรื่องนี้ เรื่องธรรมในแง่ต่างๆ หรือพิจารณาร่างกายเป็นวิหารธรรมเหมือนกัน มันก็เป็นเครื่องรื่นเริงระหว่างกายกับจิตที่ครองตัวกันอยู่ มันก็ไปด้วยจีรังถาวรถึงอายุขัย

บางทีจนรำคาญเหมือนกันนะ เพราะมันหมุนไม่หยุดไม่ถอย เอ๊ นี่มันอะไรกัน แต่มันคิดได้ชั่วขณะเท่านั้นนะ แต่พอหยุดคิดปั๊บมันพุ่งใส่งานนั้นเลย คือความคาดของเรานั้นกับความจริงนี้มันห่างกันคนละโลกเลย คือเราคาดไว้อย่างนี้นะ ว่าจิตนี้ได้มีความละเอียดลออเข้าไปเท่าไรก็ยิ่งจะมีความผาสุกสบาย งานก็ยิ่งจะน้อยเข้าไปๆ สบายเข้าไปเรื่อยๆ นี่เราคาดเราคิดนะ แต่เวลาความจริงมันไม่เป็นอย่างนั้น เข้าสมาธินี้ก็เหมือนงานน้อยจริงๆ พอพิจารณาปั๊บๆ ก็รวมสงบแล้วอยู่สบายเป็นคนขี้เกียจนอนตายอยู่ในสมาธินั้น ความจริงเจ้าของขี้เกียจต่างหาก ตอนนี้งานน้อยนี่ คือมันอาศัยความสงบ มันติดความสบาย

พอออกทางด้านปัญญา พอได้เหตุได้ผลทางด้านปัญญาแล้ว ทีนี้มันเห็นผลแล้ว ทีนี้นะ มันเริ่มละที่นี่ เริ่มหมุนเรื่อยๆ พิจารณาเข้าไปเรื่อยเข้าใจเรื่อยแก้เรื่อย ถอดถอนกิเลสได้ด้วยขาดเรื่อยไปเรื่อยๆ เอาละที่นี่นะ ทีนี้ก็เป็นธรรมจักรหมุนตัวเป็นเกลียว เอาละที่นี่ต้องได้รั้งเอาไว้ แล้วทีนี้บทเวลามันเพลียถึงร่างกายก็เพลียด้วยไม่ได้เพลียแต่ตรงนี้นะ ในร่างกายทุกส่วนก็รู้สึกเพลีย เพราะจิตทำงาน ปัญญาพิจารณาค้นคว้าเขาเรียกว่าทำงาน

ก็รำพึง เอ๊ เราคิดไว้ว่าเมื่อจิตมีความละเอียดลออเข้าไปเท่าไร ยิ่งจะมีความสุขมากๆ ทำไมเดี๋ยวนี้ถึงเป็นอย่างนี้มันสุขมากยังไง มันวุ่นกับงานตลอดจนแทบจะเป็นจะตาย ถ้าว่างานมันก็ยิ่งมากเข้าไปโดยลำดับ มันไม่เหมือนกันตั้งแต่ก่อนที่เราคาดไว้ว่าจิตละเอียดเข้าไปเท่าไรงานยิ่งจะน้อยลงไปๆ และจะมีความสุขยิ่งสบายๆ แล้วหมดไปเลยสิ้นไปเลย นี่เป็นความคาดต่างหากไม่ใช่ความจริง

เวลาความจริงมันไม่เป็นอย่างนั้น พอถึงขั้นปัญญานี้แล้วโอ้โห มันกว้างขวางยิ่งกว่าอะไร มันหมุนติ้วๆ นี้ครอบโลกธาตุในส่วนร่างกายหยาบนี้ อันนี้แหละตัวมันดิ้นมาก เหมือนกับน้ำไหลโจนลงมาจากภูเขา เหมือนกับน้ำตกนะ เช่นแม่สาที่เชียงใหม่มันเหมือนอย่างนั้น ปัญญาขั้นพิจารณาร่างกายมันรุนแรงมากเหมือนกับน้ำตกนั่นแหละ ทีนี้พอร่างกายนี้หมดนั้นแล้ว มันเข้า

ไปส่วนอาการของขันธ์ ๔ นี้คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มันเป็นน้ำซับน้ำซึมที่นี่ ไหลรินอยู่ทั้งแล้งทั้งฝน คือ ตลอดเวลาหากไม่แบบน้ำตก เพราะอันนี้มันส่วนละเอียดแล้ว มันก็หมุนอยู่เหมือนกันเป็นแต่เพียงว่าหมุนแบบนี้ คือหมุนเบาๆ หากหมุนไม่หยุด ตอนพิจารณาร่างกายนี้เหมือนกับน้ำตกไหล โจนมาจากภูเขา เสียงซ่าๆ ดังถึงไหนโน้นน่ะถ้าเราจะเทียบ พอ อันนี้หมดปัญหาไปแล้ว เหลือแต่นามธรรม เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทีนี้มันก็ไหลรินอยู่นั่น

มันพิจารณาไม่หยุดไม่ถอยนี่นะ เอ๊ นี่มันจะสิ้นสุดเมื่อไร ก็เราคิดคาดไว้ตั้งแต่ต้นว่า จิตมีความละเอียดลออเท่าไรก็ยิ่งจะ มีความสุขความสบาย งานการก็จะค่อยเบาไปๆ ทำไมมันกลับ ตรงกันข้ามไปเสียหมด แล้วเมื่อไรจะได้สะดวกสบายสักที ว่างี้ พอหยุดกันแล้วปั๊บมันก็ทำงานแล้ว คือเรารั้งมันไว้มันคิดเท่านั้น พอปล่อยปั๊บมันปุ๊บใส่งานที่กำลังทำยังไม่เสร็จ คือยังไม่รู้แจ้งเห็น จริงอันไหนแล้วมันจะต้องตายด้วยกันพูดง่ายๆ เรื่องจะแพ้นี้มัน ไม่ยอม นอกจากตายกับให้รู้ให้ผ่านไปได้เท่านั้น จนกระทั่งมัน ไปเสียหมดกำลังของมันที่จะไปอีกแล้วมันก็ระงับไปเอง สติ ปัญญาที่หมุนตัวเป็นเกลียวอยู่นั้นก็ระงับไปเองเป็นหลักธรรมชาติ เหมือนกัน เป็นอัตโนมัติเหมือนกัน พอถึงขั้นมันระงับแล้วหาย เงียบไปเลยเหมือนกับคนไม่มีสติปัญญาอะไร อยู่เฉยๆ ถ้าว่า ขี้เกียจก็เหมือนขี้เกียจ ก็มันไม่มีงานทำ มันหมด

เดินจงกรมก็เหมือนบ้านะ นี่เราก็พูดในวงกันเอง เดินจงกรมเห็นกระรอกกระแตก็เล่นกับมันเสีย เล่นกับมันด้วยความรักมันสงสารมัน ไม่ได้เล่นด้วยความคะนองนะ คือความเมตตานั้นละสำคัญมาก เห็นสัตว์อะไรก็เล่นกับสัตว์นั้น เล่นด้วยความสงสาร บางทีหยุดจงกรมดูนี่ นอกจากมีธรรมแง่ใดแง่หนึ่งที่เป็นปัญหาขึ้นมา ธรรมแง่นี้มีความหมายแค่ไหน มันจะมีความสัมผัสมันจะตามเลยจนกระทั่งเข้าใจแล้วก็ปล่อยเฉยๆ เหมือนกับไม่มีสติปัญญาอะไรเลยเฉย ถ้าหากว่าสัมผัสธรรมบทใดแง่ใด มีความหมายลึกตื้นหยาบละเอียดแค่ไหน พอสัมผัสนั้นมันจะตามเลยที่นี่มันจะหมุนเลย เพราะฉะนั้นการบิณฑบาตจึงไปกับหมู่เพื่อนไม่ค่อยได้ เดินฉุบฉับๆ ตามหลังไม่ค่อยได้ คือเรากำลังพิจารณาของเรา เพลินไปตามเรื่องของเราอยู่ เวลาขากลับมาก็หลีกให้หมู่เพื่อนมาก่อน แล้วเราก็พิจารณาของเรามาเรื่อย

ก็ไม่ทราบจะอยู่กับอะไร อาศัยธรรมพอให้อยู่สะดวกสบาย นั่งภาวนาก็ภาวนาอยู่นั่นนะทุกวันนี้ ภาวนาอยู่นั่น มันเป็นการพยุงระหว่างธาตุขันธ์กับจิตอยู่ด้วยกันเป็นผาสุก ถ้าเราใช้กิริยาของจิตมากๆ นั่นธาตุขันธ์มันก็เพียบ ถ้าเพียบแล้วมันก็ไปแพ้ทางธาตุขันธ์นั่นแหละ จิตมันจะไปแพ้ได้ยังไง มันแพ้ธาตุขันธ์นี่ คือไม่ถึงอายุขัยพูดง่ายๆ ก็เหมือนอย่างเรามีเงินร้อยบาทวันหนึ่งเราใช้ ๒๕ บาทพอดีกับครอบครัวของเรานี่ เราไปใช้เสียวันเดียวร้อยบาท มันก็หมดภายในวันเดียวแทนที่จะได้ถึง ๔ วัน

ก็ไม่ได้ เงินร้อยบาทใช้วันละ ๒๕ บาทแทนที่จะถึง ๔ วันมันก็ไม่ถึง

ทีนี้อายุขัยของเราสมมุติว่า ๗๐ หรือ ๘๐ นี้เป็นอายุขัย ถ้าเราสมบุกสมบันไม่มีวิหารธรรมให้เป็นเครื่องอยู่ระหว่างขันธ์กับจิตแล้ว จะให้อยู่ถึงโน้นมันก็ไม่ถึงเสีย ถ้าเราพยายามรักษาให้พอเหมาะพอสมกันมันก็ถึงอายุขัยได้ มันรู้อยู่ภายในจิตนี่ ถ้าหากว่ามันขัดกันเมื่อไรแล้ว ฝ่ายธาตุฝ่ายขันธ์นั่นละจะเป็นฝ่ายบอบช้ำ ส่วนจิตอันนี้จะบอบอะไร ถ้าหากว่าจิตเลยสมมุติทุกสิ่งทุกอย่างแล้วไม่มีอะไรบอบ อยู่อย่างนั้นเป็นอกาลิโก อกาลิกจิต อกาลิกธรรม

พระพุทธเจ้า พระสงฆ์สาวก ครูบาอาจารย์ทั้งหลายท่านทำความพากเพียรอยู่ตลอดเวลาจนกระทั่งถึงวันท่านนิพพานก็เพราะเหตุนั้นเอง มีความจำเป็นระหว่างขันธ์กับจิต หากไม่มีเรื่องที่จะถอดถอนกิเลสตัวใด เพราะหมดไปแล้วก็จะเอาอะไรมาถอน มันไม่มีอะไรมันเงียบเหมือนบ้านร้างพูดง่ายๆ เมื่อกิเลสหมดไปแล้วก็เงียบเท่านั้นเอง มันไม่เงียบก็เพราะกิเลสก่อกวนยุแหย่อยู่ตลอดเวลา พอธรรมชาตินั้นหมดไปแล้วก็ไม่มีอะไรมาก่อกวนมายุแหย่อะไรๆ ให้ลำบากลำบน ขันธ์นั้นมีแต่ขันธ์ล้วนๆ คิดปรุงยิบแย็บๆ ของมัน คิดปรุงอะไรก็ดับพร้อมๆ โดยหลักธรรมชาติของมัน

เราไม่ต้องไปเข้มงวดกวดขันหรือระมัดระวังรักษา มันจะ

เป็นภัยหรือมันจะนำเรื่องอะไรมาสู่เรา ไม่จำเป็น เป็นธรรมชาติของมัน คิดเรื่องอะไรมันคิดปั๊บๆ ผ่านไปพร้อมๆ ดับไปพร้อมๆ ทุกขณะที่คิดดับไปพร้อมๆ รู้กันอยู่อย่างนั้นเป็นหลักธรรมชาติ เราก็รู้อยู่โดยหลักธรรมชาติ ขันธ์ที่ใช้ก็เป็นไปตามหลักธรรมชาติของมัน

ถ้าหากว่ามีกิเลสอยู่ภายในก็เป็นเครื่องมือของกิเลส ขันธ์นี่มันก็เป็นภัยเหมือนกัน เหมือนมีดเล่มนี้ถ้าเอาไปฟันอะไรให้เป็นโทษก็ได้ ฟันหัวคนก็ได้ ทิ่มแทงใครก็ได้ มาฟันทำผลประโยชน์ก็ได้มีดเล่มนี้ ขันธ์นี้ก็ของกลาง แต่ก่อนเป็นเครื่องมือของกิเลส กิเลสเอาไปใช้ให้ทำลายเจ้าของทำลายอะไรต่ออะไรยุ่งไปหมด ทีนี้พอกิเลสตัวสำคัญดับไปแล้ว เรียกว่าโจรหัวโจกที่เป็นเจ้าของของขันธ์นี้ดับไปแล้วก็มีธรรมขึ้นแทนที่ แล้วเป็นเครื่องมือของธรรม

พระพุทธเจ้าประกาศธรรมสอนโลกก็อาศัยขันธ์นี้ เสด็จไปที่ไหนมาไหน ตลอดถึงปรุงภายในจิตที่จะแสดงมาเป็นอรรถเป็นธรรม พินิจพิจารณาเรื่องอะไรนี้ก็อาศัยขันธ์ ปัญญาก็เป็นกิริยาอันหนึ่งๆ ยึดเอามาใช้งานเพื่อทำประโยชน์ให้โลก จึงเรียกว่าขันธ์ล้วนๆ นั่นเป็นอย่างนั้น ใช้ไปถึงอายุขัยถึงกาล

นี่ถ้าหากว่าเราจะเทียบนะ ถ้าหากว่าจิตนี้มีเครื่องมือเป็นของตน คือจิตที่บริสุทธิ์แล้วมีเครื่องมือเป็นของตน โดยไม่ต้องอาศัยสมมุติเป็นเครื่องมือ สมมุติคือขันธ์ ๕ นี้เป็นเครื่องมือของ

กิเลสมันเป็นวัฏจักรเป็นสมมุติ จิตที่เป็นวิมุตติให้มีเครื่องมือเป็นวิมุตติมาใช้ จะไม่มีอันใดที่จะสวยงามจะน่าดูจะอัศจรรย์ ยิ่งกว่าลวดลายของจิตที่บริสุทธิ์แสดงตัวออกไป สมมุติว่าแสดงการเทศนาว่าการหรือการแนะนำสั่งสอนใครก็ตาม ให้มีเครื่องมือสำหรับจิตนั้นโดยเฉพาะ จะไม่มีอะไรน่าดูยิ่งกว่าพระอรหันต์ท่านแสดงกิริยาแห่งธรรมออกมา ด้วยเครื่องมือของท่านโดยเฉพาะ

อันนี้ท่านไม่มีก็ต้องมาอาศัยขันธ์นี่เป็นเครื่องมือ ขันธ์นี้เป็นสมมุติ จิตเป็นวิมุตติก็ต้องมาอาศัยสมมุตินี้ใช้ เพราะฉะนั้นกิริยานี้จึงเป็นเหมือนโลก เคยช้าเคยเร็วจริตนิสัยเป็นอย่างไรก็ต้องคงเส้นคงวาของมันไปอย่างนั้นตามเดิม จึงเรียกว่านิสัย ควรที่จะพูดหนักเบามากน้อยเข้มข้นถึงเรื่องธรรมทั้งหลาย ทีนี้ก็เอาเรื่องขันธ์นี้มาใช้ มันก็เป็นลักษณะเหมือนโกรธเหมือนโมโหโทโสไปเสีย ความจริงเป็นพลังของธรรมแสดงออกมา ไม่ใช่พลังของกิเลสพลังของอารมณ์ที่เกิดจากกิเลสแสดงออกมา ผิดกันตรงนี้ ถ้าหากว่าธรรมจิตตวิสุทธิมีเครื่องมือเป็นของตนใช้ โอ้โห จะน่าดูที่สุด ไม่มีอะไรน่าดูยิ่งกว่า

อวิชชาแท้นั่นละจอมกษัตริย์ของกิเลสทั้งหลาย ถ้าเป็นไม้ก็เรียกว่ารากแก้ว รากฝอยตัดเข้าไปๆ เข้าไปถึงรากแก้ว ถ้าเป็นต้นก็เรียกว่าแก่น ถ้าเป็นรากก็เรียกว่ารากแก้ว อวิชชาจริงๆ แม้แต่มหาสติมหาปัญญายังหลงกลมายาของมันว่าไง ละเอียดขนาดไหน ละเอียดขนาดนั้น ขนาดสติปัญญาอัตโนมัติยังหลงกล

มัน เป็นองครักษ์รักษามันเสียด้วยซ้ำไป เฮ้อ พูดถึงเรื่องความโง่ต่ออวิชชานี่ก็น่าบัดซบเหมือนกันนะ มันทุเรศ ไม่ให้อะไรมาแตะต้อง เพราะมันผ่องมันใสมันละเอียดลออ มันอ้อยอิ่งไม่มีอะไรเหมือนเลย เวลาเข้าไปถึงตัวอวิชชาจริงๆ แทนที่จะเป็นภาพเหมือนเสือโคร่งเสือดาวเหมือนยักษ์เหมือนผีอย่างนั้น มันกลับเป็นนางงามจักรวาลไปซิ เจ้าสติปัญญาที่ฝึกมาอย่างเกรียงไกรนั่นก็เลยกลายเป็นองครักษ์รักษาอันนี้ ไม่ให้อะไรมาแตะต้องมัน

สลัดปั๊บๆ อะไรจะมาแตะไม่ได้ สัมผัสอะไรเรื่องอะไรนี้มันสลัดปั๊บๆ เลยรักษาอวิชชาไว้เสียนี่ กลายเป็นองครักษ์ของอวิชชา ในเบื้องต้นเป็นอย่างนั้น เพราะไม่มีอะไรเหลือ มีอันเดียวเท่านั้น ไม่มีอะไรที่จะพิจารณาแล้ว..หมด สิ่งเหล่านี้มันรู้หมดแล้ว มันปล่อยทั้งนั้นแหละไม่ไปสนใจ รู้อะไรแล้วปล่อย มันจะดูรู้สึกที่สง่าผ่าเผยที่ว่าความผ่องใสองอาจกล้าหาญ ถ้าพูดถึงว่าอัศจรรย์ของอวิชชานี้ก็อัศจรรย์จนขนาดสติปัญญาอัตโนมัติชมเชยพูดง่ายๆ นะ ยกย่องชมเชยถวายตัวเป็นองครักษ์พูดง่ายๆ

แต่เพราะขึ้นชื่อว่าสมมุติแล้วจะละเอียดขนาดไหนก็ตามมันจะแสดงอาการพิรุธให้เห็นจนได้ ด้วยสติปัญญาอัตโนมัตินี่ก็แหลมคมไม่ใช่เล่น เพราะไม่ใช่แต่เพียงรักษาอย่างเดียว ยังต้องสังเกตว่ามีอะไรเกี่ยวข้องกับนี้ๆ ทีนี้มันก็มีเพราะอันนี้เป็นตัวสมมุติทีนี้สมมุติที่จะแทรกกันขึ้นมากับสมมุตินี้ก็ได้แก่ความผ่องใสความเศร้าหมอง คือความผ่องใสนั้นผ่องใสตามส่วนของธรรมละเอียด

เศร้าหมองก็เศร้าหมองตามส่วนของธรรมละเอียด มันหากมีจนได้ แม้จะละเอียดขนาดไหนสติปัญญานี้ก็ทันก็รู้ เมื่อแสดงขึ้นมาหลายครั้งหลายหนก็ทำให้เอะใจ เอ๊ะ ทำไมธรรมชาติอันนี้นึกว่าจะคงเส้นคงวาแล้ว ทำไมจึงมีอาการแปลกๆ ให้เห็น เดี๋ยวว่าผ่องใสเดี๋ยวว่าเศร้าหมอง ถึงจะละเอียดแค่ไหนก็ตามนะ จิตละเอียดแค่ไหนความเศร้าหมองความผ่องใสก็จะละเอียดไปตามๆ กันนั้นแหละ

แม้เช่นนั้นมันก็ไม่ทนกับสติปัญญาที่จ่ออยู่ตลอดเวลาได้ ทั้งๆ ที่รักษาอยู่มันก็แสดงอาการให้เห็นพิรุธก็จับปั๊บเข้าไปซิ เลยเอาจุดนี้เป็นสนามรบละที่นี่ เอ๊ นี่มันอะไรถึงเป็นอย่างนี้ กว่าจะรู้นะ ว่าเป็นของดิบของดีว่าเป็นของวิเศษวิโส ทำไมจึงมามีอาการเศร้าหมองบ้างอาการผ่องใสบ้าง มีลักษณะทุกข์บ้างสุขบ้าง ทำไม จึงมาเป็นอย่างนี้ คือทุกข์ก็ทุกข์ตามส่วนละเอียดของธรรมของจิตนั่นแหละ ไม่ทุกข์มากก็พอให้รู้จนได้ เพราะสติปัญญาขั้นนี้เป็นขั้นที่แหลมคมมาก ก็จับซิ นั่นเป็นต้นเหตุให้พิจารณา ทีนี้จุดนั้นเลยเป็นจุดพิจารณาขึ้นแล้วที่นี่ เหมือนกับสภาวธรรมทั้งหลาย เราผ่านไปได้ก็เพราะเราพิจารณาเข้าใจแล้วผ่านไปๆ ทีนี้อันนี้กำลังสงสัยมันก็จ่อเข้ามานี้อีก มันพิจารณาเข้าใจปั๊บก็ขาดลอยไปเลยไม่มีอะไรเหลือ

ทีนี้เมื่อเราเทียบถึงว่าความอัศจรรย์ของอวิชชาอันนี้กับความอัศจรรย์ของจิตที่บริสุทธิ์นั้นมันเป็นคนละโลกเลย ถ้าหาก

ว่าเราจะเทียบก็เหมือนกับกองขี้ควายกับทองคำทั้งก้อนผิดกันยังไง ความบริสุทธิ์นั้นเหมือนทองคำทั้งแท่งทั้งก้อน อวิชชานี้เหมือนกับกองขี้ควาย มันห่างกันขนาดนั้นนะ ผิดกันขนาดนั้น เพราะฉะนั้นจึงใครก็ตามถ้าไปเจอนี้ได้หลงกลอันนี้แล้วและค่อยผ่านไปทีหลัง ยังไงก็ต้องเกิดความสลดใจเห็นความโง่ของตัวเอง โอ้โหๆ ขนาดนี้เชียวเหรอ อวิชชาขนาดนี้เชียวเหรอ โอ้โหๆ เลย เรานึกว่ามันอัศจรรย์ขนาดไหน อัศจรรย์อะไรกองขี้ควาย มันมาหลงกองขี้ควายจนได้

เพราะสติปัญญาอันนั้นแหละ เพราะทางไม่เคยเดินสิ่งไม่เคยรู้ แต่เวลาพิจารณาเข้าไปๆ มันก็ตะล่อมเข้าไปๆ ก็ไปถึงจุดสุดท้ายของมัน จุดสุดท้ายคือจุดนี้ ถ้าหากว่าแก้ไม่ได้มันก็ต้องอยู่นี้แหละ ยังพาให้หลง แม้จะไม่กลับมาเกิดอีกก็ตาม ก็ยังจะต้องเกิดอีกขั้นนั้นขั้นนี้ ถึงจะต่อถึงที่สุดก็ยังเรียกว่าเกิด ไปเกิดในพรหมโลก ๕ ชั้นเป็นต้น อวิหา อตัปปา สุทัสสา สุทัสสี อกนิฏฐา ๕ ชั้นนี้เป็นชั้นที่อยู่ของพระอนาคามีซึ่งกำลังดำเนินอรหัตมรรค อรหัตมรรคกำลังจะเต็มภูมิแล้ว พอรู้ปั๊บก็เป็นอรหัตผลขึ้นมาเต็มภูมิ

นี่พูดอย่างนี้ก็ไม่อยากจะพูด คือเกี่ยวกับผู้มาอบรมศึกษา เวลาเข้าไปแล้วพอถึงธรรมขั้นละเอียดแล้วมักจะหมายนะ คือมักจะหมายมักจะคาด ครูบาอาจารย์พูดอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วนึกน้อมเอาจิตของตัวเองไปเป็นอย่างนั้นทั้งๆ ที่มันไม่จริง แล้วก็

เป็นความผิดของผู้นั้น จึงต้องระวังเหมือนกัน ถ้าหากว่าไม่อธิบายไว้บ้างพวกนี้ก็ไม่เข้าใจ เวลาไปถึงจุดใดจุดหนึ่งเข้าไปก็จะได้ยึดเอาอันนี้มาเป็นหลัก อ๋อ ท่านว่าอย่างนั้นนะ มันก็มีทางที่จะพิจารณาไปอีกได้

ถ้าบอกอย่างนี้แล้ว ผู้ที่เป็นเถรตรงนั้นสติปัญญาไม่ค่อยรอบนัก ถึงว่าจะเป็นขั้นนั้นก็ตามก็ยังขึ้นอยู่กับนิสัยอีกเหมือนกัน มันจะคล่องแคล่วแกล้วกล้าต่างกันอืดอาดต่างกัน ถึงมหาสติมหาปัญญาเหมือนกันก็ตามไม่ใช่ว่าจะเป็นแบบเดียวกันหมด อาจจะไปน้อมนึกเอาอันนั้นมาเป็นของตัวเสียบ้าง เข้าใจว่าตัวเป็นอย่างนั้นเสียบ้างแล้วก็นอนใจ แน่ะลำบาก *ท่านอาจารย์มั่น* รู้สึกว่าท่านฉลาดมาก พออธิบายถึงจุดนี้ท่านเว้นเสียปั๊บ ไปเอาข้างหน้าอธิบาย พอไปถึงจุดนั้นท่านเว้นปั๊บๆ ท่านไม่เข้าจุดนั้นเลยคือกลัว ทำไมท่านถึงไม่เข้า เราจึงมาทราบทีหลังว่าที่ท่านไม่เข้าเพราะกลัวจะไปเกิดสัญญาความสำคัญมั่นหมายขึ้นมาในวงปฏิบัติ

พูดถึงเรื่องธรรมะนี่เพลินไม่ทราบอย่างไร อะไรก็ไม่เพลินเหมือนธรรม พูดอย่างนี้เพลินเลย เพลินดี นี่อยากให้หมู่เพื่อนรู้เห็น พูดคนเดียวเหมือนกับบ้าเหมือนมาโกหกหมู่เพื่อน ธรรมของจริงมีอยู่กับหัวใจทุกคน ทำไมจึงกอดแต่ของปลอมไว้ตลอดเวลาทุกอิริยาบถ ฟาดฟันหั่นแหลกกันลงไปมันไม่อยู่ที่ไหน อย่าไปคาดอดีตอนาคตยิ่งกว่าปัจจุบันซึ่งเป็นที่อยู่ของสัจธรรม ให้พิจารณาลงตรงนั้น

ท่านพูดอะไรก็ตามในวงปฏิบัติโดยเฉพาะแล้วอย่าไปคาดเป็นอันขาด..ผิด เอ้ารู้ขึ้นมาจากไหนก็ให้เป็นเรื่องของเราเป็นอย่างนี้ เรื่องของท่านเป็นอย่างนั้น เรื่องของเราเป็นอย่างนี้ให้เป็นเครื่องยืนยันกันอย่างนี้ เราจะไปน้อมของเราอยากให้เป็นเหมือนท่านอะไรอย่างนี้ไม่ได้..ผิด เช่นว่าสมาธิ รวมอย่างสนิทอย่างนี้นะ แล้วก็น้อมจิตให้มันสนิททั้งๆ ที่มันไม่สนิทก็ผิด มันเป็นอย่างไรก็ต้องเป็นตามหลักนิสัยของตัวเอง ให้รู้ด้วยตัวเองเป็นสมบัติของตัวเอง สมบัติของเราเป็นอย่างนี้ สมบัติของเขาเป็นอย่างนั้น สมบัติของตัวเป็นอย่างนี้ ให้รู้ชัดๆ ว่านี่เป็นของตัวๆ นั่นละถูกต้อง ให้ระวังกันที่เตือนนั้น

มันยึดได้นะ มันหากเป็นเอง คือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์มันหากไปยึดได้ ยึดจนได้นั่นแหละ จึงต้องได้เตือนไว้เสมอระวัง จิตจะเข้าถึงขั้นละเอียดมันยึดแบบละเอียดนั่นแหละ เราไม่ทันมันเสีย นี่ละที่สอนหมู่เพื่อนถึงเรื่องสติปัญญา ก็สอนเพื่อธรรมขั้นนี้เป็นสำคัญ สติปัญญาจึงต้องประมวลมาตั้งแต่บัดนี้เรื่อยมาเริ่มฝึกสติปัญญา เมื่อเข้าตาจนแล้วจะได้มีทางออกได้ด้วยสติปัญญา เพียงหยาบๆ สติปัญญาก็ไม่มีใช้แล้วจะทำยังไง เมื่อเข้าถึงธรรมอันละเอียดก็ตายอยู่อย่างนั้นซิ ไปไม่ได้

ที่ดุด่าว่ากล่าวหมู่เพื่อนก็เพราะอย่างนี้เอง พอมองไปดูเปิดนี้ไว้แล้ว พูดออกมาคำหนึ่งสองคำก็เปิดนี้ไว้แล้ว แสดงให้เห็นความโง่ความฉลาดอยู่ในตัว นี่ระยะนี้พวกญาติโยมอุดรฯ

ชักตื่นกันละนะ พอไปเทศน์ข้างในครัวบ้างแล้วถึงวันพระมารุมกันมาแล้วนี่ เหมือนจะมาตั้งเป็นกฎอันหนึ่งให้เรา เราได้ดุอยู่เรื่อย อย่าให้มันเป็นกฎนะ

ดังนั้นเมื่อเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยหรือไม่สะดวกสบายอะไร จึงไม่ให้ใครไปยุ่งนะ เราไม่เชื่อสิ่งใด ไม่แน่ใจกับสิ่งใดยิ่งกว่าความแน่ใจในตัวของเรา ซึ่งเป็นหลักฐานมั่นคงอย่างชัดเจนอยู่ภายในใจ เราพูดอย่างเต็มปากของเรา เป็นอย่างนั้น จึงได้เคยพูดกับหมู่เพื่อนเสมอ หากว่าเป็นไปตามอัธยาศัยของเราแล้ว เวลาจะตายเราโดดเข้าภูเขาลูกไหนหรือถ้ำใดเงื้อมผาใด หรือหัวซุกเข้าในร่มไม้ร่มใดโดยลำพังคนเดียวของเราเท่านั้นเราเหมาะสมที่สุด สะดวกสบายที่สุด ไม่ยุ่งกับอะไรทั้งหมด ขณะจิตหนึ่งที่จะคิดออกมาเกี่ยวกับเรื่องโลกเรื่องสงสารนี่แน่ใจว่าไม่มี มันจะหมุนอยู่กับความจริง ดูความจริงล้วนๆ ดูอย่างสะดวกสบาย ดูอย่างสง่าผ่าเผย ไม่ได้ดูด้วยความเสียอกเสียใจ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นความจริงด้วยกันอยู่แล้วโดยสมบูรณ์ จะเอาอะไรมาเสียใจ ถึงวาระสุดท้ายก็ปล่อย เอ้า เมื่อถึงนั้นแล้วก็ปล่อยตามสภาพของมันหายห่วงเสียที

ปัญญายอกย้อน

๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๑

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๑

ปัญญาย้อนอกย้อน

ดูเข้าไปแล้วดูออกมา ผิวหนังข้างนอกกับหนังข้างในเป็นอย่างไร สีสันวรรณะต่างกันไหม ความสะอาดความสกปรกต่างกันไหม แล้วดูเข้าไปถึงเนื้อถึงเอ็นถึงกระดูก ถึงภายในร่างกายทุกส่วน มีอะไรอยู่ภายในทำไมจิตใจของเราจึงยึดจึงถือจึงรักจึงชอบจึงสงวนเอานักหนา ไม่มีสิ่งใดที่จะรักสงวน เป็นที่รักสงวนยิ่งกว่าร่างกายของเรา เป็นเพราะเหตุไร สิ่งเหล่านั้นก็เป็นธาตุ เป็นวัตถุธาตุอันหนึ่งๆ เหมือนกัน นอกจากร่างกายของเราไปแล้วก็มีธาตุดินธาตุน้ำธาตุลมธาตุไฟเหมือนกัน แต่ไม่เห็นยึดมากมายเหมือนกับยึดร่างกายซึ่งเป็นธาตุอันเดียวกัน เป็นเพราะเหตุไร ค้นหาสาเหตุนั้นเข้าไป เพราะมันเป็นดินแท้ๆ น้ำแท้ๆ ลมแท้ๆ ไฟแท้ๆ ผสมกันอยู่นี้ โดยหลักธรรมชาติของมันเป็นอย่างนั้น

นี่ได้พิจารณาจนซึ้งจึงได้นำมาสั่งสอนหมู่เพื่อน พิจารณาเข้าใจจริงๆ ซึ้งจริงๆ หาที่ค้านไม่ได้ จนเป็นเรื่องประจักษ์ใจว่า อ๋อ นี่เป็นก้อนธาตุเท่านั้นเอง เราเข้าใจไปเฉย ๆ ด้วยความสำคัญของจิตที่เคยลุ่มหลงมาเป็นเวลานานว่ากายเป็นเรากายเป็นของเรา ว่านี่เป็นเรา ว่านี่เป็นของเรา เมื่อเรายึดสิ่งนี้ว่าเป็นเราเป็นของเราแล้ว อะไรๆ ก็พลอยเป็นเราไปหมด เลยต้องแบก

ต้องหามต้องยึดต้องถือกันทั้งหมดเลย เป็นสัญชาตญาณของจิตประเภทนี้ที่มีกิเลสพัวพัน มีความรักความสงวนตนมาก

ทีนี้มาพิจารณาให้แยกแยะให้เห็นชัดเจน จะดูหนังจะแยกหนังออก เอ้า เนื้อก็เอา เอ็นก็เอา กระดูกก็เอา ส่วนใดก็ตามเถอะที่มีอยู่ภายในร่างกายนี้ให้พิจารณาให้ซึ้ง สติบังคับปัญญาที่กำลังทำงานที่กำลังไตร่ตรอง ให้ทราบว่าตนไตร่ตรอง ตนกำลังพินิจพิจารณาอยู่โดยลำดับด้วยสติเป็นผู้ควบคุมงาน ดูให้ดี กำหนดเป็นภาพสมมุติ เพราะจิตก็ติดสมมุติ ติดสิ่งภายนอกก็ไปติดเป็นภาพสมมุติ เราพิจารณาทางด้านปัญญา เบื้องต้นก็เป็นสัญญาอารมณ์ไปเสียก่อน สัญญาแก้สัญญา สัญญาความสำคัญมั่นหมาย ว่าเป็นสิ่งที่น่ารักน่าติด นั่นเป็นสัญญาฝ่ายสมุทัย สัญญาหรือปัญญาเป็นความมั่นหมาย แยกแยะมันออกว่าไม่เป็นสิ่งที่น่ารัก ไม่เป็นสิ่งที่น่าชอบใจ เป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่าย

แยกกันออกอย่างนี้แล้วก็กลายเป็นปัญญาขึ้นมา นานเข้าๆ ก็เป็นปัญญาขึ้นมาได้ เมื่อเป็นปัญญาขึ้นมาอย่างชัดเจนแล้ว มองดูอะไรมันทะลุปรุโปร่งไปหมด ไม่มีอะไรที่จะกีดขวางปัญญาได้เลย ตามหลักธรรมท่านกล่าวไว้นั้นไม่ผิดว่า **นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา** แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี แสงสว่างพระอาทิตย์ส่องลงมาได้เฉพาะที่แจ้ง ในที่มืดก็ไม่สามารถที่จะส่องเข้าไปถึง แต่ปัญญานี้ไม่ว่ามืดว่าแจ้งทะลุไปหมด เพราะฉะนั้นพากันพิจารณาทางด้านปัญญา

สติเอาให้ดี เดินไปมาที่ไหน การพูดการจาให้มีสติสตังประกอบอยู่กับตัว เวลาเราจะประกอบความเพียรภาคสมาธิก็ตาม ภาคปัญญาก็ตาม มันถึงเป็นไปได้อย่างใจหวังและเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ผิดกับที่เราปล่อยสติอยู่มาก ถึงเวลาจะมาทำถึงค่อยประมวลสติมา ได้ครู่เดียวมันก็เผ่นไปเสีย ประมวลเข้ามาครู่เดียวก็เผ่นไปเสีย รั้งเข้ามาครู่เดียวก็เผ่นไปเสีย เลยตะครุบแต่สติ งานเลยไม่ได้ทำเพราะสติมันยิ่งกว่าลิง มันหมดไปๆ หายเงียบๆ ลืมเรื่อยๆ เพราะการไม่สนใจรักษาสติให้มีความสืบต่อกันอยู่โดยลำดับจนเป็นความเคยชิน เมื่อสติมีความเคยชินแล้วบังคับงานได้ที่นี่ บังคับงานก็อยู่กับงานจริงๆ งานก็เป็นเหตุเป็นผลขึ้นมาเห็นได้อย่างชัดเจน

กำหนดพิจารณาให้มันแตกกระจายให้เห็นซิ กำหนดถลกหนังออกมา เฉือนเนื้ออะไรออกไป ตัดเส้นตัดเอ็นเข้าไป ดูเจ้าของกำหนดเจ้าของก็ดี กำหนดรูปภายนอกก็ได้เช่นเดียวกัน ขณะที่มันเหลือแต่โครงกระดูก เนื้อหนังมังสัง ตับไตไส้พุงขาดกระจุยกระจายกันไปแล้วเป็นยังไง เป็นคนไหมล่ะ เป็นสัตว์เป็นบุคคลไหมนั่นน่ะ เป็นเราเป็นเขาไหมนั่นน่ะ ปัญญาต้องซักเจ้าของเรื่อย น่ารักไหมนั่นน่ะ เป็นของปฏิกูลหรือของไม่ปฏิกูลน่าเกลียดหรือน่ารักเอ้าดู แยกออกดู ภายในมันก็เป็ความจริงอยู่อย่างนั้น สมมุติกระจายออกไปทำลายออกไป มันก็เป็นตัวปฏิกูลโสโครกอยู่นั้น

ถ้าว่าธาตุก็ธาตุเป็นส่วนละเอียดไป เรามันติดอยู่หยาบๆ นี่ ให้ดูตรงนี้ ดูตามที่สมมุติขึ้นมาว่าหนังว่าเนื้อว่าเอ็นว่ากระดูก ว่าตับไตไส้พุง อาหารใหม่อาหารเก่า ให้ดูตรงนี้ หมดในตัวของเรา ก็เป็นภาชนะสำหรับใส่สิ่งเหล่านี้ ดูให้เห็นชัดเจนแล้ว จนจิตมีความเคยชิน กำหนดดูตัวเมื่อไรก็มีแต่อย่างนั้น มีแต่ของปฏิกูลเต็มตัว

ออกจากนั้นแยกเป็นธาตุ กำหนดไปที่ไหนก็มีแต่ธาตุเต็มตัว ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ เมื่อชินเข้าไปๆ จะกำหนดดูเป็นอสุภะอสุภังความไม่สวยไม่งามความปฏิกูลโสโครกมันก็ประจักษ์ใจ เราจะกำหนดไปทางธาตุ อันนั้นก็ธาตุ อันนี้ก็ธาตุ มันก็เห็นเป็นธาตุอย่างชัดเจน ถ้าว่าขันธ์ รูปขันธ์ก็คือธาตุ รูปขันธ์นี่คือธาตุดิน เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณก็เป็นธาตุแต่ละอย่างๆ เช่น วิญญาณธาตุนี่เป็นต้น ท่านบอกไว้แล้วในวิปัสสนาภูมิ เป็นสิ่งที่เกิดดับๆ ของเหล่านี้เป็นของไม่แน่นอน จิตผู้รู้นั้นน่ะ อะไรเกิดก็รู้อะไรดับก็รู้ ผู้นั้นไม่ดับ เอาหลักใหญ่ตรงนี้ให้ได้

เมื่อเราพิจารณาแยกแยะสิ่งเหล่านี้อยู่ไม่หยุดไม่ถอยแล้ว จิตกับสิ่งเหล่านี้จะแยกกันออกโดยลำดับๆ จนเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ผู้รู้อาศัยสิ่งเหล่านี้อยู่เพียงเท่านั้น ไม่นอกเหนือไปจากนี้เลย เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้จึงไม่เห็นมีคุณค่าอันสำคัญพอที่จะเทิดทูนจนเกินเหตุเกินผล ถึงกับสร้างความกังวลเดือดร้อนให้แก่

ตน เมื่อได้ทราบกันตามหลักความจริงด้วยทางปัญญาแล้วนั้น ระหว่างขันธ์กับจิตอยู่ด้วยกันอย่างสบาย เช่น พิจารณาธาตุขันธ์ รู้เท่าทันหมดจนปล่อยวางโดยสิ้นเชิง กระทั่งถึงอวิชชาซึ่งเป็นตัวการใหญ่สำคัญกลุ้มรุมอยู่ภายในจิตก็ถูกทำลายไปหมด เหลือแต่จิตที่บริสุทธิ์ล้วนๆ แล้ว ก็อยู่ๆ กันอย่างนั้น อยู่อย่างสง่าผ่าเผย พูดง่ายๆ อยู่อย่างไม่อัดไม่อั้นกับสิ่งอันใด ไม่จนตรอกไม่จนมุม อยู่แบบไม่มีอนาคต ไม่มีอดีต ปัจจุบันก็รู้เท่า ด้วยความสง่าผ่าเผยแห่งจิตที่บริสุทธิ์

เพราะฉะนั้นคติของท่านผู้สิ้นกิเลสแล้ว จึงไม่มีอันใดจะมาคาดหมายได้เลย เพราะอนาคตท่านก็ไม่มี ท่านไม่ไปยึด อนาคตก็เป็นกาลเป็นสถานที่เป็นสมมุติ อดีตที่ผ่านมาแล้วก็ล้วนแล้วแต่กองสมมุติ ปัจจุบันที่อาศัยกันอยู่เวลานี้ก็เป็นกองสมมุติ จิตจะรู้ตลอดทั่วถึง ก็ไม่ทราบจะไปยึดอะไร เมื่อไม่มีสิ่งใดจะยึดแล้ว เราพูดพอจะเข้าใจกันได้ ยังเหลือแต่ความสง่าผ่าเผยอยู่ภายในจิตภายในตัวเองคือความรู้ ความรู้ล้วนๆ

ความหนักอะไรก็หมดที่นี่ **ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา** หนักขันธ์ ๕ ด้วยการบำรุงรักษามันยังพอทำเนา ไอ้หนักด้วยอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นมันด้วยนี้ซิหนักมากที่สุด เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าจะหนักก็ให้หนักเฉพาะการดูแลรักษามันพอถึงกาลอายุขัยเท่านั้น ก็ปล่อยทิ้งไว้ตามสภาพแห่งสมมุติทั้งหลายเสีย ส่วนที่เป็นวิมุตติก็หลุดพ้นไปเสีย ปล่อยความรับผิดชอบเสียโดยประการ

ทั้งปวง นั่นแหละท่านว่าเป็นบรมสุข

ขอให้ท่านทั้งหลายมีความกระหยิ่มต่อธรรมที่เป็นบรมสุข ซึ่งจะไม่นอกเหนือไปจากใจของเราทุก ๆ คนทุก ๆ องค์นี้ เมื่อความเพียรถึงที่แล้วเราจะไม่ถามผู้ใด **ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ**, หนึ่ง **สนฺทิฏฺฐิโก** หนึ่ง จะพึงเกิดขึ้นปรากฏขึ้นประจักษ์กับผู้ปฏิบัติธรรมตามขั้นนั้น ๆ และขั้นธรรมอันสมบูรณ์แล้วโดยไม่ต้องสงสัย นี่เป็นหลักรับรอง จึงขอให้พากันตระหนักในความพากเพียรให้มาก ต้องการแต่ผล ความพากเพียรซึ่งเป็นเหตุที่จะให้ถึงผลย่อหย่อนมันถึงเป็นไปไม่ได้ เพราะฉะนั้นความพากเพียรจึงเป็นของสำคัญ เรารักผลกับรักเหตุให้เท่ากัน เราต้องการผลคือสิ่งที่พึงหวังนั้น ในขณะเดียวกันก็ต้องทำเหตุให้เต็มภูมิ ถึงจะบรรลุถึงผลอันสมบูรณ์ได้

ให้พากันตั้งใจพินิจพิจารณา อย่าไปสนใจกับเวล่ำเวลากับโลกสงสารอันใด โลกนี้มีดังที่เห็นนี้แหละ ไม่เกินอันนี้ไปได้เลย พอตื่นขึ้นมาตาได้เห็นหูได้ยิน เครื่องสัมผัสต่าง ๆ ก็มาสัมผัสตัวเราตลอดเวลา แล้วอันใดที่มาสัมผัสสัมพันธ์ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ล้วนแล้วแต่ผ่านไป ๆ เราได้อะไรมาเป็นสาระแก่นสารบ้างพอเราจะเสียดายความคิดความปรุงกับสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ล่ะ มีแต่เรื่องผ่านไป ๆ เท่านั้น

เพราะฉะนั้นเพื่อจะไม่ให้ขาดทุนและเพื่อตัดกังวลกับสิ่งเหล่านี้ จึงให้พิจารณาความคิดความปรุงของจิต ถึงเวลาจะดูจิต

ให้ดูมันปรุงเรื่องอะไร อะไรสัมผัสจิตกระเพื่อมขึ้นมา มันรู้ได้ทันรูปกระทบตา สัมผัสเข้าถึงจิต กระเทือนถึงจิตรับรู้ เสียงรับรู้ถึงจิต อะไรรับรู้ถึงจิต พอจิตกระเพื่อมก็รู้เท่าทันๆ สิ่งเหล่านั้นก็ไม่เป็นภาพไม่เป็นอารมณ์หลอกลวงตนเองได้เพราะสติทัน สังขารปรุงขึ้นจะให้เป็นภาพนั้นภาพนี้มันก็ปรุงขึ้นไม่ทันเสีย พอแย็บขึ้นมาสติทันมันก็ดับไปเสีย ปัญญาทันขาดไปเลยๆ นั่นท่านอยู่ด้วยอย่างนี้ ให้พยายามทำ สิ่งเหล่านี้จะไม่นอกเหนือไปจากใจดวงนี้ จะไม่นอกเหนือไปจากสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียรของเรา ที่เร่งอยู่อย่างเต็มจิตเต็มใจ จะพึงได้ชมสมบัติอันมีคุณค่าโดยลำดับ จนกระทั่งถึงมหาสมบัติคือมรรคผลนิพพาน อยู่ภายในจิตใจของเรา ไม่อยู่ที่อื่น อย่าคาดอย่าหมายให้ผิดจากหลักความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน สัจธรรมอยู่ที่ใดนั่นแหละคือมรรคผลนิพพานอยู่สถานที่นั่น ดังที่เคยแสดงให้ฟังแล้ว

สัจธรรมก็คือทุกข์กับสมุทัย นี่เป็นเครื่องปิดบังมรรคผลนิพพาน มรรคคือข้อปฏิบัติมีศีล สมาธิ ปัญญาเป็นต้น เป็นเครื่องกำจัดปัดเป่าหรือบุกเบิกสมุทัย ที่เป็นสิ่งที่รกรุงรังนี้ให้ออกไปได้โดยลำดับๆ ก็เปิดโล่งไปหมดไม่มีอะไรเหลือ นิโรธคือความดับสนิทไม่ต้องบอก นั่นเป็นผลของมรรคที่ทำงานขึ้นมาเป็นคู่เคียงกัน เช่นเดียวกับการรับประทานกับความอิ่มนี่แหละ การรับประทานกับความอิ่มก็อิ่มไปโดยลำดับๆ รับประทานโดยลำดับอิ่มไปโดยลำดับ ทุกข์เกิดจากความหิวก็ดับไปโดยลำดับๆ

เช่นเดียวกันไม่เห็นมีอะไรผิดกัน ยังผลนั้นๆ ให้เกิดขึ้นโดยหลักธรรมชาติของตัวเอง

ผลใดๆ ก็ตามไม่เกิดขึ้นจากการคาดการหมาย ให้พากันจำไว้ให้ถึงใจ สิ่งใดที่เราเคยเป็นมาแล้ว เราเป็นครูสอนเราแล้วได้นำมาสั่งสอนหมู่เพื่อน ไม่ให้ยึดอารมณ์ของตัวเองผลของตัวเองที่เกิดขึ้น เช่นวันนี้พิจารณาแจ้งสว่างไปหมดภายในร่างกายไม่มีสงสัย จิตมีความสงบแน่วแน่ละเอียดลออออย่างนี้เป็นต้น ทีนี้วาระต่อไปเราจะมาเอาอันนี้เป็นอารมณ์ไม่ได้ เอาได้แต่ปฏิปทาเครื่องพิจารณา นั่นคือเหตุเราเป็นอย่างนี้เพราะพิจารณาอย่างไร ให้จับต้นเหตุนั้นไว้ แต่อย่ามายึดผล ต้นเหตุนั้นๆ ถ้าหากเป็นสัญญาอารมณ์อยู่มันก็ไม่เหมาะ ไม่ยึด

จึงว่าปัญญาเป็นของสำคัญมากนะ คือมันเกิดขึ้นมาเอง แม้จะเหมือนเก่าก็ตาม ถ้าเกิดขึ้นมาในหลักปัจจุบันล้วนๆ แล้วมันก็เป็นของใหม่ขึ้นมา ถ้าเกิดขึ้นมาด้วยความคาดคิดว่า เราเคยพิจารณาอย่างนั้นอย่างนี้แล้วจะไปพิจารณาอย่างนั้นๆ มันก็พ้นไปจากการคาดผลอีกในขณะเดียวกันไม่ได้เหมือนกัน เพราะฉะนั้นปัญญาให้เกิดขึ้นในปัจจุบันๆ ที่พิจารณา จะเหมือนเก่าหรือไม่เหมือนก็ให้ถือหลักปัจจุบันเป็นเหตุ อย่างนั้นไม่เป็นไร จึงค่อยคืบขึ้นไปเรื่อยๆ

นี่ได้เคยพิจารณาแล้ว เช่นอย่างเวลาเอาเป็นเอาตาย เอาจริงเอาจังที่ว่านั่งตลอดรุ่ง เพราะความเพียรนั่งตลอดรุ่งนี้ต้องหนัก

มากทีเดียว สำหรับผมเองไม่เคยเห็นทุกข์ใดที่จะถึงขนาดนั้น แต่มันก็ผ่านไปได้อย่างน่าอัศจรรย์ ด้วยอำนาจของสติปัญญามันหมุนติ้วๆ ไม่ยอมออกเลย ทุกข์มากเท่าไรยิ่งหมุนเข้าไปที่ทุกข์ ทุกข์มีมากเท่าไรสติปัญญาไม่นอนใจเลย นอนไม่ได้

ยิ่งอยากให้ทุกขเวทนาหายเท่าไรยิ่งเพิ่ม นั่นแหละสมุทัย จะอยากให้หายไม่ได้ หายไม่หายก็ตามขอให้รู้ตามความจริงของมันนี้เป็นหลักสำคัญของผู้พิจารณา เอ้า พิจารณาไม่หยุดไม่ถอย ดูเวทนาจ้องดูเวทนาให้เห็นชัดเจน แล้วก็จ้องดูในสิ่งที่เวทนาเข้าไปพาดพิง เช่น เอ็นบ้าง เจ็บเอ็นที่ตรงไหนบ้างมากๆ กระดูกที่ตรงไหนบ้าง เช่นเหมือนกระดูกจะแตก นี้เป็นต้นนะ แล้วเอากระดูกมาเทียบกับเวทนามันเหมือนกันไหม แยกแยะอย่างนี้ แยกแยะยอกย้อนไปมาอยู่ พิจารณาจนเอาเทียบเคียงได้ทุกสัดทุกส่วน ทีนี้เวทนามันก็จริง ทุกขเวทนา อ๋อ มันสักแต่ว่าทุกขเวทนา มันไม่มีความหมายในตัวของมันเลย แน่ะมันรู้ชัดแล้วทีนี้

เหมือนกับไฟ มันจะส่งเปลวขึ้นจรดฟ้าก็ตาม ไฟนั้นไม่ทราบความหมายของตัวเลยว่าร้อนหรือเย็น เอ้าฟืนที่ถูกไฟไหม้มันก็ไม่ทราบความหมายของมัน ทั้งๆ ที่มันถูกไฟไหม้ เช่นไม้ไผ่นี้เสียงแตกปึ้งปั้งๆ เหมือนกับมีวิญญาณ ครั้นแล้วเชื้อไฟนั้นน่ะเช่นฟืนเป็นต้นนะ มันก็ไม่มีความหมายในตัวของมันเลย

นี่เหมือนกัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก ร่างกายของเราทุกส่วนเป็นความจริงของมันอยู่ธรรมดา ทุกขเวทนาเกิดขึ้นในช่อง

ใดแง่ใด ก็เป็นความจริงของตนอยู่ธรรมดา เป็นแต่เพียงว่าจิตไปสำคัญมั่นหมาย นี้เป็นหลักใหญ่มากทีเดียว เมื่อแยกแยะให้จิตเห็นชัดเจนตามความจริงแล้วจิตก็ถอยตัวเข้ามา ทุกขเวทนาก็จริงตามทุกขเวทนา กายก็จริงตามกายทุกส่วน จิตก็จริงตามจิต เมื่อต่างอันต่างจริงแล้ว ๑) เวทนาดับไปอย่างหายห่วง ๒) แม้เวทนาไม่ดับก็ยิ้มได้อย่างสบายอยู่ในท่ามกลางกองทุกข์นั่นแหละ แต่จิตไม่ได้เป็นทุกข์ คือกองทุกข์ คำว่ากองทุกข์ก็คือ **ทุกฺขํ อริยสจฺจํ** ไปเสีย คือเป็นความจริงล้วน ๆ กายก็เป็นความจริงล้วนๆ จิตก็เป็นความจริงล้วนๆ เมื่อต่างอันต่างจริงไม่มีอะไรปลอมแล้วไม่กระทบกัน

นี่เป็น ๒ อย่างสำหรับเราที่เคยพิจารณามา เพราะฉะนั้นมันถึงกล้าหาญต่อความล้มความตาย ในขณะที่จะตายนี่ทุกขเวทนาต้องโหมกันมาอย่างเต็มที่ ขนาดที่ว่าทนไม่ได้ต้องตายนั่นแหละ จะเป็นเวทนาขนาดไหนก็เถอะ ถ้าลงได้พิจารณาเห็นตั้งแต่ต้นรู้ตั้งแต่ต้นไว้แล้ว ก็คือจะมาเป็นสัจธรรมอันเดียวกัน ไม่มีเวทนาหน้าไหนจะมาหลอกเราได้ ให้เผลอเนื้อเผลอตัวระส่ำระสายให้เดือดร้อนเสียใจได้เลย เพราะเวทนาเป็นของจริงอยู่แล้ว จิตก็เคยพิจารณาด้วยปัญญา จนถึงความจริงแล้วด้วยกัน ทุกส่วนแห่งร่างกายก็ทราบแล้วว่าเป็นความจริง ต่างอันต่างจริง เอ้า แตกก็แตก แตกจากส่วนผสมของธาตุเท่านั้น นี่ทราบได้ชัด

ดังนั้นเมื่อเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยหรือไม่สะดวกสบายอะไร จึง

ไม่ให้ใครไปยุ่งนะ เราไม่เชื่อสิ่งใดไม่แน่ใจกับสิ่งใดยิ่งกว่าความแน่ใจในตัวของเรา ซึ่งเป็นหลักฐานมั่นคงอย่างชัดเจนอยู่ภายในใจ เราพูดอย่างเต็มปากของเรา เป็นอย่างนั้น จึงได้เคยพูดกับหมู่เพื่อนเสมอ หากว่าเป็นไปตามอัธยาศัยของเราแล้ว เวลาจะตายเราโดดเข้าภูเขาลูกไหนหรือถ้ำใด เงื้อมผาใด หรือหัวซุกเข้าในร่มไม้ร่มใดโดยลำพังคนเดียวของเราเท่านั้นเราเหมาะสมที่สุด สะดวกสบายที่สุด ไม่ยุ่งกับอะไรทั้งหมด ขณะจิตหนึ่งที่จะคิดออกมาเกี่ยวกับเรื่องโลกเรื่องสงสารนี้แน่ใจว่าไม่มี มันจะหมุนอยู่กับความจริง ดูความจริงล้วนๆ ดูอย่างสะดวกสบาย ดูอย่างสง่าผ่าเผย ไม่ได้ดูด้วยความเสียอกเสียใจ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นความจริงด้วยกันอยู่แล้วโดยสมบูรณ์ จะเอาอะไรมาเสียใจ ถึงวาระสุดท้ายก็ปล่อย เอ้า เมื่อถึงนั้นแล้วก็ปล่อยตามสภาพของมันหายห่วงเสียที

อย่างที่ ๒ จำเป็นต้องอยู่กับหมู่กับเพื่อน เวลาสุดวิสัยแล้ว ยานี้หมดความหมายแล้วอย่าเข้ามายุ่งนะ อย่ามายุ่งนี่เป็นขั้นที่ ๒ เมื่อหมดความหมาย ร่างกายกับยาเข้ากันไม่ได้แล้วก็หยุด ไม่ต้องฉีดไม่ต้องกินไม่ต้องอะไรกันทั้งนั้น ปล่อยไว้ตามสภาพ

๓) เมื่อจนตรอกเข้าจริงๆ จวนตัวแล้วเต็มที่ ห้ามไม่ให้ส่งเสียงอันใด ไม่ให้มาแตะต้องกระทั่งร่างกาย ให้ต่างองค์ต่างนั่งเงียบสงบ พิจารณา ถ้าจะปลงธรรมสังเวชก็ปลงเสีย เรื่อง **อนิจฺจํ**

ทุกฺขํ อนตฺตา มีอยู่ทุกรูปทุกนาม ทั้งผู้ที่กำลังจะตาย ทั้งผู้ที่ไม่เป็นอะไร ก็คือเรื่องอันเดียวกันมีอยู่ด้วยกัน เป็นเพียงแต่ว่าวาระมันจะมาถึงเมื่อไรเท่านั้น ให้อยู่ด้วยความสงบ ไม่ให้มาแตะต้องกายส่วนใดส่วนหนึ่ง นี่เป็น ๓ วาระ

อีกอันหนึ่ง อย่าได้เตือนว่าให้ระลึกสิ่งนั้น ให้ระลึก เช่น พุทโธ ธัมโม สังโฆ เป็นต้น เราไม่ได้ประมาทธรรม แต่ไม่ให้เอาเรื่องเข้ามายุ่งกับใจของเรา ซึ่งเวลานั้นกำลังทำงานเกี่ยวกับธรรมอยู่อย่างเต็มที่แล้ว เมื่อถึงวาระแล้วผ่านเป็นที่สะดวกสบาย

นี่แหละเรียนความจริง ให้เห็นความจริงอย่างนี้แล้วจะไม่สะทกสะท้านอะไรเลย เป็นกับตายก็เท่าเดิมอยู่อย่างนี้ ไม่เห็นมีอะไรแปลกต่างกัน เป็นก็คือธาตุ ก้อนธาตุมาอยู่ด้วยกันกับผู้รู้เท่านั้น ตายก็คือก้อนธาตุนี้สลายลงไปสู่ธาตุเดิมของเขา จิตนี้ก็ถอนตัวออกเท่านั้น จิตอยู่ในขั้นใดภูมิใดก็ไปตามขั้นตามภูมิของตนที่ได้ชำระแล้วโดยไม่ต้องสงสัย รู้อยู่กับใจว่าแน่ใจจะต้องไปขั้นใดขั้นหนึ่ง ถ้าหากสิ้นสุดวิมุตติพระนิพพานแล้วก็แน่ใจว่าหมดเรื่องเสียที

การพิจารณาเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ในเวลาจะตาย ไม่ใช่พิจารณาเพื่อชำระสะสางจิตใจซึ่งมีความลุ่มหลงนะ มันหากเป็นตามอัธยาศัย เราแน่ใจว่าบรรดาพระขีณาสพทั้งหลายท่านเป็นอัธยาศัยของท่าน ที่จะต้องพิจารณาตามความจริง ในระหว่างขันธ์กับจิตที่จะจากกัน คือสัมผัสสัมพันธ์กับความรู้อันนั้น ส่วน

ความรู้ที่บริสุทธิ์แล้วจะเป็นอะไรไปไม่ได้ นอกจากความบริสุทธิ์ล้วนๆ อยู่ตลอดเวลา **อกาลิโก** เท่านั้น ไม่มีทางเป็นอื่น

อย่างพระพุทธเจ้าท่านทรงเข้าฌานเสีย ๑) ตามพระอัธยาศัยของพระองค์ ๒) เป็นถึงขั้นศาสดาต้องวางลวดลายไว้ให้เต็มภูมิของศาสดาในวาระสุดท้าย ในบรรดาสาวกทั้งหลายท่านทำตามอัธยาศัยของท่าน เช่นดังที่ *ท่านอาจารย์มั่น* ท่านพูดแล้วเรามาเขียนไว้ว่า บางองค์ท่านเดินนิพพาน บางองค์นั่งนิพพาน บางองค์ยืนนิพพาน บางองค์นอนนิพพาน ทำไมท่านจึงเป็นอย่างนั้น ท่านทำตามอัธยาศัยของท่าน เพราะเหตุใด เพราะเวทนาทั้งหลาย แม้ถึงขั้นขนาดนั้นก็ไม่สามารถจะมาครอบงำจิตของท่านที่เป็นวิสุทธิจิตนั้น ให้อยู่ใต้อำนาจแห่งสมมุตินี้ได้เลย เพราะฉะนั้นท่านจึงทำตามความสะดวกสบายของท่าน ตามอัธยาศัยของท่าน อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย แล้วก็ผ่านไปอย่างสบายหายห่วง

นี่แหละการเรียนธรรมะ ให้มันรู้ถึงใจอย่างนั้นซิ อย่าฟังแต่ความคาดคะเนของตน หลอกตนเองอยู่เรื่อยๆ ปฏิบัติ ความจริงมีอยู่ สติปัญญามีอยู่ ศรัทธาความเพียรมีอยู่ ของจริงที่จะพิจารณา เป้าหมายแห่งการพิจารณา เพื่อทราบความจริงมีอยู่ในกาย ในเวทนา ในจิต ในธรรม ในทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นี้เป็นสถานที่ลับสติปัญญาให้คมกล้า ถึงกับรู้ความจริงนี้มาโดยลำดับ จนกระทั่งรู้ความจริงสุดส่วนก็อยู่ที่นี่ไม่อยู่ที่ไหน อย่า

คาดอย่าหมายไปที่ไหนนักปฏิบัติ เอาให้เห็นที่ตรงนี้ พระพุทธ-เจ้ารู้ที่ตรงนี้ พิจารณาที่ตรงนี้ รู้ที่ตรงนี้ สาวกทั้งหลายท่านก็ปฏิบัติที่ตรงนี้ รู้ที่ตรงนี้ รู้ที่ตรงนี้แล้วหายห่วงหมด

โลกวิทู รู้แจ้งโลก โลกคืออะไร โลกก็คือโลกแห่งขันธ์นี้เอง กิเลสมีอยู่กับจิต ก็เป็นโลกตามขั้นของโลก ตามขั้นของธรรม เมื่อหมดไม่มีอะไรเหลือภายในจิตแล้ว นั่นแหละหมดแล้วเรื่องโลกเรื่องสมมุติ หมดโดยประการทั้งปวง นี่ท่านอยู่กับสมมุติพิจารณาไปตามเรื่อง ท่านจึงต้องเดินจงกรมนั่งสมาธิภาวนาเพื่อเป็นวิหารธรรม ความอยู่สะดวกสบายระหว่างขันธ์กับจิตที่ครองตัวอยู่ไปเท่านั้น ท่านไม่มีอะไรที่จะต้องถอดถอนกิเลสตัวนั้นตัวนี้เหมือนแต่ก่อนมา เจตนาอันนี้ผิดกัน เป็นวิหารธรรมไปเสีย

เราเคยสงสัยท่าน *อาจารย์มั่น* แต่ก่อน เราถึงได้ยอมไปกราบท่านเสียสนิทเลยในขณะที่ท่านอยู่บ้านภู่ยังไม่ได้ไปสกลฯเลย บางทีลักษณะเหมือนจะครางอื๊ๆ แอ๊ๆ *ขณะนี้ท่านอาจารย์ท่านจะมีเผลอบ้างหรือไม่นา* จิตคิดนิดหนึ่งนะไม่ได้คิดมาก มีนิดแต่จำได้ไม่ลืม ท่านบางทีเป็นลักษณะเหมือนจะครางอื๊ๆ แอ๊ๆ แต่นิดๆ เท่านั้น พอให้เราจับเอามาพิจารณาเท่านั้น ไม่ได้มากมายบทเวลาพิจารณาไปๆ เข้าใจเท่านั้นเอง โอ้โหตายๆ ไปกราบท่านอย่างสนิทเลย กราบขอขมาโทษท่าน อันนี้เป็นเรื่องของขันธ์ ที่มีลักษณะอื๊ๆ แอ๊ๆ บ้างเป็นเรื่องของขันธ์ คิดดูซิไฟไหม้กอไผ่นั้นเสียงมันระเบิดปึ้งปั้งๆ มันเป็นยังไง มันมีหัวใจไหมล่ะ

หรือโยนใบไม้สดเข้าใส่ในไฟนี้ เวลามันไหม้มันงอหงิกบิดโน้นบิดนี้เหมือนมีหัวใจ แล้วมันทราบความหมายมันไหม

เรื่องของขันธ์กับทุกขเวทนาที่บีบบังคับกันก็เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน ทุกขเวทนานั้นเป็นเหมือนไฟ ธาตุเช่นปฐวีธาตุ คือกองรูปนี้ก็เหมือนกับฟืน เวลามันบีบบังคับกันเข้าก็มีลักษณะอาการอย่างนั้นบ้างเป็นธรรมดา จิตท่านไม่มีส่วนมาเกี่ยวข้องเลยลงถึงขั้นนั้นแล้วไม่มีทาง เราเชื่ออย่างนั้น จึงยอมกราบท่านที่นี่โอ้โห เราทำไมจึงเป็นอย่างนี้ เราขอกราบท่านอย่างสนิทเลย ได้เห็นโทษเห็นภัยของตน แม้แต่คิดต่อครูบาอาจารย์เพียงนิดหนึ่งเท่านั้นก็ตาม แสดงว่าเป็นความผิดของตัวเองแท้ๆ ยอมกราบขอขมาโทษท่านอย่างราบเลย เพราะมันผิดนี่

ไปคิดเอาขันธ์ของท่านไปใส่จิตของท่าน มีปัญหาอะไรกำลังอย่างนั้น จะตายแบบไหนก็ตายซิ เช่น ตกต้นไม้ ควายชนอุบัติเหตุแบบไหนก็แบบเถอะ มันก็เรื่องของขันธ์แตกธรรมดาความบริสุทธิ์ของใจก็คือความบริสุทธิ์ อรหันต์ก็คืออรหันต์อยู่ที่ใจอยู่ตลอดเวลา **อกาลิโก** แล้ว จะไปได้ไปเสียอะไรกับเรื่องธาตุขันธ์ตายโดยอาการต่างๆ กันอย่างนั้นล่ะ เราเชื่อไม่มีความสงสัยเชื่อในใจนี้ละมันถึงเหมาะดี เอาให้ถึงความจริงแล้วเชื่อได้ด้วยกันทั้งนั้นละไม่มีสะทกสะท้าน ให้เต็มภูมิของมันแล้วไม่สะทกสะท้านสบาย

ถึงเวลาที่จะพูดจะจาหนักเบากับผู้ใดก็ตามก็พูดไปเสีย

เมื่อพูดไปแล้วก็หายพร้อม ๆ ไปเสีย ไม่มีความอยากความหิวความโหยกระหายอะไร อยากเทศนาว่าการให้คนนั้นฟังคนนี้ฟังอะไร อยากคิดประกาศศาสนาอย่างโน้นอย่างนี้ มันบ้า ให้เป็นไปตามเหตุตามผลเป็นไปเอง เพราะมีเรื่องความอยากเข้าไป ความอยากคือความบกพร่องนี่ จิตอันนั้นมีความบกพร่องที่ไหน เป็นความเสมอตัวตลอดเวลา เมื่อเป็นไปแล้วด้วยเหตุด้วยผลที่ควรจะพูดหนักเบามากน้อยเพียงไรมันเป็นไปเอง เมื่อจบอันนั้นแล้วก็หายเงียบไปเลย ไม่มีอารมณ์กับสิ่งใดทั้งหมด เพราะฉะนั้นถึงว่าไม่มีอดีตอนาคต เพราะท่านไม่ยึดอะไรทั้งนั้น อดีตก็ไม่ยึดอนาคตก็ไม่ยึด ปัจจุบันก็รู้เท่า ไม่ติดอะไรทั้งหมด นั่นฟังซิ จะไปหลงอะไร

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี่เกิดขึ้นจากอะไร ถ้าไม่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจิตตภาวนาเป็นหลักสำคัญ นี่แหละงานนี้เป็นงานสำคัญงานชิ้นเอกของพระเรา ขอให้สนใจงานของตน อย่าลืมงานอันนี้ อย่าลืมตัว ไปไหนอย่าลืมงานอันนี้ งานนี้งานพระพุทธเจ้าทรงชมเชย พระพุทธเจ้าเป็นเอกเพราะงานนี้ สาวกเป็นเอกเพราะงานนี้ ไม่ใช่งานอื่นใดพาให้เป็นเอกวิเศษ

ผมเป็นห่วงหมู่เพื่อน มาอยู่ก็หลายปีหลายเดือน จะไม่ได้อะไรติดจิตติดใจไปเลยมีอย่างเหรอ พยายามแนะนำสั่งสอน ผมถือเป็นสำคัญกับพระ ถึงจะลำบากลำบนแค่ไหนก็ตาม จิตใจผมไม่เคยห่างเหินจากพระจากเพื่อนฝูงที่ได้มาอยู่ด้วย เราเห็นใจที่

มาทั้งใกล้ทั้งไกลมาเพื่อเรา เราจึงต้องคิดเพื่อท่านผู้มาทั้งหลายให้สมดุลกันเหมาะสมกัน พอเทศนาว่าการอบรมสั่งสอนในแง่ใดอันใดแล้วเราต้องสั่งสอน ผิดถูกประการใดเราพูดตามเหตุตามผลไปเลย เทศน์ให้เข้าใจเพราะผู้มามาด้วยความตั้งใจ

ไอ้เรื่องโลกๆ เลกๆ อะไร เรื่องที่จะกระทบกระเทือนจิตใจซึ่งกันและกันนั้น เป็นเรื่องโลกไม่เอาเข้ามาเกี่ยวข้องในวงปฏิบัติ ผู้มุ่งต่ออรรถต่อธรรมแล้วจะไม่มีเรื่องเหล่านี้เข้ามาอยู่ในใจเลย นอกจากเหตุผล ใครพูดผิดพูดถูกประการใด ยึดเอาตามหลักเหตุผลแล้วเป็นพอ ไม่ว่าผู้ใหญ่ผู้น้อยไม่สำคัญ สำคัญที่เหตุผลคือหลักธรรม ให้ยึดเอาตรงนั้น เมื่อต่างคนต่างมุ่งต่อธรรมแล้ว ความอยู่ด้วยกันก็สบาย เหมือนอวัยวะเดียวกัน

ใครพูดไม่ได้ถืออะไร ถืออะไร ถือประโยชน์อะไรความถูกต้องมีอยู่ เรามาหาความถูกต้อง ต้องยึดเอาความถูกต้องซิ ใครพูดออกมาก็ตาม ใครแสดงกิริยาอาการอะไรออกมาก็ตาม เมื่อถูกต้องแล้วยึดเอาเลย ตรงนั้นเป็นจุดที่เหมาะสมเป็นจุดที่ถูกต้อง สำหรับผู้มุ่งมาหาอรรถหาธรรม ไม่ได้มุ่งมาหาทิฐิมานะเพื่อสั่งสมกิเลสกระทบกระเทือนซึ่งกันและกัน ดังที่เห็นๆ อยู่นั้นอย่าให้มีสำหรับวัดป่าบ้านตาด เพราะหยาบเหลือเกิน หยาบเกินกว่าที่จะชำระ

ให้ดูเจ้าของนี่ มันเกิดอธิกรณ์อยู่ภายในจิตใจเจ้าของ ให้แก้ตรงนี้ อันนี้แหละเรื่องใหญ่สำคัญ ให้แก้ตรงนี้ อย่าไปให้มัน

เกี่ยวข้องกระทบกระเทือนกับผู้ใด ที่มันเกี่ยวข้องกับตัวมันก็พอแล้ว ให้แก้ตรงที่มันเกี่ยวข้องกับตน มีการกระทบกระเทือนอะไรภายในตน ระหว่างกิเลสกับธรรม ธรรมมักจะแพ้เสมอ สติไม่ทันปัญญาไม่ทัน ดีไม่ดีไม่คิดไม่อ่านไม่พิจารณาว่าตัวผิด วันหนึ่งๆ โดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้ใดแหละ ระหว่างผิดนั่นแหละคือกิเลสได้ท่าแล้ว สติปัญญาไม่ทัน เอาให้ทันซิ มันคิดเรื่องอะไรบ้างเราตามจ้องอยู่ตลอดเวลามันจะไปไหนจิต มันยอมจำนน ยอมจำนนจนได้

เอาละ

ที่ว่าผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเราตถาคต เห็นธรรมก็ตั้งแต่เริ่มลงไปประพฤติปฏิบัติ คำว่าเห็นธรรมไม่ใช่เห็นในขั้นเดียวภูมิเดียว จิตมีความสงบเยือกเย็นได้ดื่มรสแห่งพระสัทธรรมเข้าไปโดยลำดับก็เรียกว่าได้เห็นพระพุทธเจ้าเข้าไปโดยลำดับ ๆ แม้ยังไม่ตลอดทั่วถึงก็เป็นสักขีพยานได้แล้ว จนกระทั่งจิตได้ถึงความบริสุทธิ์เต็มที่แล้วก็เห็นพระพุทธเจ้าเต็มองค์ พุทธะแท้อยู่ที่ใจ ผู้นี้เป็นฉันใดพุทธะทั้งหลายก็เป็นฉันนั้น เพราะพุทธะนี้กับพุทธะนั้นเป็นอันเดียวกัน เหมือนกัน ไม่มีอะไรยิ่งหย่อนกว่ากัน

ฝึกจิตด้วยปฏิปทาที่ทรหด

๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๑

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๑

ฝึกจิตด้วยปฏิปทาที่ทรหด

ถ้าเราไม่สนใจระมัดระวังรักษาตัวเองเพื่อศาสนาซึ่งเป็นการเพื่อตัวเองโดยเฉพาะอยู่แล้ว ศาสนาจะเหลือได้ยังไง ศาสนาเสื่อมที่หัวใจนั่นซิ ถ้าจิตใจอ่อนแอท้อถอย จิตใจเสื่อมคลายจากศาสนาแล้ว นั่นละศาสนาเสื่อมที่ตรงหัวใจ ให้พึงทราบว่าศาสนาเจริญนี้เจริญที่หัวใจ ไม่ได้หมายถึงด้านวัตถุเจริญ

ความเจริญของศาสนานั้น หมายถึงคนที่มีศรัทธา พุทธบริษัททั้งสี่มีศรัทธา บวชก็ตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ของนักบวช มีความมุ่งมั่นมีเหตุผลในการบวช มีความเชื่อความเลื่อมใสมีความเคารพต่อศาสนธรรม ไม่เหยียบย่ำทำลายด้วยความประพฤติตรงกันข้ามกับหลักธรรมหลักวินัย ศาสนาก็เจริญ

ทีนี่เมื่อย่นเข้าถึงธรรมะ ก็คือจิตใจคิดไปในแง่ใดที่เป็นภัยต่อธรรมะ นั่นก็เป็นเครื่องทำลายธรรมะ สิ่งใดที่พระพุทธเจ้าห้ามสิ่งนั้นคือภัยของหัวใจ ไม่ให้ยินดียินร้ายในรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส นั่นฟังซิ เช่นท่านบอกไม่ให้ยินดียินร้ายในรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ที่มากระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ย่นเข้ามาเป็นขั้นๆ เมื่อจิตใจยังฝืนยินดียินร้ายอยู่โดยเจ้าตัวก็ไม่

ทราบ หรือทราบแล้วก็ไม่สนใจระมัดระวังรักษาตัวเอง ก็คือการทำลายตัวเองอยู่โดยไม่รู้สึกตัว แล้วก็เป็นการทำลายศาสนาอยู่ในตัว

ศาสนาเจริญก็คือผู้ประพฤติปฏิบัติระมัดระวัง พยายามเดินตามหลักธรรมที่ท่านสอนไว้ ไม่ให้ยินดี พยายามแก้ไขเรื่องความยินดีในสิ่งที่ไม่ควรยินดีด้วยอุบายสติปัญญาของตน จะเป็นรูป เป็นเสียง เป็นกลิ่น เป็นรส เครื่องสัมผัสใดก็ตาม รวมแล้วสิ่งนี้ควรยินดีท่านให้ยินดี สิ่งที่ไม่ควรยินร้ายอย่าไปยินร้าย มันเป็นการสั่งสมกิเลสขึ้นมาทำลายธรรมที่มีอยู่ภายในจิตใจ ให้เข้าใจอย่างนี้

ท่านสอนไว้ทุกแง่ทุกมุม สอนเพื่อความปลอดภัยทางด้านจิตใจ นี่หมายถึงหลักธรรม ไม่ได้หมายถึงพระวินัย หยาบไปก็เป็นพระวินัย ละเอียดเข้ามาก็เป็นธรรม ไม่ได้ปรับโทษทางกายวาจา แต่ก็ปรับโทษอยู่ภายในจิตใจของตัวเองที่คิดผิดไปแต่ละครั้งละคราวแต่ละสิ่งละอย่าง เกี่ยวข้องกับสิ่งใดที่เป็นข้าศึกต่อจิตใจมันก็ทำลายกันไปในตัวๆ เสื่อมอยู่ในตัวนั่นเอง เหยียบย่ำทำลายอยู่ภายในหัวใจ แล้วเป็นของดีเมื่อไร

เพราะใจเป็นของสำคัญอยู่ด้วย แทนที่จะได้รับการทะนุบำรุงรักษาด้วยสติปัญญาของเรา ตามหลักธรรมที่ท่านทรงสั่งสอนไว้แล้ว แล้วกลับทำลายตัวเองด้วยความเผลอก็ดี ด้วยความนอนใจก็ดี และยิ่งผิดด้วยเจตนาด้วยแล้วยิ่งไปใหญ่ อันนั้นเป็น

อลชฺชิตา หาความละอายไม่ได้ ทำลายตนเองแบบหน้าด้านนั่นแล ทำลายศาสนาไปในตัว

เรื่องศาสนามีความละเอียดมากที่สุด ปฏิบัติไปเท่าไร รู้ไปเห็นไปเท่าไร ยิ่งมีความละเอียดอ่อนไปโดยลำดับ จนหาที่ค้านไม่ได้ คิดไปในแง่ใดมุมใดเป็นความละเอียดสุด แทบจะพูดได้ว่าโห วิสัยของมนุษย์นี้ไม่สมควรแก่ศาสนานี้เลย ถ้าเราพูดตามขั้นหยาบจิตใจของมนุษย์กับศาสนานั้นจะเข้ากันไม่ได้อย่างนั้น ต้องพยายามหนุนจิตใจเข้ามาสู่หลักธรรม ฝืนจิตใจซึ่งเป็นไปตามกระแสของโลก ให้ทวนกระแสเข้ามาสู่ธรรม หวานก็อมขมก็กลืน เพราะเป็นยาคือธรรมโอสถ

ต้องฝืนตัวอยู่เสมอจึงชื่อว่าเป็นการต่อสู้ หากไม่มีการฝืนปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรมตามเรื่องความเคยชินของจิต ก็มีแต่กิเลสเป็นผู้ควบคุมฉุดลากไปโดยลำดับ หาเรื่องธรรมที่จะควบคุมหรือฉุดลากไปไม่มี ในขั้นนี้ไม่มี มีแต่กิเลสฉุดลากไป ทีนี้เราจะทำให้จิตใจของเราดีเราก็ต้องต่อสู้ ด้วยการฉุดลากจิตใจคืนถึงจะชอบใจในอารมณ์ใดสิ่งใดก็ตาม ต้องฝืนใจ ดัดใจ หักห้ามใจจึงเรียกว่ามีการต่อสู้กัน เมื่อมีการต่อสู้กันอยู่เสมอนี้ก็มีทางชนะได้เป็นลำดับ เมื่อมีการชนะแล้วก็มีทางได้

การประพฤติปฏิบัติให้เล็งถึงพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกผู้พาดำเนินด้วยดี ท่านดำเนินด้วยหลักอะไร หลักธรรม แน่ะ *ฉันทะ* ให้พอใจในผลที่ตนจะพึงได้ และให้พอใจในเหตุคือการ

กระทำของตน เช่นเดียวกับพอใจในผลที่ตนปรารถนา *วิริยะ* ให้เพียรพยายาม ความขี้เกียจความอ่อนแอความกลัวตายมีอยู่ด้วยกันทุกหัวใจ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องของกิเลส เราอย่าเข้าใจว่านี้เป็นธรรม นี่คือกิเลสตัวฝังจมภายในจิต ต้องอาศัยหลักธรรมเข้าไปแก้กัน ฉันทะ วิริยะ แน่ะ *จิตตะ* มีความฝักใฝ่ใคร่ธรรมอยู่เสมอ คือใคร่ต่อจิตใจของตัวเองนั่นแหละ ธรรมอยู่ที่นั่น ใคร่ต่อแนวทางการดำเนิน *วิมังสา* อย่าได้ปราศจากปัญญา อย่าทำอะไรด้วยความเลินเล่อเผลอสติ ให้คิดอ่านไตร่ตรองในกิจที่ทำคำที่พูดทุกแง่ทุกมุม จึงเรียกว่าปัญญา

พระพุทธเจ้าสอนด้วยความฉลาดแหลมคมมาก เรามาสู่วงพระศาสนาก็เพื่อความฉลาด ต้องนำอุบายของธรรมมาสั่งสอนตนเอง หัดคิดหัดอ่านไตร่ตรองอย่าอยู่เฉยๆ ความอยู่เฉยๆ ก็คือความหลับ รักความสุขเป็นความขี้เกียจ การคิดแง่นั้นแง่นี้ว่าเป็นความทุกข์ต่อจิตใจไม่อยากคิด แต่คิดในสิ่งที่เป็นภัยต่อจิตใจนั้นเร็วยิ่งกว่าลิงยังงี้ มันก็ไม่ทันกันกับกิเลสซึ่งเป็นสิ่งที่คล่องแคล่วว่องไวที่สุด นอกจากสติปัญญาแล้วไม่มีอะไรจะตามทัน

ให้พากันประพฤติปฏิบัติ ให้เล็งถึงความพ้นทุกข์นั่นนะเป็นหลักใจ เมื่อเล็งจิตใจถึงความพ้นทุกข์เป็นหลักใจแล้ว ความมุ่งมั่นก็มีความแน่นหนามั่นคง และความมุ่งมั่นนั้นแลจะเป็นเครื่องฉุดลากความพากเพียรความอุตส่าห์พยายาม ประโยคแห่งความเพียรทุกด้านจะหมุนตามความมุ่งมั่นไปโดยลำดับ ทุกข์ก็

พอทน เพราะเราเกิดในท่ามกลางแห่งความทุกข์มาตั้งแต่ขณะตกคลอดหรืออยู่ในครรภ์ มีความทุกข์อยู่แล้ว เคยอยู่แล้ว ตั้งแต่วันตกคลอดออกมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้เราเคยมาเท่าไรปี คิดดูซิอายุเราก็ปีกี่เดือน นั่นละเราเคยต่อเรื่องความทุกข์มาเท่านั้นปี เราจะไปตื่นเต้นอะไรกับทุกข์ ในขณะที่เราจะประกอบความพากเพียร เพื่อให้พ้นจากทุกข์ทั้งหลายเหล่านี้ เหตุใดเราจึงจะนอนใจและทำไมจะกลัวทุกข์ซึ่งมีอยู่ในธาตุในขันธ์นี้

ทุกข์เพราะกิเลสเสียดแทงจิตใจนั้นเป็นทุกข์ที่สำคัญมาก เป็นทุกข์ที่เจ็บแสบมากยิ่งกว่าทุกข์ภายในธาตุขันธ์ ซึ่งแม้พระพุทธเจ้าพระสาวกท่านก็ทรงรับทราบเหมือนกันเรื่องทุกข์ในธาตุในขันธ์ เป็นแต่เพียงว่าทุกข์เหล่านี้ ไม่สามารถที่จะซึมซาบเข้าไปเหยียบย่ำทำลายจิตใจของท่านได้เท่านั้น ต่างกันกับพวกเรา เพราะฉะนั้นให้พึงทราบ อย่าตื่นเต้นในทุกข์ในเวลาประกอบความพากเพียร อย่ากลัวทุกข์จนเกินไปยิ่งกว่ากลัวไม่ได้พ้นทุกข์ ให้หาเหตุหาผลหาสติปัญญามาแก้ไขตนเอง เวลาไปติดขัดอยู่ที่ตรงไหน เช่นติดขัดที่ว่าจิตไม่เอาไหน หาเหตุหาผลแห่งความไม่เอาไหนของจิต นั่นจึงเรียกปัญญา

มันขี้เกียจ ความขี้เกียจนั้นเคยได้เป็นเศรษฐีกุฎมพี ทั้งสมบัติเงินทองและอรรถธรรมไหม ไม่มีใครได้เพราะความขี้เกียจ ความมั่งมีศรีสุขได้เพราะความขยันหมั่นเพียร ผู้พ้นทุกข์ไปได้ก็เพราะความเพียร ดังท่านกล่าวไว้ว่า **วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ** จะ

พ้นทุกข์ไปได้เพราะความเพียร นี้แยกได้ทั้งทางโลกทางธรรม คือทุกข์ทางฆราวาสก็เพราะขาดตกบกพร่องปัจจัย ๔ เครื่องใช้ไม้สอย เครื่องอุปโภคบริโภค ถ้าขี้เกียจก็ขาดตกบกพร่องก็เป็นความทุกข์ ให้มีความขยันหมั่นเพียรต่อการเสาะแสวงหาผลประโยชน์มาเลี้ยงครอบครัวของตน เลี้ยงชีพของตน ความสุขก็มีขึ้นเพราะความเพียร ทีนี้ทางด้านจิตใจก็ต้องอาศัยความเพียร ที่จะถอดถอนกิเลสไปได้แต่ละส่วนละอย่างโดยลำดับ ก็เพราะอำนาจแห่งความเพียร ท่านจึงยกความเพียรเป็นหลักสำคัญเครื่องสนับสนุนสติปัญญา หรือสติปัญญาเป็นสำคัญอันดับแรก

เราเป็นผู้ปฏิบัติอย่าได้มองอะไรให้นอกเหนือไปจากพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ที่เรียกองค์แห่งรัตนะ ที่เป็นสรณะของพวกเรา หากทุกข์เกิดขึ้นมาภายในตัวก็ให้ยกพระพุทธเจ้าเป็นสักขีพยานหรือเป็นข้อเทียบเคียง พระองค์ทรงสลบถึง ๓ ครั้งนั่นทุกข์หรือไม่ทุกข์ คนขนาดสลบจะไม่ทุกข์ได้ยังไง ทุกข์ถึงขั้นสลบถึงสลบ ทุกข์ถึงตายจึงตายได้คนเรา นี่ความเพียรของเราไม่ถึงขั้นสลบทำไมจึงว่าตนเป็นทุกข์ ทำไมความเพียรเพียงแค่นี้เข้าใจว่าเก่งกว่าครู ความเพียรขนาดเราๆ ท่านๆ ทำไมจะอวดเก่งยิ่งกว่าครู นี่อุบายวิธีแก้เจ้าของต้องอย่างนั้น

พระสาวกท่านทำความพากเพียร บางองค์ถึงฝ่าเท้าแตกฟังซิ บางองค์จักษุแตก เช่น *พระจักขุบาล* จักษุแตก *พระโสณะ* ฝ่าเท้าแตก และนอกจากนั้นมีเยอะในแง่ต่างๆ ซึ่งเป็นความลำบาก

ถึงขนาดที่ว่าความเพียรเด็ด แต่เรานี้ไม่เห็นมีอะไร การประกอบความพากเพียรไม่เห็นถึงขนาดนั้น เหมือนกำลังจะตาย ลูกศิษย์ตถาคตต้องเป็นคนขยันหมั่นเพียร เป็นก็เป็น ตายก็ตายไม่มีการท้อถอย

สติกับจิตอย่าให้ห่างเหินจากกัน จิตเมื่อมีสติเป็นเครื่องรักษาอยู่แล้วภัยก็ไม่ค่อยมี ความคิดปรุงขึ้นจากใจจิตก็รู้ทัน คิดไปในเรื่องใดร้อยทั้งร้อยเป็นเรื่องหลอกทั้งนั้น คิดเป็นเรื่องเป็นราวเรื่องนั้นเรื่องนี้ เป็นเรื่องเป็นราวขึ้นมาจากอดีตารมณ์ คือสิ่งที่ผ่านมาแล้ว นำเข้ามาเป็นอารมณ์ของใจ มายั่วยวนจิตใจหลอกจิตใจวาดภาพหลอกตัวเอง เหมือนเขาดูหนังนั่นน่ะ หนังสดหนังแห้ง หนังสดก็เช่นโรงบ้าโรงบาร์ นี่หนังสด หนังแห้งก็คือเขาฉายภาพยนตร์ฉายหนังนั่น เอาเงามาฉายให้ดู ทีนี้เราเคยสัมผัสสัมพันธ์กับรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสมาซึ่งเป็นเรื่องสด นั่นก็ติดแง่หนึ่งแล้ว และนำสิ่งเหล่านั้นมาเป็นอารมณ์ภายในจิตใจที่เรียกอดีตารมณ์ ให้เข้ามาทำลายจิตใจของเรา เป็นเรื่องเป็นราวอยู่อย่างนี้เสมอ เป็นเรื่องของความคิด

จิตสังขารกับสัญญามันเกี่ยวโยงกัน ให้มีสติแล้วหักห้ามจิตอย่าให้คิด เรื่องนี้เป็นเรื่องหลอกตนเองตื่นเงาของตัวเอง ความคิดนี้ไปจากใจ ไปวาดเป็นภาพเป็นเรื่องเป็นราวต่างๆ ขึ้นมาอยู่ภายในจิตใจ เจ้าของก็เคลิบเคลิ้มไปตาม นั่นคือความลุ่มหลง นั่นคือความแพ้เรื่องสมุทัยที่ปรุงออกหลอกเจ้าของ นี่เราเคยคิดเคย

ปรุงมาแล้วได้ผลได้ประโยชน์อะไรบ้าง คิดอย่างที่ว่านี้ เคยคิดมาตั้งแต่ไหนแต่ไรได้ผลประโยชน์อะไร นอกจากกอบโกยเอาเรื่องทุกข์เข้ามาเผาลนตัวเองเท่านั้นไม่เห็นมีอย่างอื่น ที่นี่เราจะหาอุบายคิดแง่ใหม่ แน่ะ

ในขณะที่จะทำจิตให้มีความสงบก็ต้องหักห้ามทั้งหมด ไม่ให้จิตแสดงตัวออกขยับออกไปไหน จะเป็นเรื่องเป็นราว เพราะจิตเมื่อจิตขยับตัวออกไปได้ก็แสดงว่าจิตแสดงเรื่องราวได้แล้ว แล้วก็ทำให้เราหลงไปตามเพลินไปตามได้แล้ว ขณะที่จิตสงบไม่ยอมให้คิดก็ย่อมไม่คิดอะไร ไม่ปรุงแต่งเรื่องราวอะไรขึ้นมา มีแต่ความสงบ ความสงบที่ไม่มีเรื่องราวเป็นความสุข ขั้นของสมาธิเป็นอย่างนั้น ส่วนขั้นปัญญา เรื่องราวของปัญญามีแต่เรื่องราวปลดเปลื้องกิเลสอาสวะ ซึ่งนอนเนื่องอยู่ภายในจิตใจออกไปโดยลำดับ ๆ ถ้าออกเป็นเรื่องก็ให้เป็นเรื่องของปัญญา อย่าให้เป็นเรื่องของโมหะอย่าให้เป็นเรื่องของสมุทัยซึ่งคอยจะหลอกลวงตนอยู่เสมอ

ต้องฝืน นักปฏิบัติไม่ฝืนไม่ได้ นี่เคยทำมาแล้ว เวลาจิตยังไม่เป็นอะไร ล้มลุกคลุกคลานนี่แหมทุกข์แสนสาหัส ตั้งหลักจิตไม่ได้ แต่ก็พยายามหาที่ช่วยเหลือด้วย หาสถานที่เหมาะสมที่จะช่วยเหลือกับกิเลสประเภทนี้จะได้ยอม เพราะฉะนั้นจึงต้องเที่ยวหาอยู่ตามป่าตามเขาที่เป็นที่น่ากลัว ไปอยู่อย่างนั้น เมื่อไปอยู่สถานที่น่ากลัวความเพียรก็ตั้งขึ้นมา ไม่ประมาทนอนใจ สติเมื่อความเพียรตั้ง ก็หมายถึงสติตั้งขึ้นพร้อมกัน ถ้าตายในสถานที่

เช่นนี้แล้วจะว่าไง ตายในเวลาเช่นนี้จะว่าไง เวลากำลังเผลอๆ จิตใจเลื่อนลอยนี้จะไปทางดีหรือทางชั่วล่ะ ตายก็หมายถึงว่าตายด้วยเสือนั่นแหละ อยู่ในป่าในเขา เพราะเต็มไปด้วยเสือนี่ไม่เหมือนทุกวันนี้นะ แต่ก่อนเสือชุมมาก ไปดงไหนมีแต่เสือ แต่นี้ได้ยินแต่ชื่อ เห็นแต่รูปเสือในกระดาษ

เมื่อไปอยู่ในที่เช่นนั้นก็เหมือนกับเราถูกมัดมือมัดเท้าเอาไว้ กิเลสถูกมัด ความเพียรก็ก้าวเรื่อยๆ สติปัญญายิ่งดี สตินี้ดี เป็นกับตายก็มอบไว้กับพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจนี้ จิตใจไม่ยอมให้คิดปรุงถึงเรื่องเสือเรื่องหมีเรื่องช้างเรื่องอะไรทั้งหมด ให้อยู่กับความรู้อันนี้ หรือไม่เช่นนั้นก็ให้ติดแนบกับพุทโธ แน่วอยู่นั้น ยอมเป็นยอมตายกับคำบริกรรมอันนี้ ไม่ส่งจิตไปเสาะหาเรื่องหาราวขึ้นมาหลอกตนเอง เช่นอย่างเสือมา เสือจะมากินคน มากินเรา

นี่หลอกแล้วนะนี่นะ จิตจะกระเพื่อมขึ้นมา จิตจะตื่นตกใจ เพราะฉะนั้นจึงไม่ให้จิตกระเพื่อมออกไปสู่อารมณ์ภายนอก อันจะเป็นเหตุให้เกิดเรื่องนั้นเลย ทีนี้ก็หมุนติ้วๆ อยู่ในจิตภายในจิตอย่างเดียว ไม่นานจิตก็สงบตัวลงได้ เมื่อจิตสงบตัวลงแล้วความกลัวทั้งหลายนั้นหายตัวไปหมด ที่เคยกลัวนั้นมันหายไป ความกลัวได้หายไปแล้วยังไม่แล้ว ความกล้าหาญยังเกิดขึ้นมาแทนที่ กล้าหาญสามารถที่จะเดินเข้าไปลูบคลำหลังเสือ ซึ่งเป็นสัตว์ที่น่ากลัวมาแต่ก่อนนั้นได้อย่างสบาย ในเวลาที่เสือเดินผ่านเข้ามาที่

นั่น

นี่เราเป็นมาแล้วกล้าหาญขนาดนั้น ไม่ทราบสาเหตุเหมือนกันว่า ความกล้าหาญเช่นนี้และเดินเข้าไปลูบคลำหลังเสือทั้งๆ ที่เป็นสัตว์ร้าย ซึ่งแต่ก่อนกลัวมาก แล้วไปลูบคลำได้อย่างสบายไม่สะทกสะท้านเลยเป็นเพราะเหตุใด ทั้งๆ ที่จิตยังไม่ได้รวม คือจิตเข้าใจมันคิดได้อย่างสบายๆ แล้วเสือจะทำอันตรายต่อเราอย่างใดหรือไม่นั้นไม่สนใจคิดเลย แน่ใจอยู่แต่ว่าเสือไม่สามารถจะทำอะไรได้เลยในขณะนั้น ไม่ว่าเสือไม่ว่าอะไรทั้งหมด เพราะจิตมันเต็มที่ กำลังของจิตในขณะนั้นรู้สึกว่าเต็มที่ ถึงขนาดที่ว่าศัตรูไม่มีกลัว นี่ละเวลาไปอยู่ในสถานที่กลัวๆ มันดัดเจ้าของได้ถึงขนาดนี้เอง

ทีแรกมันกลัวเสียจนตัวสั่น ดีไม่ดีเวลาเสือกระหึ่มๆ มันก็ไม่ใช่มากระหึ่มข้างๆ ทางจงกรม มันกระหึ่มอยู่ตามเรื่องของมัน แต่ทางนี้ตัวสั่นขึ้นมาแล้ว แล้วมันกลับพลิกไปเป็นความกล้าหาญอย่างเต็มที่ แบบตัวสั่นอีกเหมือนกันคิดดูซิ นี่จิตมันฝึกได้ขนาดนี้เองด้วยอุบายวิธีของเรา เราจึงต้องไปเที่ยวหาอยู่ในสถานที่เช่นนั้น เพื่อดัดสันดานจิตประเภทดื้อๆ ด้านๆ อันนี้ให้มันยอมจำนน เมื่อเราเคยได้ผลด้วยวิธีการและสถานที่เช่นนั้นๆ แล้ว เราจึงชอบหาอยู่แต่สถานที่เช่นนั้น กำลังจิตก็มีความแน่นหนามั่นคงขึ้นโดยลำดับๆ

นี่เป็นขั้นเริ่มแรกแห่งการประพฤติปฏิบัติต่อสิ่งที่น่ากลัว

ในสถานที่น่ากลัวซึ่งเราเคยอยู่ โดยบังคับจิตไม่ให้คิดปรุงออกไปในสิ่งที่น่ากลัวเลย ให้อยู่กับคำบริกรรม เช่น พุทโธๆ เป็นต้น ติดแนบสนิทกับใจ ไม่ยอมให้คิดแม้ในขณะหนึ่ง ให้ติดแนบกันไป นี่ต้องบังคับบัญชาขนาดนั้น ถ้าเผลอไปนี้ตายในเวลาเสือมากัดนี้ ประการหนึ่ง ประการที่สองเดี๋ยวจมไปอีกหาความดีไม่ได้เพราะไม่มีสติ นี่ละขั้นเริ่มแรกวิธีฝึกความกลัว ปราบความกลัวของตน ปราบอย่างนี้

พอขั้นที่สองขึ้นมา คือจิตมีความเปลี่ยนแปลงไปโดยลำดับด้วยการอบรม พอจิตก้าวเข้าสู่ปัญญา พิจารณาทางด้านปัญญา ทีนี้แยกธาตุแยกขันธ์อยู่นั่น ไม่อยู่แบบนั้นนะ แบบที่เคยอยู่ไม่อยู่ พอมากำหนดว่าเสือดังที่เขียนไว้แล้วในปฏิปทานั้นน่ะ พอมากำหนดว่าเสือ เสือมันมีอะไรที่น่ากลัว เอามาค้นนะ กลัวขนมันหรือเสือ มันมีลายอะไร ขนดำขนเหลืองขนอะไร ขนเรายังมีไม่เห็นกลัว ถ้ากลัวขนเสือขนเราก็มีแล้วกลัวขนเราเสียซิ นี่ขนเราไม่เห็นกลัวทำไมไปกลัวขนเสือซึ่งเป็นขนเหมือนกัน เอ้าเล็บกลัวเล็บ เล็บเสือเหรอ เล็บเราก็มีไม่เห็นกลัว มันแก้กันอย่างนี้นะปัญญา แยกดู เอ้าดูหนังดูเล็บดูเขี้ยวของมัน กลัวเขี้ยวมันเหรอเขี้ยวเราก็มีไม่เห็นกลัว แน่ะ กลัวตามันเหรอตาเราก็มีไม่เห็นกลัว

ไล่ไปเสียจนทุกแง่ทุกมุมทุกสิ่งทุกอย่างไล่กันไปด้วยปัญญา จิตจ่ออยู่นั้นบังคับอยู่นั้นไม่ยอมให้หนีไม่ให้พลาดไปไหน

เลยนี่ ไม่ให้มันผิดมันพลาดไปไหน กำหนดกันพิจารณาด้วยปัญญามีสติเป็นผู้ควบคุมงาน แยกไปๆ จนกระทั่งถึงกลัวหางมันเหรอ ทีนี่เราไม่มีหางมันจะจนตรอกละซิ กลัวหางเสือเหรอ ทีนี้เราไม่มีหาง ตั้งแต่ตัวมันเองไม่เห็นกลัวหางมัน เราจะไปกลัวมันทำไม แน่ะมันก็แก้กันนั้นจนได้นะ ตัวมันเองยังไม่เห็นกลัวหางมันนี่นะเราจะไปกลัวมันทำไม

แล้วแยกอีกนะที่นี่ ออกจากนั้นแล้วแยกเป็นหนังเป็นเนื้อเป็นเอ็นเป็นกระดูก ธาตุขันธ์ทุกอวัยวะของมันแยกออกๆ ด้วยปัญญา ถึงขั้นปัญญามันแยกกันได้ มีที่น่ากลัวที่ตรงไหน ถ้าพูดถึงจิต จิตมันไม่มีธรรมยิ่งกว่าจิตเรา จิตเรามีธรรม จิตเรามีอำนาจยิ่งกว่าจิตของเสือแล้วกลัวหาอะไร หลอกเจ้าของทำไม มันแยกมันแยะได้สัดได้ส่วน โห มันไม่มีกลัวแล้ว มันแยกธาตุได้หมด กลัวอะไรธาตุเฉยๆ นั่น คำว่าเสือก็สมมุติกันขึ้น มันก็เป็นธาตุหนึ่งเท่านั้นเอง นี่อันหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงไม่สะทกสะท้านถึงขั้นปัญญานี้แล้วไม่สะทกสะท้านในเรื่องความกลัวสัตว์กลัวเสือกลัวอะไร มันพิจารณาแยกแยะได้อย่างรวดเร็วทีเดียว ถึงขั้นมันรวดเร็วรวดเร็วมาก พิจารณาแยกแยะกัน นี่เป็นขั้นหนึ่งของการพิจารณาตามขั้นของจิต

พอถึงขั้นที่สาม เอ้าจิตมันเข้าสู่ความว่าง มันว่างจริงๆ จิตนี้ พิจารณารูปกายเหล่านี้ ที่แยกเป็นรูปเป็นกาย พอพิจารณานานเข้าๆ มันจะพรากจากกันระหว่างจิตกับกาย อุปาทานของ

ทางร่างกายมันหมดไปมันปล่อย ออกจากนั้นแล้วพิจารณาต่อไป นั่นมันว่างไปหมด ร่างกายแม้จะมองเห็นก็เพียงราง ๆ เป็นเงา ๆ แต่จิตมันทะลุไปหมด เป็นความว่างไปหมด ทีนี้ร่างกายทั้งร่างขึ้นอยู่กับจิตเป็นของสำคัญ เมื่อจิตมันว่างในตัวของมันแล้วร่าง-กายก็เลยกลายเป็นของว่างไปตาม ๆ กันหมด มองดูต้นไม้ภูเขาที่ไหนมองเห็นเป็นเพียงเงา ๆ แต่จิตนั้นมันทะลุไปหมดว่างไปหมดเลย

ถ้าถึงขั้นว่างนี้ก็ไม่มีนิมิตของเสือเข้ามาเกี่ยวข้องเลย พอปรุงขึ้นเรื่องเสือ แย็บนี้มันก็ดับพับ หือความปรุงอันนี้มันเป็นเสือนี่นะ มันปรุงว่าเสือ ความปรุงต่างหากเป็นเสือ เสือไม่มีนี่ นั่นปรุงพับดับพร้อม ปรุง ๆ แย็บขึ้นมาเป็นรูปเสือนะ ปรุงเรื่องเสือมันก็ดับไปพร้อมในขณะที่มันปรุง ปรุงเกิดกับดับพร้อมพูดง่าย ๆ แล้วอะไรจะมาหลอกล่ะเมื่อต้นเหตุตัวที่หลอกมันอยู่กับเรา มันปรุงขึ้นมาอะไรมันก็ดับในขณะนั้นด้วยอำนาจของสติปัญญาทันก็ไม่มีอะไรหลอก เป็นความสะดวกสบายไปหมด

อุบายวิธีปราบจิตแก้ความกลัว แก้เป็นขั้น ๆ *ขั้นต้น* แก้ด้วยสมาธิให้จิตสงบ ไม่ให้ส่งไปเรื่องของสิ่งที่น่ากลัว *ขั้นที่สอง* แยกธาตุแยกขันธ์ของสิ่งที่น่ากลัวออกให้เห็นอย่างชัดเจน ว่าเป็นสภาพเช่นเดียวกับเรา หรือเป็นดินน้ำลมไฟเหมือนกันไม่มีอะไรแปลกประหลาดพอที่จะให้กลัว จิตมันก็หยั่งทราบตามนั้นมันก็ไม่กลัว พอครั้งที่สามเป็น *ขั้นที่สาม* จิตมันว่างไปหมดแล้ว ปรุง

เรื่องเสือขึ้นมาพับก็ดับพร้อม มันว่างไปหมด ปรุงอะไรขึ้นมาก็ว่างไปหมด พอปรุงดับ เกิดขึ้นดับ ๆ เกิดดับ ๆ เป็นภาพขึ้นมาแย็บก็เหมือนกับฟ้าแมบเท่านั้นเอง มันดับไปพร้อม ที่จะให้เป็นภาพของเสือยืนจังก้าอยู่เหมือนอย่างแต่ก่อนไม่มี มันดับพร้อม ๆ

ทีนี้เราก็ทราบชัดว่าความปรุงตัวนี้เป็นสิ่งที่หลอกต่างหาก ที่ว่าถ้าเราปรุงเป็นเสือก็คือสังขารนี้แลเป็นเสือไม่ใช่อะไรเป็นเสือ ตัวสังขารนี้เป็นเสือ ตัวสังขารนี้หลอกตนเอง ปัญญามันทันว่าสังขารเป็นตัวหลอกแล้วมันจะไปกลัวอะไร ก็สังขารนี้เกิดกับใจ ปัญญาก็อยู่ที่ใจ มันอยู่ด้วยกัน มันรู้เรื่องของกันแล้วจะไปหลงกันได้ยังไง

อุบายวิธีฝึกเราเคยฝึกมาอย่างนี้เป็นขั้น ๆ จนกระทั่งเลยจากนั้นแล้วก็ไม่เห็นมีอะไร แต่ความว่างนี้เป็นพื้น ถึงแม้จิตจะผ่านพ้นไปจากสมมุติโดยประการทั้งปวง หรือว่าหลุดพ้นแล้วโดยสมบูรณ์ก็ตาม ความว่างของจิตนี้ก็เป็นพื้น แต่มีต่างกันอยู่ที่ว่าความว่างของจิตในขั้นที่พิจารณาเสือที่ว่านี้มันว่างทางวิปัสสนาไม่ได้ว่างด้วยความบริสุทธิ์

ว่างทางวิปัสสนาตัวจิตเองยังไม่ว่าง ว่างทางความบริสุทธิ์นั้นตัวจิตเองก็ว่าง สิ่งทั้งหลายก็ว่าง มันว่างไปหมดแล้วก็วางไปหมด เมื่อเป็นเช่นนั้นจะเอาอะไรมายึดมาถือพอให้เป็นสิ่งที่น่ากลัว กลัวอะไรตัวตนอยู่ที่ไหน สัตว์สาราสิงอยู่ที่ไหน มันเป็นเรื่องสมมุติอันหนึ่ง ๆ ที่ปรุงแต่งขึ้นเท่านั้น ถึงขั้นนั้นแล้วพูดไม่

ถูกละที่นี่ ว่าจะกลัวอันนั้น จะพิจารณาแก้ความกลัวอย่างนั้นอย่างนี้ พูดไม่ถูกแล้วไม่พูดเสียดี เมื่อพิจารณาไปก็รู้เอง พูดไว้อย่างนี้พูดตามหลักความจริงที่ได้ปฏิบัติมา ขอให้ท่านทั้งหลายได้นำไปพิจารณาแล้วปฏิบัติตนอย่างนั้นดูซิ จะไปไหนถ้าไม่ไปแถวแนวเดียวกันนี้ ไม่มีทางอื่นเป็นทางไป

จิตใจตามหลักความจริงของทางภาคปฏิบัติเป็นอย่างนี้ เมื่อจิตถึงขั้นว่างทั้งภายนอกว่างทั้งภายใน คือจิตได้บริสุทธิ์เต็มที่แล้วมันหมดปัญหาโดยประการทั้งปวง เพราะมันเป็นสมมุตินี่ อันนั้นไม่ใช่สมมุติ จะว่าอะไรก็แล้วแต่จะว่า ไม่ว่าก็ไม่มีอะไรขัดข้อง ไม่มีหิวมีกระหายมีอะไร มันสบายไปเลย หมดเรื่อง ฟังแต่ว่าหมดเรื่อง เรื่องสมมุติทั้งหมดนั่นละมาเกี่ยวข้องกับใจ หรือใจไปเกี่ยวข้องกับสมมุติทั้งหลาย นั่นละเรียกว่าเรื่อง ทีนี้เมื่อไม่เกี่ยวข้องและรู้เท่าทันกันด้วย ไม่เพียงว่าไม่เกี่ยวข้อง รู้เท่าทันกันทุกสิ่งทุกอย่างด้วย แล้วอะไรจะมาเกี่ยวมาเกาะ มันก็สบายน่ะซิ

การฝึกหัดตนให้หาอุบายทำ อย่างเวลานั่งภาวนาถ้ามีความเจ็บปวดแสบร้อนก็ให้พึงใช้ปัญญาให้มาก อย่าไปจ่ออยู่เฉยๆ กับทุกขเวทนาที่เกิดขึ้น ให้ค้นหาสาเหตุของทุกขเวทนานี้เกิดขึ้นมาจากไหน อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นทุกข์ซึ่งเป็นตัวผลเช่นนั่งนานก็เป็นเหตุให้ร่างกายบอบช้ำให้ร่างกายเจ็บนี่เราก็ทราบแล้วมันเจ็บที่ตรงไหนให้สติจ่อลงไปตรงนั้น แยกดูหนังหรือเป็นผู้เจ็บ เนื้อหรือเป็นผู้เจ็บ กระดูกหรือเป็นผู้เจ็บ หรืออวัยวะส่วนใด

เป็นผู้เจ็บ อวัยวะส่วนนั้นๆ มันรู้ตัวของมันไหมว่ามันเจ็บ แล้วทุกขเวทนาที่กำลังบีบตัวอยู่อย่างสาหัสเวลานี้มันทราบความหมายของมันไหมว่าเป็นเวทนา เป็นตัวบีบสิ่งทั้งหลาย เป็นตัวบีบขันธ์มีรูปขันธ์เป็นต้น มันทราบความหมายของมันไหม มันทราบว่ามันได้บีบอะไรไหม

เวลาย้อนมาดูเวทนาก็สักแต่ว่าเวทนา ดูหนัง เนื้อ เอ็น กระดูก แต่ละส่วนๆ ที่ว่าเป็นตัวทุกข์เป็นกองทุกข์ มันก็เป็นหนัง เนื้อ เอ็น กระดูก ตามหลักธรรมชาติของมันอยู่นั้น ต่างอันต่างไม่รู้เรื่องของกัน ต่างอันต่างไม่ทราบความหมายของตนและของกันและกัน แล้วผู้ใดเป็นผู้ไปหลอกลวง เป็นผู้สำคัญมั่นหมายว่าอันนั้นเป็นทุกข์อันนี้เป็นทุกข์เดือดร้อนวุ่นวาย ย้อนเข้ามาหาใจ มันก็มาสู่ที่ใจ แล้วก็แยกจากใจออกไป หลายครั้งหลายหน เมื่อเห็นอาการของส่วนร่างกายที่ว่าเป็นทุกข์แต่ละอย่าง ๆ นั้นนั้นเป็นความจริงไม่เป็นทุกข์แล้ว เวทนาก็สักแต่เวทนา เขาไม่ได้ว่าเขาเป็นทุกข์

เห็นตามความจริงของมันแล้วก็ย้อนมาเห็นจิต จิตก็สักแต่ว่าจิต สักแต่ว่ารู้ เมื่อต่างอันต่างจริงในขั้นนี้แล้ว ๑) ทุกขเวทนาดับ ๒) อันใดที่เป็นอยู่อย่างไร เป็นจริงตามสภาพของมันอยู่อย่างนั้น ไม่มาเหยียบย่ำทำลายมากระทบกระเทือนกันเลย นี่วิธีพิจารณา ถ้าพิจารณาเห็นตามความจริงของตัวเองนี้แล้วมันเกิดความอาจหาญไม่ใช่ธรรมดานะ อาจหาญเหมือนกับว่าเอาศีรษะนี้แกว่งภูเขาลูกไหน ภูเขาลูกนั้นแตกกระจายเลยนู้นน่ะ ดู

ซิความสามารถอาจหาญของจิตของปัญญา ทั้งๆ ที่เอาหัวแกว่งใส่ภูเขาให้ภูเขาแตก ความจริงก็หัวแตกนั่นแหละ แต่เราไม่ได้เอาตรงนี้ เราเอาตรงที่อำนาจของปัญญา ความฉลาดแหลมคมความกล้าหาญของสติปัญญา มีความสามารถขนาดนั้น

เพราะฉะนั้นจึงสามารถแก้กิเลสในจุดที่มันยึดมันถือ เช่นทุกขเวทนาในเนื้อในกายในจิตได้โดยลำดับๆ จนทะลุไปหมดทั้งกิเลสประเภทต่างๆ ซึ่งอยู่ภายในจิตใจ พ้นสติปัญญาไปไม่ได้ **นตฺถิ ปญฺญาสมา อาภา** ความสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี ถูกปัญญานี้แทงไปที่ไหนทะลุไปหมด

ฉะนั้นจงพากันรักษาสติให้ดี ในอิริยาบถต่างๆ ยืนเดินนั่งนอนเว้นแต่หลับให้พึงประคับประคองสติให้ดี ถ้าไม่ได้พิจารณาในแง่ใดก็ดี เมื่อสติมีอยู่กับจิต จิตปรุงเรื่องอะไรรู้ นั่นละคือผู้ประกอบความเพียรอยู่ทุกอิริยาบถ *ถ้ามีสติกำกับใจแล้วเรียกว่ามีความเพียรอยู่ตลอดเวลา* หากสติหาไม่แล้วนั่นแหละคือการขาดวรรคขาดตอนของความเพียร แม้จะนั่งสมาธิภาวนาอยู่ก็สักแต่ว่านั่ง เหมือนหัวตอ กิริยาของจิตไม่ได้ทำความเพียรตามประโยคพยายาม เดินจงกรมอยู่ก็สักแต่ว่าเดิน อย่าว่าแต่เดินเลยวิ่งก็วิ่งเถอะ ถ้าลงได้ขาดสติแล้วไม่เกิดประโยชน์อะไร สู้ไอ้ตีนหุบก็ไม่ได้หรอก ตีนหุบนะ มันวิ่งจักๆ แต่ไม่มีสติจะเรียกว่ามันเก่งได้ยังไง ไม่มีสติ

เอาแค่นี้เสียก่อน

พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ จาติ นานาโหนฺตมฺปิ วตฺถุโต,
อญฺญมญฺญาวิโยคา ว เอกีภูตมฺปนตฺถโต.

ท่านว่าไว้อย่างนั้น แม้จะเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง พระธรรมหนึ่ง พระสงฆ์หนึ่ง ก็จริงอย่างท่านว่า ในเมื่อกล่าวโดยอรรถ สรุปความลงแล้วก็เป็นอันเดียวกัน เป็นแต่เพียงเกี่ยวโยงซึ่งกันและกัน เช่น

พุทฺโธ ธมฺมสฺส โพเธตา ธมฺโม สงฺเฆน ธาริโต,
สงฺโฆ จ สาวโก พุทฺธสฺส อิจฺเจกาพุทฺธเมวิทํ.

พระพุทธเจ้าตรัสรู้พระธรรม พระธรรมพระสงฆ์ทรงไว้ พระสงฆ์เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า นี่ท่านว่าไว้อย่างนั้น คือเป็นอันเดียว เวลานับเข้าแล้วเป็นอันเดียว ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเราตถาคตนั่นละ ธรรมนั้นแลคือองค์ตถาคตแท้ คือจิตที่บริสุทธิ์เป็นธรรมแล้ว เป็นธรรมทั้งดวงแล้ว พ้นจากสมมุติแล้วก็ไม่มีปัญหาอะไรจะมายุ่งกัน ที่ยุ่งที่สุดก็คือสมมุตินั่นเอง พอผ่านจากสมมุติกองยุ่งนี้แล้วก็ไม่มีอะไรยุ่ง เพราะฉะนั้นสาวกจะมีกี่หมื่นกี่แสน องค์ท่านก็ไม่สะทกสะท้านเลย เพราะเหมือนกันหมด **นตฺถิ เสยฺโยว ปาปิโย** ความยิ่งหย่อนต่างกันนี้ไม่มี นับแต่พระพุทธเจ้าลงมาจนกระทั่งถึงสาวกองค์สุดท้าย จะหาความยิ่งหย่อนต่างกันหรือกว่ากันโดยทางความบริสุทธิ์นี้ไม่มี

ที่ว่าผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเราตถาคต . เห็นธรรมก็ตั้งแต่

เริ่มลงไปประพฤติปฏิบัติ คำว่าเห็นธรรมไม่ใช่เห็นในขั้นเดียวภูมิเดียว จิตมีความสงบเยือกเย็นได้ดื่มรสแห่งพระสัทธรรมเข้าไปโดยลำดับ ก็เรียกว่าได้เห็นพระพุทธเจ้าเข้าไปโดยลำดับๆ แม้ยังไม่ตลอดทั่วถึงก็เป็นสักขีพยานได้แล้ว จนกระทั่งจิตได้ถึงความบริสุทธิ์เต็มที่แล้วก็เห็นพระพุทธเจ้าเต็มองค์ พุทธะแท้อยู่ที่ใจ ผู้นี้เป็นฉันใดพุทธะทั้งหลายก็เป็นฉันนั้น เพราะพุทธะนี้กับพุทธะนั้นเป็นอันเดียวกัน เหมือนกัน ไม่มีอะไรยิ่งหย่อนกว่ากัน

นี่ก็บูชาตถาคตซิ ให้ได้เห็นตถาคตซิ ตถาคตแท้คืออะไร ถ้าเห็นใจเจ้าของนี้เต็มภูมิเต็มดวงแล้วก็หมดปัญหา พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานกี่ปีกี่เดือน หรือพระพุทธเจ้าองค์ใดปรินิพพานกี่ปีกี่เดือน ไม่ได้ไปคาดนะสถานที่กาลเวล่ำเวลาว่าช้านานเพียงไร เพราะธรรมชาตินี้ไม่มีกาลไม่มีเวลาสถานที่ไม่เกี่ยวข้องเลย เป็นอยู่กับจิตเสียทีเดียวเลย เมื่อเห็นนี่ชัดเจนก็เห็นพระพุทธเจ้าชัดเจน ไม่สงสัยอันนี้ก็ไม่สงสัยพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เมื่อจิตนี้เข้าถึงนั้นแล้วจะเอาอะไรมาสงสัย

เราพิจารณาตั้งแต่...คิดย้อนหลังตั้งแต่เริ่มออกบวชมาแล้วเริ่มปฏิบัติมานี่มันไม่ลืมนะ เริ่มออกปฏิบัตินี่ไม่ลืม ถ้าออกบวชมาธรรมดาก็เป็นอย่างหนึ่ง เวลาเราฝึกหัดภาวนาของเราตามประสีประสา แต่ว่านิสัยมันชอบกรรมฐานมาแต่ไหนแต่ไร เห็นพระกรรมฐานนี้โดดผึงเลย ชอบ ทั้งๆ ที่เรียนหนังสืออยู่วัดโยธานิมิตหนองขอนกว้าง เห็นพระกรรมฐานมาพักด้วยนี้ ต้องไปถึงท่าน

ก่อนคุยธรรมะท่านก่อน คือท่านเล่าให้ฟังเรื่องจิต เราก็มาทำของเรา ทำจิตให้มีความสงบขึ้นมาโดยไม่คาดไม่ฝัน โอ้โหเกิดความติดอกติดใจกระหยิ่มยิ้มย่องเชียวละ มันไม่ลืมนะ

เรียนหนังสืออยู่ ๗ ปีนี้จิตรวมได้ ๓ หนเท่านั้นละ เมื่อเป็นทีไรคราวหลังมามันขยับจะเอาแต่เรื่องอดีตมาจะเอาให้เป็นอย่างนั้นๆ งานไม่ทำมันก็ไม่ได้เรื่อง ทีนี้พอเราจางๆ ไป มันไม่ได้เรื่องเราก็จางๆ ไปจิตมันไม่ไปยึด มาภาวนาเป็นอีกทีหนึ่งขยับเข้าอีกแล้ว ขยับเข้าจะให้มันเป็นอย่างนั้นอีก มันไม่เป็นเสียเพราะจิตไปยึดอารมณ์อดีตที่เป็นผลมาแล้วและผ่านไปแล้วนั้นมันไม่ได้อยู่ในวงปัจจุบันคือพุทโธๆ ที่ภาวนานี้

อันนี้จึงมาเป็นสักขีพยานเป็นข้อยืนยันกันชัดๆ ก็ตอนที่จิตเราเจริญแล้วเสื่อมๆ สุดท้ายเราก็ปล่อยให้หมด เจริญยังไงก็ตามเสื่อมยังไงก็ตาม เราจะไม่ปล่อยคำบริกรรมคือภาวนาพุทโธนี้เราไม่ยุ่งละเรื่องอดีตอะไรเคยเป็นมาอย่างไร เคยเสื่อมมามากน้อยจะเป็นผลอย่างไร เจริญมามากน้อยเพียงไรเราไม่สนใจกับมันละ เราจะเอาแต่พุทโธอย่างเดียวนี่ เวลาขยับอยู่กับพุทโธปล่อยอารมณ์เหล่านั้นเสีย มันก็เจริญขึ้นมาไม่ได้เสื่อม เพราะมันไม่ไปยึดนี่มันก็ไม่เสื่อม นี่ก็เป็นสักขีพยานอันหนึ่ง

เมื่อเราผิดด้วยประการใดนี้ เวลาสอนหมู่เพื่อนนั้นก็เป็นครูเป็นอาจารย์ได้ดี เวลาล้มลุกคลุกคลานในการภาวนานั้น ผมยังไม่ลืมนะนิมิตผม ผมเคยเล่าให้หมู่เพื่อนฟังแล้วยังล่ะ นิมิต

แปลกประหลาด ภาวนาอยู่นะ มาพักจำพรรษาที่จักราช อำเภอจักราชนี่ จังหวัดโคราชนี้เอง นอนภาวนานะ

ตอนนั้นจำได้ถนัดนอนภาวนาจิตรู้สึกมันสงบ ค่อยยุบยอบๆ เข้าไป หดตัวเข้ามาๆ สู่ความสงบ แต่ไม่สงบมากนัก พอสงบรู้ได้ว่าสงบ ปรากฏว่ามีตาปะขาวคนหนึ่งเดินมายืนต่อหน้าประมาณสักวาหนึ่งเศษๆ ตาปะขาวนั้นอายุประมาณสัก ๕๐ หรืออย่างสูงก็ไม่เลย ๖๐ มีรูปลักษณะพอดี ทุกส่วนสัดพอดีทุกอย่างแต่ผิวพรรณนั้นรู้สึกจะมีสีเนื้อรู้สึกขาว พอมานั้นมายืนตรงหน้าเรา เราก็ปรากฏว่าดูแกดูตาปะขาวคนนั้น แล้วพอมองมาทางเราแล้วก็ก้มลงและนับข้อมือให้เราดู เรายังไม่ลืมนะ

นับข้อมือไม่ได้บอกว่าหนึ่งสองสามนะ หากทำอย่างนี้ให้เราดูชัดนะ มันไม่ลืมนะมันติดตาใจ อย่างนี้ๆ ทำไปอย่างนี้ละคือดูด้วยแกทำอย่างนี้ พอถึงข้อที่ ๙ นี้ พอปุ๊บลงนี้รู้สึกว่าหนักมือตรงนี้ ปั๊บนี่เงยหน้าขึ้นดูเรา พอดูปรากฏว่ารู้กันทางนี้เหมือนว่าตาปะขาวคนนั้นมาบอกอยู่ในนี้เลย บอกว่า ๙ ปีสำเร็จๆ แล้วตาปะขาวก็เดินกลับหายเงียบไปเลย พอจากนั้นจิตของเราก็ถอยออกมา โห ๙ ปีสำเร็จนี่ นี่เราก็ได้ ๗ ปีแล้วนะบวชมานี่ ทำไมสำเร็จง่ายนักนะ สำเร็จง่ายนักหรือ ใช่หรือภาวนา ๙ ปีสำเร็จ มันก็ภาวนาเอาใหญ่เลยจะให้ ๙ ปีสำเร็จ บวชมาคือทีแรกคิดว่าบวชมา ๙ ปีนี้สำเร็จ ก็เร่งภาวนา พรรษา ๙ ออกแล้วจิตมันยังเจริญแล้วเสื่อมๆ อยู่อย่างนั้น

พรรษา ๗ มาจำพรรษาโคราช ออกพรรษา พรรษาเป็นพรรษา ๘ มาจำพรรษาที่ ๘ นะ พรรษา ๗ ออกปฏิบัติ พรรษา ๘ มาจำพรรษาที่โคราชเป็นพรรษาแรกแห่งการออกปฏิบัติ จิตมันก็เจริญได้ดี แต่ที่ว่าเสื่อมมาทำกลดนี่ละมันเสื่อม เสื่อมตั้งแต่พรรษา ๘ จนกระทั่งพรรษา ๙ ผ่านไปแล้วมันยังเจริญเสื่อมๆ ไม่หยุด จนถึงเดือนเมษาฯโน่นน่ะ แล้วพรรษา ๙ ก็ออกไปแล้วสำเร็จได้ยังไง จิตคนมันเป็นบ้าอยู่อย่างนี้เอาอะไรมาสำเร็จ

แต่มันก็คิดไปปั๊บอีกแง่หนึ่ง หรือจะเป็นออกปฏิบัติ ๙ ปีได้สำเร็จนา ถ้า ๙ ปีในการออกบวช นับการออกบวชมาถึง ๙ ปีไม่สำเร็จ หรือจะเป็นไปทางว่าออกปฏิบัติได้ ๙ ปีสำเร็จนะ ทีนี้มันก็เลยปล่อยอันนั้น ปล่อยที่ว่า ๙ ปีในการบวชสำเร็จ มันไม่สำเร็จนี่ นี่ ๙ พรรษาแล้วก็ไปถึง ๙ ปี จนเข้าพรรษา ๑๐ มันยังไม่สำเร็จ แต่เดือนเมษาฯไปแล้วนั่นมันเจริญแล้วละจิตนี่ ทางสมาธิเจริญแล้วไม่เสื่อมละทีนี่

พรรษา ๑๐ นั้นเป็นพรรษาที่ทุ่มเต็มที่กำลังวังชา ทุ่มความเพียรนี้เต็มที่ในชีวิตของเรา ประกอบความเพียรที่เกี่ยวกับประโยคพยายามทางร่างกายด้วยนี้เป็นพรรษานั่นละ เป็นพรรษาที่เด็ดที่สุด เมื่อถึงพรรษา ๑๐ เข้าพรรษาแล้วมันก็หมดหวังที่ว่า ๙ ปีสำเร็จ แสดงว่าไม่ใช่ ๙ ปีสำเร็จในการออกบวช แต่คิดว่าคงเป็น ๙ ปีสำเร็จเพราะการปฏิบัติ ปฏิบัติ ๙ ปีถึงจะสำเร็จ คิดใหม่นะ อันนั้นคงไม่ใช่ คงจะใช่อันนี้ ว่างั้นนะ

คือ ๙ มีสอง ๙ หนึ่ง ๙ ตั้งแต่บวช เราบวชมาจนกระทั่งถึงพรรษา ๙ เรียกว่า ๙ ปี สอง ตั้งแต่เริ่มออกปฏิบัติไปจนกระทั่งถึง ๙ ปีจึงสำเร็จนี้อันหนึ่ง อาจจะเป็นอันนี้ก็ได้ ทีนี้ใจก็รู้สึกว่ามันปักอยู่ตรงนั้น เร่ง ๙ ปีพอพรรษา ๑๐ จิตรู้สึกว่าแน่ใจละเรื่องความเสื่อมนั้นไม่เสื่อม เพราะความเพียรเอากันอย่างเต็มที่ มันบอกอยู่ชัดๆ นี่ว่าจิตได้ฐานได้อะไรชัดเจนแล้ว จนถึงกับออกอุทานว่า เอ้อต้องอย่างนี้ไม่เสื่อม ทีนี้ไม่เสื่อม มันชัดอยู่นี่

พอมาถึงพรรษา ๑๖ เอ้าสรุปเลย พอพรรษา ๑๖ ล่วงแล้วตอนนั้นปัญญาเป็นธรรมจักรอยู่นะ พรรษา ๑๖ ในพรรษามันเป็นธรรมจักรอยู่แล้วนี่ เร่งเต็มที่ ในขณะนั้นเรื่องความเพียรเป็นอัตโนมัติแล้วละ สติปัญญาในขั้นนั้น จนกระทั่งออกพรรษาพอออกพรรษาปั๊บในวันนั้น มันไม่สำเร็จนี่ ทำไมเรื่องนิมิตที่มาบอกมาแสดงเหตุให้เราเห็นว่า ๙ ปีสำเร็จนั้น เราก็คาดมาแล้วหนหนึ่งมันผิด คาดหนที่สองนี่ก็ ๙ ปีในการออกปฏิบัติ ก็นี่ออกพรรษาแล้วในวันนี้ยังไม่เห็นสำเร็จเลย แม้จิตจะละเอียดขนาดไหนก็ยังมีกิเลสอยู่จะเรียกสำเร็จได้ยังไง คำว่าสำเร็จในนิมิตนั้นบอกสำเร็จถึงที่สุดของธรรมนะ ไม่ใช่จะสำเร็จธรรมดาขั้นนั้นขั้นนี้ เอ๊ทำไม ทีนี้ชักไม่แน่ใจ ไม่ใช่

ได้มีพวกเดียวกันละ แต่ท่านก็ดีอุบายท่านดีอยู่นะ เรานั้นได้ยกบูชาอุบายของท่านจนกระทั่งป่านนี้ ผมไม่ลืมนะนิสัยผมไม่ค่อยลืมคุณใคร เรื่องเห็นบุญเห็นคุณคนนี้ความกตัญญูนี่เราชัด

อยู่ในใจของเรา เนรคุณคนไม่เป็น เป็นนิสัยกตัญญูกตเวทีฝังใจจริงๆ ท่านองค์นี้เราก็เล่าให้ท่าน คือเก็บมาได้ ๙ ปีอันนี้ไม่บอกใครเลย วันนั้นมันหมดหวังว่างั้นเลย

นี่ผมจะเล่าให้ท่านฟังนะ แหม ผมได้แบกอันนี้มาฝังไว้ภายในจิตนี้ได้ ๙ ปีแล้วนิมิตอันนี้ ผมจะเล่าเรื่องความเหลวไหลของผมให้ฟัง แต่ผมพูดเฉพาะท่านนะท่านอย่าไปพูดให้ใครฟัง ผมเก็บฝังไว้ในหัวใจนี่และเชื่อแน่ด้วย ผมมันก็เหลวไหลเสียจนต้องมาเล่าเรื่องความเหลวไหลให้ฟัง ความโกหกของผมให้ฟัง *เอ้าเล่าซิเป็นไง* ก็เลยเล่าไปตามเรื่องนิมิต จนกระทั่งมาถึงพรรษา ๙ ที่ว่า ๙ ปีสำเร็จ นี่ก็ออกพรรษาแล้วในวันนี้ เดี๋ยวนี้มันยังไม่สิ้นนี่จะทำยังไง มันยังมีอยู่ละเอียดๆ มันรู้อยู่ชัดๆ นี่ยังไม่สิ้น ก็แสดงว่านิมิตโกหกอย่างชะมัดเลย

มันไม่ใช่อย่างนั้นท่าน ว่างั้นนะที่เราไม่ลืม *คือคำว่า ๙ ปีสำเร็จนี้ ๙ ปีนี้ต้อง ๙ ปีตั้งแต่ออกพรรษานี้ไปชนพรรษาหน้าน่ะซี* ท่านว่าอย่างนี้นะ *นี่ยังเป็นโอกาสของ ๙ ปีอยู่ดีๆ เมื่อถึงเข้าพรรษาหน้าวันไหนก็วันนั้นละถึงจะหมดเขตของ ๙ ปีนี้* อย่างนั้นหรือ *ก็อย่างนั้นแหละ มันยังไม่หมดๆ อายุของ ๙ ปีนี้นะ เมื่อหมดก็นู้นนะวันเข้าพรรษาวันไหน พรรษาที่ ๑๐ เมื่อไรแล้วของการปฏิบัตินี้เมื่อไรแล้ว นั่นแหละจึงจะหมดอายุอันนี้ ถ้าจะตำหนิก็ตำหนิได้ เวลานี้ยังไม่ควรตำหนิ ยังอยู่ในเกณฑ์* ว่าอย่างนั้นนะ หือว่างั้นหรือ มีกำลังใจขึ้นอีก ทั้งๆ ที่ใจก็หมุนติ้วอยู่แล้วละ

มันก็มาเพิ่มกำลังใจอีก ฟาดเข้าอีกเอากันอย่างหนักเลย

นิมิตแปลกดีนะ นิมิตอันนี้มีแปลกแต่ต้องได้ชม ถ้าลงนิมิตได้แสดงให้เห็นชัดๆ อย่างนั้นมันไม่ค่อยผิดค่อยพลาดเท่าไร ผมมาพิจารณาดูเรื่องเกี่ยวกับโยมแม่นี่เหมือนกัน นี่ก็เป็นอยู่โน้นภูเขาโน้น อันนี้มันเรื่องภาระเรื่องเกี่ยวกับโยมแม่ก็หมดปัญหากันไป เวลาภาวนาอยู่นิมิตปรากฏเกี่ยวกับโยมแม่นี้ ถ้าเราไม่ได้เอาโยมแม่บวชจะไม่ได้นะมันเกี่ยวกัน อย่างไรจะต้องให้โยมแม่บวชแล้วจะต้องเป็นอย่างนั้นๆ ตามนิมิตตามความเป็นในสิ่งนี้ต้องเป็นอย่างนั้นๆ ไม่สงสัย แล้วเป็นจริงๆ ตามนั้นผมจึงไม่มีอะไรคิด เพราะเป็นไปตามที่คิดไว้แล้ว มันก็ได้ตั้งสำนักนี่ว่ายังไงแต่ก่อนผมไม่มีสำนักนี่ ตามนิสัยเราอยู่ที่ไหนเราก็อยู่ของเราไปของเราสบาย ออกพรรษาแล้วหายเงียบๆ ไปอย่างสบายหายห่วงเหมือนนกมีแต่ปีกกับหางเท่านั้น

อันนี้มาเอาโยมแม่บวชจะต้องเป็นอย่างนั้นๆ แล้วก็เป็นอย่างว่าจริงๆ พะรุงพะรังเรา เราไม่มีทางแก้ไข เพราะพิจารณาทราบไว้แล้วตั้งแต่โน้น เอามือเขียนจะเอาตีนลบได้ยังไงไม่เอาโยมแม่บวช ถ้าไม่เอาโยมแม่บวชนี่เห็นจะไม่แล้วกันได้ เรื่องเกี่ยวกับโยมแม่แน่ๆ มันเป็นจริงๆ เห็นอย่างชัดเจนอยู่ในนิมิตจึงต้องมาบวช แต่โยมแม่ก็บวชได้อย่างง่ายดาย โยมแม่ก็ยิ้มเอาเลย แน่ะ มันก็เป็นไปตามนั้น

เรื่องนิมิตนี่แปลกๆ มันเป็นหลายครั้งหลายหน ถ้านิมิต

ชนิดอย่างชัดๆ จริงๆ แล้วไม่ค่อยผิด หลายครั้งหลายหนที่เราเคยเป็น อย่างคราวมาอยู่นี้ทีแรกก็เหมือนกัน คืนวันนั้น แหมนิมิตแสดงออกมานี้จนกระทั่งเรานี้ไม่กล้าจะพูดอะไรให้ฟังเลย ทำไมนิมิตจึงเป็นอย่างนี้ ปรากฏว่ามันเป็นรั้วอย่างนี้ รั้วให้เราไปอยู่ตรงกลางไม่มีทางออกเลย ตามนิมิต นายพรานมือแม่นปืนมายิงเราต่อหน้านั่น เอาปากกระบอกปืนมาหาเรานี้ ห่างกันไม่ถึงวา มายิงเปรี้ยง เอ้ายิงเลย เราเปิดผ้าให้หมดเลยเหลือแต่ผ้าอังสะ เอ้ายิง คือเขาบอกเขามาขอยิงท่าน เขาว่าอย่างนั้นนะ เอ้ายิงเราบอกอย่างนั้น ปืนก็เปรี้ยงๆ ไม่มีทางออก เราออกไปที่ไหนไม่ได้

แต่ยิงแล้วทำไมไม่เห็นถูก ไม่เห็นมาถูกเราก็ไม่ถูก ถ้าว่าถูกแล้วไม่เข้ามันก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง มันไม่ถูก เปรี้ยงอยู่เฉยๆ จนกระทั่งหมดกระสุนดินดำหมดแล้วมาหมอบกราบ *ขอกราบท่านหมดความสามารถแล้ว มีเท่านี้แหละความสามารถ* พอกราบแล้วหายเงียบเลย พอเขากราบเขาลุกไป พวกท่านสิงห์ทองใครต่อใครรุมเข้ามาหาเรา *เป็นอย่างไรไม่เป็นผุยผงไปหมดแล้วเหรอท่านอาจารย์ เสียงปืนนี้ลั่น* เหมือนกับว่าพระเห็น ยืนดูอยู่นี่นะ อยู่ข้างๆ พระเต็มเลย มาจับผ้าอังสะดูก็ไม่เห็นมีอะไร แบบดีๆ นี่นาไม่เห็นมีอะไร *แล้วนี่ท่านอาจารย์ดีด้วยอะไร* ดีด้วยพุทโธ เราว่าอย่างนี้นะ ในนิมิตมันบอก

พอตื่นเช้าขึ้นมานี้ เอ มันเรื่องอะไรกันนาถึงได้ถนัดจริงๆ แต่ไม่บอบช้ำ หาทางหลีกไม่ได้หากไม่บอบช้ำ นี่เป็นเรื่องอะไร

นา คือบอกความหมาย มันไม่มีอันหนึ่ง คือเรื่องมาแสดงนิมิต จะแสดงความหมายไปนั้นไปนี้ก็ไม่มี เราจะมาตีความหมายว่าอย่างไหนนิมิตเป็นอย่างนี้

พอตอนบ่าย ๓ โมงพวกตลาดก็มาซิ เอาหนังสือท่านเจ้าคุณอุปัชฌายะองค์นี้มอบให้มาส่งผม แล้วมีเด็กผู้หญิงสาวคนหนึ่งมา ขอฝากเด็กคนนี้บวชเป็นชีในสำนักนี้ อ๋อ อันนี้เอง คือไม่มีทางไปได้เลย จดหมายของท่านเจ้าคุณมาหาเรา แล้วก็พวกตลาดเป็นพวกเจ้าหน้าเจ้าตากันทั้งนั้นละมา มันก็เหมือนเล่านิมิตให้ฟัง พอมาแล้วเราก็ชี้แจงเหตุผลให้ฟังตามเรื่องตามราว

ให้ไปกราบเรียนท่านอย่างนั้นนะ เราไม่รับนี่เราหาอุบายพูดอย่างเหมาะสมกับเหตุผลที่เขาจะยอมรับ เขาก็ยินดีตกลง บอกว่าเท่าที่มีอยู่นี้ก็ด้วยความจำเป็นเกี่ยวกับโยมแม่เรา ไม่เพื่อจะสั่งสมแม่ชีแม่ขาวที่ไหนมากมาย มีแต่คนแก่ๆ อยู่ด้วยกันที่ติดมาด้วยกันแล้ว ถึงเวลาจำเป็นเรารับเท่านี้นา คนอื่นเราไม่รับ ขอให้ไปกราบเรียนท่านอย่างนั้นนะ เรารับด้วยความจำเป็นเกี่ยวกับโยมแม่ ให้โยมแม่มีหมู่เพื่อนอยู่ด้วยเฉยๆ เราไม่ตั้งใจว่าจะสั่งสมแม่ชีแม่ขาวให้มากมายอะไร เราก็บอกอย่างนั้น

เขาก็เลยไปกราบเรียนท่านเจ้าคุณ พอวันเขาไปวันนั้นแล้ววันหลังเราก็ตามไปอีก ท่านก็บอก *เออ รู้ความประสงค์ของเจ้าแล้ว เราก็ไม่ติดใจอะไรแล้วละบัว อุบายของเจ้าพูดก็ดี ไม่เห็นมีอะไรขัดข้อง เราไม่ขัดข้อง* ท่านว่าอย่างนั้น *เจ้าเมื่อมี*

ความจำเป็นแล้วเราก็เห็นใจ นี่ก็ไม่บอบช้ำ ท่านก็ไม่บอบช้ำ พวกตลาดก็ยอมรับเหตุผลเรา ไม่มีใครโกรธใครเคียดอะไรให้เรา นี่ที่ว่ามันไม่บอบช้ำ ยิงขนาดนี้ไม่บอบช้ำ พอตอนบ่ายมา อ๋อ เรื่องนี้เหรอ เข้ากันปั๊บเลย

ถ้ามีอันไหนแสดงอย่างถึงใจแล้วมันไม่ลืมนะ เรื่อยๆ ธรรมดานี่ เช่นคนจะมาใส่บาตรนี่ เอ๊ จิตคนนี้มันหยาบนะ กระแสของจิตคนนี้ เช่นเขาจะมาใส่บาตร หรือมีใครจะเอาของมาทำบุญทำทานนี่นั่น กลางคืนมันจะแสดง แต่เราชินเสียแล้วกับเรื่องเหล่านี้ มาแสดงเรื่องใส่บาตร เรื่องเอาของมาทำบุญ นิมิตมันแสดงเวลาเข้าที่ภาวนา กระแสของจิตมันมาถึงกันได้มาแสดงให้เห็น อันนี้มันเป็นอยู่ประจำว่างั้นเถอะ จนเราไม่สนใจ เพราะก็เป็นทำนองที่เราเคยรู้แล้วเรื่องโน้นเรื่องนี้ อ๋อเรื่องนั่น คือว่าเรื่องเก่านี่

เรื่องลึกลับเรื่องแปลกๆ ที่แต่ละครั้งละคราวที่แสดงนี่นานๆ จะแสดงที เรื่องแปลกๆ เช่นอย่างผมจะไปจังหวัดตราด ผมตัดสินใจปุ๊บปั๊บในเดี๋ยวนั้นจะไป กลางคืนนิมิตไม่ดีแต่มีความจำเป็นที่จะต้องไป ไปตราด อยู่สถานีทดลองฯนี้ ก็เลยเล่าให้หมู่เพื่อนฟัง เรียกพระมาบอก วันนี้ผมจำเป็นที่จะต้องไปจังหวัดตราดด้วยความจำเป็น แล้วให้คอยฟังเสียงของผมด้วยนะ นิมิตผมไม่ดีนะเมื่อคืน แต่ไม่มีการเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่เป็นอันตรายต่อชีวิต แต่เกี่ยวกับเรื่องเวล่ำเวลา บอกอย่างนี้ เกี่ยวกับเรื่อง

เวล่ำเวลามีความคลาดเคลื่อนได้ เมื่อคืนนิมิตแสดงอย่างนั้น

แล้วก็ออกเดินทาง พอไปถึงหน้าสถานีถามเขา แต่ก่อนรถไม่ค่อยมีนี่ ถาม: มีรถเทียนชัยไปแล้วหรือ *ไปแล้ว* รถเขามีรถเทียนชัย ร.ส.พ. อ๋อ รถเทียนชัยยังไม่ไป เขาว่างั้น พอเขาว่ารถเทียนชัยพอว่าอย่างนั้นมันสะดุดจิตปุ๊บในนิมิต ควรไปรถเทียนชัยหรือไม่ มันขวางทันทีเลยนะ พอว่ารถเทียนชัยมันขวางอยู่ในจิตนี้ สมควรจะไปรถเทียนชัยเหรอ เราว่างั้น มันเป็นอยู่ในนี้มันขวางอยู่ในนี้ทันทีเลย

สักเดี๋ยวก็ได้ยินเสียงรถบึ่งๆ มา ไปดูซิรถคันไหนมา เขาก็วิ่งปุ๊บออกไป รถกำลังวิ่งมานี่ รถ ร.ส.พ.ๆ มา เอ้าขึ้นคันนี้ๆ ถ้าไม่ได้ขึ้นคันนี้ไม่ได้ไปคันนี้ไม่ไปนะ เราว่าอย่างนี้นะ บอกให้เขาไปบอก เราขึ้นคันนั้นไป พอไปแล้วก็คงฝนตกทั้งคืน คืนที่ว่านิมิตนั้นน่ะ ตกตลอดไปถึงจังหวัดตราด พอเลยขลุงไปเท่านั้นแหละ โอ้โห จนกระเป๋ามันต้องได้เดินนำหน้า ร.ส.พ.มันสูงนี่แล้วคอยทำมือโบกนี้ไปเป็นย่านๆ แล้วขึ้นเนินแล้วลงที่นั่น ก็ต้องเป็นอย่างนั้นไปตั้ง ๓ ย่าน ๔ ย่าน พยายามบุกไปจนได้ ไปค้างอยู่คืนเดียว พอกลับมาวันหลังนี้เท่านั้น โอ้โหมันมากยิ่งกว่าอะไร..น้ำ รถก็เลยมาถึงแค่ ๑๒ กิโลหรือไงตรงนั้น เราก็ลงมาถ่ายผ้าอาบน้ำแล้วเอาผ้าจีวรพันคอ ลุยน้ำขนาดนี้ ๓ - ๔ แห่ง บางแห่งก็ได้นั่งเรือเขามา เขามีเรือรอนี้ให้มาเหมือนกัน

บางแห่งไม่มีเรือ มาถึง ๓ แห่ง ๔ แห่ง พอขึ้นมาเนินนั้น

เห็นแต่ใบไม้ลาดอยู่ตามนั้น แล้วก็เห็นรถเทียนชัยตายอยู่นั้นไปไม่ได้ พอถึงเนินนั้นมันหมดที่จะไปแล้ว น้ำมันเดือด คันเทียนชัยน้ำมันเดือดแล้ว ตรงที่จะไปข้างหน้านี้มีแต่น้ำ เห็นรถเทียนชัยตายอยู่นั่น เห็นคนเอากิ่งไม้อะไรมากันดาดาษ ฝนพร่ำทั้งคืนนี่หมดคืนเปียกแฉะไปหมด มีรถคันเดียวทิ้งไว้นั่นไม่มีสักคนเดียว ไปดูบริเวณโน้นคนที่ตากฝนกัน โอ้โห ถ้าเรามารถคันนี้มันเป็นอย่างนี้เอง นี่ละมันถึงได้ขวางในจิตมันไม่ยอมจะขึ้นรถคันนี้ กี่คนมาก็อยู่นั่นหมด ไม่ทราบว่ากลับคืนไปนู้นหรือไปไหนก็ไม่รู้ กลับคืนไปเขาสมิงหรือไปไหนก็ไม่รู้ เราก็ไม่ได้ถามเขา เพราะไม่มีคนสักคนเดียว รถเทียนชัยอยู่นั่นก็ไม่มีคนเฝ้านี่นะมีแต่รถ โห เทียนชัยเป็นอย่างนี้หรือ มองดูตามข้างทางใบไม้ปูเกลื่อนไปหมดเลย มีแต่ขี้ตมขี้โคลนเต็มไปหมดเพราะฝนพร่ำทั้งคืนนี่แล้วทำไมคนจะไม่แย่ละ พอตื่นเช้ามาก็ออกจากนั้นแล้วก็มาค้างที่วัดขลุงวัดท่านวิริยัง วัดธรรมมงคล

พอตื่นเช้ามาก็ขึ้นรถมาแต่เช้า เป็นวัน ๑๕ ค่ำพอดี วันเดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำจะเข้าพรรษาพอดี พวกญาติโยมก็แน่นอยู่นี่ มาถึงและเขามาถึงก่อนเราเต็ม รถเราก็ลงนั้น พอถึงพระก็เดินเข้ามา มีคนที่มารออยู่แล้วก็มาก คนกำลังหลั่งไหลมา พระบิณฑบาต กำลังมาถึงก็มี ยังไม่มาก็มี แต่คนแน่นเพราะวันนั้นเขาถือเป็นวันรวมการเข้าพรรษา

อย่างนี้เป็นต้น มันก็เป็นอุปสรรคเรื่องกาลเวลา มันเป็น

จริงๆ นะ จะมาตามเวลาไม่ได้มันติด คือว่าไม่จำเป็นแล้วผมจะกลับวันพรุ่งนี้ ไม่กลับไม่ได้พรุ่งนี้ จะกลับมาให้ถึงนี้ให้ได้วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เลยมาค้างที่ขลุงนั่นเสียคืนหนึ่ง ๑๕ ค่ำตอนเช้าถึงได้ออกจากนั้น

เรื่องนิมิตนี้ผมไม่ค่อยเท่าไร นอกจากมันสำคัญจริงๆ ผมถึงจะยึดเอามาพิจารณา ถ้าธรรมดาๆ ที่มันเป็นในจิตนิดๆ ก็ไม่เป็นไร เท่าที่เด่นมากก็คือเกี่ยวกับเรื่องคนจะมาทำบุญทำทานนี้รู้สึกเด่น มันมาผ่าน จิตใจของคนกระแสของจิตมันเป็นเหมือนคลื่นอากาศอย่างไรไม่รู้นะ เหมือนคลื่นวิทยุออกอากาศ นี้เป็นไปตามนิสัยของคน แต่เราก็ไม่ค่อยจะไปสนใจกับเรื่องนิมิตอะไรมันหากเป็นความรู้แปลกๆ อย่างนี้ โดยเฉพาะแม่แก้วนี่เก่งมาก

อย่างนี้มันเกี่ยวกับเรื่องนิสัยของแต่ละคนๆ ไม่เกี่ยวกับเรื่องมรรคผลนิพพานนะ ไม่ใช่เป็นเรื่องของมัชฌิมาปฏิปทา เป็นพิเศษอันหนึ่งต่างหาก จึงไม่ควรสนใจ ตั้งหน้าประพฤติปฏิบัติให้ได้หลักได้เกณฑ์ และทุกวันนี้ด้านวัตถุกำลังเหยียบย่ำทำลายพระกรรมฐานเรานะให้พากันระมัดระวัง เพราะการอยู่ด้วยกันเป็นของไม่แน่นอน ต้องได้โยกได้ย้ายกันไปที่นั่นที่นี่ เวลาจะตั้งเป็นรากเป็นฐานในสถานที่ใดแล้วพากันไปยุ่งกับเรื่องการก่อการสร้างนะ ซึ่งเป็นการทำลายจิตตภาวนาอย่างยิ่ง ผมเห็นว่าเป็นภัยอย่างยิ่งสำหรับนักภาวนา เกี่ยวกับเรื่องการก่อสร้างนี้

เพราะฉะนั้นผมถึงได้ปิดเสมอวัดนี้ ใครจะมาสร้างให้ก็มา

ยุ่งไม่ว่าแต่เราสร้างเอง คนอื่นจะมาสร้างให้มันก็ยุ่ง มันเป็นภาระให้วุ่นอยู่นั่นละ สัมมากัมมันตะส่วนหยาบจนกลายเป็นสมุทัยแก่ธรรมอยู่ภายในจิตได้ เช่นการก่อสร้าง เป็นสาเหตุที่จะทำลายจิตใจได้ ตัวนี้สำคัญ สัมมากัมมันตะของประชาชนทั่วไปตามขั้นภูมิของเขาเป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่สำหรับพระแล้วเหล่านี้มิใช่สัมมากัมมันตะ เป็นการทำลายจิตตัวเอง เมื่อเป็นสิ่งที่ทำลายได้นั้นจะเรียกสัมมาได้ไง มันก็ผิดซิ

แม้แต่ในมหาขันธ์ท่านก็ยังเคยพูดไว้เขียนไว้ ผู้ประกอบความพากเพียรให้พึงสังเกตระมัดระวัง สถานที่ที่ควรไปไม่ควรไป สถานที่ควรอยู่ไม่ควรอยู่ สถานที่เช่นใดที่ควรอยู่ ที่ไม่ควรอยู่ เช่นไปตั้งสำนักหรือไปพักภาวนาอยู่ริมน้ำเป็นท่าน้ำ แม้ที่สุดต้นไม้ที่มีนกมีกามารุมกินมากๆ ก็ไม่เหมาะ สถานที่ท่านกำลังก่อสร้างหรือโบสถ์วิหารอะไรชำรุดทรุดโทรม กุฏิชำรุดทรุดโทรม ท่านกำลังก่อสร้างหรือสร้างอะไรก็ตาม สถานที่เช่นนั้นไม่ควรจะเข้าไปอยู่จะเข้าไปอาศัย เพราะเป็นการก่อกวนวุ่นวายแก่การปฏิบัติของตน ในมหาขันธ์ท่านพูดอย่างนี้

การอยู่กับสำนักนั้นสำนักนี้ในวงกรรมฐานเราก็ไม่เหมือนกัน ที่จะเข้มงวดกวดขันทางด้านจิตตภาวนานี้ต่างกันอยู่มาก เพราะส่วนมากมักจะเถลไถล เพราะฉะนั้นผมจึงวิตกวิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องว่าพระกรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่นนี่ ยังเขียนไว้ในปฏิปทาฯ เพราะกิเลสมีอยู่ในหัวใจแล้วต้องลืมตัวได้คนเรา ยิ่ง

เห็นเขาเคารพนับถือแล้วก็ลืมเนื้อลืมตัว ดินเหนียวติดหัวเข้าใจว่าตัวมีหงอนไปเสียนั่นละมันจะเสีย เราวิตกวิจารณ์มากกับคณะกรรมฐานเรา เช่น ไปกรุงเทพบ่อยๆ อย่างนี้ ถูกเขานิมนต์ไปกรุงเทพลืมเนื้อลืมตัวไปละซิ จิตใจไม่มีรากมีฐานมั่นคงมีทางเสียได้เอนไปได้ เมื่อเอนไปแล้วก็ล้มได้ เลยกลายเป็นเรื่องกรรมฐานหากินไป ถ้าหากจิตใจมีหลักมีฐานยังไงก็ไม่เป็น จะไปนอนอยู่ในกองสมบัติก็ไม่ติดไม่หลง ไม่พัวพัน ไม่ลืมเนื้อลืมตัว ที่เรื่องของกิเลสเต็มหัวใจนี้ยังไงก็ติด ยังไงก็ลืมเนื้อลืมตัวได้ ยิ่งมีคนเคารพนับถืออะไรก็ยิ่งเห่อเหมือนกับตัวมีหงอนไป นั่นละตรงที่มันจะเสีย

กรรมฐานอย่างแท้จริงตามเหตุของพระพุทธเจ้าและพระสาวกท่านดำเนินมา ต้องมีขาดเขินบกพร่อง กินอะไรก็เขียมๆ อย่างนั้น เกี่ยวกับเรื่องวัตถุนั่นเหมาะ แต่ภายในไม่บกพร่อง เรื่องความเพียรไม่บกพร่อง เต็มเม็ดเต็มหน่วย วัตถุกับปัจจัยไทยทานต่างๆ มีความบกพร่องเป็นธรรมดา นี่เหมาะสำหรับกรรมฐาน เราเคยอยู่แล้ว สี่หลังคาเรือนเราก็เคยอยู่ เจ็ดแปดหลังคาเรือนเราก็เคยอยู่ สิบสี่สิบห้าหลังคาเรือนเราเคยอยู่ จำนวนน้อยๆ นะ แม้แต่ไร่เขา ๒ ครอบครัว เราไปอาศัยชาวไร่เขา เราก็เคยอยู่ก็ไม่เห็นตาย เราไปหาเองนี่ เราจะไปเป็นอารมณ์กับอาหารเราจะไปหาที่เช่นนั้นได้เหรอ เราเป็นอารมณ์กับธรรม เรามุ่งมั่นต่อธรรมเราจึงไปหาที่อย่างนั้น

ลิ้นเรามันยาวมันกว้านเอานั่นเอานี่ได้มากๆ พุงมันก็โต

ถ้าอยู่บ้านใหญ่เมืองใหญ่มีผู้เคารพนับถือมาก คนทำบุญทำทานมาก ลิ้นมันก็ยาวท้องมันก็ใหญ่กินเท่าไรไม่มีพอ เพราะฉะนั้นจึงต้องหาวิธีดัดสันดานเจ้าของ ไปอยู่ในที่ขาดๆ เขินๆ เช่นนั้นให้เขาดัดสันดานช่วยเรา โดยลำพังเราไม่สามารถจะดัดสันดานเจ้าของได้ ต้องให้สิ่งเกี่ยวข้องสิ่งแวดล้อมดัดสันดานช่วย เราจึงไปหาอยู่ในที่เช่นนั้น

เมื่อไปอยู่ในที่เช่นนั้นแล้วเราไม่เคยเป็นอารมณ์กับอาหารการกิน แม้แต่ข้าวเปล่าๆ บางวันก็ไม่พอ แต่เราไม่ได้มาคิดว่าวันนี้อาหารไม่พอจะเป็นอารมณ์ ตั้งแต่เราอดมากี่วันเราก็ไม่เห็นตาย ได้กินอยู่ขนาดนี้แล้วจะตายก็ตายไปซิ ก็เรามาหาอย่างนี้นี่นา ให้เขาดัดช่วยนี่ว่าไง เจ้าของยังไม่สามารถดัด จะมาเกี่ยงเอาอะไรอีก

นี่วิธีแก้เจ้าของเคยทำ เคยอยู่มาแล้วทั้งนั้น อยู่ที่เช่นนั้นยิ่งเจริญดีจิตตภาวนา ฉันจังหันมีแต่ข้าวเปล่าๆ ข้าวเปล่าๆ บางวันก็ไม่อิ่ม แต่มันก็เหมาะแล้วเพราะเราหาที่อย่างนั้นนี่ เวลาภาวนานั่นตอนมันเห็นฤทธิ์กันตรงนั้นนะ นั่งภาวนานี่เป็นหัวตอแน่วเลย จิตไม่วุ่นวายธาตุขันธ์ก็ไม่ทับ ความง่วงเหงาหาวนอนไม่มารบกวน ฉันแต่ข้าวเปล่าๆ นี่ ความง่วงเหงาหาวนอนไม่กวน ถึงฉันอิ่มก็ตามก็ไม่เห็นกวน มันเป็นเพราะกับผมว่านะ

คือได้ลองทุกอย่างๆ ถ้าหากเราฉันธรรมดามีกับมีอะไรๆ แล้วฉันมากเท่าไรก็ยิ่งง่วงมาก...นอน ภาวนานี่คอยแต่จะง่วง เอ๊ะ

ทำไมเป็นอย่างนี้ มีแต่ข้าวเปล่าๆ ฉันอิ่มก็ไม่เห็นง่วง มีก็พอรู้สึกนิดๆ เท่านั้นละ ฉันน้อยๆ ก็ยิ่งไม่ง่วง ไม่ฉันเลยมันก็ยิ่งไม่ง่วง นี่เราหาที่เช่นนั้น เราไม่ได้ตำหนิติเตียนกับเรื่องอาหารว่ามีมากมีน้อย เพราะเราไปหาเองนี่ เรียกว่ามือเขียนมือลบ เขียนด้วยมือลบด้วยมืออย่างนี้ ต้นกับปลายต้องตรงกัน

ปฏิปทาเช่นอย่างที่ผมปฏิบัติมานี้ สำหรับนิสัยผมเองต้องเป็นปฏิปทาอดอยากไม่ได้สมบูรณ์ เราไม่หานี่ความสมบูรณ์ เราหาอย่างนั้น เรื่องอะไรๆ จะขาดตกบกพร่องขาดไปซิไม่ได้เป็นอารมณ์เลย แต่เรื่องความพากเพียรทางด้านจิตใจนี้จะขาดไปไม่ได้ จิตมันแน่วอยู่ตรงนี้มันจ่อๆ อยู่ตรงนี้ไม่ได้จ่อที่อื่น แล้วเวลาจะได้สติสตังหรือได้อุบายต่างๆ เหล่านี้ก็ได้ด้วยสถานที่เหล่านั้นที่เราหาเองนั้นมากกว่า กับที่เอาเป็นเอาตายเข้าว่า

มีอยู่ ๒ อย่าง เช่นตอนเอาเป็นเอาตายเข้าว่า ความหมายคือนั่งตลอดรุ่ง ฟาดมันตลอดรุ่งให้มันเห็น เราอดอาหารจนเดินโซซัดโซเซจะหกจะล้มมันก็ได้อุบาย แต่เป็นที่หนึ่งก็คือนั่งแบบเอาเข้าตะแลงแกงเลย ไม่ถึงเวลาไม่ยอมให้มันลุก อันนี้เป็นที่หนึ่งสำหรับผมเอง นิสัยเรามันหยาบถ้าไม่ทำอย่างนี้มันไม่ได้ ไม่เหมาะกับเจ้าของเองซึ่งเป็นนิสัยหยาบ ถ้าทำอย่างนั้นแล้วถึงใจการทำถึงใจผลที่ปรากฏขึ้นมาถึงใจทุกอย่างเลย หาที่ต้องติไม่ได้ ถ้าลงวันไหนได้ทุ่มลงไปขนาดนั้นแล้วได้ความอัศจรรย์ทุกคืนไม่มีพลาดเลย

พูดถึงเรื่องสกลนคร ไปอยู่ตามพวกบ้านป่าๆ เขาๆ ไปภาวนา ไปทางไหนก็เหมือนกันไปหาอยู่อย่างนั้นนะ บ้านไหนบ้านใหญ่ๆ มีคนมาเคารพนับถือมากหลั่งไหลมาหาเรา โอ๊ย บ้านนี้อยู่ไม่ได้ นึกในใจ คนกวนไม่ได้ภาวนา

จึงบอกให้ปรับใจให้ดีๆ ถึงได้บอกเสมอ อันใดที่ควรจะรู้จะเห็นมันจะเห็นหมดนั่นแหละ ไม่มีอะไรที่จะกว้างขวางลึกซึ้งสุขุมมากยิ่งกว่าใจที่จะรู้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย มันแค่รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสเท่านั้น มันวงแคบๆ นอกจากนั้นไปแล้วมันไม่ได้เรื่อง แต่ใจนี้เป็นสิ่งที่พิสดารมากทีเดียว ไม่มีอะไรเกินใจเรื่องพิสดาร เวลามันโง่ก็โง่อย่างพิสดาร เวลามันฉลาดก็ฉลาดอย่างพิสดาร เวลามันโง่อย่างพิสดารมันก็ยังอวดฉลาดอย่างพิสดาร แต่เวลาฉลาดอย่างพิสดารให้เต็มที่แล้วไม่อยากอวด ผิดกันเท่านั้นแหละ เพราะความอยากก็เป็นกิเลส กิเลสพังไปแล้วเอาอะไรมาอยาก ยังเหลือแต่ความจริงล้วนๆ เท่านั้น ค่าที่เขาติกับค่าที่เขาชมมีน้ำหนักเท่ากัน ไม่มีอะไรเกินกัน มากกว่ากัน ถ้าไม่ใช่กิเลสเป็นผู้พาเสกพาสรร ธรรมท่านไม่เสก วางไว้ตามความจริง

มหากษัตริย์วัฏจักร

๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗

มหากษัตริย์วัฏจักร

เราทุก ๆ รูปหวังที่จะทำตนให้มีคุณค่าเหนือกิเลสอันเป็นของต่ำทรามทั้งหลาย ด้วยธรรมของพระพุทธเจ้าอันเป็นของประเสริฐ ฉะนั้นการประกอบความพากเพียรของผู้ต้องการสารคุณแก่ตนโดยลำดับ จึงต้องได้ใช้ความพยายาม เพราะกิเลสนี้ฝังใจมานานนับไม่ได้แล้ว จนคล่องตัวไม่ได้มีฝืนอะไรกับเรา แต่เราจะแก้จะถอดจะถอนมันต้องใช้ความฝืนกันอย่างเต็มที่ เพราะมันเหนียวดึงไม่ขาด ฝืนดึงจนแทบล้มแทบตาย ก็เพราะมันเหนียวมันแน่น ถ้าเป็นของดึงง่าย ๆ เหมือนเส้นหญ้ามันก็ไม่ยาก ขาดสะบั้นไปทันทีทันใดที่ดึงนั่นแหละ แต่นี่มันเหนียวแน่นมั่นคงยิ่งกว่าสิ่งใด ในสามแดนโลกธาตุนี้มีสิ่งนี้เป็นสิ่งที่เหนียวแน่นมั่นคงมากทีเดียวในหัวใจของสัตว์ และเป็นสิ่งที่กล่อมสัตว์ได้อย่างสนิทใจตายใจ

ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรื่นเริงบันเทิง ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายทุกข์ความลำบากชักจูงไปได้ทั้งนั้นเหมือนสัตว์ตัวหนึ่ง เพราะมันแหลมคมมากถึงขนาดสัตวโลกไม่รู้สึกตัวเลย มันถึงได้จูงเราเหมือนจูงวัวจูงควาย กิเลสจูงพวกเราไม่ผิดอะไรกับเราจูงวัวจูงควายไปใช้ไปสอยหรือเอาไปฆ่า ไม่รู้ตัวเลย กัดหญ้าไปเรื่อยอย่างนั้น นี่ก็

เพลินไปเรื่อย ทุกข์ก็ทุกข์ไปตามเพลงของกิเลส พอใจเป็นไปตามเพลงของมันทั้งนั้น จึงเปรียบเหมือนกับสัตว์ตัวหนึ่งนั่นแหละ

ต้องขออภัยอย่าว่าผมพูดหยาบนะ เรื่องของกิเลสที่มันจูงเรานั้นมันหยาบ จึงต้องพูดถึงเรื่องความหยาบของมัน และพูดถึงเรื่องความโง่ของเราที่ถูกกล่อมจากมันนั้นว่าเป็นเช่นไรบ้าง มันเป็นอย่างนั้นจริงๆ แต่ก่อนผมก็ไม่ได้คิดได้อ่านอะไรนักเรื่องเหล่านี้ แต่ทุกวันนี้มันเป็นแล้วอย่างนั้น เป็นไปตั้งแต่เรายังไม่รู้ไม่เห็น เมื่อได้ปรากฏขึ้นมาแล้วตามหลักความจริงของมัน ที่มันแสดงต่อจิตใจของเราอย่างไรบ้าง ทำไมจะพูดไม่ได้

เพราะสิ่งนี้เป็นโทษแท้ๆ เป็นสิ่งที่ควรสะดุดใจอย่างมาก ทำไมเราจะไม่คิดไม่ค้นขุดคุ้ยขึ้นมาดูมัน เพื่อแก้ไขเพื่อถอดถอนเต็มสติกำลังความสามารถของเรา และทำไมเราจึงจะไม่ประกาศให้เพื่อนฝูงอันเดียวกันฟัง ซึ่งก็ตกอยู่ในห้วงแห่งกองทุกข์เพราะมันบีบบังคับเช่นเดียวกัน จะไม่แสดงได้อย่างไร ต้องแสดง นี่ในฐานะเป็นอาจารย์ของหมู่เพื่อน ที่เสกสรรให้เป็นครูเป็นอาจารย์ต่างองค์ก็มาเองๆ ก็จำต้องได้พูด เพราะเล็งเห็นเจตนาของเพื่อนฝูงที่มา เพราะฉะนั้นจงอย่าได้นอนใจ

อย่าเข้าใจว่าสิ่งที่เป็นอธรรม อันเป็นข้าศึกลบล้างธรรมความประเสริฐของพระพุทธเจ้านี้จะพาเราวิเศษวิโสประการใด มันจูงเราเหมือนกับเราจูงสัตว์ไปนั่นแหละ จะพามันไปสวรรค์นิพพานที่ไหน จูงสัตว์อย่างมากก็จูงไปกินหญ้า มากกว่านั้นก็จูง

เข้าคราดเข้าไถเข้าลากเข้าเข็นภาระหนักต่างๆ และนอกจากนั้นก็จูงไปฆ่าเท่านั้น กิเลสจูงสัตวโลกก็จูงแบบเดียวกันนี่แหละ มันไม่ได้จูงไปสวรรค์นิพพานให้วิเศษวิโสพ้นโลกพ้นสงสารไปไหนเลย มันจูงไปแบบเดียวกันกับคนจูงสัตว์ไปในที่ต่างๆ และไปด้วยเหตุผลที่ต้องการต่างๆ นั่นแหละ เรื่องของมันมีเท่านั้น จงพากันหนักแน่นมั่นคง

เชื่อกิเลสเราเชื่อมานานแล้วผลก็เป็นดังที่รู้ๆ เห็นๆ กันอยู่นี้ ไม่มีใครจะดีวิเศษวิโสได้รับความสุขความสบายอะไร เพราะความเชื่อกิเลสและทำตามกิเลส ซึ่งเป็นฝ่ายอธรรมลบล้างศาสนธรรม เราบวชมานี้เราเชื่อพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ถึงกับเปล่งวาจาออกมาว่า **พุทฺธํ ธมฺมํ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ** ตั้งแต่ขณะบวชทีแรก ขอให้สรณะทั้งสามนี้ฝังใจความพากเพียรจะค่อยเป็นไป กิเลสมันจะเหนียวแน่นมั่นคงขนาดไหนก็สู้ธรรมะไม่ได้ เพราะธรรมะเหนือนั้น เมื่อเราคว้าถูกเครื่องมือที่จะปราบกิเลสแต่ละประเภทๆ มาใช้ เราจะต้องปราบได้เรียบราบภายในจิตใจ เวลานี้เราคว้าเครื่องมือไม่ถูก แม้แต่รักษาศีลก็ด่างๆ พร้อยๆ

อุบายวิธีการที่จะทำสมาธิให้เกิดก็ล้มลุกคลุกคลาน นี่เรียกว่าเราจับเครื่องมือที่เหมาะสมซึ่งจะทำให้จิตสงบนั้นไม่ถูก จิตจึงสงบไม่ได้ ถึงจับถูกก็จับประเดี๋ยวประด๋าวแล้วให้หลุดไม้หลุดมือไปเสีย นี่มันก็สงบไม่ได้ และจับมาแล้วก็มือไม้อ่อนเปียก

ไปหมดเสียแล้วให้เครื่องมือนั้นหลุดไม้หลุดมือไปเสีย กิเลสเอาไปถลุงหมดดวงใจดวงนั้นอย่างนี้เสีย มันก็เป็นสมาธิขึ้นมาไม่ได้ ทั้งๆ ที่ธรรมนั้นคือเครื่องปราบสิ่งฟุ้งซ่านรำคาญภายในจิตใจ เพื่อให้เกิดความสงบสุขขึ้นมาภายในใจนั่นแล แต่มันก็จับไม่ถูกใช้ไม่เหมาะใช้ไม่ถูกเสีย

คำที่ท่านว่าปัญญาก็เหมือนกัน นั้นยิ่งลึกซึ้ง อุบายวิธีการที่จะทำให้เกิดปัญญาก็เป็นอุบายวิธีการมีความหนักแน่นมั่นคงเช่นเดียวกับเราจะทำสมาธิให้เกิด เมื่อถึงขั้นปัญญาที่ควรจะเกิดเราต้องเป็นผู้นำหน้าก่อน ด้วยการพินิจพิจารณาพาค้นพาคิดฉุดลากออกไปหาแง่ต่างๆ หาเหตุหาผลหาเรื่องราวต่างๆ มาคิดขึ้นปรุงขึ้นตกแต่งขึ้น แล้วยอกย้อนถาม ตั้งปัญหาถามตัวเองอยู่เสมอกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เคยสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมามากน้อยตั้งปัญหาถามกันไปเรื่อยๆ แล้วจะได้อุบายออกมาเป็นลำดับลำดา

จนกระทั่งปัญญาเริ่มปรากฏตัวขึ้นมาในหลักสมาธิภาวนาดังท่านสอนไว้ว่าภาวนามยปัญญาแล้ว นั่นละที่นี่ถ้าเป็นรถก็เริ่มไหวตัวออกสู่ทางอันราบรื่นและรวดเร็วเป็นลำดับไป ปัญญาเมื่อได้เห็นคุณค่าของตัวเองที่คิดค้นขึ้นมาได้แล้ว ทีนี้จะเริ่มแตกแขนงไปเรื่อยๆ นี่ท่านเรียกว่าภาวนามยปัญญา ปัญญาประเภทนี้จะไปเรียนจากผู้ใดไม่ได้ แม้จากครูบาอาจารย์ก็ได้เพียงเป็นเงื่อนเป็นเค้าเล็กๆ น้อยๆ ไม่ใช่ได้เป็นเนื้อเป็นหนังเหมือนเราผลิตขึ้นมาภายในตัวของเราเอง ท่านจะหยิบยื่นให้ถ้าเป็นไม้ก็

ไม้ทั้งดุ้น ฟืนก็ฟืนทั้งท่อน อะไรๆ ก็ทั้งดุ้นๆ พอให้เราได้จับอันนั้นแล้วไต่เต้าไปตามนั้น แยกแขนงไปตามส่วนต่างๆ ของปัญญาที่ท่านแสดงไว้ทั้งดุ้นนั้น จนกลายเป็นสมบัติของตัวคือปัญญาของตัวเอง เกิดขึ้นเองภายในใจของตัว นั่นแหละปัญญาถึงจะก้าวเดิน

เมื่อปัญญานี้เริ่มก้าวเดินแล้ววัฏวนนี้จะไหวตัวละที่นี่ ร้อนรนกระวนกระวายหาทางหลีกทางเลี่ยง หาทางหลบหลีกปลีกตัว หาทางต่อสู้ สู้ไม่ได้ก็บรรลัยไปละที่นี่เมื่อปัญญาขั้นนี้เกิดขึ้น ปัญญาขั้นนี้ผลิตขึ้นเอง ใจทั้งดวงซึ่งเป็นที่บรรจุของกิเลส เป็นโรงงานของกิเลสมานานแสนนาน ได้เริ่มกลายเป็นโรงงานของธรรม ผลิตธรรม มีสติปัญญาเป็นต้นขึ้นมาแล้ว ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เริ่มปรากฏขึ้นในจุดเดียวกันหมด เป็นโรงงานอันสำคัญๆ แล้วก็นำออกปราบกิเลส ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจดวงเดียวกันนั้น ให้หมดไปโดยลำดับ ราบเรียบไปโดยลำดับ จนถึงปัญญาอัตโนมัติ นี่เป็นโรงงานขึ้นมาโดยไม่มีเจตนาที่จะปรุงจะแต่ง ไม่มีเจตนาที่ตั้งใจจะทำงาน เพราะธรรมชาตินั้นทำเองท่านจึงเรียกว่าอัตโนมัติ

เมื่อถึงขั้นนี้แล้วกิเลสต้องร้อน ร้อนไปโดยลำดับ และแน่ใจต่อความพ้นทุกข์ หากแน่อยู่ภายในใจของผู้นั้นแล เพราะความอาจหาญมันเป็นขึ้นเอง นักต่อสู้ซึ่งไม่เคยมีในใจเลยเป็นขึ้นเอง คำว่านักต่อสู้นี้ คือสู้ไม่ถอย ไม่ลดละไม่ท้อถอย ไม่มีคำว่า

อำนาจวาสนาน้อย ไม่มีคำว่าโง่ทั้งๆ ที่ยังโง่ต่อกิเลสบางประเภทอยู่นั่นแล แต่ไม่ได้ว่าโง่มีแต่จะเอาท่าเดียว

เมื่อถึงปัญญาขั้นอัตโนมัติ ขั้นภาวนามยปัญญาล้วนๆ แล้ว จะเป็นขึ้นภายในจิตใจตลอดเวลา ไม่ว่ายืนว่าเดินว่านั่งว่านอน ไม่ว่าจะสัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งใด ปัญญาจะดีดขึ้นมาทันทีๆ กับสิ่งสัมผัสนั้น และนำสิ่งที่เคยสัมผัสหรืออารมณ์ต่างๆ ซึ่งเคยสัมผัสสัมพันธ์มาแล้ว เอามาถลุงกันให้ได้เหตุได้ผล ให้กิเลสที่แทรกอยู่ภายในนั้นแตกกระจายออกไปโดยลำดับลำดา ดังที่เคยพูดให้ฟัง ย่นเข้ามาๆ นั้น

ผมเทศน์นี้เทศน์อะไรบางท่านก็อาจจะเข้าใจ เพราะมีบางท่านถามเหมือนกันว่า ทำไมท่านอาจารย์ไม่เทศน์เรื่องอวิชชาปัจจยาการเสียที ว่างั้น ก็ไม่ทราบว่าจะให้ผมอธิบายอะไรให้ฟังเพราะผู้นั้นก็ไม่เข้าใจปัจจยาการ และไม่เคยพิจารณาปัจจยาการว่าเป็นอย่างไร และไม่เคยทำลายปัจจยาการนั้นด้วยวิธีการใดเลยเราก็ไม่ทราบว่าจะพูดอย่างไร ก็เลยรวมยอดเอาเลยว่า ก็เทศน์ทุกวันนี้เฉพาะอย่างยิ่งเทศน์สอนพระ เทศน์แต่เรื่องปัจจยาการอวิชชาปัจจยาทั้งนั้นๆ เป็นแต่เพียงว่าไม่บอกว่านี้คืออวิชชาเท่านั้น มันก็เป็นอย่างนั้นอวิชชา

เทศน์ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องของอวิชชาตั้งแต่กว้างเข้าไปๆ กิ่งก้านสาขาของอวิชชาก็เคยบอก บริษัทบริวารของอวิชชาก็เคยบอก ทางเดินของอวิชชาออกมา ผลิตบริษัทบริวารออกมา

ทางตาทางหูทางจมูกทางลิ้นทางกาย ออกสู่รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส กว้านผลรายได้เข้ามาสู่ใจ คือมหากษัตริย์วัฏจักรนั้นก็พูดหมดแล้ว

เพราะฉะนั้นปัญญาจึงต้องตามต้อนไปทุกแง่ทุกมุมทุกแห่งทุกหน ที่สิ่งเหล่านี้ธรรมชาติเหล่านี้ไปแทรกไปซ้อนอยู่ในสถานที่ใด ทำลายกันด้วยความรู้จริงเห็นจริง แล้วปล่อยวางเข้ามาๆ ความยึดมั่นถือมั่นหดตัวเข้ามาจนกระทั่งถึงธาตุถึงขันธ์ ซึ่งอวิชชามันแทรกมันซ้อนมันยึดมันถืออยู่ ความยึดถือนี้ก็เป็นกิ่งก้านของอวิชชานั่นละพาให้เป็นไป จนกระทั่งรู้เท่าทันโดยลำดับลำดาก็ปล่อยเข้าไปๆ จนถึงตัวอวิชชาแท้ก็เคยพูดแล้ว นั่นละตัวปัจจยาการแท้ จึงพังทลายกันแหลกไปหมด **อวิชฺชายเตวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ** อะไรๆ ก็ตามพออวิชชาดับเท่านั้นมันดับไปพร้อมๆ กันหมด

ที่ท่านแสดงไว้ว่า **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขาร–ปจฺจยา วิญฺญาณํ** เราอย่าเข้าใจว่าอวิชชาทำงาน มันจะค่อยทำไปโดยลำดับลำดาอย่างนั้นนะ เหมือนกับเราหยดน้ำมันเชื้อเพลิงไว้ตรงนี้ดูซิ นี่จุดใหญ่ นั่นเป็นจุดเล็กๆ รอบจุดใหญ่ของน้ำมันเชื้อเพลิงนั้น พอจ่อเข้าไปนี่ พึบพร้อมกันหมดทีเดียวเลย แต่เบื้องต้นมันก็ไหม้น้ำมันที่จุดใหญ่คืออวิชชานี้ก่อน แต่ในขณะเดียวกันมันก็ไปพร้อมๆ กัน ท่านว่า **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขาร–ปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูป** ไม่ใช่อวิชชานี้จะ

หมุนอันนี้แล้วไปหมุนอันนั้น แล้วไปหมุนอันโน้นๆ

ในภาคปฏิบัติไม่ได้เป็นอย่างนั้นนะ คืออวิชชานี่เป็นเครื่องหมุน ทั้งสังขาร ทั้งวิญญาณ ทั้งนามรูป ทั้งอายตนะ ว่าอย่างนั้นพูดง่ายๆ มีอวิชชานี้เป็นผู้หมุนทั้งนั้น หลักความจริงแล้วมันไม่ได้เรียงลำดับลำดาอย่างที่เขียนไว้ในนั้นนะ ท่านเขียนถ้าเขียนซ้ำกันมันก็อ่านไม่ออก ท่านต้องเขียนเรียงลำดับลำดาเป็นกิริยาของอวิชชาทำงานว่าไปอย่างนั้น แต่เวลาความจริงแล้วมันพร้อมกันหมด **อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ** คือแต่ละอย่างๆ นี้ทำงานพร้อมกันหมด คือมีอวิชชาเท่านั้นหรือทั้งนั้นเป็นผู้หมุน ปัจจยาๆ มันหมุน พออวิชชาดับดวงเดียว ทีนี้ก็ **อวิชฺชายเตฺวว อเสส-วิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ** คือดับพร้อมกันหมดไม่มีอะไรเหลือเลย นั่นมันก็พร้อมกันเช่นเดียวกัน **นิโรโธ โหติ** นี่เป็นหลักธรรมชาติแห่งการปฏิบัติเป็นอย่างนี้

ไม่ใช่จะค่อยไล่ค่อยเรียงไปตามนั้น แล้วไปฆ่าปัจจัยนั้นแล้วไปฆ่าปัจจัยนี้ที่มันหมุนอวิชชาให้เกิดสังขาร หมุนสังขารให้เกิดวิญญาณ ให้เกิดนามรูป ให้เกิดสฬายตนะอะไรๆ สัมผัสสัมพันธ์กันไปเรื่อยๆ อย่างนั้น ไปฆ่าอย่างนั้นตาย วันยังค่ำหาอวิชชาไม่เจอ มีแต่จะรำยมนต์บ่นเพ้ออยู่อย่างนั้นนะ หาความจริงจะไม่เจอ เพราะฉะนั้นจึงต้องปฏิบัติอย่างที่ว่านี้ นี่คือหลักธรรมชาติหลักความจริง ที่จะให้อวิชชานี้ดับจริงๆ พิจารณา

อย่างนี้

นี่เทศน์อวิชชาทั้งนั้นนะไม่ได้เทศน์อะไร หลักของการปฏิบัติต่อกิเลสประเภทต่าง ๆ จนกระทั่งเข้าถึงอวิชชา ปฏิบัติอย่างนี้ อย่างที่เทศน์มาแล้วไม่รู้กี่ครั้งกี่หน มันม้วนเสื่อลงไปตรงนั้นแล้วม้วนเสื่อหมด เหมือนเราถอนต้นไม้ จำเป็นอะไรจะต้องไปนับดอกนับใบ ไปตัดกิ่งตัดก้านมัน พอถอนรากแก้วมันพรวดขึ้นมาเท่านั้น กิ่งไหนก้านไหนแม้จะมีดอกใบดกหนา ผลดกหนาขนาดไหนก็ตาม มันเรียบวุธตายไปด้วยกันหมด นั่นมันอย่างเดียวกันนั่นแหละ

จึงขอให้ทุก ๆ ท่านจงตั้งใจประพฤติปฏิบัติ ให้เห็นความวิเศษวิโสของธรรม ซึ่งพร้อมที่จะเกิดภายในใจเสมอ เวลานี้มีแต่กิเลสออกหน้าออกตา ทุกกิริยามารยาท ทุกอาการแห่งความเคลื่อนไหวของใจ เราไม่ทันมันซิ มีแต่มันออกหน้าออกตา จิตทั้งดวงกลายเป็นเวทีของมันเต้นรำไปหมด ธรรมะก้าวไม่ออก นี่มันจะไม่ทุกข์อย่างไร เมื่อมีแต่กิเลสเต้นรำขยี้ขยำอยู่ภายในจิตใจตลอดเวลา หาความวิเศษศักดิ์สิทธิ์ที่ไหนในตัวของเรา เมื่อธรรมได้ก้าวออกไปดังที่ได้กล่าวนี้ นับวันจะปรากฏความวิเศษศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาในตัวเองโดยไม่ต้องเสกสรรปั้นยอ ใครก็ตามจะภูมิใจแน่ใจมั่นใจเข้าโดยลำดับลำดาภายในใจนี่แหละ เพราะฉะนั้นจึงขอให้ทุก ๆ ท่านตั้งอกตั้งใจ อย่าได้ท้อถอยอ่อนแอ

การมั่วการสุมกันไม่ใช่ทางของสมณะ ถึงเวลาที่จะมาฉัน

น้ำร้อนน้ำชาก็ให้มาด้วยความมีสติ เป็นผู้มีความเพียร อย่ามาคุยกันเรื่องนั่นเรื่องนี้โม้นั่นโม้นี้ อันเรื่องเหล่านี้โลกเขาก็มีอยู่แล้วไม่เห็นวิเศษอะไร มองดูกิริยาท่าทางให้มันงามตาเบาใจสักหน่อย อย่าให้มันสะดุดตาสะดุดหูเลย นี่มันมักเป็นอย่างนั้น ถ้าว่าเสียงก็ไม่ออมปากเลยละ เสียงคนมีสติเสียงคนไม่มีสติมันก็รู้แน่ะ มันก็บอกในจุดนั้น กิริยาท่าทางการแสดงออกมีสติหรือไม่มีสติมันก็รู้ ทำไมจะไม่รู้ ก็เรื่องกิเลสกับใจ ธรรมกับใจ มันสัมผัสสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลาไม่รู้ได้อย่างไร มันทนไม่ได้ต้องรู้ นี่ซิที่เป็นข้อหนักใจกับหมู่กับเพื่อน เผลอให้มันต่อยอยู่เรื่อยๆ น่าอิดหนาระอาใจ

สิ่งหยาบๆ บางอย่างพูดแล้วไม่รู้เรื่อง อย่างนี้ก็มี มันยิ่งส่อเข้าไปถึงความละเอียดของกิเลส จะแก้มันได้ยังไง เพียงหยาบๆ เท่านี้ก็ไม่ได้

จึงต้องได้ฝึกได้ซ้อมเข้าไปทุกกิริยาอาการที่แสดงออก ให้มันทันกับเหตุการณ์เสมอ นั่นแหละปัญญาอันนี้แหละ จะก้าวเข้าไปสู่ปัญญาอัตโนมัติที่แหลมคมที่สุด ปราบกิเลสเรียบราบไป ไปตั้งแต่การฝึกการซ้อมการพินิจพิจารณาค้นคว้าล้มลุกคลุกคลานนี่แหละ เอาให้จริงให้จังนะ

เอาละพูดเท่านี้ เหนื่อยแล้ว วันนี้พูดมากไม่ค่อยได้ พูดแค่นี้ก็เอาละ

พูดท้ายเทศน์

เหนื่อย คิดดูแขกคนมากก็สงสาร ดูซิจะทำไง เขามาเพื่อเรา ถ้าเราไม่ตายก็ยังดี เขาไม่ได้มาเพื่อทำลายเรา เพราะฉะนั้นเรา ควรรับเราก็รับ รับคนละเล็กละน้อย ไม่ควรรับเราก็ไม่รับ เพราะดู อยู่ในตัวเสมอ มันควรไม่ควรมันบอกอยู่ในตัวนั่นแหละ

นี่ปีนี้มากนะพระนะ อย่าให้มันโลเลนะ ตั้งหน้าตั้งตา ประพฤติปฏิบัติ ใครจะใช้อุบายความเพียรวิธีใดก็เอา ทำลงไป เถอะในวงสัจธรรมไม่ผิดหรอก

วันนี้ก็เหนื่อยหอบไปละ นี่แหละมันเป็นของมันอยู่ในนี้ ต้องได้ระวัง คนก็มาก..แน่น ช่วงนี้หยุดหลายวันเสียด้วยแน่นไป หมด นี่ถ้าเราไม่เข้มงวดกวดขันมันยิ่งจะเลอะๆ เทอะๆ กว่านี้ มากกว่านี้ เลอะๆ เทอะๆ กว่านี้ ก็เพราะว่าเขาไม่มีคัมภีร์วินัย ถึงเข้ามาปฏิบัติศีลธรรมก็ต้องเอานิสัยเดิมมาใช้อยู่นั้น เปิดเทปก็ ได้เตือนนี่ มันใครเปิดเทปทางโน้นเสียงมันลั่นนักนี่ อยู่กุฏินี้ก็ ได้ยิน ผมได้ยินจริงๆ นี่ เสียงตรงนั้นๆ วันหลังมาก็จี้เอาๆ ผู้อื่น ที่นั่งภาวนาอยู่มันก็กวนเขาซิ จะเอาถ้อยเอาความจากเสียง นั้น ก็ไม่ได้ เพราะเสียงมีเพียงมากระทบกระเทือนไม่ได้ถ้อยได้ความ อะไรนี่ ถ้าผู้ตั้งใจฟังมันก็ได้ถ้อยได้ความ แต่ผู้อยู่ห่างๆ นั้นซิ ได้ยินแต่เสียงโว้กเว้กๆ มากระทบใจ นี่ก็ต้องเตือน

ต่อจากนั้นก็ดุเอาพวกมารุมคุยกับพระ ก็ดุเอาซิ ไล่หนี เดี๋ยวนั้นเลย ไปเยี่ยมกันตามกุฏิก็เหมือนกัน ไม่ได้นะ มีแขก

คนมาญาติโยมมาให้มาที่ศาลา มาต้อนรับนี่ เคยเห็นความเสียมามากแล้วเรื่องเหล่านี้ คุยกันตามกุฏิอะไรๆ ยุ่งกันไปหมด มีอะไรก็ให้มาคุยกันที่ศาลานี่ ต้อนรับเขาที่นี่ อย่าไปคุยมั่วสุมกันที่กุฏินะ การปกครองหมู่เพื่อนนั้นหนักเล่นเมื่อไร ไม่ใช่ของเล่น เพื่อจะให้เป็นความดีงามนั่นแหละ เข้มงวดกวดขันก็เพื่อความดี ไม่ใช่เพื่อความเสียนี่

นี่ก็เคยไป อย่างที่เราเห็นแหละ ไปกุฏิไหนเสียงลั่น ตามในวัดในเมืองในบ้านที่ไหน แม้แต่วัดกรรมฐานก็เป็นไปได้ แต่วัดเราจะมาทำอย่างนั้นไม่ได้ ลืมเนื้อลืมตัวพระก็ดี ประชาชนที่มาเกี่ยวข้องกับพระก็ลืมเนื้อลืมตัว ต่างคนต่างลืมเนื้อลืมตัว บวกกันเข้าจะเป็นผลอย่างไรขึ้นมา อันนี้ก็จารีตประเพณีของพระของโยมที่ต้อนรับกันด้วยความจำเป็นเท่านั้นก็ให้จากกันไป มาพูดร่ำรี่ร่ำไรกันซ้ำๆ ซากๆ เรื่องนั้นเรื่องนี้ให้ยุ่งไปหมด อย่างนั้นไม่เอานะ

เดี๋ยวนี้มันลดลงขนาดนั้นนะ ขนาดที่จะตอบจดหมายก็ต้องถือว่าเป็นการเป็นงานหนักหนาจริงๆ แล้วเดี๋ยวนี้ จดหมายมาถึงหน้ากระดาษแล้วผมไม่ได้อ่านเลย ตามันก็ฝ้าฟางไปหมด พออ่านไปๆ ฝ้าฟางเข้าไปจนไม่มองเห็น แล้วความคิดความปรุงของจิตไปตามจดหมายก็ต้องใช้ความคิด ไม่งั้นเข้าใจได้อย่างไร ก็ขีดน้ำหมึกไว้เฉยๆ เราเป็นผู้ให้ความหมายเอาเอง เขียนว่าอย่างไรล่ะ นั่นก็ต้องใช้ความปรุงบ้างซิ มันก็เหนื่อย เมื่อก่อนก็ไม่เป็น นี่เวลามันชำรุดแล้ว อะไรผ่านนิดหนึ่งๆ ก็พลอยแต่จะล้ม เหมือนเส้นหญ้านี่ ถูกลมพัดนิดหนึ่งก็เอนๆ ลู่ไปทางนั้น

ลู่ไปทางนี้ ทั้งๆ ที่ลมไม่ได้รุนแรงอะไรนัก นี่ก็เหมือนกัน งานแบบนี้เป็นงานที่เคยทำมาแล้วทั้งนั้น แต่มาถึงระยะนี้แล้วมันเป็นยังไง มันเลยถือว่าเป็นงานที่หนักมากกว่าที่แล้ว

ต่อไปการสอนผู้สอนคนก็จะลดลงไปเหมือนกันกับสอนพระสอนเณร อยู่โดยลำพังก็เหมือนรถเอาเข้าโรงซ่อมไว้อย่างนั้นละ มีแต่ซ่อม หากขี่ไม่ได้อย่างว่า สุดท้ายก็ทิ้งตูม ก็เรื่องความจริงมันเป็นอย่างนั้น เราก็พูดตามความจริง โลกนี้เป็นอย่างนี้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นจึงให้เรียนความจริงให้มันรู้เสียตั้งแต่ต้นทางที่ยังไม่ตายนี่ ถึงวาระมันจะเป็นมันก็ต้องเป็นไปตามที่ธรรมบอกไว้ทุกสิ่งทุกอย่าง มันก็หายห่วงหายหวง **อนาลโย** เสียตั้งแต่ยังไม่ตาย ปล่อยกันไว้แล้วตั้งแต่ยังไม่ตาย เพียงความรับผิดชอบยังมีต่อกันอยู่เท่านั้น แสนสบาย

เอ๊ ผมได้อ่านหนังสือเล่มหนึ่งที่ใครเขียนอยู่งานศพท่านมหาปิ่น ราชบุรีน่ะ อย่างนั้นซิเอาผมไปอ้างนะ ว่าผมเป็นคนว่านรกมีอยู่เพียงภายในใจเท่านั้น ในนั้นดูปฏิเสธนรกข้างนอกปรภพนี่ จะว่ายังไง ผมได้อ่านแล้วนะ เพราะฉะนั้นถึงได้จับจุดนี้ไว้ อย่างนี้แหละคน มีครูบาอาจารย์อะไรที่เป็นที่เคารพเลื่อมใสของคนแล้ว ไอ้เรากำลังคึกคะนองเอาความเห็นของเราเข้าไปใส่ปุ๊บ อาศัยอำนาจของครูบาอาจารย์อย่างนี้แหละ มันแทรกกันอย่างนี้แหละจะทำยังไง ผมไม่เคยพูด ท่านทั้งหลายเคยได้ยินไหมเรื่องลบล้างนรกสวรรค์อะไรนี่ ผมเทิดทูนพระพุทธเจ้าเสียจน

หัวใจขาดผมยอมให้ขาดไปเลย ที่พระองค์ทรงแสดงไว้แล้วนั้น ผมหาที่ค้านไม่ได้เลย ไม่อาจที่จะพูดให้ฟังว่านี่น่าๆ มันไม่ใช่วิสัยของตาจะเห็นกันนี่

จึงบอกให้ปรับใจให้ดีๆ ถึงได้บอกเสมอ อันใดที่ควรจะรู้จะเห็นมันจะเห็นหมดนั่นแหละ ไม่มีอะไรที่จะกว้างขวางลึกซึ้งสุขุมมากยิ่งกว่าใจที่จะรู้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย มันแค่รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสเท่านั้น มันวงแคบๆ นอกจากนั้นไปแล้วมันไม่ได้เรื่อง แต่ใจนี้เป็นสิ่งที่พิสดารมากทีเดียว ไม่มีอะไรเกินใจเรื่องพิสดาร เวลามันโง่ก็โง่อย่างพิสดาร เวลามันฉลาดก็ฉลาดอย่างพิสดาร เวลามันโง่อย่างพิสดารมันก็ยังอวดฉลาดอย่างพิสดาร แต่เวลาฉลาดอย่างพิสดารให้เต็มที่แล้วไม่อยากอวด ผิดกันเท่านั้นแหละ เพราะความอยากก็เป็นกิเลส กิเลสพังไปแล้วเอาอะไรมาอยาก ยังเหลือแต่ความจริงล้วนๆ เท่านั้น คำที่เขาติกับคำที่เขาชมมีน้ำหนักเท่ากัน ไม่มีอะไรเกินกัน มากกว่ากัน ถ้าไม่ใช่กิเลสเป็นผู้พาเสกพาสรร ธรรมท่านไม่เสก วางไว้ตามความจริง

มันคอยเอาไปลงอย่างนี้ละ มีอยู่มากที่ว่าเทวบุตรเทวดาไม่มีเหล่านี้ ปรภพ ภพอื่นๆ นอกจากภพของร่างของเจ้าของนี้ปฏิเสธหมดลบล้างหมด ไม่ยอมให้อะไรมีได้ในโลกนี้ แต่ทั้งๆ ที่มันก็เกลื่อนโลกอยู่นี่จะว่ายังไง มองดูแต่ตาแล้วก็เห็นมีสัตว์กี่ประเภทเต็มอยู่ในโลกนี้ เอ้า หูได้ยิน เช่นอย่างโสตทิพย์อย่างนี้ก็

ลองดูซิทำไมจะไม่ได้ยิน ตาทิพย์มีทำไมจะไม่เห็น สิ่งที่เป็นวิสัยของตาใจมีของหูใจมี ทำไมจะไม่รู้ไม่เห็น สิ่งเหล่านี้มีอยู่

ดังพระพุทธเจ้านั่นซิ นั่นท่านทรงตาทิพย์หูทิพย์อย่างสมบูรณ์ เรื่องสัพพัญญูๆ รู้สิ่งทั้งปวง ฟังซิ ทั้งปวงท่านรู้หมดปิดไม่อยู่ พวกเรามันสัพพัญโง่ โง่ไปหมด สัพพัญญู แปลว่า รู้สัพพัญญูๆ พวกเรามันสัพพัญโง่นั่นซิ อะไรมาก็กวาดเข้ามาหาความโง่ ให้ความโง่กลืนเอาหมด แสดงลวดลายของตัวออกมาว่าเป็นผู้ฉลาดมันน่าหัวเราะจะตายไปความฉลาดของกิเลสเอามาอวดความฉลาดของธรรมท่านไม่อวด แต่เวลาออกก็กิเลสพังไปเลยท่านเอาออกตรงไหนกิเลสพังไปเลย แน่ะ เพราะฉะนั้นกิเลสถึงกลัวแต่ธรรมไม่กลัวอย่างอื่น กิเลสต่อกิเลสกลัวกันเมื่อไร

เรื่องความรู้ถ้าลงกิเลสแทรกๆ แล้วมันไม่เสมอละ ต้องเอียงเสมอ เอียงก็เอียงเข้าข้างกิเลส ความรู้ที่เป็นธรรมล้วนๆ ไม่ได้มีอะไรมาแทรกมาแซงมาทำลาย มาพัดมาผันให้เอียงเพราะฉะนั้นถึงเสมอน่ะซิ พระพุทธเจ้าสอนโลกก็สอนไปตั้งแต่*อนุปุพพิกถา* เรื่อยไปนั่น พระองค์ตำหนิที่ตรงไหน *อนุปุพพิกถา* แปลว่า ธรรมที่ทรงแสดงโดยลำดับ ตั้งแต่พื้นๆ ของธรรมเรื่อยๆ เหมือนเรือบินเหินฟ้า ถ้าแปลออก *อนุปุพพิกถา* น่ะ นอกจากไม่แปล มาปฏิบัติแล้วก็เลยไปแบบปฏิบัติเสีย ถ้าจะแปลเป็นแบบอรรถภาษาบาลีนั้นผมก็แปลได้ไม่ใช่คุย ก็เรียนมาแล้วนี่

อย่างพระพุทธเจ้าก็สอนลงมาเพื่ออันนี้นี่ จะเรียนมาก

เรียนน้อยก็เรียนเพื่ออันนี้ เพื่อรู้อันนี้ เพื่อปฏิบัติให้เห็นอันนี้ ก็ดึงอันนี้ออกไปเลยมันจะเป็นอะไรไป เอาความจริงมาเลยไม่ต้องเอาศัพท์มาแปลกัน เพราะอันนั้นเป็นชื่ออันหนึ่งก็ทราบแล้ว

นี่ไม่ได้ประชุมนาน เป็นห่วงหมู่เพื่อนก็ห่วง แต่ว่าจะทำยังไงเรื่องขันธ์ของเจ้าของไม่อำนวยก็ต้องได้อยู่ วันหนึ่งเป็นอย่างหนึ่งๆ วันอากาศอบอ้าวมากๆ นั้นอยู่เฉยๆ ก็เป็นในหัวใจนี่ ทรงตัวอยู่อย่างนั้นนะ ใครขึ้นไปหาเหมือนข้าศึกไปหาโน่นนะ มันไม่อยากยุ่งอยากอะไรกับใคร อยู่พอดีเจ้าของ พอดีอย่างนั้นมันพอดี๊พอดี ปกติมันก็คอยลดของมันลงอยู่แล้ว ถ้ามีภาระอะไร ขึ้นไปมันยุ่ง

ถ้าดูหนังสือถ้าเราจะพูดแบบโลกก็เรียกว่าเป็นเครื่องเพลินอย่างหนึ่ง พิจารณา เพราะดูเป็นธรรมทั้งนั้นนี่ เมื่อจิตไม่ไปเกี่ยวกับโลกแล้วก็จะว่าอย่างไร มีแต่เรื่องของธรรมก็จะบอกอย่างนี้ ใครจะว่าบ้าก็ว่าไปซิ เวลาลากมันจับหางดึงไว้จนหางขาดมันยังไม่ยอมอยู่ ก็แสดงให้เห็นแล้ว มันบีนใส่โลก ถ้าเป็นหมาก็จับหางดึงเอาไว้ ขึ้นะๆ อย่าไปนะ ฟาดเสียจนหางขาดมันยังไปหาขี้จนได้ มันก็เคยพอแล้วนี่ว่าไง ไล่มันไปมันไม่ไปจะว่าไง มันไม่ไปก็บอกว่าไม่ไปซิที่นี่ มันไม่ไปอะไร อย่าว่าแต่เป็นเรื่องโลกๆ เลกๆ เลย ธรรมดาๆ นี้เรื่องของสมมุติธรรมดามันก็ไม่อยากไปเกี่ยวข้อง ดูเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ อยู่กับเรื่องธาตุเรื่องขันธ์ไป อาศัยมันไปเท่านั้น ถึงวาระแล้วก็ทิ้ง **ภาราหเว** มันยัง

อยู่ ภารา หเว รับผิดชอบมันอยู่นี้

ใครนั่งเอามือเท้าซ้าย (เท้าแขน) อยู่นั่น เท้าซ้ายอยู่ทำอะไรนั่น กรรมฐานเอามือเท้าซ้ายดูไม่ได้นะจะบอกให้ พ่อแม่ครูจารย์เคยชี้ เป็นขุนนางมาจากไหน ท่านชี้ทันทีเลย มานั่งต่อที่ชุมนุมสงฆ์ครูบาอาจารย์เอามือเท้าซ้ายอย่างนี้กรรมฐานอะไร ใส่กันเปรี้ยงๆ เลย

เอาละเลิกกันละที่นี่

กับเวลาจิตสว่างนี่ นั่นเห็นไหมมนุษย์เรามีใจไหม นี่แหละใจต่อใจเห็นกันอย่างนี้แหละ ปฏิเสธได้ไหมที่นี่ว่าคนทั้งคนไม่มีใจครองอยู่ในนั้น ใจตัวมันครองร่างนั้นละตัวมันพาไปเกิดไปตาย ตัวนี้แหละเกิดตาย ไม่ว่าเด็กไม่ว่าผู้ใหญ่ ไม่ว่าสัตว์ว่าบุคคลตายกองกันอยู่ ทับถมดินอยู่นี้เต็มอยู่ทั่วดินแดนนี้ มีแต่ใจดวงนี้แหละพาไปเข้าร่างนั้นร่างนี้ ทีนี้เวลาภาวนาจิตสว่างนี้มองลงไปนี้มันเห็นหมด ใจดวงไหนมีความผ่องใส ใจดวงไหนมีความมืดตื้อ มืดตื้อด้วยบาปด้วยกรรมนะ เห็นเต็มอยู่ในหัวใจนั้นหมดเลย นั่นฟังซิใจไม่เหมือนกัน ท่านพูดอย่างอาจหาญนี่ ก็อย่างนั้นแล้ว บางดวงนี้มืดตื้อเลย ไม่มีวี่มีแววอะไรเลย กรรมหนักมากอย่างนั้น

ธรรมกระซิบ

๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๙

เทศน์อบรมฆราวาส ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๙

ธรรมกระซิบ

เมื่อวานนี้ได้เล่าถึงเรื่องพระองค์หนึ่งให้ฟังใช่ไหม ลืมแล้วนะ ดูได้เล่าถึงเรื่องพระภาวนาลอยขึ้นไป เมื่อวานนี้เล่าไม่ใช่เหรอ นั่นละธรรมแสดงเมื่อมีภาชนะ ใจเป็นเวทีของธรรม ใจเป็นภาชนะของธรรม ธรรมเมื่อเข้าสู่ใจแล้วจะแสดงอากัปกิริยาออกเป็นอาการต่างๆ ให้เห็น ถ้าไม่มีใจแล้วธรรมก็เหมือนไม่มี พระพุทธเจ้ามาตรัสรู้ธรรม ตรัสรู้ธรรมอันนี้เองแหละ ขึ้นมาแสดงฤทธิ์เดชปราบกิเลส เมื่อใจกับธรรมเข้ากันแล้ว ทีนี้จึงเป็นพลังอันใหญ่โต ธรรมกับใจเป็นอันเดียวกันแล้วจะแสดงได้ต่างๆ นานาฟังซิพระท่าน ฆราวาสเขาก็ลอย

เพราะอันนี้มีอยู่ในปีติ ปีติ ๕ หรืออะไรเพราะเราลืมแล้วเราเรียนมานานแล้ว จำได้แต่อุเพงคาปีติ นี่เป็นอุเพงคาปีติ ปีติที่ผาดโผน ทำให้ตัวลอยขึ้นไปท่านว่า สมาธิลอยขึ้นนี่เป็นประเภทหนึ่ง นี่ถ้าเผลอตกเจ็บนะ ถ้าไม่ประคองใจให้ดีแล้วตก ถ้าประคองใจให้อยู่ในระดับนั้นแล้วก็ค่อยลงแล้วขึ้น ถ้ากำหนดเข้าไปเรื่อยๆ ขึ้น ถ้าผ่อนลงนี่อันนี้มันก็เบาลงๆ นี่แหละพลังของธรรมอยู่ในจิตนั่นแหละ จิตเป็นเวทีธรรม เป็นภาชนะของธรรม เมื่อเข้านี้แล้วจะแสดงอากัปกิริยาได้ทุกอย่างไม่มีประมาณ

เลย เมื่อไม่มีภาชนะแล้วก็เหมือนไม่มี ธรรมมีอยู่ก็เหมือนไม่มี นี่แหละธรรมมีอยู่อย่างนั้น แต่ไม่มีอะไรเป็นเครื่องสัมผัสรับทราบเก็บไว้ก็ไม่ปรากฏ นี่จิตเก็บไว้ก็ปรากฏขึ้นมา อย่างพระปิณโฑล-ภารทวาชะ ท่านเหาะขึ้นไปเอาบาตรไม้จันทน์ของเศรษฐีคนหนึ่ง

ศาสนามีหลายศาสนา ศาสนาใดก็มีแต่ศาสนาเลิศเลอทั้งนั้นๆ เขาก็ทำบาตรไม้จันทน์แล้วเอาใส่ไม้ไผ่ใหญ่ๆ สูงๆ หรือไม้อะไรไม่รู้ เขาบอกเอาใส่ไม้ไปแขวนไว้สูงๆ โน้นเลย ถ้าใครเหาะมาเอาบาตรลูกนี้ไปได้แล้ว หมดทั้งครอบครัวเราจะถวายตัวเป็นลูกศิษย์ ว่างั้น ใครก็ประกาศ เขาประกาศแล้ว ใครก็ว่าใครเก่งก็มา ไม่มีใครกล้าเหาะ ทีนี้เขาก็ดูถูกศาสนาว่าศาสนานี้มีแต่ลมปากไม่มีตัวจริง พอดีพระโมคคัลลานก์กับพระปิณโฑล-ภารทวาชะบิณฑบาตไปถึงที่นั่น ก็ฟังเสียงเขาประกาศลั่นอยู่เขาว่าศาสนานี้มีแต่ลมปากไม่มีความจริง บาตรไม้จันทน์ลูกเดียวเท่านี้ก็มาเอาไม่ได้ ให้เหาะขึ้นมาเอาถ้าว่าองค์ไหนเก่งๆ ศาสนาไหนเก่งก็ให้มาเหาะเอา ไม่เห็นมาเหาะเอาสักรายเดียวเลย จึงเห็นได้ชัดว่าศาสนานี้มีแต่ลมปากทั้งนั้น เสกสรรปั้นยอกันขึ้นเฉยๆ ว่างั้น

พระโมคคัลลานก์กับพระปิณโฑลภารทวาชะก็หมั่นไส้น่ะซิ นี่ท่านได้ยินไหมว่า เพราะพระปิณโฑลภารทวาชะก็เก่งทางเหาะเหินเดินฟ้า พระโมคคัลลานก์ก็เก่ง เก่งต่อเก่งไปด้วยกันกำลังเขาประกาศลั่นอยู่พระปิณโฑลภารทวาชะก็บอกว่า นี่ท่าน

ได้ยินหรือยัง เขาประกาศดูถูกศาสนาว่ามีแต่ลมปาก ไม่มีความจริงติดอยู่เลยหรือศาสนานี้ เขาประกาศแล้วบาตรไม้จันทน์แขวนอยู่นั่น เอ้า ท่านจะเหาะขึ้นก็เหาะขึ้น ท่านไม่เหาะผมจะเหาะ พระโมคคัลลานก็เลยบอกว่า ท่านเหาะเลย เอ้าขึ้นเลย ท่านก็เหาะขึ้นไปเอาบาตรไม้จันทน์ ได้บาตรไม้จันทน์มาแล้วเขาพร้อมทั้งครอบครัวเศรษฐีใหญ่ก็ไปถวายตัวเป็นลูกศิษย์

พอได้บาตรไม้จันทน์ไปหาพระพุทธเจ้า ถูกพระพุทธเจ้าขนาบเอาเลย ประสาบาตรไม้จันทน์มันวิเศษวิโสอะไร เหาะไปหาทำไม ขนาบใหญ่เลยเทียว ให้ไปทำลายบาตรไม้จันทน์ ไม่เอาไม่ใช้ แน่ะอย่างนั้นแล้วเห็นไหมพระพุทธเจ้า ศาสนาเวลาออกฤทธิ์ออกอย่างนั้นนะ เขาออกฤทธิ์เขาว่าศาสนามีแต่ลมปาก เวลาลมปากขึ้นไปเอาบาตรไม้จันทน์มาแล้ว แทนที่จะเอาไปใช้ดังที่เขาถือว่าเป็นของดิบของดี ให้ไปทำลาย ประสาบาตรไม้จันทน์มันวิเศษวิโสอะไร ธรรมเลิศยิ่งกว่านี้มาแต่กาลไหนๆ บาตรไม้จันทน์มันเลิศอะไร ประสาไม้ท่านว่า เอาไปทำลาย บอกเอาไปทำลายเลย

ต่อจากนั้นมาก็เลยทรงบัญญัติห้ามไม่ให้พระเหาะเหินเดินฟ้า มีบาตรไม้จันทน์เป็นต้นเหตุให้ทรงบัญญัติข้อนี้ขึ้น ห้ามไม่ให้พระเหาะเหินเดินฟ้ามันจะเป็นเรื่องอุตริไป เลิศเลอยิ่งกว่าโลกกว่าสงสารแล้วมันเป็นเรื่องของโลกไป ไม่ใช่เรื่องของธรรม ท่านเลยห้าม ถ้าขึ้นด้วยสมาธิภาวนาธรรมดานี้ก็ไม่มีปัญหาอะไร

ตั้งใจเหาะเหินเดินฟ้าไปจริงๆ ท่านห้าม ถ้าขึ้นโดยหลักภาวนาอย่างนี้ไม่เป็นอะไร อย่างพระองค์ที่ว่านี้ โห สูง ขึ้นสูงนะ ขึ้นสูงโน้นปลายไม้โน่น เหาะบึ่งขึ้นเลย ลอยขึ้นๆ ขึ้นบนต้นไม้โน่นปลายไม้สูงๆ โน่น มองดูที่ไหนแล้ว โห มันขึ้นแล้วนี่ แล้วค่อยพยุงจิตมันก็ค่อยลงๆ พอกำหนดอย่างนั้นอีกขึ้นอีก จะทำอย่างไรท่านว่าอย่างนั้น เราก็บอกวิธี

กับเวลาจิตสว่างนี่ นั่นเห็นไหมมนุษย์เรามีใจไหม นี่แหละใจต่อใจเห็นกันอย่างนี้แหละ ปฏิเสธได้ไหมที่นี่ว่าคนทั้งคนไม่มีใจครองอยู่ในนั้น ใจตัวมันครองร่างนั้นละตัวมันพาไปเกิดไปตาย ตัวนี้แหละเกิดตาย ไม่ว่าเด็กไม่ว่าผู้ใหญ่ ไม่ว่าสัตว์ว่าบุคคลตายกองกันอยู่ ทับถมดินอยู่นี้เต็มอยู่ทั่วดินแดนนี้ มีแต่ใจดวงนี้แหละพาไปเข้าร่างนั้นร่างนี้ ทีนี้เวลาภาวนาจิตสว่างนี้มองลงไปนี้มันเห็นหมด ใจดวงไหนมีความผ่องใส ใจดวงไหนมีความมืดตื้อ มืดตื้อด้วยบาปด้วยกรรมนะ เห็นเต็มอยู่ในหัวใจนั้นหมดเลย นั่นฟังซิใจไม่เหมือนกัน ท่านพูดอย่างอาจหาญนี่ก็อย่างนั้นแล้ว บางดวงนี้มืดตื้อเลย ไม่มีวี่มีแววอะไรเลย กรรมหนักมากอย่างนั้น

นั่นละผู้มีกรรมหนักเป็นอย่างนั้น คือมันสร้างไว้ที่หัวใจนั่นนะ สร้างด้วยกิริยาอาการใด ไปฉกไปลักไปปล้นไปจี้ไปสะดมไปฆ่าไปฟันเขา ไปอะไรก็ตามล้วนแล้วตั้งแต่ความชั่วช้าลามกทั้งหมด แล้วมันก็สั่งสมเข้ามาฝักตัวอยู่ในใจนี้ ใจจึงเป็นใจที่มืดดำ

มองดูใจเหมือนถ่านไฟ ไม่มีไฟก็ดำปี๋อยู่อย่างนั้น ใจบางดวงก็มีวี่มีแวว ส่วนมากนักภาวนาใจมีแวว นั่นฟังซิท่านพูด นักภาวนาใจมีวี่แววว่างั้น

อันนี้ก็เข้ากันได้กับยายแก่คนที่อยู่หนองผือ มาเล่าเรื่องภาวนาให้หลวงปู่มั่นเราฟัง แกว่ามองเข้ามาในวัดนี้สว่างจ้าหมดเลย แม่ชีคนนั้นแกพูดอย่างตรงไปตรงมา แกอาจหาญมาก แกมากราบท่านเรื่อย มาเล่าเรื่องภาวนาให้ฟัง พระเณรนี้รุมละ เวลา..คือวันไหนแกมานะ มาตอนเช้าวันนั้นพระเณรจะรุมคอยฟังยายคนนั้นกับหลวงปู่มั่นสนทนาธรรมะกัน แกก็เล่าเรื่องของแกขึ้นเลย เรื่องภาวนา *จิตใจของหลวงพ่อ* เรียกหลวงพ่อ *นี้สว่างครอบโลกธาตุ นอกนั้นก็สว่างไสว แล้วมองมาวัดหนองผือนี้สว่างทั่วหมดเลย* ว่างั้น คือมีแต่พระภาวนา *ดวงเล็กดวงใหญ่เหมือนดาว* แกว่าอย่างนั้นนะ *ดวงเล็กดวงใหญ่เหมือนดาวเต็มวัด* ว่างั้น แน่ๆ นักภาวนา ที่อื่นแกไม่ได้พูดนี่ แกมองมาดูวัดนั่นนักภาวนาเป็นอย่างนั้น

ใจที่มีธรรมในใจมันก็ส่องแสงออกมา ใจนี้เป็นภาชนะของธรรม หรือเป็นเวทีของธรรมแสดงออกมาในท่าต่างๆ แล้วแต่จะแสดง เมื่อมีภาชนะมีที่เก็บแล้วแสดงออกได้ทุกแง่ทุกมุมประมาณไม่ได้ประมาณธรรมะของพระพุทธเจ้า ไม่มีใครคาดเดาถูกแหละ

อย่างพระองค์นี้เล่าก็น่าฟังอยู่ ท่านว่าเวลาจิตมันสว่าง

ไสวเต็มที่แล้ว มองดูที่ไหนมองดูใจรู้หมด ใครคิดว่ายังไงๆ รู้หมด ไม่เพียงแต่มันผ่องใสมันเศร้าหมองนะ มันคิดยังไงๆ รู้หมด โน่นน่ะรู้จนกระทั่งความคิดของเขา เขาคิดไปยังไงๆ รู้หมด จิตดวงไหนสว่าง ดวงไหนเศร้าหมอง ดวงไหนมืดตื้อ ส่วนมากมีแต่มืดตื้อท่านว่า

นั่นเราสลดสังเวชไหมพากันฟังซิ ส่วนมากมีแต่มืดตื้อ ดวงมืดตื้อนี่แหละดวงจะพาลงนรก ดวงใสสว่างจะพาไปดีไป สวรรค์ พรหมโลก ไม่สงสัยละ เพราะฉะนั้นใครให้พากันฝึกหัดจิตใจให้เป็นภาชนะของธรรมอันสว่างไสวบ้างจะดี

นี่แหละธรรมะมีอยู่อย่างนี้ละ เมื่อมีผู้ประกอบมีผู้ทำตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า จะแสดงให้เห็นอย่างนี้ ที่มันไม่มีไม่ปรากฏก็เพราะไม่มีใครทำไม่มีใครสนใจนั่นซิ มีแต่กิเลสตีตลาดแหลกหมดๆ ดำปี๋ๆ จิตดวงไหนก็ดี

ยายคนนี้แกรู้จริงๆ รู้จิต ยายคนที่ว่านี่ หลวงปู่มั่นก็ชมอยู่ คือแกพิสดารแกรู้ออกข้างนอก แกรู้หมดเรื่องจิตใจของใครๆ นี่ แกรู้ไปหมด บางทีท่านก็ถาม ถามแบบตลกขบขันนะ แกรู้อย่างนั้นแกรู้อย่างนี้ รู้ๆ แล้วรู้ไหมจิตพระในวัดนี้ *ทำไมไม่รู้* แกว่าอย่างนั้น แกพูดแบบขู่เลยนะ *รู้หมดแหละ* แกว่าอย่างนั้น *จิตหลวงพ่อนี้สว่างครอบโลกธาตุโน่น* ยกเอาหลวงพ่อขึ้นมาเลย *รู้หมดแหละ* ว่างั้นนะ มีแต่รู้นั้นรู้นี้ แล้วพระในวัดนี้เป็นยังไง รู้จิตท่านไหม *รู้หมดนั่นแหละ* แกว่ายังงั้นนะ

พระเลยหัวเราะ บางองค์ก็จะหมอบแหละ อย่างหลวงตาบัวนี้หมอบ ให้แกมองข้ามไปโน้นเสีย ไม่ให้เห็นใจเจ้าของเห็นใจหลวงตาบัว ใจมันมืดตื้อเข้าใจหรือเปล่า เราจะหมอบให้แกมองข้ามไปโน่นเสียไม่ให้มามองเห็นเรา

เอ้า พอพูดอย่างนี้แล้ว ทีนี้จะวกกลับมา นี่จวนจะตายแล้วเปิดเสียบ้าง ใครจะว่าโอ้หรือว่าอวด ไม่โอ้ไม่อวดก็แล้วแต่เถอะ เราจะเปิดเสียบ้างให้เป็นข้อคิดข้อระลึก เพราะธรรมเป็นของมีอยู่ ธรรมเป็นของเลิศของประเสริฐ ผู้ปฏิบัติธรรมมีอยู่ ผู้รู้ธรรมมีอยู่ แล้วก็ยายคนนี้แหละไม่ใช่คนอื่นคนใดนะ พอหลวงปู่มั่นมรณภาพลงเท่านั้นละ วันนี้เปิดเทปด้วย เอ้าใครจะฟังก็ฟัง หลวงตาบัวลงนรกถ้าพูดผิดไปจากความจริงนะ เราจะลงนรกเลย ให้พี่น้องทั้งหลายได้ฟังบ้าง คติเครื่องเตือนใจ เป็นยังไงธรรมะของพระพุทธเจ้า

ทีนี้พอหลวงปู่มั่นมรณภาพแล้วเราก็ย้อนกลับมาจำพรรษาที่หนองผือ เพราะคิดเริ่มปลงใจแล้วว่าจะจำพรรษาที่ถ้ำ...อำเภอวาริชภูมิ ไปดูสถานที่เหมาะสมแล้ว เริ่มแล้วตั้งใจว่าจะจำพรรษาที่นั่นแล้ว เหมาะสม ก็พอดีมีโยมคนหนึ่ง แกอยู่บ้านแถวนั้นแหละ แต่แกเคยไปหนองผือเรื่อยๆ แกเป็นลูกศิษย์วัดหนองผือ แกไปมีพระหลวงตาสองสามองค์อยู่ที่นั่น ไปเห็นแล้วแกสลดสังเวช โห สลดสังเวช ว่าแต่ก่อนเคยเป็นตลาดพระยั้วเยี้ยๆ เต็มไปหมดในวัดในวา ไปคราวนี้ไม่มีพระ เหมือนวัดร้าง มีหลวง

ตาอยู่ ๓ องค์ ไปเห็นแล้วสลดสังเวชเหลือเกิน

แกมาเล่าให้เราฟัง แกไม่ได้มาหาอุบายชักชวนเราไปจำพรรษาที่นั่นแหละ คือไปเห็นสภาพวัดหนองผือที่มันเปลี่ยนแปลงไปมากว่างั้น เหมือนวัดร้างเลย ไปเห็นแล้วสลดสังเวช แกมาเล่าให้ฟังเราก็ฟัง ฟังด้วยความสลดใจนะ โอ๋ วัดหนองผือเป็นวัดที่มีบุญมีคุณต่อพระเณรตั้งมากมายก่ายกอง พระเณรมาเท่าไรๆ หลังคาเรือนมี ๗๐ หลังคา แต่สามารถเลี้ยงพระได้ทั่วถึงหมด พระเต็มไปหมด ไปอยู่ที่นั่นเลี้ยงได้หมดเลย แล้วทีนี้เวลาพ่อแม่ครูอาจารย์มรณภาพไป จนกลายเป็นวัดร้างนี้เป็นไปได้เหรอ มันสมควรแล้วเหรอ

เลยตัดสินใจในเวลานั้นเลย เราจะต้องกลับไปจำพรรษาหนองผือปีนี้ จวนแล้วนะนั่น จวนจะเข้าพรรษาแล้ว เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ เพราะ ๑๕ ค่ำจะเริ่มเข้าพรรษา ขึ้น ๘ ค่ำเรากลับมาถึงหนองผือ มาก็มีพระ ๓ องค์จริงๆ มากับท่าน...วัดถ้ำ...นี่ ทีแรกว่าจะไปจำพรรษาด้วยกัน ๒ องค์ที่ถ้ำ เขาเรียกถ้ำอะไรทางอำเภอวาริชภูมิ อยู่ในแถวนั้นน่ะ ทุ่งเชือกอะไร มีภูเขา ทางด้านตะวันตกมีถ้ำ ว่าจะไปจำพรรษาที่นั่น

เลยตัดสินใจเอาท่าน..ไป ไม่ได้ละสงสารชาวหนองผือมากมีบุญมีคุณต่อวัดวาอาวาสครูบาอาจารย์พระเณรมากมายขนาดไหน ทีนี้เวลาพ่อแม่ครูอาจารย์มรณภาพไปแล้ว มีพระหลวงตาอยู่ ๓ องค์เท่านั้น มันเกินเหตุเกินผลไป เหมือนไม่มีใครเหลียว

แลเลย บ้านนี้เป็นเหมือนผ้าขี้ริ้ว เราต้องกลับไป เตรียมเลยทีเดียว พอตื่นเช้าขึ้นมาก็เตรียมของไปออกเดินทางเลย มันไม่มีรถ เดินทั้งนั้นละ นอนค้างคืนหนึ่งก็มาถึงหนองผือ

พอมาถึงหนองผือแล้ว ที่นี่จะเข้าจุดละนะ พอเข้ามาถึงหนองผือแล้ว ยายคนนี้แหละแกไปเรียกโยม โยมนี้ชื่อว่า....ไม่บอกละชื่อ เป็นหลานของยายคนนี้ แล้วโยมคนนี้แหละเป็นผู้ส่งบาตรหลวงปู่มั่นทุกวันๆ พอรับบาตรเสร็จแล้วโยมคนนี้เป็นคนสะพายบาตรไปวัดทุกวันๆ ไม่เคยขาด เป็นอุปัฏฐากของหลวงปู่มั่นเรา

นี่แกก็สงสาร ไปเรียกโยมคนนี้แหละมา นี่น่ะกูจะกระซิบให้มึงทราบ มึงต้องทราบนะ มึงรู้แล้วยังว่าวัดหนองผือนี้พ่อตายแล้วพ่อยัง มึงรู้ไหมพ่อตายแล้วพ่อยัง จากนั้นก็ชี้มาหาหลวงตาบัวน่ะซิ แกว่าท่านมหา แต่ก่อนเรายังหนุ่มนี่ ท่านมหาบัวครองวัดแทนครองธรรมแทนแล้ว ครองทุกอย่างสมบูรณ์เต็มที่แล้วนะ ให้มึงเคารพเหมือนกันกับหลวงปู่มั่นนะ มึงอย่าปล่อยอย่าวางนะ ไม่มีใครรู้ละกูกระซิบให้มึง มึงอย่าไปบอกใครนะ

ไม่นานนักอีตาคนนั้นแกมากระซิบเราอีก นี่แหละเรื่องมันเหตุที่เราจะได้รู้นะ ธรรมดาจะเป็นบ้ากระซิบหาอะไรใช่ไหม เขาไว้ใจตัวเองเขากระซิบตัวเอง บอก มึงอย่าบอกใครนะ กูพูดโดยเฉพาะๆ ว่างั้น หลังจากนั้นสองสามวันก็มากระซิบเราอีก มันเป็นบ้าหรือไงไม่รู้ นี่ละเปิดเท่านั้นแหละพอ

ว่าพ่อตายพ่อยังนะ ว่าหลวงตาบัวครองวัดหลวงตาบัวครองธรรม ครองแบบหลวงปู่มั่นนะ มึงอย่าปล่อยอย่าวางนะ กูกระซิบมึง มึงอย่าบอกให้ใครทราบนะ ตานั่นก็มากระซิบเราไม่ให้เราบอกใครทราบ ทีนี้เรากระซิบพวกนี้อีกไม่ให้ใครทราบ มันเลยกระซิบตลอดไปหมดเลย ขบขันดี เลยเป็นเรื่องกระซิบไปหมด

นี่เราพูดถึงเรื่องญาณความรู้แกนี้เก่งมาก เก่งจริง แกรู้หมดพระเณรในวัดนี้องค์ไหนสว่างไสวขนาดไหนๆ แกรู้หมดเลย อย่างเรานี้เคยพูดกับแกที่ไหน ไม่ได้เคยพูดกันเลยนี่นะ ไม่เคยสนใจพูดกัน มีแต่คอยฟังเวลาแกมาพูดธรรมะกับหลวงปู่มั่นเท่านั้น ฟังสนุกสนานรื่นเริงยินดี แกพูดรู้สิ่งนั้น พวกเทวบุตรเทวดานี้แกรู้นะ แกรู้ทั้งนั้นแหละ พ่อแม่ครูจารย์มั่นไม่ได้ปฏิเสธนี่

เทวดามาหา ผ่านเข้ามานี่ มาเฝ้าหลวงปู่มั่นนี่แกเห็นหมดแหละ ผ่านเข้ามาว่างั้นนะ เทวดาผ่านเข้ามาฟังเทศน์หลวงปู่มั่นที่วัดหนองผือนี่ เวลาเทวดาผ่านเข้ามานี้ มานี่เขาไม่มาหาโยมแหละ เขามาหาหลวงพ่อ คือเทวดาไม่มาหาโยม โยมหมายถึงว่าแก แกแก่กว่าหลวงปู่มั่นหน่อยนะ อายุแกแก่กว่า เทวดาเขาผ่านเข้ามาหาหลวงปู่มั่นมาฟังเทศน์แกเห็นนี่ แล้วพ่อแม่ครูจารย์มั่นไม่เห็นปฏิเสธนี่

ก็อย่างนั้นแหละ รู้แล้วก็อย่างเดียวกัน เห็นอย่างเดียวกัน แกรู้จริงๆ เรื่องจิตใจนี่ แกชี้ได้ถูกต้องเลยนะ ยังมีอยู่องค์นั้นองค์

หนึ่งนะ แกชี้ไปหาพระองค์ปฏิบัตินะ อยู่ตรงนั้นองค์หนึ่งๆ พระที่มีจิตเลิศเลอ นั่นอย่างนั้นละเห็นไปหมด จิตมันส่องไปเห็นหมด

ทีนี้ตอนพ่อแม่ครูจารย์มั่นมรณภาพแล้วเราไปจำพรรษาที่นั่น แกก็ออกมาแบบเดียวกันกับออกมาหาหลวงปู่มั่นนะ ออกมาหาเราที่นี่ หลวงปู่มั่นเสียไปแล้วเราไปจำพรรษาที่นั่น แกก็ออก มาจากบ้านมาหาเราตอนเช้า มานี่พักกี่หน ๕ หน แกมาจากบ้าน บ้านแกอยู่ออกมาทางวัดนี่แหละไม่ไกลนัก ประมาณสัก ๑๐ เส้นกว่าๆ นี่แหละ แกพัก ๕ *หน* แกว่าสักไม้เท้ามาได้ ๕ หนมาถึงนี่ แล้วมาทำไม *ก็มันอยากมานี่* แกพูดอย่างนั้นแหละนิสัยแก พูดอย่างตรงไปตรงมา มาอะไรเราว่า *ก็มันอยากมานี่ก็มาแหละ* แกมาเรื่อยมาหาเรา แล้วก็เข้ากับที่ว่าแก มึงอย่าปล่อยอย่าวางท่านนะ ให้มึงคอยแอบปฏิบัติอุปัฏฐากท่านนะ เวลาผู้เฒ่าก็มาแบบนี้ มันมีคล้ายคลึงกัน

เรื่องธรรมเป็นอย่างนั้นละ ธรรมวิเศษ เวทีธรรมคือใจ ให้ปรับปรุงให้ดี ฟังนะ ใจที่ไหนมืดตื้อให้ระวังให้ดีนะ นั่นละใจดวงมันจะพาลงนรก ใจที่มันมืดตื้อมันขัดมันขืนต่ออรรถต่อธรรมอยู่ตรงไหน นั่นแหละตรงจะพาลงนรกนะ อันไหนที่โล่งต่อธรรม อันไหนปฏิบัติต่อธรรมแล้ว ใจจะค่อยโล่งไปๆ แล้วใจจะใสสว่าง ตายแล้วไปสวรรค์เลย ตายแล้วไปสวรรค์ พวกที่มืดตื้อไม่มีทางไปสวรรค์ มีแต่ลงนรกทั้งนั้น พอใจขาดปั๊บนี่ก็ตูมเลยๆ นั่นละนรกให้พากันปฏิเสธนะว่านรกไม่มี แล้วเจ้าของละนะจะไปเป็นตัว

ประกันนรกที่ว่าไม่มีน่ะ จะไปถูกแผดเผาอยู่นั่นนะ

วันนี้เปิดเสียแล้วนะ เทศน์มาได้ ๔๗ ปีนี้แล้ว ก็เทศน์เปิดหมดแล้วนี่นะ วันนี้เลยเปิด ระบุเข้าไปเสียเต็มเหนี่ยวเลยวันนี้ กระซิบว่างั้นเถอะ วันนี้กระซิบเสียเต็มเหนี่ยวเลย ธรรมกระซิบ ธรรมนี้เป็นธรรมกระซิบ กระซิบเรื่อยไปเลย แกก็แปลกก็จ้องมาเล่าแหละ ถ้าเป็นอย่างเรานี้ไม่เล่านะ เพราะแกพูดแกพูดด้วยความฉลาดนี่ มึงอย่าไปบอกใครนะ กูบอกให้มึงคนเดียว กูสงสารมึง มึงอย่าไปเล่าให้ใครฟังเป็นอันขาดนะ บอกหลานเสียด้วยนะ เป็นหลาน แล้วคนนี้ก็เลยสงสารเราหรือไงไม่ทราบ เลยมากระซิบเราอีก เออชอบกล ถ้าเป็นเรานี้ไม่บอก ลงขนาดนั้นแล้วไม่บอก เพราะเขาไว้ใจ กระซิบกระซาบ กูดูพอแล้ว ว่างั้นบอกว่ากูดูพอแล้ว

แล้วแกก็ออกมาเหมือนกับพ่อแม่ครูจารย์มั่นยังอยู่นะอุตส่าห์ออกมาหาเรา พอฉันเสร็จแล้วแกก็มา ขึ้นมาคุยธรรมะลั่นเลย สนุกนะแกพูดธรรมะ พูดด้วยความรู้ คนไม่ได้ศึกษาเล่าเรียน หนังสือตัวเดียวก็ไม่ได้นี่ แกพูดนี่ร่าเริงมาก พระเณรนี่รุมเลย เวลาแกพูดมันน่าฟังทั้งนั้นนี่ พูดด้วยความรู้ออกในแง่ต่างๆ รู้พวกอินทร์พวกพรหม พวกเทวบุตรเทวดา มานี่มาหาพ่อแม่ครูจารย์มั่นทีไร แกเล่าทั้งภายนอกเล่าทั้งภายใน พ่อแม่ครูจารย์มั่นไม่เห็นคัดค้านตรงไหน ไม่มีค้านนะ ถ้าผิดตรงไหนค้านทันทีเลย

อย่างที่ว่าแกจะไปเกิดในหลานนั่นก็เหมือนกัน ดังที่เขียนไว้ในประวัติฯ นี่แหละยายคนนี้แหละแกจะไปเกิดในท้องหลานสาว พอพิจารณาลงไปจิตละเอียดแน่วลงไปแล้ว กำหนดดูแล้วเป็นสายเหมือนใยบัวนี่ เป็นสายยาวเหยียด ตามสายไปตามไปๆ เข้าท้องหลาน จากนั้นก็ปุ๊บปั๊บขึ้นมา โอ๋ กระวนกระวายทีนี่ พอออกจากนั้นแล้วก็วิ่งมาหาพ่อแม่ครูจารย์มั่นเรานี่ มาเล่า

นี่ใครก็ฟังกันทั้งวัดปฏิเสธได้เหรอ โห หลวงพ่อ ทำไมเป็นอย่างนั้น โยมภาวนาเมื่อคืนนี้เป็นอย่างนั้นๆ นะ ก็เลยเล่าให้ฟัง พ่อแม่ครูจารย์มั่นแทนที่จะปฏิเสธว่าไม่จริง ไม่นะ พอทางนั้นเล่าให้ฟังท่านนั่งนิ่งสักนาทีกว่าๆ ท่านไม่พูดอะไรละ ทางโน้นเล่าพอจบลงแล้ว ทางนั้นก็นิ่งทางนี้ก็นิ่ง สักเดี๋ยวแพล็บออกมาเลย ให้กำหนดตัดนะ เวลานี้ยังไม่ได้ไปถือกรรมสิทธิ์ ให้กำหนดตัด เพียงไปจับจองไว้เท่านั้นแหละ นั่นละโยมนี่ตายแล้วจะไปเกิดท้องหลานรู้ไหมล่ะ เวลานี้กำลังไปจับจอง แต่เจ้าตัวยังไม่ไป ให้รีบกำหนดตัดนะ ให้ตัดสายใยนั้นนะ

โอย ใครก็ฟัง ตานี้ไม่หลับแหละ จนตาแห้ง ลืมตาจ้องปากก็อ้าด้วย ปากหลวงตาบัวก็อ้าด้วย มันอ้าด้วยกันหมด ก็พบสิ่งไม่เคยได้ยินใช่ไหมล่ะ ท่านบอกกำหนดให้ตัดนะ ไม่ได้นะโยมนี้ตาย พอออกจากนี้ปั๊บนี้ตายแล้วจะไปอยู่ท้องหลานนี้นะเวลานี้กำลังไปจับจองที่ไว้อยู่แล้ว แต่เจ้าตัวยังไม่ไป

นั่นฟังซิให้กำหนดตัด คือตัดทางโน้นมันก็ขาดจากกรรม

สิทธิ์ที่จับจองนั้นก็แล้วไป นี่ละที่ว่าสภาหนูขึ้น พวกหนึ่งไปจับจองว่าจะเกิดแล้ว ทำไมจึงต้องไปตัดอย่างนั้น มันไม่เป็นการฆ่าสัตว์ฆ่ามนุษย์เหรอ ว่างั้น ถึงได้แก้กันว่าไม่ได้เป็นการฆ่า เพราะอันนี้เป็นเพียงไปจับจองเฉยๆ ยังไม่ได้โยกย้ายตัวไป เพียงไปจับจองที่นี้เท่านั้น เหมือนเราไปจองบ้านใหม่ ไปจองไว้แล้วก็กลับมาอยู่บ้านเก่า ออกจากนี้เราก็จะไปอยู่บ้านใหม่ ยังไม่ได้ไปถูกทำลายเสียก่อน นั่นละเรื่องราวมันเป็นอย่างนั้น

ธรรมะของพระพุทธเจ้าเป็นของพิสดารมากจริงๆ สำคัญก็คือปรับใจเจ้าของ ให้ภาวนาให้จิตสงบเย็นแล้วจะเห็นสิ่งต่างๆ ไม่เคยรู้เคยเห็นจะเห็นที่ในใจๆ แปลกประหลาดอัศจรรย์มีอยู่ในนี้หมดเลย อยู่ในใจที่เป็นเวทีของธรรมนี่ ธรรมเข้าในเวที ธรรมอยู่ในภาชนะนี้แล้วจะแสดงลวดลายออกทุกแง่ทุกมุมเลย แต่ก่อนธรรมไม่มีที่สถิตแล้วก็เหมือนไม่มีธรรมอยู่อย่างนั้นนะ พอมีที่สถิตมีที่ยับยั้งมีที่อยู่ที่อาศัยแล้ว ทีนี้ก็แสดงลวดลาย แสดงได้หมด

คอยฟังพระองค์นี้ท่านจะว่ายังไงต่อไป ให้ท่านพิจารณาภายใน ตรงนี้ตรงจุด จุดจะระเบิดภพชาติละ ที่สอนเข้ามาในจุดนี้เป็นจุดที่จะระเบิดภพชาติความเกิดแก่เจ็บตายให้สูญซากไป จุดนี้แหละ จุดเหล่านั้นไม่ใช่ มันเป็นเครื่องใช้ตามนิสัยของคนเฉยๆ นิสัยใครอยากจะรู้จะเห็นอย่างไหน มันก็รู้ไปเห็นไปไม่แน่นอนนัก แต่อันนี้แน่ อริยสัจนี้แน่ ใครที่จะผ่านพ้นโลกไปต้อง

ผ่านอริยสัจนี้ก่อน

นี่กำลังให้ท่านพิจารณาเข้ามาภายใน ให้มาตีวงในนี่ให้แตกกระจาย พออันนี้แตกออกไปแล้วภพชาติจะแตกละ จิตดวงที่ว่านั่นสำคัญมากนะ ให้พากันบำรุงจิตใจ อย่าฝืนพระพุทธเจ้านะ ถ้าไม่อยากจม ถ้าใครอยากจมแล้วให้ฝืนคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เลิศเลอนั่น กิเลสเลิศเลออะไร มีแต่หลอกต้มตุ๋นคนทั้งนั้นเลิศเลออะไร แล้วเชื่อมันมากี่กัปกี่กัลป์แล้ว เชื่อกิเลสนั้นเชื่อมานานเท่าไรแล้ว ตายเพราะกิเลส จมเพราะกิเลสมานานเท่าไรแล้วไม่พากันคิดบ้างเหรอ

ธรรมพระพุทธเจ้าประกาศกังวาน รื้อถอนขนสัตวโลกออกจากวัฏสงสารนี้มากต่อมาก ไม่ได้คิดกันบ้างเหรอข้อนี้ หรือเชื่อแต่กิเลส ดูหัวใจเจ้าของบ้างซิมันคึกมันคะนอง มันไม่มีบาปมีกรรมในหัวใจ มันอยากทำอะไรก็ทำ ความอยากทำคือกิเลสต้มตุ๋นคน

เรานี่มีแต่พูดคนเดียว ว้อๆ ๆ เหมือนบ้านะ อ้าวจริงๆ นี่นี่แก่มานี้ค่อยเปิดออกบ้าง ค่อยแย็บออกๆ แต่ก่อนไม่ หูหนวกตาบอด ไปไหนเขาบอดเราบอด เขาหนวกเราหนวก เหมือนไม่รู้ไม่ชี้เรื่อยเลย นี่อ้าวผู้ที่มีสติปัญญามีนิสัยยังมีอยู่นี้ จะไม่ได้รับผลประโยชน์อะไรเลย เลยแย็บออกมาบ้างเพื่อให้ได้ยึดหลัก เราไม่ได้มีเจตนาโอ้อวด อวดไปหาอะไรของเท่าเดิม อวดเท่าไรก็เท่าเดิมนั่นแหละ จะให้มันวิเศษวิโสกว่านั้นไม่ได้ละ มันเท่าเดิมนั่น

แหละอวดไปหาอะไร นอกจากให้เป็นคติแก่ผู้อื่นเท่านั้นเอง นี่ก็แย็บออกมาแล้ววันนี้

ทีนี้ให้พรละ ธรรมะก็พูดแล้ว วันนี้ยิ่งพูดธรรมะสำคัญเสียด้วยนะ

หนังสือนี้อย่าเอาไปโยนขึ้นหิ้ง แล้วเก็บสั่งสมหนังสือเอาไว้ว่า เรามีหนังสือเท่านั้น เท่านี้เล่ม ไม่น้อยหน้าใคร แต่ไม่ได้อ่านดูตัวเองนั่นซี อ่านหนังสือไม่อ่าน เอาไปโยนขึ้นหิ้งใช้ไม่ได้นะ ไม่เห็นคุณค่าของหนังสือ พระพุทธเจ้าสลบ ๓ หนกว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้า ครูบาอาจารย์แต่ละองค์ที่จะได้นำหนังสือมาแจกพวกเรานี้ แทบเป็นแทบตายทั้งนั้นละ ไม่มีองค์ไหนสบาย ๆ มาแหละ มีแต่องค์เดนตายมา เราเอาไปโยนขึ้นหิ้งมันเข้ากันได้ไหมล่ะ เข้าไม่ได้นะ

กามคุณ

๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗